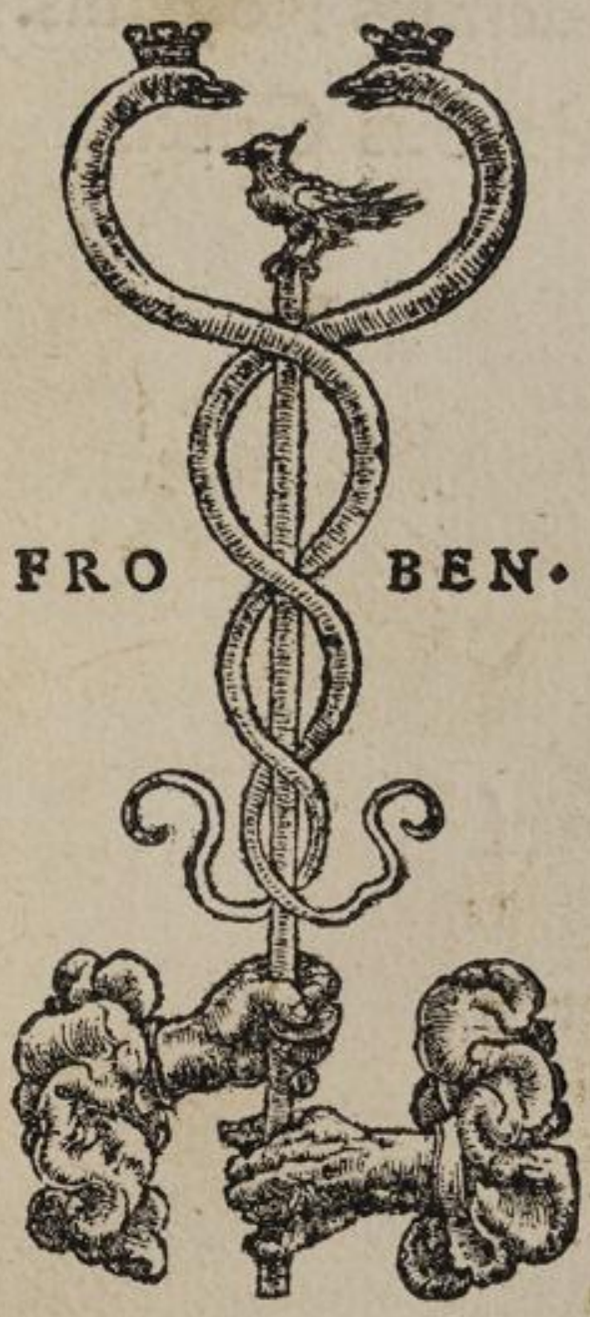
GEORGII AGRI

COLAE MEDICI LIBRI QVINQVE
De mensuris & ponderibus: In quibus pleraq;
à BVDAEO & PORTIO parum animad
uersa diligenter excutiuntur.

BASILEAE EX OFFICINA FROBENIANA
ANNO M D XXXIII

Cum gratia & priuilegio Cæsareo ad sex annos.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

2
VD 16

Liber primus de menſuris Romanis.

Secundus de menſuris Græcis.

Tertius de rerum quas metimur pondere.

Quartus de ponderibus Romanis.

Quintus de ponderibus Græcis.

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ILLVSTRISS. SAXONIAE DVCIBVS, IOANNI FRIDERICO sacri Imperij Electori &c. eiusq; cognato IOANNI GEORGII filio, Georgius Agricola medicus S. D.

COGITANTI mihi nuper & memoria repetenti, Duces illustrissimi, præclaras res à Germanis gestas, potentissimas eorum nationes, regna florentissima, uisa est inter cæteras, uestra familia tam illustris fortibus maiorum factis, tam ornata uiris prudentibus, pacis & omnium uirtutũ studiosis, tam potens multis nostræ natiõis celeberrimis populis, ut si nõ prima, secũda certe totius Germanię iure hodie dici possit. Nã ut omittã multos Principes è continenti genere per annos ferè octingentos rerum gestarũ gloria insignes, atq; inter eos Conradum & Fridericum, quorum alter sub Imperatore Conrado tertio, alter sub Friderico primo, qui Barbarossa dictus, uterq; strenue cõtra Saracenos pugnauit: certe adaui uestri Friderici, qui duplex cognomen tulit, ob ditionem amissam exulis, fortis ob recuperatam: quis labores ac pericula pro patria atq; pro suis animo excelso & inuicto susceptа non mirabitur? præsertim cum audierit duos

Imperatores Adolphum & Albertũ eius nominis primum ex ueſtris regionibus, quas præter æquum & iuſtum occuparant conſilio & armis expulſos? Sed Princeps ille ut neceſſario ſe ſuoſq; contra Imperatores defendit, ita pro ijſdem fortiter pugnans Albertus, tuus, Ioannes, auus, Friderici patruus magnus, Flandros ob Maximilianum in cuſtodia Brugis detentum magnis cladibus affecit. Friſios dicto Imperatorũ non audientes domuit. Mathiam Vngarorum regem mouentem bella Friderico Imperatori in ſuis finibus continuit. At Fridericus utriuſq; ueſtrum abauus tantum inter Principes Germanię prudentia, probitate, diuitijs, potentia excelluit, ut Sigiſmundus Auguſtus, iure eligendi Cæſaris ad eum translato, primum ueſtræ familiæ in Saxonũ Ducem ſurrogarit. Noſtra uero memoria maxima prudentia, & ſummo pacis ſtudio, atq; miro honorum contemptu, tuus, Friderice, patruus Fridericus nulli fuit ſecũdus: nec illi inferior pater tuus, qui proxime non ſine multorum luctu diem obijt. Georgius autem tuus, Ioannes, pater uenerãdus ille ſenex, quẽ nobis diu incolumem Deus opt. max. ſeruet, ſimiliter prudentia, grauitate, iuſtitia, fide eſt longe clariſsimus. Quos omnes conſiderans ueſtrã familiã nõ iniuria maxime illuſtrẽ & in primis ornatã dixerim. Poſtremo multæ uobis gentes nobiles & fortes.

fortes ſubditæ ſunt, Hermanduri Turingiq́ꝫ & Saxones & Franci. Etenim Hermandurorũ, Sueuorũ ad Albim pars nos ſumus, quos nomine, ut fieri ſæpe ſolet, mutato ob Marchionum ſedem, quæ Miſenæ fuit, Miſenenſes uocant. Vnde non ſine cauſa qui iura Saxonum ſcripſit ante aliquot iam ſecula, Marchionem Miſenenſem Sueuum nuncupat. Reliquam uero Hermandurorũ regionem, orientem uerſus, in qua Albis oritur, relictam olim ab incolis qui in bella migrarunt, partim Venedorum gens, quæ ſe nuncupat Zechos, occupauit, partim Germani, quos Bohemos ex antiquo nominamus, tenent. Sed & huius regionis non exiguam partem, Luſaciam nuncupatam, olim incoluerunt Venedi, qui tum Sorabi nominabãtur. poſtea uero uel bello ſunt deleti, uel ſe ad ſuos receperunt. Noſtri itaq́ꝫ ſunt Hermanduri illi qui cum Cattis, ut refert Cornelius Tacitus, magno prælio certarunt, dum flumẽ gignendo ſale fœcundum & conterminum, utraq́ꝫ gens ui ad ſe traheret. Nam uel hodie ad flumẽ Salam ſalis hi fontes in nobili urbe, quæ Hallis inde dicta, conſpiciuntur. Bellum autem hoc, eodem authore, Hermanduris proſperum, Cattis exitio fuit. Hinc Cattorum uiribus debilitatis poſt in corũ ſedes fertiliores immigrarunt Turingi nobiliſsimæ Gothorum gentis natio; ibiq́ꝫ urbẽ Gotham com-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

muni gentis nomine condidere· reliquas ſedes ipſi Catti ſeruarunt, nomine in Heſſos commutato. Porrò Saxones qui ueſtræ ſubſunt ditioni ultra Albim Sueuorum Semnonum regionis partem incolunt·qui citra,Cerueciorum. Sic enim eos malo nominare,ut Vibius Sequeſter, quàm, ut Tacitus & alij,Cheruſcos·quod eius nominis oppidum in hodiernum diem extet. Demum Francorum gentis, cui Gallia occupata , inter cætera , gloriam peperit immortalem,non cõtemnenda pars ueſtro eſt ſub Impio.Sed Sala flumẽ Turingos diuidit ab Hermanduris. utraq; regio omni ferè ex parte maxis ſyluis & mõtibus munita, præterquã ubi tum ipſę inter ſe, tum Saxoniæ ueſtræ iunguntur,ut hæ gentes naturæ fœderibus uideantur conciliatæ. Hermandurorũ montes omnis generis metalli, præcipue uero argenti , adeo fertiles ſunt, ut nulli cedant regioni. Colles ad Albim uinum ferũt generoſum. Planicies frumentis abundat. Turingia tamen tritici ubertate nõ modo hanc,ſed omnes alias magnæ Germaniæ terras facile exuperat, ut ſumen Germaniæ rectiſsime dici poſſit.Nec uero uinum ipſi deeſt,& maximi ſunt prouentus ex Iſatide herba,quã uulgus Guadum uocat. In his autem regionibus permultæ ſunt urbes pulcherrimę,plurima oppida, innumeræ arces·quarũ alias natura,alias artificium,

alias

alias utrunq; muniuit. Longitudo itaq; ueſtrę ditio nis eſt à Francis uſq; ad Saxonũ uobis ſubditorũ finem, ultra centũ quinquaginta milia paſſuum. La titudo ab Albi, ubi ueſtrum Imperiũ initium ſumit, uſq; ad Fontes Viſurgis, quẽ hodie eo loco Verrã nominant, ferè eadem. Singulis igitur perpẽſis, quis non intelligit & ueſtram familiam eſſe maxime po tẽtem? Sed quorſum hæc, Duces illuſtriſsimi? non in aliud quàm ut mutua concordia regnum hoc ue ſtrũ, quod ab externis facile inconcuſſum manebit, in ea conſeruetis pace, in qua circiter centum annos perpetuos, diuino beneficio, ſub maioribus ueſtris, nomine aut re uere Fridericis, id eſt pacis diuitibus, effloruit. Deinde ut bonarũ literarũ ſtudioſos libe/ ralitate, q̊d prĩcipes magnope decet, benigne foue atis, qui ſoli tum uobis ſempiternã laudẽ parere, tũ maiores ueſtros uiros fortiſſimos ab obliuione uin dicare poſſunt. Ego certe ſi intellexero gratũ uobis hunc meũ laborẽ, quẽ ſub clariſſimi nominis ueſtri auſpicio emittere mihi uiſum eſt, quemq; nõ paucis profuturũ ſpero, edam ĩjſdẽ auſpiciĩs, ſi uita ſuppe/ tet, duodecim libros de re metallica cõſcriptos. qui, niſi fallor, fortunam ueſtrã ſplendidiſſimã & apud exteras nationes & poſteros reddẽt ſplẽdidiorem. Valete. Ex ędibus meis Chemnicĩj Hermanduro/ rum. III. Nonas Martias. An. M. D. XXXIII.

GEO
LI

ſideran
lam, per
endam
quæ hac
& quæ in
namq;
nita cer
rit: qui
quo cor
ſummo
orte in h
humana c
interdum

GEORGII AGRICOLAE
LIBER PRIMVS, DE MENSURIS Romanis.

VM bonarum literarũ ſtudioſis omnibus menſurarum & ponderum cognitionem ad authores recte intelligendos utilem eſſe cenſeo, tum maxime medicis: Quibus tamẽ, acrius aliquãto & attentius rem conſiderans, non modo ad artem ſuam, præclaram illam, percipiendam, utilem inuenio, ſed ad rite exercendam prorſus neceſſariam: Quod cæteris ferè, quæ hac parte legũt, ea ſatis ſit intelligere: medicos & quæ intelligunt re ipſa perficere oporteat. Habet namq; medicina menſuras exactas & ſtatas, ac definita certaq́; pondera. In quibus ſi quis error acciderit: qui uelim nunquam accideret: is ſemper cum aliquo corporum nocumento, nonnunquam uero cũ ſummo uitæ periculo contigere ſolet. Atq; aliorum certe in hiſce errata eiuſmodi ſunt omnia, ut ope humana corrigi poſſint: medici, ſi fuerint enormia, interdum non niſi diuina. Etenim mercator ſi iuſtã

menſuram ſiue pondus incuria quadam excedit, ipſe accipit detrimentum·ſin dolo quippiam de ijs detrahit,defraudat emptorem,ſed in eo,quod facile rependi queat.Medicus ſi uel inſcitia,uel negligẽtia,uel maleficio,modum ſiue pondus excedit, præſertim in medicinis purgantibus, ægrotum magno afficit incommodo,aut omnino interficit. ſi uero diminuit ea,quamuis minori fiat ualetudinis iactura, non raro tamen & tum nocet ægrotanti. Sed mercatorem emptores decipientẽ Magiſtratus pœna multant.Circũforaneis pharmacopolis, qui ſe pro medicis ingerunt,& his & alijs modis ubiq; homines impune:ait ille:necare licet. tantum uero abeſt ut arceantur,ut in florentiſſimis Italiæ urbibus fora ipſorum clamoribus perſtrepant.Ita peruerſo quodam more magis curæ nobis eſt tantillum mercis quàm bona corporis ualetudo, ſine qua nec mens ipſa ſatis ſana eſſe poteſt.Verum nihil mirum pharmacopolas iſtos, indoctos inter cætera permulta menſurarum & ponderum rationem priſcam Romanorum & Græcorum ignorare, cum noſtra ætate medici qui eam teneant recte, ſi ſint fortè, pauci admodum ſint,aliquot ante nos annis atq; adeo ſeculis nulli fuerint·quod ſcripta illorum,in quibus uidemus eos fœdiſſime lapſos, manifeſte produnt. Hinc ptim factum,ut quia ueterũ libros de medica

mentis

mẽtis cõſcriptos nõ intelligerẽt animum ad medica mẽta cõuerterit cõponẽda:adeo ut nũc eò uentũ ſit, ut nõ ſolertes uiri ſolũ & experiẽtes,quib. modice li ceret,id agãt,ſed inertiſſimus qſq; et nullius experiẽ tię q̃tidie utat̃ nouis,à ſe temere excogitatis, ueterũ inuẽta male neglecta iaceant. Hæc aũt cõſideratio multis de cauſis eſt ualde abſtruſa & perplexa.Pri mũ diuerſarũ regionũ non minus olim ac hodie di uerſæ fuerunt menſuræ atq; pondera. Sic alĳs ſcri/ ptoribus in uſu ſunt menſuræ Romanæ, alĳs Atti/ cæ,atq; item alĳs aliæ· eadẽq; uarietas etiam exiſtit in ponderibus. Deinde authores,tam Græci quàm Latini,cuius regionis utantur menſuris uel ponderi bus interdum tacent omnino,aut uix obſcure & ne gligẽter innuunt. Tum etiam unus & idem author menſurarum capacitatem, grauitatemue rerũ quas metimur, uel ipſa pondera, iuxta conſuetudinem modo huius,modo alterius,regionis declarat.Præ/ terea Græci de rebus Romanis loquentes, aut con/ tra Latini de Græcis menſuram uel pondus per uo cabula ſuæ regioni conſueta ſæpe explicarũt· quod aliquibus res,etſi non fuerunt eædem,parum tamẽ uiderentur inter ſe differre·alĳs etſi multum differ/ rent,uti uocibus externis non placeret. Poſtremo nec libri mendis carẽt.nam, ut de reliquis nihil di/ cam,menſuræ & pondera notis quibusdam ſignifi

cantur,quas aduertimus aliquando uel diuturnita/ te & iniuria temporum deletas,uel mutatas librario rum incuria aut temeritate,uel deniq; libros excu/ dentium negligentia,aut praua corrigentiũ diligen tia uitiatas. Quæ omnia nisi quis diligenter obserua uerit,facillime in eos incidet errores,à quibus: bona pace dicam:ne magni quidem nostræ ætatis uiri si/ bi satis cauere potuerunt. Ne uero eorũ authoritas, quam alioqui summo studio, maxima eruditione, utilissimis libris iam pridem euulgatis,sibi iure com pararunt,Latinæ Græcæq; linguæ studiosis, quod atttinet ad hanc rem obsit,& ut mensuræ ac ponde ra plerisq; omnibus adhuc ignota fiant clariora,de creui rem ipsam latius explicare. Quamuis non ad/ modum fortè in Græcis ponderibus opus fuisset hoc meo labore, si liber à Diodoro de his scriptus non periisset:multo uero minus in ponderibus si/ mul & mẽsuris tam Romanis quàm Græcis,si Ga/ leni libellus de põdere liquorum, qui in medicamẽ ta recipiuntur extaret. Quoniam uero neuter ad no stra peruenit tempora,& Budæus,Portius,Alciatus uiri clarissimi & doctissimi & iurisconsultissimi de sextario Romano totius cognitionis mensurarum quodam quasi fundamẽto senserunt diuersissima, nec nisi unius sententia uera esse possit,aut nullius, operæprecium mihi uisum est meam quoq; inter/ ponere

ponere. Et id mihi licere arbitror. qui enim nõ cum Budæo licuerit liberè de Hermolao Barbaro, & uere de Angelo Politiano, q huius tractatiõis semina nostro seculo primi sparserunt, iudicare? deinde Portio iam edito libro Budæi sua in lucem proferre? nuper autem Alciato utriusq; sententia quasi sublata propriam & nouam in locum substituere? Iudicia certe in literis olim fuerunt libera, nunc debent esse, & erunt posteris, uel nobis inuitis, modo non sint leuia, temeraria & iniqua. Quod si eorum quispiam me in ius uocare ob hanc causam & doctis accusare uoluerit, rationibus agat, pugnet argumentis, testimoniis deniq; authorum, si potest, conuincat, omissis maledictis & conuicijs, ne nostra arroganti a uel pertinacia, ne quid aliud dicam, periclitetur ueritas: quæ sanè ut accurate disputando exquiri, ita nimium altercando plerunq; amitti solet. Id quidem quod æquum est postulo: quo neglecto si quis omnino uoluerit stomachari & maligne in cõuicia prorumpere, ipsum suo magis obfuisse nomini quàm meo, optimus quisq; certo scio, iudicabit. Nec à me hæc scribũtur, quod uehemẽter id ipsum uerear. in tantis & tam præclaris ingenijs. Nam Budæus quidem, ut magni & generosi est animi, ita puto meliorem esse uirum quàm ut agnitæ ueritati ullo modo refragari uelit. Alciatus uero, quantum

ex ſcriptis eius intelligo,uir eſt & ipſe egregie do-
ctus:quantum audio ex amicis, ingenio ualde can-
dido.Portius autem quo magis eſt acer inueſtiga-
tor rerum abſconditarum,hoc enim nomine in pri-
mis à Baptiſta Egnatio uiro docto commendatur,
eò minus grauiter feret me,quaſi ſocium quendam
laboris,in idem ſtudium incubuiſſe.In quo,etſi mi-
hi liberius neceſſitate quadam eſt diſputandum, ſic
tamen me gerere conabor,ut neminem eorum ſua
debita laude priuare uoluiſſe uidear.Vt enim ueri-
tati conſulere cupio maxime, ita clariſſimorum ho
minum authoritati detrahere neq; uolo neq; ęquũ
eſſe cenſeo.Quod ſi alicubi labores ipſorũ, quibus
ſe poſteritati commendarunt,fortè non æſtimaue-
ro pro dignitate,extant omnium ſcripta, in quibus
diligens & prudens lector facile obſeruabit, quid
illi,quidue ego præſtiterim.Sed ad rem. Hunc do-
cendi ordinem,quo omnis hæc tractatio,uia & rati
one procedens,fiat illuſtrior, in uniuerſum ſeruare
inſtitui.Primum meam ſententiam breuiter ponã.
deinde eam authoritate,quæ penè ſola hic magnã
uim habet,enitar confirmare.Demum meis corro-
boratis,à me diſſidentium opiniones diligenter ex
pendam: ne res non ſatis diſcuſſa & pendens in cõ-
trouerſia lectorem non acrem dubium reddat, cui
noſtrum potius accedere debeat.Quamuis qui me
diocri

diocri sit iudicio, is ea parte nondum perlecta, non difficulter statuet, quam unam è tot sententijs & tã discrepantibus potissimum probet. Nec enim plus una poterit, quod nõ nisi una nõ modo sit uera, sed etiam esse possit. Principio autẽ de mensuris dicam. Appellantur uero mensuræ quibus metimur tum liquores, quod genus sunt oleum, uinum, acetum, aqua, mel tum arida cuiusmodi omnia frumenta, legumina, fructus, ac plæraq; alia. Sed quia mensurarum aliæ sunt Romanæ, aliæ Græcæ: nã reliquas consulto nunc omitto: nec hæ inter se concordant, initio Romanas tradere decreui, quod ijs intellectis quomodo pleriſq; earum Græci, Romano Imperio iam florente, sint usi perspicuum fiet. Tametsi non ignoro Romanos quoq; Græcis fuisse usos. Romanæ præterea, ut & Græcæ, inter se differunt, quod alijs materiam tantum humentem, alijs siccam metiamur, nõnullis uero utranq;. Primum igitur liquorum mensuras aperiam. Culeus amphoras uiginti capit. Amphora urnas duas. Vrna congios quatuor. Congius sextarios sex. Sextarius heminas duas. Hemina quartarios duos. Quartarius acetabula duo. Acetabulum sesquicyathum. Cyathus ligulas siue cochlearia quatuor. Libra quoque cum mensura est, non secus ac si pondus esset, capit uncias duodecim mensurales. uncia autem duas semuncias.

Mensura

Ro. mensurae Grae. differunt

muncias. Quia uero ſextarius Romanus comprehẽdit libram & beſſem, id eſt uncias uiginti, de menſuralibus intelligo: nam libræ & unciæ menſurales cuiqȝ menſuræ fixæ ſemper & immobiles manent, cum ponderales pro rerum quas metimur diuerſitate ſubinde mutentur: non eſt difficile colligere quot librarum uel unciarum unaquæqȝ menſura fuerit capax. Vt igitur à ſextario quaſi initio quodam & fundamento incipientes, per maiores ipſo mẽſuras ad culei uſqȝ capacitatem perueniamus· quia is, ut iam dixi, uncias uiginti, congius capit libras decem. Vrna quadraginta. Amphora octoginta. Culeus mille & ſexcentas. Rurſus ut ſextarium reſoluentes minorum menſurarũ capacitatem explicemus, quia ipſe uncias uiginti, Hemina recipit decem. Quartarius quinqȝ. Acetabulum duas cũ dimidia. Cyathus ſeſcunciam drachmam & ſcriptulum. Liceat mihi ſic abuti ponderibus, quo res poſſit explicari. Ligula poſtremo drachmas tres, ſcriptulum unum. Hæc de Romanorum menſuris, quibus liquores metiebantur mea eſt ſentẽtia: quam niſi ſcriptorum probauero teſtimonijs, nemini me perſuaſurum ſcio. Nec immerito, quod tota ferè confirmandi ratio hoc in loco in authoritate conſiſtat· quam aut per ſe claram eſſe neceſſe eſt, aut, ſi fuerit inuoluta, diligenter explicatam. Atqȝ hic ſtatim noſtra legẽtem

etiam

etiam atq; etiam rogo,ne moleſte ferat ſe nõnulla ab aliȷs prius ſcripta, iterum legere, quæ ſi omiſiſ/ ſem,ut non feciſſem illibenter, qui dilucide docerẽ non uidebam.Nunc antequam ad culeum menſu/ rarum maximam reuertar, illud unum dicam, me perſpicuitatis cauſa diſtinxiſſe menſuras in maio/ res & minores:ut maiores ſint ſupra ſextarium, mi nores infra.His igitur frequentiſsime medici utun/ tur,illis rariſsime, omnibus tamen diuerſi generis ſcriptores uſos iam declarabimus. Quod Culeus uiginti amphoras cõtineat oſtendũt hæc Plinȷ̃ uer ba,quæ ſunt quarto libri decimi quarti capite.Quã do & poſtea ſæpenumero,ſeptenos culeos ſingula iugera, hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere.Sic Plinius.Si igitur ſeptem culei cen tenas quadragenas amphoras,ut ipſe declarat,effi/ ciunt,perſpicuum eſt ad calculos redigenti, culeum amphoras capere uiginti. Idem Rhemnius Fãnius in libello de ponderibus & menſuris dicit apertius: quo teſtę,qui ante me ſcripſere,quia in hac mẽſura rũ capacitate exponẽda, ſępe ſunt uſi, eum ne mihi qdem negligendũ puto.Sũt uero hęc eius carmina.

Eſt &,bis decies quem conficit amphora noſtris
Culeus,hoc nulla eſt maior menſura liquoris.

Cæterũ culeus ex Græco eſt κουλεὸς,ſic enim Ioni ca loquendi conſuetudine κολεὸς dicitur: quod prę

ter cætera apud ipſos Græcos uaſis genus ſignifi-
cat,& fortaſſe menſurã,cuius nos certiores facerent
rei ruſticæ ſcriptores, ſi modo ulli extarent. Vnde
Romani eos imitati tam utres olearios & uinarios,
quàm menſuram culeum dixerũt. Eſt autem mẽſu-
ra liquoris,quod Fannius clare dixit,& ex Plinij uer
bis intelligitur,atq; Catonis quæ ſunt in libro de re
ruſtica capite tertio et uigeſimo.Si in dolium reſinã
indes,in culeum muſti p.III.bene comminuito·inde
in fiſcellam indito,& facito uti in dolio muſti pen-
deat.Hęc de culeo.Sequitur amphora,quæ duas ur
nas comprehendit,quod Columella capite uigeſi-
mo libri duodecimi explanat. Ego tamẽ ſi humida
fuerit uindemia trientem,ſi ſicca quadrantem medi
caminis in binas amphoras miſcere ſolitus ſum, ita
ut quatuor urnarum eſſet muſti modus· urna autẽ
quatuor & uiginti ſextariorum. Fannius quoq; de
amphora loquens ait.

Huius dimidium fert urna.

Sed clariſsime id ipſum ſcribit Voluſius Metianus
cuius uerba ſunt.Nam quadrantal, quod nunc ple-
riq; amphorã uocant,habet urnas duas. Quod ue-
ro idem mẽſuræ genus quadrantal & amphora no
minetur,Feſtus Pompeius etiam declarat. Quadrã
tal uocabant antiqui, quam ex Græco amphoram
dicunt·quod uas pedis quadrati octo et quadragin
ta

ta capit sextarios. Hæc Festus. Si igitur amphora octo & quadraginta capit sextarios, ut ille recte scribit, urna uero quatuor et uiginti, ut tradit Columella, quis non intelligit amphoram duas urnas continere? Quin etiã idem ex eiusdẽ Columellæ uerbis, quæ sunt libri tertij capite tertio, cum Varronis libri primi capite II collatis ꝓcipit. Varrõis uerba sunt. Nõne itẽ in agro Fauẽtino, à q̃ tricenarię appellant uites, q̃ iugerũ tricenas ãphoras reddat? Columellæ uero de eadem re hæc. Atq; ut omittã ueterẽ illã felicitatẽ aruorum, quibus & ante M. Cato, & mox Terent. Varro prodidit singula iugera sexcenas urnas uini præbuisse· id enim maxime asseuerat in primo libro rerum rusticarum Varro· Cum enim de eadem re loquantur, nemo non uidet amphorã duarum urnarum esse capacem. Alterũ autem nomen ex Græco est declinatum· dicunt enim Græci ἀμφορεὺς uas quod utrinq; ansas habet, quibus capi & portari possit· mensuram etiam eodem nomine appellãt, licet à Romana, ut dicam suo loco, diuersam· nam Latini unà cum terminationis mutatiõe & genus & mensuram mutarunt. Alterum Latinum est dictum à figura quadrata quadrantal· est enim pedis quadrati, ut Festus ait, & hæc Fãnij carmina pulchre explicant.

Pes longo spacio latoq; notetur in anglo

Angulus ut par ſit,quem capit linea triplex
Quatuor ex quadris,medium cingatur inane
Amphora fit cubus.

Iam utroq; nomine nõ ſolũ eadem ſignificatur mẽ ſura,ſed etiã utrũq; ad liquores refert ut eni ãpho/ ram aquæ,ita quadrantal aquę uel alterius liquoris dicere poſſumus. Amphorã uero liquorũ menſurã eſſe clarum eſt ex Columellæ loco paulo ante cita/ to:quadrantal autẽ, ex Catone:qui ſic ſcribit capite quarto & uigeſimo. Vuas apicias percoctas bene le gito:ubi delegeris in eius muſti culeum aquæ mari/ næ quadrantalia bina,uel ſalis puri modium· hunc in fiſcellam ſuſpendito,ſinito ꝙ cum muſto diſtabe ſcat.Imo etiam ex Plauti Curgulione ubi de anu bi bula loquuntur Phædromus & Palinurus.

Sitit hæc anus.Quantũ ſitit?Modica eſt capit qua/ drantal. De amphora ſatis multa, cui proxima eſt urna·quam quatuor congios comprehendere di ximus.Scribit enim Voluſius amphoram duas ur nas,congios uero octo continere: unde certũ urnã, quæ eſt dimidium amphoræ, congios quatuor ca/ pere.Id autem concordat cum his Columellæ uer/ bis quæ paulo ante quoq; retulimus. Vrna autem quatuor & uiginti ſextariorum. Nam cum congius ſextarios capiat ſex,ut mox explicabitur,urnã,quæ eſt quatuor & uiginti ſextariorũ, neceſſe eſt quatu/

or

or congiorũ esse capacem. Verum urna, quæ & uas aquarium significat, Varroni dicta est, quod urinat in aqua hauriendaut urinator. Mensuram uero liquoris esse Columella loco iam dicto, & Cato capite tertio & uigesimo ostendunt. Ait enim. Marmor si indes in culeum, librã indito in urnam, & misceto cum musto. Horatius etiam in primo sermonum.

Vt tibi si sit opus liquidi non amplius urna
Vel cyatho, & dicas magno de flumine mallem.

Sed discedamus ab urna. Congius sextarios capit sex, quod indicat Volusius cũ scribit. Quadrãtal habet congios octo, sextarios octo & quadraginta· nã octies sex, constituunt octo & quadraginta. Hinc sextario nomẽ inditũ, ut Fannius his uersib. aperit.

A quo sextari nomen feciſſe priores
Crediderim, quod eos capiat sex congius unus.

Sed Catonis uerba ostendunt quoq; congium sex esse sextariorum· ea sunt capite septimo & quinquagesimo, ubi statuit, quantum uini sit familiæ bibendum. Mense quinto, sexto, septimo, octauo in dies sextarium unum. Deinde id ipsum declarãs addit. in mense congios quinq;. Cum enim mẽses ferè triginta dies habeant, & singulis diebus bibatur sextarius, fiunt triginta sextarij, qui quinq; efficiunt congios. Hunc locum docte explicauit Budæus uir acutus & diligens, ut hic de Portio taceam. Ex eisdem

autem uerbis quiſq; intelligere poteſt cõgium liquidi menſuram eſſe·tum etiam ex his Liuij quæ ſunt libro quinto & uigeſimo ab urbe condita. Et cõgij olei in uicos ſingulos dati. De cõgio ſatis·nũc de ſextario ſimiliter teſtibus planũ faciam quod duas cõtineat heminas. Id itaq; declarat Feſtus Pompeius ſic ſcribens. Hemina ex Græco ἥμισυ, quod eſt dimidia pars ſextarij. Nec minus Gellius libro tertio capite quarto decimo. Si ex ſextario hemina fuſa eſt, non dimidiatum ſextarium fuſum dicendũ eſt. Præterea hæc Fannij carmina.

At cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas, recipit geminas ſextarius unus.

Quod autem liquoris ſit menſura, ſi non eſſet maxime, perſpicuũ ex Horatio fieret·qui in primo ſermonum inquit.

Panis ematur, olus, uini ſextarius.

Ac Cicerone qui ait libro ſecundo officiorum. Si emere ſextarium aquæ mina cogeretur. Vnde uero dictus ſit, ãte declaratũ eſt· quam ob rẽ iam ad Heminam ueniamus·ea capit duos quartarios, quod aſſerit Voluſius Metianus·quem, ne quis tanquam teſtem uilem contemnat, ſciat nobilem fuiſſe iurecõſultum· quo, ut Iulius Capitolinus ſcriptũ reliquit, duo Antonini Pius & Philoſophus ſunt uſi, alter cũ aliquid de iure ſanciret·Philoſophus autem ut iura diſceret

diſceret. Voluſij uerba de mẽſuris hic integra aſſcri/
bam. Nam quadrantal, quod nunc pleriq; ampho/
ram uocant habet urnas duas, modios tres, ſemodi/
os ſex, cõgios octo, ſextarios octo & quadraginta,
heminas ſex & nonaginta, quartarios cẽtum nona/
ginta duos, cyathos quingẽtos ſeptuaginta ſex. Ex
his quilibet intelligit heminam duos cõprehẽdere
quartarios. Cæterũ Hemina unde ſit nominata Fe/
ſti uerba, quæ ſupra retuli, declararunt. quod uero
mẽſura liquoris ſit exempla in authoribus paſsim
occurrunt. nunc illud Plautinum ſufficiat in milite.
Neq; equidem heminas octo exprompſi in urceũ.
Progrediamur recto ordine ad quartariũ, qui duo
continet acetabula, ut ex Plinio patet, qui capite ulti
mo libri primi & uigeſimi ſic ait. Cũ acetabuli men
ſura dicitur ſignificat heminæ quartam partem. Igi
tur quartarius quem dimidiã partem eſſe heminæ
ex Voluſio probauimus, neceſſario duo cõprehen/
dit acetabula. Sed Plinius & Fãnius acetabulum q̃d
Atticis fuit in uſu explicarunt. Romanis iuxta eãdẽ
diuiſionem ſuæ exſtitiſſe capacitatis alij ſcriptores
ita uſurpantes declarãt. Quartarij autem capacitatẽ
inter Latinos, præter Voluſiũ, qui explicarit hacte/
nus inuenj neminẽ. E Græcis cum eo cõcordat Dio
ſcorides cuius nonnulla extãt in libello de menſuris
& põderibus, qui Galeno aſſcribitur. Is enim inter

cæte/

cęteras mẽſuras ſic ſemper in liquidis meminit quar
tarij̃ ut dimidia pars ſit heminæ,uel quod idẽ pror/
ſus eſt duo capiat acetabula.Hũc quartarium, quia
Fánius, ignorarũt Budæus, Alciatus,Portius·quod
nemo putet acerbius dictum·nullus enim unquam
fuit,quãtumuis rerum diligens ſcrutator, quem nõ
aliqua latuiſſent. Verum quartarius eſt appellatus,
quod quarta ſit pars ſextarij̃. Liquoris autem men/
ſuram fuiſſe, indicant hæc Liuij̃ uerba,quæ libro
quinto ab urbe condita ſcribit. Manlius primum
ob uirtutem laudatus, donatuſcꝫ non ab tribunis
ſolum militum,ſed conſenſu etiam militari, cui uni/
uerſi ſelibras farris & quartarios uini ad ædes eius,
quæ in arce erant,contulerunt· rem dictu paruam.
cæterum inopia fecerat eam argumentũ ingens cari
tatis,cum ſe quiſcꝫ uictu ſuo defraudãs, detractum
corpori atqꝫ uſibus neceſſarijs ad honorem unius
uiri conferret.Et Columella quinto capite libri duo
decimi. In uini uapidi ut acre fiat ſextarios duo de
quinquaginta,fermẽti libram, fici aridæ põdo qua/
drantem, ſalis ſextarium ſubterito, & ſubtrita cum
quartario mellis aceto diluito· atqꝫ ita in prædictã
menſurã adijcito.De quartario ſatis,nunc ad aceta/
bulum·quod continere ſeſquicyathum perſpicuum
fiet ex his Fãnij̃ uerſibus,quibus de cyatho loquit.
Bis quinqꝫ hũc faciunt drachmæ ſi appẽdere tentes

Oxyba/

Oxybaphus fiet si quinq; addantur ad illas.
Verum acetabuli denominatio facta est ab aceto, nonnihil ad imitationẽ Græcorũ apud quos ὀξύβαφον, quod & ὀξύβαφος uas primo dictum, in quod acetum infunditur, ut in id cibos, quibus acorem addere placet, intingamus deinde ad mensuram translatum. Liquoris autem mensurã esse, ex Celso manifestum est in eius Acopi compositione, quod inscribitur ἐλαιῶδες neruis utile. ait enim: Instillatur q; subinde quàm optimi mellis acetabulum. Sequitur cyathus ἀπὸ τοῦ χύειν id est à fundendo Græcis dictus, literæ aspiratæ in tenuem mutatione. Hunc in Simpuli locum in cõuiuijs successisse dicit Varro de lingua Latina, cũ in sacrificijs manserit altera appellatio. Inde translatus ad mensuram cyathus, quorũ duodecim sextarium complent quod ex iam dictis dilucidũ esse potest, & nihilo minus ex his Scribonij Largi uerbis, quæ sunt Compositione CXXVII, deprehenditur. Item rumicis radices tres, aquæ tribus heminis incoctæ donec sextarius relinquatur inde cyathi quatuor per triduum dantur. E quibus etiam, si non ex nominis ipsius etymologia clarum esset, liquoris mensuram intelligimus. Restat ligula & coclearium, quæ licet mensuram interdum significant eãdem, non tamen semper. Siquidem ligulæ usus aliquãto simplicior esse uidetur, cum cochlea-

d rium

rium multas habeat differentias quas in sequẽtibus libris exponam utroqꝫ uero nomine Latinis quarta cyathi pars significatur · quod Columella declarat libri duodecimi capite uigesimo primo sic scribens. Et ita coadiȝcitur in binas urnas ligula cumulata, uel mẽsura semũciæ bene plenæ salis cocti & triti. Quibus uerbis intelligitur ligulam quartã esse cyathi partem. nam cyathi quarta est ferè semuncia, dẽptis scilicet duobus scriptulis. Quia uero dixerat ligula cumulata, necesse erat, cum per mẽsurã simile eam uellet apertius explanare, dicere mensura semunciæ bene plenæ. Si uero simpliciter ligula dixisset, mensura semunciæ non plenæ fuisset dicẽdũ meo arbitratu. deest enim id, quod supra dixi, quo minus quarta cyathi pars sit integra semuncia. Capit nanqꝫ quarta apud Romanos drachmas tres & scriptulum unum · ut liceat etiam nunc mihi semunciam mensuram sicut pondus in eiusmodi minora pondera, non aliter ac si mẽsuræ essent, diuidere, ut eò melius res difficilis intelligi queat. Cæterũ quod eadem quarta cyathi pars etiam cochlear dicatur, clarius dicit idẽ Columella paulo post his uerbis. Præterea fœnum græcum maceratur in uino uetere per triduum · deinde eximitur & in furno siccatur uel in sole · idꝫ cum est aridum factum molitur · & ex eo molito post salturã musti cochlear

ar cumulatũ, uel ſimile genus poculi eius,quod eſt quarta pars cyathi adiícit in binas urnas.Hæc ille. Menſuræ uero ſiue poculi genus, ut ipſe loquitur, μῦϛρον Græci appellãt·quod nõ modo Columella idem quod cochlear eſſe in hoc libro declarat, ſed etiam Græcos cõſtat ſic uſos. Verum genus hoc cochleariį magnum nominãdum cenſeo, ut à reliquis diſcernatur.Ligula autem dicta eſt à linguę ſimilitudine, in cauum intra dentes,palatum uerſus,contra ctæ.Vnde Plinius pro mẽſura & linguæ uocabulo utitur·cuius uerba ſunt libro uigeſimo capite tertio & uigeſimo de granis ferulæ in uino tritis.Sunt qui comitialibus morbis dandum putãt Luna quarta, ſexta,ſeptima,linguæ menſura . Sed ligulã ſic uſurpat Scribonius Largus Comp.cxliiii.Dant quãtum lupinus ex mellis ligula & aquæ cyathis quatuor . Et Comp.ccxxx.Huic medicamẽto ſi anatis ſanguinis quaſi duo ligulæ adiunctę fuerint,minus mordebit.Idem ſic quoq; uſus eſt cochleario Cõp. ccxxxvii.Cum opus eſt cochlearia tria roſæ cyatho permiſcentur.Intelligit uero per roſam oleum roſaceum.Sed de cochleario ſatis hoc loco dictum ſit . Hanc aũt Romanarũ menſurarũ rationem,qua explicatur quoties maior proxime ſe minorem capiat, Fannius uerſibus aperuit: quem ſecutus eſt ea parte Budęus ac reliqui duo, præſertim cũ uiderent

è ueteribus & bonis authoribus neminem alicuius mensuræ capacitatem enarrātem uspiā ab eo dissen tire·quamobrem & ego easdem recensui mensuras & eisdem fermè testimoniis ipsas confirmaui. De quartario tamē,ut de ligula nihil dicā, nulla in tota ipsorum tractatione fit mentio. Cuius capacitatem ex Volusio,usum è Liuio & Columella ostēdi.Præ terea singulas ipse mēsuras persecutus, liquoris esse uerbis scriptorum probaui · quod ut quis maxime contempserit equidem ad docendum censui conue/ niens & utile.Esto, notum sit excellentis eruditiōis uiris,sit mediocris,infimæ non erit. Ego uero omni/ bus hac mea lucubratione prodesse uolui. Cæterū priusquam ad alterum modum explicandi mensu/ rarum capacitatem perueniā, maiores mensuras in minores, imo minimas etiam resoluā·atq; hinc dilu cidum erit quoties quæq; non proximā modo, sed unamquāq; se minorem capiat. Culeus itaq; com/ prehendit amphoras XX.urnas XL.congios CLX. sextarios DCCCCLX.Heminas MDCCCCXX.quar/ tarios IIIIDCCCXL. acetabua VIIIDCLXXX.cya/ thos XIDXX. ligulas XLVILXXX. Amphora ca/ pit urnas.II.congios VIII. sextarios XLVIII. hemi nas XCVI. quartarios CXCII. acetabula CCCLX XXIIII. cyathos DLXXVI. ligulas MMCCCIIII Vrna capit congios IIII. sextarios XXIIII. hemi/

nas

nas XLVIII. quartarios XCVI. acetabula CXCII. cyathos CCLXXXVIII. ligulas MCLII. Congius capit sextarios VI. heminas XII. quartarios XXIIII acetabula XLVIII, cyathos LXXII. ligulas CCLXXXVIII. Sextarius capit heminas II. quartarios IIII. acetabula VIII: cyathos XII. ligulas XLVIII. Hemina capit quartarios II. acetabula IIII. cyathos VI. ligulas XXIIII. Quartarius capit acetabula II. cyathos III. ligulas XII. Acetabulũ capit cyathũ cũ dimidio. ligulas VI. Cyathus capit ligulas IIII. Hæc unà cũ his, quæ præponere soleo, de quacunq; re dicturus, tabularæ uice esse possunt: ne cui mea in compendium cõtrahendi, quod non sine optimorũ authorum iactura factum uidemus, causa relinquatur. Hactenus mensuras Romanas ratione & uia quadam collectas, & in ordinẽ adductas exhibuimus, præter librã, unciã & semunciã: quas mensuras esse nunc est probãdũ, ut rursus ad sextarium nõ imparati accedamus. Libra duplicẽ esse, uel hodie pharmacopolia, q̃cunq; in loco sint, ostendunt, ponderalem & mẽsuralem. Romanos etiam utranq; in usu habuisse, Galenus, qui unus pro multis testib. esse potest, asserit libro primo πρὶ συωθίσεως φαρμάκων κατὰ γένη. Cuius uerba latine tãtũ asscriberẽ nisi intelligerẽ quosdam Græca ipsa libentius legere, quibus in hac re morẽ gerere uolo. Scribit igitur sic. Καλεῖ γὰρ ὑπὸ τῶν

ξωμαίων ὁμωνύμως ὁ λιτραῖος σταθμὸς τῶν σερὶ ξῶν σωμάτων ὡς λιτραίῳ μίξῳ τ ὑγρῶν. ὃ πάμπολυ καθ' ὅλην τὴν πόλιν ὄντων ἐξ ὕλης κερατίνης γιγνόμενον. Id latine uerbum è uerbo quasi exprimẽtes ita reddere possumus. Appellatur enim à Romanis librale pondus solidorum corporũ nomine simili libralis liquidorum mensuræ, quæ permulta in tota urbe est, ex cornea materia cõstans. Hęc ille. Quibus aperit nomine librę, quã è latino corrupte Greci λίτραν nominant, tam mensuram quàm põdus significari. Deinde nõ multo post scribit. μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδήλωσα τὴν ὁμωνυμίαν ἐξηγησάμενος τ πρὸς ξωμαίοις σταθμικῆς λίτρας τῇ μετρικῇ. Id est Paulo ante ostendi, cum nominis similitudinẽ, quę est apud Romanos libræ ponderali cũ libra mensurali enararem. Idem Galenus corripit quodã modo medicos, quod eam differentiam in medicamentis non expresserint, his uerbis quæ sunt in libro sexto eiusdem operis. Διὸ γράφειν ἐχρὴν ἐπιμελέσβερον ἐν τοῖς φαρμακίτισι βίβλοις σοὺς ἰατροὺς ὁπόσας τινὰς κελεύουσι βάλλεσβαι τὰς οὐγγίας ἢ τὰς λίτρας τῶν ὑγρῶν φαρμάκων, πότερον τὰς μετρικὰς ἢ τὰς σταθμικάς. Hoc est. Idcirco medicos in libris de medicamentis accuratius oportebat scribere, quales nam uncias uel libras medicinarum liquidarum pręciperent iniici, mẽsurales ne an põderales. Ex quibus

bus locis luculenter intelligitur libram duplicẽ Romanis fuisse mensuralem & põderalem. Adijciendũ igitur est si ponderalem indicamus Græce σαθμῷ Latine pondo. si mensuralem Græce μέτρῳ, Latine mensura. Atq; sic Galenũ apud Græcos distinxisse ex sequẽtibus clarum erit. Tum Romanis sic in usu fuisse hinc conijcio, quod persæpe libræ põdo adiectum inuenit. sic uero semper põderalẽ significant, ut & pondo sine adiectione per se posito eandem denotãt. Interdũ autem deesse, quo significat mẽsura. quanquam hoc in uniuersum uerũ nõ est, reperit enim libra pro pondere sine ulla adiectione sæpius à Latinis posita. Deinde põdo nullius differẽtiæ causa addi cepit, ut cũ dicũt pondo denarij, põdo uictoriati, hoc est põdere. id enim solũ tunc significat, perinde ac Græcis ὁλκὴ cum drachmæ adiũgitur, quo modo scribit Dioscorides ὁλκὴ δραχμῶν ζ̄. Id est pondere drachmarum septem. Erratur hac parte non minus hodie ac olim, non tam pharmacopolarũ culpa quàm medicorũ, qui discrimẽ hoc partim per ignorantiam, partim per incuriã nõ exprimũt, cum certe non exigua differẽtia sit inter olei libram mensura & pondere. De quo errore ac alijs nõnullis, ꝙs obiter indicabo, copiosius aliàs disserui. nunc probasse satis sit libram mensuram esse & pondus. Sed ꝙ mensuralis æque ac põderalis in suas duo-

decim

decim uncias diuidatur Galenus apertius explanat ibidem libro tertio, quàm ut in dubiũ uocari possit. ait uero. Εσι δὲ παρ' αὐτοῖς μέζον, ᾧ τὸ ἔλαιον μετροῦσιν, ἐντετμημένον γράμμαις διαιρούσαις τὸ σύμπαν εἰς μέρη δώδεκα. καὶ καλεῖται τὸ ὅλον μέζον ὑπ' αὐτῶν λίζα. τὸ δωδέκατον δ' αὐτῆ ὐγγία. Hoc est. Est autem apud ipsos: de Romanis loquitur: mensura, qua oleum metiuntur, intersecta lineis diuidentibus totam in duodecim partes. atq; mẽsura integra uocatur ab ipsis libra· duodecima uero pars eius uncia. E quibus clarissimum est, librã mensuralem duodecim esse unciarum measuraliũ. Quã ob rem in magno errore uersantur hodie medicamentarij quidam sedecim eam unciarum constituẽtes, maxime cum medicamenta tam Arabũ quàm Græcorum conficiunt· cum ponderibus enim reliquarum medicinarum, quas in se recipiunt compositiones siue mixturæ, hæc mensura libræ non conuenit. Iam etsi satis probatum sit è Galeno libras & uncias mensuras fuisse, paucis tamen adhuc usum earum manifestare, non inutile arbitror futurum. Quamuis autem Galenus & medici eum secuti crebro sic usi sunt libra & uncia, unũ tamen aut alterũ locum ex ipso quoq; testimonij gratia ascribã. libro primo eiusdem operis scribit ex his constare album emplastrum. Λιθαργύρου μὲν καὶ λιμυθίου λίζας ἑκατέρου

ἡμιτέρου σαθμῷ. δυοῖν δὲ λιτροῖν ἐλαίου μίτρῳ. Id est. Ex argenti ſpumæ & ceruſæ ſingulorũ libra pondo, olei uero duabus libris menſura. De hac eadem libra meo iudicio intelligendus eſt loqui Suetonius in Cæſare Dictatore cum ait, Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoq; numos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuiſit. Etenim non temere legeris ueteres oleum, uinum, & reliquos liquores ad penſum uendidiſſe aut donaſſe, ſed ad menſuram. quæ uel erat libra, uel aliquot libras ſiue uncias mẽſurales capiebat: licet medici liquores nunc appendant, nunc metiantur. Ad unciam tranſeundum, qua ſic utitur Galenus libro πρὸς συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους octauo. Συντίθεται δὲ χειμῶνος μὲν εἰς δραχμὰς ἡ. τοῦ κηροῦ, ὀυγγίας ά. μετρικῆς ξωμαϊκῆς ἐμβαλλομένης τοῦ ναρδίνου μύρου. Id eſt. Componitur autem hyeme quidẽ ad octo ceræ drachmas iniecta nardini unguenti uncia una menſurali Romana. Semuncia uero præter Græcos ſic uſus eſt Columella, cuius uerba, quæ ſupra quoq; retuli, ſunt: & ita coadiícitur in binas urnas ligula cumulata, uel menſura ſemunciæ bene plenæ ſalis cõcti & triti. Menſura ſemũciæ dixit, quippe menſuram ſemunciam ſignificans, eo modo loquendi quo dicimus menſura ſextarij uel heminæ, quia menſuræ

e ſunt

sunt. & quo nemo diceret mẽsura denarij uel uictoriati, quia pondera solũ. Contra in fine libri eiusdẽ pondo semunciam dixit, pondus semunciam indicans his uerbis. Quod si etiam cum laser nõ habueris, pro sylphio mellis adijcies pondo semunciam. Sed reuertar ad librã. quod oleum cornibus libralibus uẽdebãt ex uerbis Galeni supra citatis quisq; percipere potuit, nec minus ex hoc loco qui iam sequitur, quẽ ex libro πρὸς συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη primo asscripsi. Εάντις ὑπόθηται τὴν κοτύλην ἔχειν ὀυγγίας. θ ξωμαϊκὰς τὰς καταγεγραμμένας ἐν τοῖς σωλήθσι κέρασι λιτραίοις. Hoc est. Si quis statuat cotylen uncias nouẽ capere Romanas in cornibus libralibus, quæ in usu sunt, descriptas. Sic ille. Erant nanq; lineæ quædam, ut alibi scribit, in orbẽ ijsipsis cornibus extrinsecus incisæ quarum interstitia erant unciarum capacia. Intrinsecus nanq; ut hodie in libris mẽsuralibus, quæ ex plumbo candido fiunt, & tuberculis quibusdam signantur, in cornibus non facile notari potuerunt. Verũ eiusmodi cornua non solum fuisse libræ unius, sed duarum etiam librarũ ex Horatij libri secundi sermonum satyra secunda intelligimus ubi ait

Ac nisi mutatum parcit diffundere uinum, &
Cuius odorem olei nequeas perferre, licebit
Ille repotia, nataleis, aliosue dierum

Festos

Festos albatus celebret,cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, ueteris non parcus aceti

Bilibri enim dixit duarum librarum mensuraliũ capaci. Vbi Acron interpres inquit. Sunt enim in uenalibus cornua,quæ olei habẽt quantitatẽ, sexta rij mensura. Quod si uerum est,fuerunt cornua diuersæ capacitatis in usu. Librale, de quo Galenus scripsit. Bilibre, de quo Horatius. Sextarij mensura, id est unciarũ uiginti, de quo Acron. Vt autem Horatius cornu bilibre dixit, ita Plautus in milite bilibrem aqualem, duarum librarum capacem dixisse uidetur. Versus sunt:

Ibi erat bilibris aqualis,hic propter cados
Ea sæpe decies complebatur die

Sed hæc differentia est inter mensurales & ponderales uncias & libras, quod ponderales corporum decernant grauitatem, mensurales molem. Id uero cum res ipsa indicat,tum Galenus clare scribit libro primo operis sæpe iam commemorati. Αἱ μὲν γὰρ σταθμικαὶ, τὸ βάρος κρίνουσι τῶν σωμάτων. αἱ δὲ μετρικαὶ, τὸν ὄγκον. Id est. Ponderales quidem: de uncijs loquitur: corporum grauitatem decernunt, mensurales uero molẽ. Idem iudicium est de libra. Vt igitur tandem summatim colligam,quæ multis iam dicta sunt. Libra mensura est & diuiditur in duodecim uncias, quæ & ipsæ mẽsuræ sunt. Vncia

uero in duas ſemuncias · quæ hodie in pharmaco/ polijs certo ſigno diſcretæ nõ ſunt,& olim etiã ma/ gis coniectura quadam eas metiri ſolitos credide/ rim. Hoc dicto poſtremo ſermonem de iſtis finiã. Libras & uncias eſſe mẽſuras authoritas docet, per ſuadet ratio,experientia credere cogit. Quare nunc his fundamentis iactis ueniã ad ſextarium · de quo inter magnos homines, ut iam dixi,ſumma diſſen/ ſio eſt. Nam alius ipſum duarum librarũ eſſe cen/ ſet,cuius opinionis eſt Budæus. Alius unciarũ quin decim nouem detractis,quod ſentit Alciatus. Alius deniq; uiginti unciarum,ut Portius in hoc Hermo/ laum Barbarum ſecutus, ſed põderalium · qui com/ munis omnibus ipſis: ſit uenia uerbo: error eſt,quia omnes communem cõſtituunt ſextarium, ut paulo poſt perſpicuũ fiet. Nos diximus cum uiginti un/ ciarum eſſe menſuraliũ. Atq; id ſanè eo diligentius erit explicandum quo magis in ſextario ad totam mẽſurarum rationem cognoſcẽdam ſitum eſt · qui enim eius capacitatem recte intelligit, reliquarum menſurarum omnium ſtatuere poteſt. ut contra, in ea qui errat,in cæteris non poteſt non errare. Gale/ no itaq; medicorũ omnium longe præſtantiſsimo, dum Romæ exerceret medicinam ſub Antoninis Cęſaribus Auguſtis,hæc res in primis curę fuit,qui libro primo operis, cuius ſæpe mẽtionem feci,cum

quorun/

quorundam medicorũ qui Romæ egerunt empla/ stra recenſet, dubitat num Romanorum ſextarium an Atticorum indicẽt. Siquidem Romanus uncias uiginti menſurales· Atticus, qui medicis in uſu eſſe cepit, decem & octo comprehendit. Verba ipſius, quibus id de ſextario Romano explicat, quod nũc probare uolo, hæc ſunt. Ξέσου δὲ νομίζω μεμνῆθαι τόμ ἥραμ τοῦ ῥωμαϊκοῦ. παρὰ μὲν γὰρ τοῖς ἀθηναίοις οὔτε τὸ μέτρον ἦν, οὔτε τοὔνομα τοῦτο. νυνὶ δὲ ἀφ' οὗ ῥωμαῖοι κρατοῦσι τὸ μὲν ὄνομα τοῦ ξέσου παρὰ πᾶσιμ ὅσοι τοῖς ἑλληνικῇ διαλέκτῳ χρωμένοις ἔθνεσιμ. αὐτὸ δὲ τὸ μέτρον, οὐκ ἴσον ἐστὶ ῥωμαϊκῷ. χρῶνται γὰρ ἄλλος ἄλλῳ ξεσιαίῳ μέτρῳ. παρὰ γοῦμ τοῖς ῥωμαίοις, ὁ ξέσης ἔχει μίαμ λίτραμ καὶ ἡμίσειαμ τῆ ἑνὶ, ὡς εἶναι τὰς πάσας οὐγγίας ιβ̄, ἃς τὸ πολὺ τοῖς κίραξι μεξοῦσιμ, ὠνητιμημένοις ἑξωθεμ χαλκαῖς κυκλοτέρεσιμ. ἔνιοι δὲ ψευδῶς ὑπειλήφασι τὸμ ῥωμαϊκὸμ ξέσην ὀκτωκαίδεκα μετρικὰς ἔχειμ οὐγγίας. ἔοικεμ οὖμ τῆ ὁ ἥρας ὅταμ κοτύλην χράφῃ, τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέσου σημαίνειμ. ἥρι δὲ τὰς, θ̄, δηλοῖ οὐγγίας ἐκ τοῦ λιτραίου κίραρος, ἢ τὰς δέκα. τοῦτο γὰρ ἄδηλομ. quod eſt. Sextarij autem Romani Herã meminiſſe arbitror. Nam Atheniẽſibus neq; menſura neq; nomen hoc erat: nunc uero ex quo Romani rerum potiũtur, ſextarij nomen omnibus, qui Græca lingua utuntur, exiſtit: at ipſa menſura Ro/

manæ æqualis nō eſt. alius enim aliam ſextarij mē/ ſuram in uſu habet. Quippe apud Romanos ſexta/ rius libram unā & dimidiā atq; ſextā ipſius partē capit, ut unciæ uniuerſæ ſint uiginti· quas plerunq; cornibus, quibus orbiculares quædam lineæ ſunt extrinſecus inciſæ metiuntur. Cæterum quidā falſo putarunt ſextarium Romanū octodecim contine/ re uncias mēſurales· uidetur igitur & Heras, ſi quan do cotylen ſcribit, dimidiam ſextarij partem indi/ care· nouem uero uncias cornu libralis ſignificet an decem obſcurum eſt. Hactenus Galenus. Eiuſdem ſententiæ eſt Oribaſius Iuliani apoſtatæ medicus libro ſecundo ad Euſtathium filium. Ἰταλικὸν κε/ ράμιον ἔχει ξέσας. μη̄. Ξέσης λίτραν μίαν ἡμιουγ/ γίας. η̄. Id eſt. Amphora Italica capit ſextarios octo & quadraginta. Sextarius libra unam & un/ cias octo. Idem prorſus tradunt reliqui Galenum ſecuti. Quin etiam Arabes, qui ſua tranſcripſerunt è Græcis, eadem planè ſtatuunt· quorum uerba aſ/ ſcribere tedio plenum legētibus putaui: tum etiam iccirco cenſui omittenda, quod in alio opere pluri/ bus aperui quid de ponderibus & menſuris ſenſe/ rint ipſi, & quantum iuniores Itali à recto deflexe/ rint atq; aberrarint· in q̄ multa quoq; ſunt de pro/ portione ueterum mēſurarum & ponderum ad ea quæ nūc medicis ſunt in uſu. Porrò idem intelligi/

tur

tur ex hac cõpositione Andromachi iunioris quæ est apud Galenum libro nono περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ τόπους his uerbis. ξοδίνου κοτύλης τέταρτον, τουτέστι κυάθους.ας', ὅ ἐστιν ὀυγγίας βς'. Id est. Rosacei heminæ quartã, hoc est sesquicyathũ, quod est uncias duas cum dimidia. De mensuralibus sine dubio sentit uter uero tandem declararit Andromachus ne cuius cõpositio refertur, an Galenus qui retulit, est incertum. Cum itaq; quarta heminæ capiat duas uncias cũ dimidia, necesse est heminam esse decem unciarum: quæ quia dimidiũ est sextarij, sequitur necessario eum esse unciarum uiginti. Sed quid opus est istis & similibus cũ uerba Galeni supra scripta sint clarissima? Quocirca à Græcis ad latinos transeundum est. Hermolaus Barbarus uir summæ eruditiõis in castigationibus Plinianis scribit ex sentẽtia Festi Põpei sextariũ uncias uiginti cõtinere: sed uerba quibus id dicat neq; ipse neq; Portius eũ imitatus recitat. Si tamen ita scripsit Festus, dubio procul uncias intellexit mẽsurales, quod neuter illorũ explicat. Verũ dubito nõnihil integrũ ne Festũ Barbarꝰ habuerit, in quo hęc legãt, an ex uerbis collegerit, quibus declarat quot sextariorꝝ sit quadrãtal. maxime cũ ex Plinio numerũ unciarũ amphoræ eliceret. unde facile erat subductis calculis statuere, quot unciarũ esset sextarius.

Certe

Certe nobis Paulus, bonus ille uir, qui in compendium eum redegit, non plura reliquit quàm supra retuli. Verba autem Plinij sunt capite quarto libri decimiquarti de uino, quod L. Opimio Consule creuit, in ducentos ferè annos seruato: Quo fit ut si eius temporis æstimatione in singulas amphoras centũ nummi statuãtur· ex his tamen usura multiplicata semissibus, quæ ciuilis & modica est, in C. Cæsaris Germanici filij principatu, annis centum sexaginta, singulis uncias uini constitisse nobili exemplo docuimus referẽtes uitã Pomponij Secũdi uatis, cœnamq; quã principi illi dedit. Hęc Plinius. Iam ex Columellæ libro quarto perspicuũ est enarratione doctissima Barbari usuris semissiũ de centenis nummis senos in annum redire creditoribus. Ineamus ergo hanc rationem. Si semissium usuræ annis centũ & sexaginta, nongẽtos sexaginta nummos, quod nemo opinor negabit, conficiunt, & Plinius dicit ut Hermolaus interpretatur, singulas uncias uini singulis nummis usuræ nomine cõstitisse, necesse est quod amphora totidẽ uncias id est nongentas sexaginta contineat. Quod si uerum est, ut est sanè, capiet sextarios uiginti. Quemadmodum enim Barbarus ex hoc loco semissium usuram probat, ita probari potest quot uncias non amphora modo, sed etiam sextarius comprehendat. Ex his igitur

igitur omnibus probatum satis arbitror sextarium uiginti capere uncias & quidē mēsurales. nam quot ponderales, nisi humorem quem metiris, expresse/ris, dicere minime potes. alius enim alio grauior est. uerbi causa uinū oleo est grauius, mel rursum mul/to grauius uino, ut liquores reliquos & arida omit/tam. Si quis ergo sextarium iuxta pondus cōstitue/re uelit, tot erūt sextarij explicādi, quot res sunt quas metiri solemus. in cōmune uero nullus sic constitui potest. de quo copiosius cum infra, tum libro tertio dicam. Restat nūc tertia huius sermonis pars in qua primo decreui nonnulla pro uiribus explicare, quæ uel obscura & inuoluta sunt apud authores, uel am/bigua dubiaq; uidentur. Deinde argumēta eorum qui sententias meæ repugnantes & contrarias pro/bant, expēdere & refellere conabor quorum alterū ut est ualde plausibile, ita alterum uehemēter odio/sum. utrunq; uero penè necessarium in tanta obscu/ritate rerum & opinionū diuersitate · quod ni esset, in totum ab his abstinere maluissem, partim consu/lens breuitati, partim meæ & dissidentium existima/tioni meæ quidē, ne iudicer prurigine reprehenden/di laborasse illorum ne, quæ nesciuerint, asseruisse dicantur. Sed quia ipsi sua non nuda & deserta, sed testimonijs scriptorū suffulta & munita protulere, nisi sensu quo dicta sint declarato, infringātur, peri/

f culum.

culũ eſt ne pleriqꝫ, ultro citróqꝫ opinionibus iactati animo fluctuent,ac penitus incerti,quò tandem cõſiſtant relinquãtur. Quod ſi fieret,hanc quæſtionẽ meo labore,ſtudio,diligentia nihilo magis explicaſſe, quàm implicaſſe nõ iniuria cenſeri poſſem. Neceſſitate igitur quadam compellor contra doctiſſimos noſtræ ætatis homines diſputare.In quo tamẽ ſic mihi temperaturus ſum,ut bonis uiris potius ſtudio ueri tuendi, quàm libidine lędendi quenquam, nedum illos,eò acceſsiſſe uidear.Cum itaqꝫ duplex ſit menſurarum cõſideratio · una qua culeus à minima capiendo initium conſtituitur, uel contra idem in minimam uſqꝫ reſoluitur · altera qua cuiuſqꝫ mẽſuræ capacitas,quod ad libras & uncias attinet menſurales explicatur· In priori cum Budæo, Portio,& Alciato,ut iam ante dixi,conuenio,niſi quod illorũ nõ ſint integra·deficiũt enim in his mẽſuris, quartario,libra,uncia,ſemuncia,ligula.In altera cum nemine corũ,ut ex dictis diligẽs lector potuit intelligere, & ex ſequẽtibus multo magis intelliget. Nũc rurſus ſingulas mẽſuras breuiter percurrã à culeo incipiẽs: ubi primum hoc dicendum puto.Menſurarum nominibus ſæpe uel uas indicatur, quod in maioribus omnibus ferè fit·uel poculum, quod in minoribus. Quæ tametſi nõ raro iuſtam excedunt menſuram, tamen quia proxime ad earum aliquam accedunt,

aut

aut ob ſimilitudinẽ formæ, quam cum ipſis habẽt, idem nomen obtinẽt uerbi gratia. Vas quod urnas quadraginta capit & iuſtum culei cõtinet modum, & recte ſibi ipſius nomen aſciſcit. Sic Vitruuius dolia culearia dixit, & Cato labrũ culeare, quod unius eſſent culei. Quod uero una aut altera urna quadragenarium numerũ excedit, culeus etiam, quia proxime ad ipſius accedit menſuram, appellatur. Sic Cato de re ruſtica capite CXLVIII. culeos nominat qui capiunt urnas quadragenas & ſingulas · eius uerba ſunt. Vinũ in dolijs hoc modo uenire oportet · uini in culeos ſingulos quadragenæ & ſingulæ urnæ dabuntur, quod neq; aceat, neq; muceat. Budæus hoc declarans, Catonem non ad iuſtam menſuram reſpexiſſe putat, ſed ad morem negociatorum, qui accęſſionis nomine in ſingulos culeos ſingulas urnas ſtipulabãtur · ut id uini, quod infundendo & effundendo perit, hoc modo rependeretur. atq; ſic culei uenderentur, ut debent, iuſti. Cæterum fuerunt & culei, ſiue, ut Varro etiam Nonio teſte uocat, culea è corio utres in quibus uinum & oleum portabatur. quorum meminit Feſtus cum ſcribit. Culeola corticęs nucum uiridium, dicta à ſimilitudine culeorum, quibus uinum ſiue oleum cõtinetur. Præterea Plinius libro ſeptimo capite uigeſimo. A. Iulius Valẽs meruit in prætorio diui Auguſti centurio · uehicula

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cum culeis onusta donec exinanirẽtur sustinere so/
litus. Hinc minæ illæ Plautinæ in Pseudolo.

Si mihi non iam huc culeus oliui deportatur,
Te ipsam culeo ego cras faciã deportere in pergulã.

In eiusmodi quoq; culeos è corio insuti parricidę in proximum mare uel amnem proñciebantur. Tum dolia sesquiculearia dicũtur à Columella libro duo decimo capite decimooctauo, quæ culeum cum di/midio capiunt, id est amphoras triginta. Eiusmodi dolij medietatem prorsus continet dolium cuius capacitatem significat Plinius libro nono capite trige simo, de polypo magnitudinis inauditæ loquẽs his uerbis. ¡Ostendere Lucullo caput eius, dolij magni/tudine, amphorarũ quindecim capax. Satis multa de culeo· præsertim cũ hæc omnia ferè doctissime, ut solet, explicarit Budęus, & de eius capacitate, quã tum ego meminisse ualeo, nulla controuersia sit nec inter ueteres nec inter eos, qui nuper de mensuris scripsere. Siquidem Hermolaus Barbarus qui ait, Culeus quadraginta urnas continet, idem planè di/cit· amphora enim duas urnas comprehendit. Iam ad amphoram. Sed quia cado, qui Fannio est idẽ quod Attica amphora, Plinius utitur, forte quispiã diceret me hunc non recte omisisse· cui responsum uolo, cadum non fuisse Romanam mensuram, sed Atticam, quã Plinius usurpare solet cũ uel è Græcis

aliqua

aliqua trãsfert, uel de Græcis loquitur uinis Romã aduectis · id quod in ipsorum mensuris explanare decreui libro sequenti. Verum ut hodie plerisq; in locis mensuræ atq; pondera iusta, ueluti typi siue exemplaria quædam asseruantur in palatijs, ne uen ditor ea excedens ipse damnum faciat, aut minuẽs emptorem mercis aliqua parte fraudet · ita Roma/ nam amphoram Ioui sacratam olim fuisse in mõte Tarpeio, in quo Capitolium fuit, Fannius his uersi/ bus clare dicit.

Amphora fit cubus, quam ne uiolare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Atq; hinc Iulium Capitolinũ in Maximino patre Capitolinam amphoram puto nominare cum ait: Bibisse autem illum sępe die uini Capitolinam am phoram constat, comedisse & quadraginta libras carnis, ut autem Cordus dicit etiam sexaginta. Itaq; Capitolinus his uerbis indicat mensurã. nam iustæ capacitatis amphora, quẽadmodum ex Fannij uer/ sibus intelligi potest, in Capitolio asseruabatur, nõ miræ magnitudinis, ut è doctis quidam scripsit. Si/ quidem & Attica maior hac erat, & eadẽ multo ma iores, ut & minores, in usu sine dubio fuerũt Roma/ nis, quibus non ut mensuris, sed uasis utebantur. In hac uero mensura insigniter errarunt Angelus Po/ litianus uir alioqui ualde doctus, & Demetrius Ala

baldus · qui ſcribũt tres amphoras efficere ſextariũ, quaſi ſextarius triplo capacior ſit amphora, cũ una amphora, quod ex clariſsimis Feſti uerbis ꝓſpicuũ eſt, octo & quadraginta ſextarios contineat. Sed hunc erroré quia Budæus diligẽter & enodate enarrat, mihi tempus in eo cõterendum non eſſe cenſeo, ſed ad urnam tranſeũdum· quam congios quatuor capere ſupra probaui. quocirca Nicolaus Perottus cornucopiæ ſcriptor magno uerſatur in errore ſic ſcribens. Vrnam uero quartarium dici manifeſtum eſt, quod quatuor ſextarios capiat. Id enim omnino ſine ullius authoritate ſcriptum eſt. nam neq; urna quatuor ſolũ ſextarios capit, ſed quatuor & uiginti. neq; quartarius dicitur, cum ſint mẽſuræ nõ parum diuerſæ. Quin etiam quartarius ipſe non quatuor ſextarios continet, ſed eſt quarta pars ſextarij, unde tres tantũ cyathos comprehendit. Quod ſi quis de quartario congij, quem ex Catone conſtitui poſſe ſentit Budęus, dictum uelit· ne is quidem capit ſextarios quatuor, ſed unum cum dimidio. Idem Perottus alio loco ſui oblitus ſcribit. Vrna quadrantal cõtinet· quadrãtal uero octo & quadraginta ſextarios Hic inepte quadrantal & urnam idem arbitratur, cũ quadrantal duarum urnarum ſit capax, ut ex Columella & alijs eſt declaratum. Eius itaq; ſcripta, tãto pere inter ſe diſsidẽtia, ſatis arguũt ipſum hac parte nihil

nihil ſolidi ſcribere. Soleo autem errores indicare, quod iterum dicendũ,nõ inuehendi cauſa, ſed mea ſtabiliendi ne cuiuſpiam authoritas ſine ratione eis queat officere.Cæterum quia urna capit quatuor & uiginti ſextarios,qui officiunt heminas octo & quadraginta, Catonem capite decimotertio dixiſſe opinor urnam quinquagenariam, quæ duas heminas plus iuſta caperet urna. Ab ea uas aliquod,quod ipſius menſurã continet,urnale dicere poſſumus·quẽadmodum Plinius libro nono capite trigeſimo polypi acetabula dixit urnalia his uerbis. Acetabulis ſiue calicibus urnalibus peluium modo. Acetabula autem ſiue calices ipſe appellauit brachiorum ſinus quas Græci κοτυληδόνας nominant. Sequitur iam congius ſex ſextariorum capax·eadem uero menſura congiariũ uocatur· à quo deinde munus quod à Cæſaribus,uel imperatoribus, amicis dabatur congiarium dici cepit· quod Fabius declarat his uerbis, quæ ſunt in ſexto de inſtitutione oratoria.In metalepſim quoq; cadit eadem ratio dictorũ: ut Fabius Maximus incuſans Auguſti congiariorũ, quæ amicis dabantur, exiguitatem, heminaria eſſe dixit. nam cõgiarium cõmune liberalitatis atq; menſuræ, à menſura ducta imminutio eſt rerum.Hęc Fabius. Vt enim donatiuũ dicitur munus, quod militibus datur, ita cõgiarium quod amicis uel populo. Opinor

nor autem inde dictum quod primo congij uini uel olei dabãtur·deinde res aliæ dari ceptæ,eadem manente appellatione. Sic Suetonius utitur in Cæsare dictatore. Omnibus uero circa eũ, atq; etiam parte magna senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, uel inuitatos uel sponte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur. Idem in Augusto. Congiaria populo frequenter dedit, sed diuersæ ferè summæ· modo quadragenos, modo tricenos, nõnunquã ducenos quinquagenosq; nummos· ac ne minores quidem pueros prætermjt, quamuis non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consuessent. Budæus apud Plinium libro quartodecimo, eiusdem numeri capite, millia cadûm cõgiarium dici putat unius cõgij. Ego arbitrarer ideo cados congiarios dictos, quod eos pro munere diuiserit·ut sua mensura cado maneret. Quamuis non ignorem cadum quoq; fuisse genus uasis,unde Columella scribit libro duodecimo capite octauo & uigesimo. Si in uetustatem seruare uoles,in cado duarum urnarũ quàm optimi uini sextariũ, aut fecis generosæ recẽtes sextarios tres addito. Sic ille. Arbitrarer,inquam,nisi exemplaria quædã Plinij excusa, & manu scriptum peruetustum non haberent congiariũ·ut uideatur ab aliquo asscriptũ, qui significare uoluerit eiusmodi diuisionem fuisse

congiariũ.

congiarium · atq; sic eam in cõtextum irrepsisse. Fit autem à congio etiam congialis id est unius congij. Plautus in Aulularia.

Mulsi congialem plenam faciam tibi fideliam.

De congio plus satis. In sextario, ut supra indicauimus, errarũt Angelus Politianus & Demetrius Alabaldus, qui asserunt eum tres amphoras capere. Perottus præterea qui putat eandem mensuram sextarium & metretam · cum metreta amphorã excedat, quæ cõtinet octo & quadraginta sextarios. Romanus autẽ sextarius nõ modo Italicus respectu Græci dicitur à Palladio, sed etiam urbicus respectu castrensis, quod ab utroq; differat. Verba Palladij de Italico hęc sunt, libro undecimo titulo decimoquarto. Tuc gypsi triti atq; cribrati tres Italicos sextarios mittis in uini amphoras decẽ. De urbico libro secũdo titulo undeuigesimo In uini ueteris sextarijs urbicis decẽ, mittis grana myrti cõfracta sextarios urbicos tres. Græci uero siue Attici sextarij capacitatẽ libro sequẽti declarabo · nũc is quo milites in castris sunt usi q ob id dicit' castrensis, est explicãdus. capit uero duos sextarios urbicos, siue Italicos · qua de re audiamus diuum Hieronymum sic scribentem in Ezechielem. Sextam enim partẽ mensuræ Hebraicæ, quæ appellatur hin, iubetur per singulos dies bibere. Porrò hin duos χόας Atticos facit, quos nos

appellare possumus duos sextarios Italicos: ita ut hin mensura sit Iudaici sextariꝰ nostriq; castrensis, cuius sexta pars facit tertiam partem sextariꝰ Italici. E quibus uerbis quis nō intelligit sextarium castrensem duos Italicos siue urbicos capere? Sed hoc in loco sextariꝰ diuisio in cyathos appellationes suas sortita, præsertim apud poetas aperiēda est, ut Scribonij Largi locū, ubi inquit sextariꝰ bes, medici possint intelligere. Sextarius itaq;, quod ante me Budæus nō indocte explicauit, qa duodecim cyathos in se cōtinet, quemadmodum as & libra duodecim uncias, fit ut perinde ac in re nummaria uel ponderе sextantē duas uncias dicimus, ita in poculis duos cyathos. Martialis libro quinto epigrammatum.

Sextantes Calliste duos infunde falerni.

Suetonius in Octauio Augusto. Postea quoties largissime se inuitaret, senos sextantes non excessit: id est duodecim cyathos qui efficiūt sextarium: iccirco uero sextarium nō dixisse uidetur, quod pocula habuerit in usu, quæ sextantem id est duos cyathos caperent. Sic quadrans tres cyathi. Martialis libro nono ad Calatissum.

Addere quid cessas puer immortale falernum?
Quadrantem duplica de seniore cado.
Nunc mihi dic, quis erit, cui te Calatisse deorum

Sex

Sex iubeo cyathos fundere? Cæsar erit.

Hinc clarum satis est hæc de cyathis non de uncijs, ut Caldarinus & Beroaldus sunt interpretati, debere accipi. Hoc modo Budæus putat dictũ quadrantem à Cornelio Celso de curatione quartanę febris Si quarto die cũ horrore febris reuertitur uomere, sicut ante præceptum est deinde post febrem modi cum cibi sumere, uini quadrãtem. Triens quatuor cyathi. Propertius libro tertio.

Cum fuerit multis exacta trientibus hora

Persius satyra tertia:

Sed tremor inter uina subit, calidumq; trientem
Excutit è manibus. Martialis libro sexto.

Setinum dominæq; niues, densiq; trientes.

Quando ego uos medico non prohibẽte bibam?

Quincunx quinq; cyathi. Martialis libro secundo ad librum suum.

Te conuiua leget misto quincunce, sed ante
Incipiat positus quàm tepuisse calix.

Semissem sic in usu esse nõ legi, sed loco eius heminam uel sex cyathos, ut apud eundem Martiálem, cuius carmen paulo post subnectã. Septunx septẽ cyathi. Martialis libro tertio in Zoilum.

Septunce multo deinde perditus stertit.

Bes octo cyathi. Martialis libro undecimo de Caio Proculo.

Quincunces,& ſex cyathos,beſſemq; bibamus
Caius ut fiat Iulius & Proculus.

Ita Scribonius Largus Comp. CCXXVI. ſcripſit. Erui moliti ſextarij bes id eſt octo cyathi. Sic deinque Dodrans nouem cyathi. Dextans decem. Deunx undecim dici poſſunt. Martialis libro duodecimo in Cinnam.

Poto ego ſextantes tu potas Cinna deunces
Et quereris quod non Cinna bibamus idem.

Hactenus de ſextario conſequitur hemina mẽſura Romana,uocabulum quoq; , licet ex Græco ſit deriuatum. Quare Cato de re ruſtica cum nunc hemina ſcribat,nunc cotyla,non eandem menſuram indicare uidetur ſed per heminam Romanam , per cotylam Græcam,& quidem Georgicam de qua proximo libro ſum dicturus . Catonis uerba de olea ſunt capite CXLVI. primę cotylas duas. Nulla enim neceſſitas fuit cur non heminas diceret Romano loquendi more, cum aliàs ſic loquatur , niſi diuerſam menſuram ſignificare uellet . Nunc ad quartarium ueniam,quem quartam ſextarij partem eſſe probaui uerum ei ſententiæ locus Plutarchi qui eſt in Camillo uidetur aduerſari de eadem enim re prorſus loquitur , de qua Liuius cuius uerba ſupra retuli ex quinto libro ab urbe condita ait uero Plutarchus.

ὃς δὲ μαλλίῳ τῆς νικῆς ἀρισεῖα πρὸς τιμὴν μεγάλην

λην μᾶλλον ἢ χρείαν ἀφιστάμενοι, σωφρόνευμαν ὅ, σον ἡμέρας ἕκαστος ἐλάμβανεν εἰς τροφήν. σίτου μὲν ἡμίλιτρον φασὶ ὅυτω γὰρ καλοῦσιν αὐτὸ. ὄινου δὲ κοτύλης ἑλληνικῆς τέταρτον. Id est. Manlio victo riæ præmiũ magis magni honoris gratia quàm ne, ceſſitatis decernentes contulerũt in ædes eius, quan, tum quiſq; uictus ſingulis diebus caperet. Cibi qui, dem ſelibram farris· ſic enim ipſum appellant · uini quartam partem Græcę cotylæ. Hæc ille. Apparet igitur Plutarchũ non quartã ſextarij partem quar, tarium accepiſſe, ſed heminę, quę eſt Græcis cotyla· atq; ſic idem eſſet quartarius cum acetabulo · quod tamẽ eſt contra Voluſiũ & Dioſcoridem, qui quar tarij capacitatem declarant. Ego cenſeo Plutarchũ menſuram Romanam per Græcam uoluiſſe expli, care, cum autem nullam inueniret proximius acce, dere ad ſextarium quàm cotylen Græcam, quam & Georgicam dici arbitror, quartarium cotyles dixit. Græcæ uero addidit ad differentiam Romanæ, quã cotylen etiam uertere ſolẽt · ea autem aliquot uncijs minor eſt Georgica ut in Græcis exponam. Porrò ξέσης licet iam tum erat in uſu Græcis, nõ tamen ni, ſi medicis, ut uel ea uox Plutarchum latuerit, uel ſi cognita fuerit, tanquam non ſatis pura, noluerit uti. Idem Plutarchus ſimili ratione cũ Romani ſcripto, res habent denarios, drachmas transfert, cum octo

drachmę Atticæ uix septẽ denarios efficiant· quem admodum hic tres cotylæ Georgicę nondum duos sextarios Romanos. Nam alios diligentius, alios negligentius hanc diuersitatẽ inter Romanas & Græcas tam mensuras ꝙ pondera considerasse magis ex sequentibus intelligi poterit. Si uero quispiam dixerit aliquam cotylen Græcam fuisse, quæ Romano sextario in capacitate responderit, equidem, illi sua sententia relicta, de re ignota non contendam. Sed quid tertiarius & quartarius significet apud Catonẽ nõnihil in dubio est. Is uero inqt capite xcv. Amurcę in uas æneum indito congios duos·postea igne leui coquito·rudicula agitato crebro, usq; adeo dum fiat tam crassum quàm mel· postea sumito bituminis tertiarium & sulphuris quartarium·cõterito in mortario utrunqꝫ. Plinius tertiam & quartã partẽ intelligit amurcæ duorum congiorum, in crassitudinem mellis decoctę. Verba eius sunt libro septimo decimo capite ultimo. Simili modo ne cõuoluulus fiat, in uinea, amurcæ congios duos decoctos in crassitudinẽ mellis· rursusꝙ cum bituminis tertia parte & sulphuris quarta sub diuo coquito, ne excãdescat sub tecto. Cum aũt non explicet Plinius an amurcam ut eam crassitudinem consequatur, oporteat ad quartas, uel tertias, uel dimidias decoquere, nulla potest hinc mensura cõstitui, nisi decoctionis periculũ

quispiam

quiſpiam fecerit. Budæus uero ait. Quartariũ apud Catonem ſic congĩ quartam partem ſignificare exiſtimo, ut tertiariũ tertiam, & ſextarium ſextam. Niſi itaq; Plinĩ authoritas, qui quartam partem non cõgĩ, ſed amurcæ decoctæ interpretat, obſtiterit Budæo, erit aliquis quartarius congĩ, perinde ac quartarium ſextarĩ ex Volusio & alijs probauimus. Sed de his nimis multa. Acetabulum, ut ſupra dixi, ad imitationem Græcę dictionis quæ eſt ὀξύβαφον ab aceto denominatum uidetur · quamuis Hermolaus Barbarus in caſtigationibus Plinianis ab accipiẽdo dictum putat, unde quidam ſcribunt acceptabulum Sed idem fallitur in Corollarijs ſcribens, Quanquã & menſuræ genus ſignificat, quod & cochleare dicimus. Acetabulũ nanq; cyathũ unum cum dimidio capit, q ſex magna cochlearia, quas ligulas quoq; dicimus, efficiũt. In cyatho lapſus eſt Acron cũ ſcribit ſup hoc Horatĩ tertio carminũ, ode octaua. Sume Mecœnas cyathos amici Soſpitis centũ. Ait enim. Cyathos mẽſuras dixit, quas ꝑ ſexta parte ſextarĩ dicebãt. Cyathus eñ nõ ſexta, ſed duodecima pars eſt ſextarĩ: ipſe uero ſextarius ſexta eſt congĩ, q̊d fortaſſis eũ decipit. Malo tñ credere hũc errorẽ, ut pleroſq;, alicuius librarĩ negligẽtia cõtigiſſe, qui notã heminæ nõ ſcripſerit integrã, ex q̊ ſextarĩ reman ſit · quod facile fieri potuiſſe ex notis earum menſurarum

rarum, quas tradã libro tertio, intelligitur. Landinus hoc loco, diuersa recitando hæsit. Mancinellus tacẽdo sibi cauit. Sequitur ligula siue cochleariũ quorũ utrunq; multo frequẽtius pro instrumẽtis hauriẽdi, quàm pro certis mensuris accipitur. Perottus uolẽs differentiam inter linguam & cochlear explicare sic scribit de ligula. Item instrumentũ ad similitudinem cochlearis nisi quod cochlear concauitatem habet lingua plana est & oblonga in speciem linguę facta Quod uerum non est, nam lingua æque caua est ac cochlear, quod satis ostẽdit Plinius cum ait, Linguæ mensura. Si enim mẽsuræ genus est, qui poterit esse plana? Imo potius hoc instrumentum quod ad linguæ similitudinẽ retractæ ad palatum, atq; ita cauę, factum esset, lingua dictũ fuit quæ sanè cochlearis est forma. Tum eius diminutiui usus non obscure monstrat cauum fuisse instrumentum. Plinius libro uigesimoprimo capite decimoquarto de cera loquens ait. Punica fit hoc modo. Ventilatur sub diuo sæpius cera fulua deinde feruet in aqua marina, ex alto petita, addito nitro inde ligulis eligũt florẽ, id est candidissima quæq;, transfunduntq; in uas, quod exiguũ marinæ habeat frigidæ. Quo modo flos ex uase in uas commode ligulis, nisi essent cauę transfundi posset? Sed Columella quoq; libro decimo capite decimoquinto de melle cõficiẽdo scribit.

Deinde

Deinde ubi liquatum mel in ſubiectum alueum defluxit, transfertur in uaſa fictilia, quæ paucis diebus aperta ſint, dū muſteus fructus deferueſcat: is ſępius ligula purgādus eſt. Hæc ille. Qui uero purgabitur, niſi inſtrumēto cauo? Demū Martialis libro octauo epigrammatum inſulſum Pauli iocum ridēs, qui de prætoricia corona folium mittens phialam appellauit: quo nam modo apte iocum de phiala transferret ad ligulam & cochlearium, niſi caua eſſent? Verſus eius ſunt.

Quid tibi cum phiala, ligulā cū mittere poſſis?
Mittere cum poſſis uel cochleare mihi?

Liquet igitur ex his omnibus ligulam nō planum, ſed cauum fuiſſe inſtrumentū. Cæterum cochleare Martiali dictū eſt à cochlea, ꝙ ea hoc inſtrumento ori ingeratur: ait enim in apophoretis hoc diſticho.

Sum cochleis habilis, ſed nec minus utilis ouis
Nunquid ſcis potius cur cochleare uocer?

Quamuis appellatum uideri poſſit à ſimilitudine teſtæ ipſius cochleæ, quam nonnihil habet in concauitate: maxime ſi cochleam fractam ei compares. De diuerſitate cochlearū libro tertio plura dicā. Reſtant nūc, libra, uncia & ſemuncia: quas nemo, qui noſtra legerit, poſt hac ambiget Romanis menſuras fuiſſe. Ne itaq; uocis ſimilitudo nos decipiat diligenter aduertēdum: in primis ubi authores librā uel unciam

liquoris alicuius dicunt, non adiecto pondo. Sed posset hic quispiam contendere, libram olei tantum fuisse mensuram. quod etiamsi dederimus, Galeni authoritate neglecta, q scribit liquorũ fuisse, nihilo tamen minus capacitas mensurarũ hinc percipitur. unius enim mensuræ capacitate constituta, reliquarum iuxta proportionem, quam inter se habent, necessario consequitur. Iterum contendat· neq; Columellam cum scribit mensura semunciæ, neq; Palladium cum de scilla libro octauo titulo sexto, unius libræ mensura, sic intelligendos ut mihi placet, sed potius mensuram eiusmodi quę libram, uel semunciam capiat cuiuspiam rei appensæ ab ipsis dici· cui respondeo, eam interpretationẽ mihi uideri multũ coactam · tum enim dicendũ fuisset pondere libræ & semunciæ· quod magis proprium & minus ambiguum fuisset. Deinde ut Palladij locum nõ magnopere defensum cõcedam nihil probare, sed pro modo quodam siue ratione ibidem accipi mensuram· quia scillam niſi contusam cõmode metiri non possumus, Columella addit, bene plenæ· quod nescio an unquam de pondere dici possit. Dicimus enim modium cumulatum uel plenũ, uel plus modio· contra non plenum aut minus modio· nullus uero diceret, opinor, denarium cumulatum uel plenum· quod pondus sit tantum, nõ etiam mensura. Igitur ex his perspi-

perſpicuum eſt ſemunciã etiam menſuram eſſe,non pondus ſolum. Sed ut demus nec hoc loco Columellæ quicquam effici poſſe, Galeni certe uerba clariſsima meæ ſententiæ de libra & uncia menſurali, ſunt præſidium firmiſsimum · nec minus eam confirmant ratio & experientia. Hæc quod earum menſurarum uſus in hodiernũ uſq; diem pharmacopolis utcunq; manſit · illa quod intelligimus menſuralibus rerum molem,ponderalibus grauitatẽ diſcerni · quæ non exiguam habent differentiam in medicamentis conficiendis. Nunc tempus eſſe arbitror, ut ad controuerſiam , quæ mihi cum doctiſsimis uiris eſt,ueniam , atq; teſtimonia ſcriptorum quibus ſua probant,aut refellam, aut oſtẽdam dicta alio ſenſu ac ipſi acceperunt. Quod niſi fecero , timendum ne pleriſq; dubium uideatur adhuc quæ nam ex iſtis ſententijs lancem in libra ſit depreſſura, quod quælibet ſuis authoritatibus appareat eſſe grauis. Verũ Portij ſimplici eſt errore inuoluta · quod ipſe unciarum numerum ſextarij Romani recte definiens , in hoc uno labitur, quod ponderales dicat. Budæi uero & Alciati:ſit uenia dicto:duplici · & quia in uncijs explicandis alter debitum numerum exceſſit , alter minuit · & quia uterq; ponderales aſſerit . Sed cõtra cõmunem lapſum primo diſſerẽdum cenſeo. Libet itaq; mox eos interrogare utrũ ſtatuant in cõmune

sextarium tot esse unciarum, quot asserunt? an rei cuiuspiam quam metimur? Si dixerint in cõmune, id quale sit ne intelligi quidem potest. Nam ponderales unciæ pro rerũ quas metimur diuersitate adeo uariant, ut uix duas res reperire possis, quæ prorsus idem pendeant. Quod qui credere noluerit, capiat quam uelit mensuram, ac eam nunc hac re, nunc illa compleat, & inueniet diuersum põdus. Sin rei cuiuspiam quã metimur dixerint, rursus interrogabimus eos num liquoris alicuius an aridi? si responderint liquoris: iterum cum multi sint liquores percontãdi erunt: num sextarius olei tot pẽdeat uncias? an uini? an aceti? an mellis? an lactis? an aquæ? an deniq; alterius liquoris? Si itaq; tum liquorem quempiã nobis expresserint, quantũ ille cum sextarij sit mensura pendeat solum dixerũt, de reliquis nihil. Sed si malint aridi respondere, similiter ex ipsis quæremus an tritici? an farris? an ordei? an fabæ? an alterius? quodcunq; uero tãdem responderint, nõ nisi pondus illius cum mẽsura sextarij sit se explicasse fatean tur necesse est. Quo modo si sextarium definiemus, nonne tot erunt sextarij statuẽdi, quot omnino sunt res diuersæ, quas metimur? Verum tot noluerunt efficere, sed unum sextarium certum cõstituere ipsis erat propositum: quod minime facere possunt, nisi nobiscum intelligere mẽsurales uncias ceperint, quæ cuiq;

cuiqꝫ menſuræ perpetuo fixæ & firmæ permanent, quaſcunqꝫ res metiamur. Hæc contra lapſum communem dicere uolui. Nunc uidcamus quo modo quiſqꝫ ſua probauerit · ubi primo cum Budæo uiro Greçce latineqꝫ doctiſsimo agam · qui ſextarium Romanum duas libras pendêre cenſet. Suam uero opinionem firmare nititur authoritate ſimul & experimẽto. Authoritate quidẽ Heſychij ſic ſcribentis de cyatho. Δέχεται δὲ ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. Id eſt capit uero alicuius liquoris uncias duas. Hæc de Romano cyatho ſcripta eſſe Budęus corroborat his argumẽtis · quod Anaſtaſij Imperatoris tempore, cum res Romanæ iam Græcis hominibus planè innotuiſſent, Heſychius ſcripſerit, & quod uncias duas uocabulo dixerit Romano. In hũc fermè modum Budęus. Equidẽ probaui duplices uncias eſſe, ponderales & menſurales. Heſychius autẽ ponderales nõ intelligit · ſiquidem ſcribit alicuius liquoris. Iam conſtat liquores nõ unius eſſe ponderis · etenim uinum grauius eſt oleo, ſi parem menſuram appenderis, & mel uino multo põderoſius, ut libro tertio explanabo. Cum itaqꝫ non adijciat cuius liquoris uncias duas capiat cyathus, eũ ponderales intellexiſſe minime dicere poſſumus. Igitur neceſſario intellexit mẽſurales · ſed de his nullum uerbum fecit Budæus. Verum fingamus hominem ſumma laude

dignum,nũc ita uelle ſentire, quamuis ſcire nõ poſ/ ſumus quid ſentire uelit,niſi quod optimum quẽq; uirum ueritati cõſenſurũ credimus · ne tum quidem de Romano cyatho ſunt hæc dicta. Cum enim Ga lenus qui Romæ medicinam exercuit, ac diligentiſ/ ſime quantum ex ſcriptis eius apparet menſuras ob ſeruauit, expreſsis uerbis dicat ſextariũ Romanum uiginti eſſe unciarum,ex quo ſequitur cyathum con tinere ſeſcunciam drachmam & ſcriptulum, nonne ipſi credendum eſt? Heſychium uero dicendum de Romano nõ loqui? quod nec ipſe aſſerit. Nam q̃d Budæus ait res Romanas Anaſtaſij Imperatoris tẽ/ pore,quo ſcripſit Heſychius,hominibus Græcis in/ notuiſſe·certe,quod ad mẽſuras attinet,etiã Galeni, qui ferme quadringentos annos ante Heſychium medicinam perfecit,notę erant·imò longe ante tem pora Galeni. Romanis enim mẽſurarum & ponde/ rum nominibus quibuſdam paululũ corruptis inter medicos Grẽcos celeberrimi ſũt uſi. Andromachus uterq;,quorum pater Neronis fuit medicus,& The riacen illam nobilem deſcripſit,filius uero etiam Ro mæ paulo poſt inſignis. Criton quoq; Cæſareus medicus.præterea,Aſclepiades, Heras,Dioſcorides ac alij non pauci. Siquidem ſextarius ipſis ξέσης di/ citur·libra λίτρα. Vncia ὀυγγία. qua de re ſic ſcribit Galenus libro πρὶ συνθέσεως φαρμάκων κ) γένη

primo

primo. καίτοι θαυμάσαμεν ἄντις, ὅπως ἂν ξώμη δια/πρίβων, ἀντὶ λιτρῶν ὠνόμαζε κοτύλας. ἐπιχώρια γὰρ ταῦτα ὀνόματα. τό, τε τῆς λίβρας, καὶ τὸ τοῦ ξέστου, καὶ τὸ τῆς ὀυγγίας. Id eſt· Atqui mirari quiſpiã poſ/ſet, quo modo Romę agẽs: de Andromacho iunio re loquit: pro libris cotylas nominauerit. Hęc enim Romanis peculiaria ſunt nomina, libra, ſextarius, un cia. Cæterũ de quo cyatho apud Græcos Heſychĳ uerba poſſint intelligi, dicam ſequenti libro, in quo Græcas menſuras tractare decreui. Budæus ergo hoc Heſychĳ teſtimonio, id quod ipſe uult, minime probare poteſt. Deinde uerbis innititur Iſidori qui ſcribit libro decimoſexto capite quinto & uigeſimo Hemina autem appendit libram unam· quæ gemi/nata ſextarium facit. Sextarius duarũ librarum eſt, qbus aſſumptis nominatur bilibris. Hęc ille. Quàm uero confuſa, & pleriſqȝ in locis inepta ſit Iſidori de menſuris & ponderibus traditio, quiſqȝ facile, qui eam legere modo non auerſatur, deprehẽdet. Quin Budæus ait etiam, non optimum ipſum authorem ne harum quidẽ rerum. Iſidorus itaqȝ libras & un/cias menſurales prorſus ignorauit, ut ex eius ſcriptis obſeruari poteſt· intelligit uero ponderales, quod in nuit uerbo appendit· ait enim in heminæ explicatio ne. Hemina autem appẽdit libram unam. Quoniã uero nõ explicat cuius rei hemina libram appẽdit,

eius

eius expositio fit planè dubia & incerta. nam neq; liquores, neq; arida in pondere, ut iam dixi, conueniunt. Igitur uerbis Isidori nihil probat Budæus· sed ipse aquam appẽdit, sua coniectura ductus, etenim Isidorus ibidẽ nullius prorsus liquoris, nedum aquę mentionẽ fecit. Si itaq; Isidorum de aquæ pondere locutũ putat· id uel ex ipsius uerbis nobis cõfirmet, uel hãc explicandi mensuras cõsuetudinem Romanis in usu fuisse ostendat, ut quoties earum dicerẽt pondus, non aliud quàm aquæ intelligerent· quorũ cum neutrum facere possit, quis nõ uidet illum hoc teste nihil probare? Sed si Budæus se communem sextarium constituere, & uelit negare & possit, ac dicat duas libras aquæ pondere, sextariũ Romanum mensura complere, non nisi quantũ sextarius aquæ pendeat dixit· sed ne tãtum quidem pendet, ut libro tertio dicturus sum, ubi quale nam sit experimentũ Budęi partim cõsiderabo, partim in alio opere cuius iam ante quoq; mentionem feci. Hoc satis nunc sit, Budęum non posse probare neq; ex Hesychij, neq; ex Isidori uerbis Romanum sextarium dupõdium esse. Verum idem Budæus uidẽs suæ opinioni ualde repugnare duos locos Plinij, è quorum altero apparet sextarium esse unciarum quindecim, altero uiginti· prior est ubi Plinius Atticas mẽsuras & põdera explicat· alter ubi loquit de uino Opimiano· q̃ modo

modo eam tueat & defendat uideamus. Postquàm Barbari retulit interpretationem, inquit. Ex quibus uerbis & si ambigere magis quàm rationem colligere doceamur, tamen, ut dixi, quod à me stat, id cupide accipio & in rem meam uerto. Sic Budęus: Quid Hermolaus Barbarus senserit, tum ex supra dictis tum ex sequẽtibus intelligitur. Si uero Budęus quę consona ueritati sunt, ea uertit in rem suam, multis bene facit, sin minus, non paucos secum fallit. Sed pergit. Hac enim authoritate probo sextarium uel dipondium fuisse, id quod astruere conor, uel certe unciarum uiginti· cum apud Plinium legatur quindecim unciarum esse, id est libræ & quadrantis· quod nullo alio testimonio subsistere potest. Sic ille. Sextarius Romanus neq; dupondius fuit, neq; si fuisset unquã ex hac authoritate potuisset probari· quod uero dicit, uel certe unciarum uiginti, omnino est uerum, etsi Budęus id nunquã concesserit ex hoc loco probari. Apud Plinium autem non legitur sextarium Romanum unciarũ esse quindecim, sed sequitur ex eius uerbis Atticum pendêre uncias quindecim, quod infra declarabo. Sequitur in Budęo. Verum illud nõ cõcedo ut uncia uini duodecima libręs pars sit· nec in sextario uncias uini uiginti esse dico, sed duodecim, & in amphora quingentas septuaginta sex, quas Hermolaus nongẽtas sexaginta esse putauit. id

uit·id quod ante ex Martiale abũde ꝓbatũ est.alio/ qui sextarius qui citra controuersiam in duodenos cyathos diuiditur,non unciarum uicenûm,sed duo/ denûm tantũ esset,si uncia uini apud Pliniũ ad pon dus non ad mẽsuram referretur·quod nec Pliniano sextario nec Pompeiano congruit·quodꝙ Hermo/ laum non aduertisse mirum est·præsertim cum Pli/ niũ in manus accepisset · quota est enim uncia pars libræ,tota est cyathus sextarij, & uncia tam ad quo tam partem, quàm ad pondus refertur apud autho res. Tantum Budęus . Vnciam non modo pondus sed etiam mẽsuram esse recte sentit · in eo uero solo errat hic Hermolaus ac cum eo Portius. Sed quod Budęus ait unciam pro cyatho sumi,hactenus non probauit · ut enim legimus sextantem pro duobus cyathis, quadrantem pro tribus , & item alias libræ partes pro cyathis , ita non facile inueniemus unciã pro uno cyatho. Quod etiamsi Budęus testimonijs scriptorum probare posset·hoc tamen in loco sic un ciam accipi debere, quispiam non sine causa fidẽter negauerit . Necesse enim tum erit , quo ea sententia nõ habeatur prorsus perinfirma , Plinij uerba uarie mutare, & usuras usurarũ colligere , de quibus nihil hic dixit Plinius. Cum si unciam mensuralẽ nostrã intelligamus uera hęc sint de sextario Romano siue ut Budæus,Pompeiano,& alteri Pliniano,qui Atti/

ecus st

eus est,ut ad ipsum non pertinẽtia, nihil repugnent. Reliqua Budæi plura sunt quàm ut in loco referri possint· minus necessaria,quàm ut debeant. Quamobrem proxime ad Alciatum iureconsultum nostra ætate doctissimum ueniam, quod similiter duplici in errore uersetur. Is itaq; libro quarto dispũctionũ capite uigesimo primo olim idem sensit de mensuris quod Budęus:sed nuper edito libello, atq; commentarijs in titulum de significatione uerborum & rerum,priori sentẽtia repudiata,in hanc uenit,ut sextarium Romanum quindecim unciarũ fuisse putet, soli confidens authoritati· quæ quidem hac parte sufficeret,si modo uere esset intellecta.Primo Plinij qui scribit libro primo & uigesimo capite ultimo. Cyathus pendet per se drachmas decem. Sic igitur infert Alciatus. Cum in sextario constet duodenos esse cyathos,consequens est sextarium non XXIIII uncias,sed drachmas CXX, hoc est quindecim uncias pẽdêre.Si de cyatho Romano hæc essent scripta à Plinio, sequeretur omnino tot unciarũ esse sextarium· nunc cum de Attico, fit ut Cotyle Attica, quam heminam interpretatur,quęcq; sex capit cyathos,pendeat uncias septem cum dimidia. Satis mirari nõ queo Alciatum uirum ingenij acuti & excellentis eruditionis nõ aduertere Plinium eo loco de Græcorum,haudquaquam Romanorum mensuris

& ponderibus loqui, cum ipse id apertis his uerbis dicat in principio capitis. At quoniam in mensuris quoq; & põderibus crebro Grẽcis nominibus utendum est, interpretationem eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma Attica: ferè enim Attica obseruatione medici utuntur: denarij argentei habet pondus. Quid, quæso, clarius est quàm Plinius de Græcis loqui? cum dicat se Græcorũ nominum, quibus usurus sit interpretationem positurũ? & re uera nomina quæ eo capite explicat Grẽca sunt, excepto heminæ, quod ipse pro cotyles nomine, & acetabuli quod pro oxybaphi transtulit. Deinde medicos ait ferè uti obseruatione Attica: quorum scripta quia p interpretationẽ recenset, mensuras & pondera Grẽcorũ sibi censuit esse declarãda, quo lector ea, quod diuersa à Romanis essent, intelligere posset. Nõ probabit ergo Alciatus hoc Plinij testimonio sextariũ Romanũ esse quindecim unciarũ. Postea Fãnij carmine, quod item est de cyatho sua stabilire nititur. Bis quinq; hunc faciũt drachmẽ, si appẽdere tentes. Ex quo efficitur idem quod ex Plinio. Nec de cyatho Romano, sed Attico dicta sunt. Fannius enim usq; adeo Romanas mẽsuras cum Grẽcis cõfundit, ut neutræ satis certe ex eo constitui possint, utq; dubites, tot diuersa colligendo offuderit ne magis tenebras mẽsuris, an lucem dederit, quemadmodum

alibi

alibi copiosius exposui. Nihil igitur ex Fannij loco probauerit nobis Alciatus. Budęus certe uir prudẽs aduertit Plinium diuersa tradere, atq; hic loqui eum de medicis põderibus ait, quę à negociatorũs olim, ut nunc quoq;, differebant· prętera ex isto loco putat Fánij carmen emanasse. Sed iure mihi dicet uter que· uides ne Pliniũ sic loqui? Cyathus pendet per se drachmas decẽ. num & eum interrogabis? cuius rei cyathus? aut quia id non expressit, ipsum quoq; damnabis? Quibus respõsum uolo· si Plinius dixisset liquorem multũ conſuluisset apud posteros perspicuitati· uerum quia eius tempore nõ ignotũ erat, maxime Græcis, ut libro tertio dicã, quis liquor significaretur, culpandus ille non est, sed nos sumus accusandi· qui quo sensu talia dicantur, aut ipsi nescimus, aut certe nõ explicamus. Sed diceret Alciatus, nonne scripsi leuissimi tritici sextarium pendêre uncias quindecim? fateor, & illud ipsum uerũ esse, quia Plinius modiũ tritici leuissimi asserit pendêre libras uiginti, credo. At enim triticum mensura Attici sextarij, qui ex loco Plinij, quo suam opinionẽ probat constituitur tantum non pendet: neq; Plinius ibidẽ de tritico intellexit, ut nec illi de quibus loquit Græcorum medici. Quid enim adeo pertinebat ad medicamenta tritici leuissimi pondus reliquis neglectis tam exacte cõstituere? aut quid potius istius quàm

grauiſsimi? Quaſi maior ratio uiliſsimi tritici quàm optimi eſſe debuerit. Sed pendeat ſextarius Romanus tritico leuiſsimo repletus uncias quindecim·tũc dicendũ eſt Romanus ſextarius tritici leuiſsimi pendet uncias quindecim·uel ſimpliciter Romanus ſextarius pendet uncias quindecim. Alterum tamen dicendum non eſt,niſi ex conſuetudine loquendi, de tritico leuiſſimo dictum intelligi poſsit·quã conſuetudinem Romanis fuiſſe difficulter aut nunquam nobis probabit Alciatus. In commune uero dicere ſextarium eſſe unciarum quindecim, ſiue pendêre uncias totidem: loquitur enim utroqꝫ modo idem intelligens: quo ſenſu dici poſsit non uideo. In uniuerſum nanqꝫ nullus poteſt conſtitui ſextarius, niſi uncias intelligas menſurales: nam ſi ponderales acceperis, tantum illius rei, quam aut expreſſeris, aut ex loquendi quodam more poſsis intelligere,ſextarius ſtatuitur. Sed ſe tamen ſextarium habere Romanum ex Plinij ſententia tritici leuiſsimi quod eſt Gallicum uel è Cheroneſo aduectũ, contendat Alciatus,atqꝫ hinc, etiamſi cõmunis nullus fucrit, poſſe rerum aliarum pondus cõſtitui: iſto certe modo alius quiſpiam habere poteſt ſextarium grauiſsimi, quod eſt Africum,qui ſextarius pendeat uncias uiginti drachmas ſex cũ dimidia· alius medij alicuius, ut Sardij, qui pẽdeat uncias undeuiginti cum dimidia.

dia. Cum igitur tanta ſit uarietas tritici non diuerſa tum ſolum regionum, ſed unius etiam nam Gallicū quoddam Budęus longe grauius facit, quis ex pondere ipſius audebit conſtituere ſextarium? etiamſi dederit nobis, ut cogit dare ratione perſuaſus, iuxta pondus Romanis cōmunem nullum fuiſſe? Poſtremo diceret quis pro Alciato, de ſextario Romano hęc ipſum forte non ſcripſiſſe, ſed de Attico, de quo ſine dubio Plinius eſt intelligēdus cum pondera explicat: audiat iſte uerba Alciati & dubitare deſinet. Scribit uero ſic. Eadem ratione factum eſt, ut cum ſextarius Romanus quindecim unciarū ſit, ut ſupra dixi, Græci ſuo ſextario uncias octo & decem attribuant. Sed hæc nunc meæ ſententiæ cauſa tuendæ ſatis ſint. Reſtat ut argumenta diſcutiā Portij, ſtatuentis in commune ſextariū Romanum unciarum eſſe uiginti ponderalium. Qui certe ſi pro ponderalibus dixiſſet mēſurales, à uero non deſciuiſſet quod aūt illas non has dicat ex uerbis eius perſpiciuū erit, quæ ſubijciam. Liquidorum itaq; menſuris: inquit: ita declaratis ut quid inuicem capiant & capiantur ſatis intelligi poſsit, earū pondera quibus præcipue deprehēdi & ad noſtras referri poſsint, dicēda ſunt & à minori ex iam dictis initium capiam. Hemina pendet uncias decē, ſextarius uiginti, hoc eſt libram & bes cōgius libras decem, urna quadraginta, amphora

phora octoginta. culeus mille & ſexcẽtas libras pẽ/
det. Ita Portius. Ex quibus nõ poteſt eſſe obſcurũ li/
bras & uncias ponderales eũ intelligere. ſcribit enim
pẽdet· quod ſi de mẽſuralibus ſenſiſſet capit aut cõ/
tinet aut tale quippiã ſcribere oportebat. Sed dice/
ret quis. Portius nõ negat ſe de põderalibus ſentire,
uerũ uini ſextarium tantũ pendêre ait, nec ſine teſti/
bus· id enim ex Plinij loco, qui eſt de uino Opimia/
no, colligi poteſt, & Fãnius clare dicit his uerſibus.
Nã libręt ut memorãt: beſſem ſextarius addet.
Seu puros pendas latices, ſeu dona Lyæi.
Demus nũc uerum eſſe uini ſextarium Romanum
pendêre uncias uiginti: Portius certe nõ uoluit uini
tantum explicare, ſed communem tam liquoribus
quàm aridis· unde fit ut modij pondus librarum ui
ginti ſex & unciarum octo, quod inde ſequitur, eſſe
dicat· quo tamen modio ueteres nullum liquorem,
nedum uinum metiri fuiſſe ſolitos in cõfeſſo eſt. Ne
uero hæc credantur conficta, Portij uerba attenda/
mus. Modij ſex medimnum conficiunt. ſextarij de/
decim modium· Sextarios pono quia & his ſicca &
humida metiri conſueuerunt. Horum ſingulorum
pondus ſuperius ſcripſi fuiſſe libræ & beſſis id eſt
unciarum uiginti. Modij pondus ex computatione
ſextarij & amphoræ ſuperius adducta, fuit librarũ
uiginti ſex & unciarum octo. Sic ille. Vides clare

ſextarium

ſextarium cõmunem uiginti unciarum eum conſtituiſſe,non uini tantum· tum enim modium non tot librarũ dixiſſet eſſe, ſed pondus aridorũ cum modij menſuram impleant,declaraſſet. Cæterũ hæc rerum quas metimur diuerſitas in pondere, non minus ipſum ac alios torſit· quod ex iſtis quæ de menſuris ſermonem incipiens ſcribit,percipere licet. Menſurę igitur: inquit:liquorum,ut ab his initium capiã quę frequentiores & ſtabiliores apud antiquos fuerunt quia humida pondere inter ſe parum differũt· cum in eo ſicca & præcipue ſemina, quibus uita conſtat, genere & ſpecie raro conueniant,ut triticum à milio & utrunq; inter ſe. Sic Portius· qui cum aduerteret eſſe diuerſum pondus rerum quas metimur , uiam munire conatur,qua tuto perueniat ad ſextarij communis definitionem·ſed quo modo ? Humida aſſerit pondere parũ inter ſe differre : Videamus igitur an hoc uere ſit dictũ de humidis . Olei ſextarius ex Fannij ſententia,quem ipſe ſequi uoluit,pendet uncias decem & octo,uini uiginti,mellis triginta . Differunt ne ergo parum ? cum mel uino decem unciis ſit grauius? oleo uero duodecim,id eſt integra libra. Mihi ſanè plurimum diſtare uidentur· quæ etiamſi drachma ſolum una differrent, uix dicerem parum inter ſe differre,quod tum etiam diſcrimen ad libram examinanti inſigne appareat. At Portius id auſus

fuit dicere,cũ mel ſextarĩj mẽſura,oleo eiuſdẽ mẽſu/
ræ plus pendeat drachmas XCVI iuxta Fãniũ,uino
LXXX. Quid uero ait de aridis? Genere & ſpecie
nõ cõuenire, ideo eorũ menſuras nõ facile pondere
deprehẽdi poſſe.Cur ergo modiũ pẽdêre libras ui/
ginti ſex & uncias octo ſcribit? quẽ ipſe recte ſentit
aridorũ tantũ eſſe menſurã? Quæ nam iſta eſt in/
conſtantia? Nihil aliud reſpõdere poteſt,niſi quod
ſextariũ cõmunẽ ſiccis æque ac liquidis cõſtituerit:
qui uncias uiginti,ſi dijs placeat,pẽdeat,quãtumuis
inter ſe arida differãt. Iam eius opinione intellecta,
quibus ipſam probet cõſideremus.Poſtquàm dixiſ
ſet quantum quæq; menſura pendêret, quæ uerba
ſupra retuli,ſubiungit. Hæc ex diſpoſitione iam di/
cta mẽſurarum & ex multis authoribus & maxime
ex Fauino ſupra dicto colligi poſſunt. Sic ille. Nos
fatemur neceſſario conſequi ex proportione,quam
menſuræ inter ſe habẽt,ut reliquæ tantum pendeãt,
quantum aſſerit, ſi ſextarius uiginti uncias pendet.
Quia uero in commune ſtatuit ipſum, nullo ſenſu
dicta declaraui.Qui uero ſint iſti multi authores,ex
quibus hoc menſurarum pondus colligi poſsit,non
intelligo. Ex Fannio certe,quem Fauinum nominat
& ex quo maxime poſſe ait, id quod uult non colli/
gitur. Nam is aſſerit uini & aquæ ſextarium, quod
ſupra quoq; dixi,pendêre uncias uiginti,olei uncias
decem

decem & octo,mellis triginta. Carmina eius sunt:
Illud præterea tecum cohibere memento·
Finitum pondus uarios seruare liquores.
Nam libræ: ut memorant: bessem sextarius addet,
Seu puros pendas latices, seu dona Lyæi.
Addunt semissem libræ liuentis oliui.
Selibramq; ferunt mellis supereſſe bilibri.
Ex his liquet Fannium iuxta rerum diuersitatem di uersa sextarij protulisse pondera, non hoc sentire, quod Portius ex ipso probare contendit,sextarium cõmunem pendere uncias uiginti. Si igitur Portius Fannium uoluisset sequi, quemadmodum Alciatus in cyathi calculo sequitur, oportebat eum quatuor liquorũ potissimorũ pondera explicare, nõ omniũ certum unum põdus statuere & dicere parum inter se differre. Sed ferme scire me puto quid deceperit Portium. Legerat in Hermolai castigationibus sextariũ unciarũ esse uiginti. deinde ex Plinio de uino Opimij loquente, idem colligi posse animaduertebat·quibus motus definitum statuit põdus. & quia legerat apud Fannium uini & aquæ sextarium pendere uncias uiginti, reliquos uero liquores differre, ut id dilueret, scribit parum inter se differre. Pergit. Et de amphora & sextario Sextus Pompeius attestatur. Illius uerba cum nõ citet credimus ipsum nõ plura quàm nos inuenisse,uidelicet amphorã capere

octo & quadraginta sextarios, sed fidē habere Hermolao Barbaro, qui scribit Festū sic sentire. Demū ait. Et ex pulcherrima Pliniana computatione paucis cognita libro decimoquarto capite quarto scribēdo de uino Opimiano colligitur. Gloriatur ibidem quæ essent usuræ semissium primo à se inuentum, quod ut uerum esse potest, ita fuisset multo credibilius, si Barbaro uiuente adhuc, illud sibi uindicasset. Non negabit tamen Barbarum primo Plinij expositionē protulisse· quam cum retulisset Portius, mox aliter sensisse Plinium opinatur. cui opinioni, quam ex primis Hermolai castigationibus uenatus est, si locus ullus erit, nihil ex ipso probare poterit. Quam igitur incerta sit Portij de mensuris opinio ex iam dictis quilibet intelligit. Quam ob rem ad Hermolaum Barbarum, quē ille imitatus est, ueniam. nec is differentiæ huius inter libras & uncias mensurales ac ponderales uspiam meminit· quam scientem ueri simile est, si eius studium obscurissima quæq; explicandi consideramus, non fuisse taciturum. Ipsum uero ignorasse est indicio, quod postquàm duas sententias de sextario protulisset, alterā Festi, q uiginti dicat esse unciarum, alteram Africani, qui duarū uel trium librarum, subiungit. Ita fit ut singulę amphoræ L X X X Festo, uel X C V I Africano, aut certe C X L I I I I. uini pondo capiant. Pondo dicit· ex quo

nemo

nemo non intelligit eum de ponderalibus libris sen
tire. Sed ꝑfecto bene feciſſet, ſi Feſti uerba aſſcrip
ſiſſet, quę forte ipſe habuit, in noſtris uero exempla
ribus deſyderantur. Hæc pro mea ſententia defen/
denda libere magis & neceſſario, quàm petulanter
& temere dicta à me accipiantur etiam atq; etiam
rogo. Viros enim illos ob ſummam eruditionẽ am/
plector & quouis honore dignos iudico·quos nihil
mirum in re tam obſcura à uero deuiaſſe, cum nemi
nem è ueteribus opiner inuẽtum iri, qui per omnia
ueſtigijs ueritatis inſtiterit, ac non alicubi aberrarit.
Illud unum ſi rurſus dixero finẽ differendi de men/
ſuris liquorum faciam. Libræ & unciæ menſurales
certæ & immobiles menſuris ſemper manent, pon/
derales uariæ ſunt pro uarietate tam aridorũ quàm
liquorum. Quocirca niſi quis humidum uel ſiccum
expreſſerit, aut ex conſuetudine loquendi intelligi
poſſit, ponderales libras uel uncias in menſuris nun
quam definire poteſt. Quod ſi etiam expreſſerit,
illius rei tantum menſuras, cæterarum minime decla
rauit. Nunc aridorum menſuras uia & ratione non
diſsimili exponemus. Modius capit duos ſemo/
dios. Semodius ſextarios octo. Sextarius heminas
duas. Hemina acetabula quatuor. Acetabulum ſe/
ſquicyathum. Cyathus ligulas quatuor. Sed quia
ſextarius capit uncias uiginti, ut ſupra probaui ſe/

quuntur hæc ordine quodã. Modius cõtinet libras uiginti ſex, uncias octo. Semodius libras tredecim, uncias quatuor. Sextarius uncias uiginti. Hemina decem. Acetabulũ duas cum dimidia. Cyathus ſeſcunciam drachmam & ſcriptulũ. Ligula drachmas tres & ſcriptulum unum. Hæc de Romanis mẽſuris aridorum mea eſt ſententia, quã rurſus teſtimonijs authorum annitar cõfirmare. Vt autem à maxima menſura & hic ordiar: Modiũ aio duas ſemodios comprehẽdere, quod ipſius ſemodij uox ſatis ſignificat: dictus enim eſt ſemodius à ſemis & modius quaſi ſemimodius, eliſa ſyllaba una, quod etiam in ſemuncia fieri uidemus. Cæterum quod uterq; ſit aridorum menſura, nulla eget probatione cum paſſim in ſcriptoribus præſertim rei ruſticæ & frumẽtaria Ciceronis ſic inueniantur. Modius autem denominatus uidetur à modo, quod inter cætera non raro menſuram ſignificat. Inde modiale uas dicimus, quod modij habet menſuram. Vnde Plautus ait in captiuis.

Aulas calicesq; omneis confregi, niſi quæ modiales erant.

Hinc etiam dicitur ſeſquimodius. Varro de re ruſtica libro primo. Hoc licet coniectura uidere ex aliquot rebus: ut nuces integras, quas uno modio comprehendere poſſis, quod putamina ſuo loco quæq;

habet

habet natura composita· cum easdem si fregeris uix sesquimodio concipere possis. Semodius autẽ sextarios octo continet, quod ex hac ratione liquet. Quadrantal tres modios, sex semodios, octo & quadraginta sextarios capit, ut Volusius clare dicit, ut in quartarij enarratione retuli. Igitur necesse est modium sedecim sextarios, semodium octo continere. Quemadmodum uero à modio modialis ostendi formatum, ita quoq; fit à semodio semodialis. Sic Cato capite LXXVI inquit. Hæc erit placenta semodialis. Sextariũ porrò duas heminas capere nõ est necesse ut ultra probem, aridorum uero mẽsurã fuisse declarant uerba Catonis quæ sunt capite CV. Schœnum & calamum in pila contũdito, quod fiet sextarium unum· eodem in dolium confundito, ut odoratum fiet. Et Columella libro duodecimo capite quinto. Salis sextariũ subterito. Et paulo post. Quidam ordei tosti sextarios quatuor. Sequitur hemina, quã quatuor acetabula continere probaui· quod uero sit aridorũ mensura, Catonis uerba quę sunt capite CVII explanant. Et iris aridæ contusę heminam. Præterea Columellæ libro duodecimo capite XLIX. Sat erit autẽ totidem heminas salis adijcere quot sunt modij oliuarum. Acetabulũ uero sic corum mensuram fuisse declarant authores. Cato capite CII. Si bouem aut aliã quamuis quadrupedẽ

serpens

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſerpens momorderit, melãthĩ acetabulum, & quod medici uocant ſmyrneum conterito in uini ueteris hemina. Cornelius Celſus libro quinto capite decimooctauo. Habet gallæ & immaturę & alterius, coriandri ſeminis, cicutæ, lachrymæ aridæ, gumi, ſingulorum plenum acetabulum. Apud quem acetabuli uſus frequens eſt. Plinius etiam ſcribit libro decimo octauo capite ſeptimo. Quocunq; autẽ genere præparato, uicenis ordei libris ternas ſeminis lini, & coriãdri ſelibras, ſaliſq; acetabulo, torrẽtes ante omnia miſcent in mola. Cyatho autem ſic utitur Columella libro ſecundo capite undecimo. Atq; ita mẽſe ultimo Aprilis ſerito tãtum, quãtum ut ſinguli cyathi ſeminis locum occupent decem pedum longum, & quinq; latum. Cornelius Celſus libro quinto de curatione papularum. Gith cyathos tres, picis aridæ unum. Plinius præterea libro decimoquarto capite nono. Dulci è genere eſt & melitites, diſtat à mulſo, quod fit è muſto cum quinq; congĩs auſteri muſti congio mellis & ſalis cyatho ſufferuefactis auſterũ. Ligula poſtremo pro aridorũ menſura uſus eſt Columella, cuius uerba iam ante retuli. Pluribus autem probaui minores mẽſuras fuiſſe aridorum, quo res fieret credibilior. uidentur enim quædã in his ex natura ſignificationis liquorum tantum eſſe menſuræ. Iam iterum maiores in minores quaſq; reſoluam.

Modius

Modius capit ſemodios duos,ſextarios XVI. He/minas XXXII.acetabula CXXVIII.cyathos CXCII ligulas DCCLXVIII. Semodius capit ſextarios.VIII heminas XVI. acetabula LXIIII. cyathos XCVI. li/gulas CCCLXXXIIII. Sextarius & reliquę minores ſe habẽt ut in liq dis. Reſtat,ut inſtituto ordine,pau cis ea quæ obſcura nobis occurrũt elucidemus, quæ repugnãtia elidamus. Mẽſuras itaq; ſiccorũ ab hu/midorũ mẽſuris nec Budæus nec Alciatus diſtinxit, ſed eas confuſe tradidit uterq;. Portius autem diſ/creuit quidem, uerum diminute de utriſq; ſcripſit. Nã in humidis omiſit quartariũ, acetabulũ,cyathũ, ligulam ſiue cochleariũ,libram, unciam. Quis uero illi credet,quod aſſerit minores hemina,medicis ſo/lum in uſu fuiſſe? cum Liuius & Columella utãtur quartario? acetabuli & cyathi uſus apud authores frequens ſit? Libræ & unciæ Romanis quotidianus fuerit in oleo uendendo? In aridis autem heminã, acetabulum,cyathum & ligulam præterijt. Quibus tamen, ſi nihil aliud, leguminum ſemina, ut hodie quoq; paruis quibuſdam menſuris uendũtur, olim fuiſſe diuendita credibile eſt, ac non medicis ſolum fuiſſe in uſu. Sed fortaſſis illud hominẽ decepit q̃ in aridorum menſuris modio & ſemodio atq; ſexta rio frequenter ueteres maxime rei ruſticæ ſcriptores utuntur,rarius hemina & acetabulo & cyatho. Nũc

ad modium reuertar in cuius capacitate declarãda multum fallitur Perottus, qui ſcribit ipſum duos & uiginti ſextarios cõtinere licet ibidem legatur uitio librarij ſeſtertios. Idem tradit modium quatuor modiolos capere, ſed nullius id authoritate confirmat. Mihi quidem modiolus apud Plautum in Ciſtellaria mẽſuræ genus eſſe uidet, cuius uero capacitatis fuerit, fateor me ignorare. Ait autem Plautus.

Quia ei promiſi modiolum uini dare.

χοινίκιον certe Celſus modiolum tranſtulit, ſed in diuerſa ſignificatione. Dicta ſunt à modijs Decemmodiæ & trimodiæ uaſa ruſtica apud Columellam decem & trium modiorũ. Acron uero interpres Horatij cum ait, Cumeræ dicũtur uaſa minora quæ capiunt quinq; ſiue ſex modios, quę lingua Sabinorũ trimodiæ dicuntur: uidetur nõ ad uertiſſe trimodias à numero trium modiorum, quos comprehenderẽt dictas, niſi locus corruptus ſit. Demenſum aũt quid ſit ubi χοίνικα declarabo dicam. Medimnũ iccirco non addidi menſuris aridorũ Romanis, quod Græca ſit: & Cicero in frumentaria non uteretur hoc uocabulo niſi de rebus Siculorum, qui non minima ex parte Græci erant, loqueretur. Satis de aridorũ mẽſuris. Clarum ergo eſt quod menſuræ liquorũ tantũ fuerint apud Romanos, Culeus, amphora, urna congius, quartarius. Aridorum ſolum, Modius & ſemodius

semodius. Humidorum & siccorum simul, Sextarius, hemina, acetabulum, cyathus, ligula. Hactenus Romanas mensuras, sequẽti libro Græcas exponã.

GEORGII AGRICOLAE LIBER SECVNDVS DE MENsuris Græcis.

ROMANAS mensuras eõ pluribus primo libro tradidi, ut ipsas lectori, quoad fieri posset, explicatas & dilucidas exhiberem: quã ob rẽ si cui longior uisus sum, is sciat me maluisse in hanc partem peccare potius quàm in obscuritatem incidere, in re tam perplexa breuitati nimis cõsulendo. Mea quoq; contra doctissimorum hominum opiniones diligenter quidem minimeq; remisse, non tamen petulanter aut arroganter defendere uolui: adeo ut si docti etiã iudicarẽt, opera, studio, labore meo Romanas mẽsuras, q̃d ad earũ capacitatem attinet, è tenebris quasi erutas, tandem suam lucem uere recipisse: equidẽ hãc laudem mihi soli non arrogarẽ, sed partiẽdam eam cum Budæo, Alciato,

Alciato & Portio mea ſpõte arbitrarer. Nam corũ ſcripta, eſto, me nõ multum iuuerint, ut iuuiſſe non negabo, certe occaſionem de his ſcribendi, quod ali quid puto, præbuerunt. In Græcis uero ſi quid de ſtudioſis eius linguæ hic meus labor meret, credo me non admodum arroganter facturum, ſi id mihi in ſolidum uindicarem. Et hic tamen Budæũ & Alciatum, Portius enim ſolius medimni meminiſſe cõtentus eſt, libenter etiam in partem laudis admitto, uel ob hoc quod ſtudioſe quædã collegerint. Nam quod ad reliqua attinet, illi minꝰ in iſtis elaborarũt. Etenim Budæus tradit quidem Græcas menſuras, ſed ſic ut paucas à Romanis capacitate diſtinguat. utqꝫ alibi eaſdem eſſe dicat, alibi in ijs nihil certi tradi poſſe ferè aſſerat. Alciatus uero eas à Romanis diſcernere nititur, & in explicandis operam conſumit, quo etiam plus negocij mihi cum illo erit, cum alijs duobus minus. Romanarũ autem mẽſurarum ratio hoc fuit expeditior, quod reip. maximæ quidẽ, ſed unius tamen eſſent unicę. Græcarum uero inuoluta magis primo quod diuerſarũ rerum pub, imo unius nõnunquã fuerint diuerſæ. Siquidem aliæ Atticæ, aliæ Epheſiæ, aliæ Alexandrinæ, ut reliquas nõ commemorẽ. tum aliæ medicę, aliæ Georgicæ, alię Hippoiatricæ. Deinde quod ſcriptores rei ruſticę omnes ac alij plurimi perierint· unde medicis menſuris ex-

ceptis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ceptis reliquarũ usus sic ostendi ut ego cupio,& stu/
diosis arbitror utile non potest enitar tamẽ, quoad
res ipsa feret,omnia diligentius explicare. Cæterum
in hoc libro potissimum declarabo Atticas, quas &
medicas appellamus, atq; Georgicas, quod ijs in
primis authores usos esse cõstet. Adijciam aũt ipsis
& Hippoiatricas,quod ars ueterinaria non omnino
sit à medicina excludenda. Seruabo uero prorsus
eandem,quam in Romanis, docendi seriem. Cum
itaq; Atticæ siue medicæ mensuræ quoq; duplices
sint,liquorum & aridorum,primo liquorũ exponã.
ὁ μετρητὴς ἔχει χόας. ιβ'. ὁ δὲ χοῦς ξέσας. ς'. ὁ δὲ
ξέσης κοτύλας. β'. ἡ δὲ κοτύλη τέταρτα. β'. τὸ δὲ τέ
ταρτον ἥμι ἡμικοτύλιον ὀξύβαφα. β'. τὸ δὲ ὀξύβαφον
κύαθον ας'. ὁ δὲ κύαθος κόγχας μλϑ. β'. μῦστρα δὲ δ'
χήμας δὲ. ε'. ἡ δὲ χήμη κοχλιάρϊα. β'. Id est Me/
tretes capit choas XII. Chus sextarios VI. Sextari9
cotylas II. Cotyle quartarios II. Quartarius oxyba
pha. II. Oxybaphum sesquicyathũ. Cyathus cõ/
chas duas mystra quatuor, Chemas quinq;. Che/
me cochlearia duo. Sed quia cotyle continet nouẽ
uncias mensurales,facile hinc calculis subductis col/
ligi potest, quot librarum uel unciarũ mensuralium
quæq; mensura fuerit. Capit igitur Metretes centũ
& octo libras. Chus noucm. Sextarius libram &
semissem. Cotyle,ut dixi,uncias nouẽ. Quartarius

quatuor cum dimidia. Oxybaphum uncias duas & drachmas duas. Cyathus ſeſcunciã. Concha drachmas ſex. Myſtrum drachmas tres. Cheme drachmas duas, ſcriptulum unum, grana quatuor & quatuor quintas grani. Cochlearium drachmam unã, ſcriptulum dimidium, grana duo & duas quintas grani. Licitum ſit mihi & hic minoribus ponderibus pro menſuris rei declarandæ gratia abuti: ut intelligantur planè drachma & ſcriptulum & granũ unciæ menſuralis: in quæ tametſi non ſit uſu diuiſa, animo tamẽ diuidi poteſt, imo etiam re ipſa, ſi quis hanc operam uellet ſumere nihil neceſſariam. Sic ſentio de Atticis menſuris, quibus maxime medici utuntur: quam ſententiam & ipſam authorũ ſcriptis conabor probare. Metreten itaq; duodecim choas comprehẽdere Nicandri interpres his uerbis declarat. Μετρητὴς ἔχει ξέσας. οβ′. Hoc eſt. Metretes capit ſextarios duos & ſeptuaginta. Cum enim ſex ſextarij, ut mox oſtendam, efficiant Choa, efficient omnino duo & ſeptuaginta duodecim choas. Idem ex Fannij uerſibus percipitur, qui menſuram hanc Atticam amphoram appellat.

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis,
Seu cadus: hanc facies noſtræ ſi adieceris urnam.

Si enim Attica amphora capit amphorã Romanã & urnam, Romana uero amphora congios octo,

urna

urna quatuor, nonne sequitur Metreten continere Choas qui Romanis congij dicuntur, duodecim? Quod autem Metretes & cadus idem sint, ex Dioscoride & Plinio est clarum. Nam ubi apud Dioscoridem μετρητὴς legitur, Plinius eius quasi interpres cadus reddidit. Verba utriusq; quo res fiat clarior asscribenda censui. Dioscoridis Græce afferam, ne cogar idē bis latine dicere· inquit ille. ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. Λαβὼν τῆς ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν μνᾶς. β'. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας. λ'. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. Quæ uerba Plinius sic latina fecit libro decimoquarto capite sextodecimo. Fit è labrusca, hoc est uite syluestri, quod uocatur Oenanthinum. Flores eius libris duabus in musti cado macerati post trigita dies mutantur. Metretes autem ἀπό τοῦ μετρεῖν id est à metiendo deriuatum est. Latini in eo cum mutatione terminationis & genus mutarunt, non tamen significationem: si quādo enim Metretam dicunt, modiū Atticum mea sententia intelligūt. Cadus uero, nam & ipsum Græcū est ἀπὸ τοῦ χάδειν, quod capacē esse significat, aspiratæ in tenuem mutatione deriuari uidetur. Sed quod utrunq; liquorum mensura sit ex uerbis Dioscoridis & Plinij pspicuū fuit· & certe alter aliâs frequenter Metrete, alter cado sic utitur. Nuncupatur idem mēsuræ genus κεράμιον. Vnde Hesychius

Hesychius scribit κάδος ὄστρακον. Id est. Cadus est ceramium. Quod fortasse aliter quis quàm de mensura acciperet dictum, nisi intelligeret ex Dioscoride Ceramiũ & Metreten idem esse, ex eodem & Plinio atq; Fannio Metreten & cadum: ex quo id quod uolumus sequitur. Sic uero Ceramio Xenophon libro sexto ἀναβάσεως κύρου usus uidetur. ὅτοι ξένια πέμπουσι τοῖς Ἕλλησιμ. ἀλφίτων μὲν μεδίμνους τριχιλίους. οἴνου δὲ κεράμια χίλια κὴ πεντακόσια. Id est Hi dona mittunt Græcis farinæ quidem tria millia medimnûm: uini uero Ceramia mille & quingenta. Dioscorides quoq; de uino Hyssopite scribit. Δεῖ δὲ τῷ κεραμίῳ τοῦ γλεύκους, λίτραν μίαν τῦ ὑσσώπου κεκομμένου φύλλων προσβλόναι. Hoc est. Oportet autem Ceramio musti, libram unam hyssopi foliorum cõtusorum addere. Porrò idem Dioscorides, ubi Romanam amphorã uult indicare differentiæ causa adĥcit ἰταλικὸν tam Ceramio quàm Metretæ. Vt libro quinto de uino scillitico. Λαβὼν σκίλλης ἐντετμημένης καὶ κεκαθαρμένης μνᾶς. γ'. κάβες εἰς γλεύκους καλοῦ μετρητὴν ἰταλικὸν. καὶ μῆνας ἐξ ἔασον Id est Accipito scillæ cõcisæ & purgatæ minas tres ac immittito in musti boni Metreten Italicum, atq; ita per sex menses sinito. Hic Metreten Italicũ appellauit amphoram Romanam. In eodem libro de uino absinthite sic

scribit

ſcribit. ὁι μὲν γὰρ τοῖς. μ'. καὶ .η'. ξέσαις τῶν ἰταλι-
κῶν κεραμίων μίξαντες ἀφιν θίου ποντικοῦ λίτραν
μίαν. Quod eſt. Quidam enim quadraginta octo
ſextarijs Ceramij Italici miſcuerũt abſinthij pontici
libram unam. Ibi Ceramium Italicum nominat ſi-
mul explicans ſextariorũ eſſe octo & quadraginta
quod ipſum in Romanis menſuris eſt declaratum.
Dioſcorides itaq; ſi Atticam amphoram ſignificare
uult, ſimpliciter μετρητὴν uel κεράμιον uocat: ſin Ita
licam ſiue Romanam, quæ non paulo minor eſt,
ἰταλικὸν, ut dixi, adiungit. Quemadmodũ Latini
cõtra Metreten amphoram Atticam appellant, ad-
dentes Atticam ut à Romana diſtinguãt, quam ſim
plici amphoræ nomine dicunt. Vtranq; uero Gre-
corũ medicis in uſu fuiſſe, poſtquàm Romani Græ-
cię ceperũt imperare, uel ex Dioſcoride liquet. Satis
multa de Metrete. Sequit' Chus qui Choeus quo-
que dicitur. Hic ut apud Romanos Congius, ſex cõ
tinet ſextarios: quod Cleopatra declarat: cuius pau-
ca quædam de menſuris & ponderibus, ſed ualde
docta extãt è libris κοσμικοῖς excerpta. Sunt aũt
hæc eius uerba. ὁ χοῦς ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας ἀτ-
τικὰς δώδεκα. ξέσας δὲ ἕξ. Hoc eſt. Chus quidem
habet mẽſura Cotylas Atticas duodecim, ſextarios
uero ſex. Idem Plinius indicat cõgium transferre ſo-
lens. Dioſcorides de uino quod è palmis fit ita ſcri-

m bit.

bit. ἐπίχεα δὲ τοῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ̄. Id est Infunde ad Chocnicas decẽ, aquæ cõgios tres. De eodem Plinius libro quartodecimo capite decimosexto, Dioscoridem imitatus. Proximumq́ ei è palmis, quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarũ, quas uocãt & Chydeas, modio in aquæ congijs tribus macerato expressoq́. Rursum Dioscorides de uino quod fit è nardo Syriaca & Celtica atq́ malabathro. ἡσύου ἡμίμναιον λαβὼν εἰς Ν' χυτ γλεύκους κάθες. Plinius: Apud alios nardi & malabathri selibris in musti congios duos additis. Quin etiam carmina Fannij idem ostendunt.

Heminas recipit geminas sextarius unus.

Adde duos Chus fit uulgo, qui est congius idem. Deriuatus autem χοῦς siue χοεὺς uidetur ἀπὸ τοῦ χέω, quod est fundere. nam uasis genus etiam significat, quo aqua hausta fundebatur. Quod uero sit humidi mensura ex iam dictis manifestum est. Tertium locum in Atticis mensuris obtinet Ξέστης. quod uocabulũ è Romana dictione, quæ sextarius dicitur, corrupta formarunt, ut claris uerbis, quæ libro superiori retuli, Galenus asserit. Nam neq́ nomen neq́ mensura hæc apud uetustiores Atticos scriptores inuenitur, sed una cum imperio Romano & uox & mẽsura in Græciam uenit. Vnde usus eius apud Andromachũ, Heram, Asclepiadem, Critonem

nem, Dioſcoridem, ac nonnullos alios, qui dum res Romana floreret, de medicamentis libros ſcripſere, admodum frequẽs eſt. Laurentius Valla cenſor latinæ linguæ acerrimus in Herodoti ſecundo ἀφυσῆρες ſextarios tranſtulit: quod ſi ἀφυστὴρ idem fuiſſet q̃d ſextarius Romanus, celeberrimi illi medici Græci dubio procul uſi fuiſſent ea uoce potius quàm Romana. Sed hoc non mirum de Valla, qui alibi Cotylen quoq; uertit ſextariũ. Cæterum ξέστης duas capit cotylas. Hinc Galenus libro primo περὶ ζωθέστεως φαρμάκων κῦλ γένη ſcribit: ἔοικεν ὴ ὁ ἥρας ὅταν κοτύλην γράφη τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ξέστου σημαίνειν. Id eſt. Videtur & Heras quando cotylen ſcribit dimidiam ſextarij partem ſignificare. Sed id ipſum præter medicos in quibus facile poteſt obſeruari, Ariſtophanis interpres in Pluto his uerbis declarat. Κοτύλη δέ ἐστιν εἶδος μέτρου, ὃ λέγομεν ἡμεῖς ἡμίξεστον. Hoc eſt. Cotyle autem menſuræ genus eſt, quod nos Hemixeſtũ dicimus. Fannius etiam inqt.

At cotylas, quas ſi placeat dixiſſe licebit
Heminas, recipit geminas ſextarius unus.

Verum liquidi menſuram eſſe Crito oſtẽdit apud Galenũ περὶ συνθέσεως φαρμάκων κῦλ τόπους cum ait. ὄξους ξέσας γ̄. Id eſt. Aceti ſextarios tres. Sed nihil opus eſt iſtis cum nuſquam non in Galeni libris de compoſitione medicamentorum exempla

sint obuia · quocirca ad cotylen ueniamus. κοτύλη uox est in Græcia nata: nam Romani heminę uocabulo utuntur · quod ipsum ex Græco quidem ἥμισυ deriuatum est, sed Græci nō ferè habent in usu, nisi cum Romanas aliquas medicamentorum compositiones in suam linguam transferunt. Hoc autem nomine cauum ipsi significant: unde κοτύλην appellauere, nō modo uasis genus & mensuram, sed sinum etiam in quo caput fœmoris uoluitur, & cōcauitatē manus, quā uolam latini nominant. A cotyle quoq; dicuntur κοτυληδόνες sinus tum uteri, tum polypi, atq; etiam herba ob similitudinem. Sed idem mensuræ genus τρύβλιον est dictum, ut scribit Cleopatra his uerbis. ὁ τρύβλιον ὁ αὐτὸ μέτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχει γὰρ μέτρῳ κυάθους ς'. Id est. Tryblion eandem quam cotyle mensurā capit. continet enim mensura cyathos sex. Dicitur eadem mensura ἡμίξεσον id est dimidius sextarius · quod uerba Aristophanis interpretis, paulo ante relata, declarant. Recipit uero cotyle duo ἡμικοτύλια. quæ uox quia medicis, ut mox ostendā, in usu est, satis id ipsum quod uolo, probat. Mensuram autem humidi esse, hoc unum indicare potest testimonium · quo magis hic utimur, ut consuetam nobis confirmandi rationem, alibi necessariā, seruemus, quàm ut id, tanquā multū sit dubiū, corroboremus. Soranus apud Galenum

libro

libro primo περὶ ζωθίστεως φαρμάκων καὶ τόπους ait. λιθαργύρου δραχμὰς. κ'. ἀσβέστου δραχμὰς. κ'. ὄξους κοτύλην μίαν. Id est. Spumę argẽti drachmas xx. Calcis uiuę drachmas xx. Aceti cotylen unam. Sequitur quartarius, qui τέταρτον ab ipsis nũcupatur, quod quarta pars sit sextarij utriusq; enim uocabuli ratio in promptu est. Hesychius quoq; mẽsuram esse dicit, licet capacitatem ipsius non explicarit. inquit uero. τετάρτῳ, μέτρῳ τῶν ὑγρῶν. Id est. Quartario mensura humidorum. Idem clarũ est ex Dioscoride, qui in exponẽdis liquorum, quos metimur, ponderibus semper τετάρτου mẽsuræ post cotylen mentionem fecit: cuius uerba in Libello de mẽsuris & ponderibus, Galeno asscripto, quisq; Græcarum literarum non omnino rudis legere poterit, quæq; nos in alio opere eiusdem cum hoc argumẽti explicauimus. Vtitur sic Damocrates apud Galenũ libro octauo περὶ ζωθίστεως φαρμάκων καὶ τόπους. uersus est senarius.

Ξέσου τέταρτον ἐξ ἡδύσου μίγμαρς.

Id est.

Pars quarta Sextari mixtura ex qualibet.

Eadem uero mensura ἡμικοτύλιον id est dimidia cotyle, ut dixi, nuncupatur. Dioscorides περὶ θυμοξάλμης libro quinto. Ἐπίχεε ὕδαρς κοτύλας. ς'. ὄξους ἡμικοτύλιον. Hoc est. Infunde aquæ cotylas.

ſex· aceti dimidiam cotylen. Apollonius apud Galenũ libro primo operis ſupra cõmemorati. ἔψησον μετὰ ὄξους ἡμικοτυλίου. Id eſt. Coque cũ aceti dimidia cotyle. Liquet autem ex his liquorũ eſſe menſuram, tametſi Damocrates medicus & poeta etiam ad arida traxerit. Capit uero duo oxybapha. Cotyle enim duos quartarios, ut probaui, comprehẽdit, quatuor uero oxybapha, ut ex Plinĳ uerbis perſpicuum eſt, quæ ſunt capite ultimo libri primi & uigeſimi. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem. Magis autem proprie iſte locus hoc probat, quia de Atticis menſuris loquitur. Igitur quartarius neceſſario duo acetabula continet. Nunc explicãdum erit ὀξύβαφον, ita primo dictum uaſculum ad infuſionem aceti, ut in id intingerent cibum ſumentes, paratum. Vnde Athenæus ſcribit. ἣ μὲν κοινὴ συνήθεια ὕστως λέγει τὸ ὄξους δεκτικὸν σκεῦος. Id eſt. Communis quidem conſuetudo ſic uocat uas quod acetum continet. Deinde menſura hoc nomine dicta, quam medici interdum κοτύλης τέταρτον nominant· ut Serapion apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro ſecundo. ἐλαίου κοτύλης μᾶς ἥμισυ, θέρους κοτύλης μᾶς τέταρτον. Id eſt. Olei cotyles unius dimidiam· æſtate uero cotyles unius quartam. Per dimidiam cotyles partem quartarius, per quartam oxybaphum eſt intelligen-

intelligẽdum. Apud eundem libro primo περὶ συνθέσεως φαρμάκων καὶ τόπους inqt Apollonius ὄξους κοτύλης τέταρτον. Id est. Aceti cotyles quartã. Capit uero oxybaphum ſeſquicyathum, quod ſic probatur. Cotyle ſiue Tryblion ſex cyathos continet, ut ex Cleopatra dilucidum fuit, & hic Fannij uerſus declarat

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.

Neceſſe igitur eſt oxybaphon, cum ſit eius quarta, ſeſquicyathum capere. Quod uero menſura liquoris, ex dictis intelligi potuit. Iam ad cyathum, quem ſuperiori libro ἀπὸ τοῦ χύθην id eſt à fundendo deriuatum, diximus. Cleopatra autem his uerbis explanat quod duas conchas, quas ipſa uocat minores, capiat. ἡ δὲ ἐλάττων κόγχη ἔχθμίτρῳ μὲν ἡμικύαθον. Hoc eſt. Concha minor capit menſura quidem ſemicyathũ. Liquoris eſſe & etymologia probat, & ſatis teſtimonij eſt apud Galenum, nunc hoc unũ ſufficiat. Philippus medicus ut in quarto περὶ ξυνθέσεως φαρμάκων καὶ τόπους ſcribit, inquit. Μέλιτος ἀττικοῦ κύαθον α. Id eſt. Mellis Attici cyathũ unum. Hinc tranſeundum eſſet ad minores menſuras, ſed quoniam de ipſis diuerſa admodum tradita ſunt ab authoribus, differemus eorum explicationẽ in ſequentem librum. Iam uero eſt dicendũ quoties quæq; menſura unanquamq; ſe minorem comprehendat

Metretes

hendat. Metretes itaq; capit choas XII. Sextarios LXXII. cotylas CXLIIII. quartarios CCLXXXVIII. Oxybapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. conchas MDCCXXVIII. mystra MMMCCCCLVI. chemas IIII CCCXX. cochlearia VIIIDCXL. Chus capit

Chus

sextarios VI. cotylas XII. quartarios XXIIII. oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. conchas CXLIIII. mystra CCLXXXVIII. Chemas CCCLX. cochlearia DCCXX. Sextarius capit cotylas II. quartarios IIII.

Sextarius

oxybapha VIII. cyathos XII. conchas XXIIII. mystra XLVIII. chemas LX. cochlearia CXX. Cotyle

Cotyle

capit quartarios II. oxybapha IIII. cyathos VI. cochas XII. mystra XXIIII. chemas XXX. cohlearia LX. Quartarius capit oxybapha II. cyathos III.

Quartarius

conchas VI. mystra XII. chemas XV. cochlearia XXX. Oxybaphum capit sesquicyathū. conchas III. mystra VI. chemas VII cum dimidia, cochlearia XV. Cyathus capit conchas II, mystra IIII. chemas V. cochlearia X. Concha capit mystra II. chemas II cum dimidia. cochlearia V. Mystrū capit chemen unam & quartam ipsius partem cochlearia duo cum dimidio. Cheme capit cochlearia duo. Cochlearium minima mensura est. Huc usq; capacitatem mensurarum, qua explicatur quoties maior se minorem capiat, quàm potui diligentissime declaraui: nunc ad alteram ueniendum, qua quot librarū uel uncia

oxybaphū

Cyathus

Conrha

Mystrū

Chrem

Cochlearū

uel unciatũ menſuraliũ quęqȝ menſura fuerit oſten/ditur. Libras & uncias menſurales Romanis in uſu fuiſſe primo libro ſatis multis probaui, iuxta quas ſi perpendamus Atticarum menſurarum capacita tem, cotyle capit uncias nouem, atqȝ ſic hemina Ro/mana eam una ſolũ excelluit. Quod uero ita ſe res habeat, idem Galenus, ubiqȝ ſummæ diligentię uir, aſſerit libro qnto πρὶ ζωθίσεως φαρμάκων κζ γένη ſic ſcribens. ὁ μὲν γὰρ ἥρας. ρπ̄. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς ſαθμὸν ἀνάγων. ὁυη εἰς μίτρον τὸ ἔλαιον, ὡς ξ'. δραχμὰς ἑλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἑλκὶ ἥμι ἀπίκη. β̄. ὁυγγιῶν ὁυσα τῶν ἰταλικῶν. ἕλκουσι γὰρ αἱ. β̄. ὁυγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέρασιν ἑπτὰ καὶ ἥμίσειον ὁυγγίας ſαθμικὰς. αἵτινες ξ'. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς ὁυγγίας. η̄. δραχμὰς δεχομένης. Hoc eſt. Heras quidẽ centum octoginta drachmas ſcripſit ad pondus oleum reducens, non ad menſuram · tanquam cotyle pendeat drachmas ſexaginta: pendet enim eas Attica, quæ nouem un/ciarum Italicarum exiſtit. Etenim nouem unciæ Ita/licæ, in cornibus interſectis diſcretæ, pendent uncias ponderales ſeptẽ cum dimidia quę ſexaginta drach mæ fiunt, ſi uncia una octo drachmas ceperit. Hæc ille. E quibus quilibet intelligit Atticam cotylen un/cias nouem capere cornu libralis. Igitur ex ea certa ſtabiliq; ſententia reliquarũ menſurarũ iuxta libras

n & uncias

& uncias capacitas cõsequitur quam supra exposui, & nunc nihil necesse est ut repetam. Sed restat, ut quæ mihi repugnare uidentur, excutiam, quæ intricata sunt, explicem, quę deniq; perperam dicta, reijciam. Reuertar itaq; rursus ad Metreten, quam latini Metretam uocant. Ea pro uase in quo oleum seruabatur usus est Cato ita scribens capite centesimo Oleum si in metretam inditurus eris, amurca ita uti est cruda prius colluito. An uero id uas iustæ mensuræ fuerit incertum est. Apud Columellam certe uasis olearij genus hoc nomine significatur multo capacius Attica metreta, quippe quod recipit musti sexaginta sextarios & olei pondo octoginta, quę & ipsa septem & quinquaginta sextarios complent & heminã ac supersunt duæ unciæ mensurales. Simul itaq; collecti fiunt sextarij Romani cẽtum decem & septem atq; hemina & duæ unciæ mensurales, cum metreta Attica tantum modo duos & septuaginta sextarios contineat. Præterea in idem uas ultra tot sextarios musti & olei immittit aridorum libras undecim & uncias tres · ex quo duplo ferme capacius esse intelligitur metreta Attica. Columellæ uerba sunt hęc libro duodecimo capite primo & quinquagesimo de oleo gleucino. Hac autem ratione confici debet. Vas oleariũ quàm maximum, & aut nouũ aut certe bene solidum præparari oportet. Deinde

per

per uindemiam quàm optimi generis & quàm re/
centiſſimi ſextarios ſexaginta cum olei pondo octo
ginta in id confundi·tum aromata non cribrata, ſed
ne minuta quidem contuſa,uerum leuiter confracta
in reticulum iunceum & lineũ adĳci, & ita cum ſaxi
ponduſculo in olei atq; muſti partem demitti. Sint
autem his portionibus penſata, quas infra ſubĳci/
mus. Calami,ſchœni,cardamomi,xylobalſami,cor/
ticis de palma,fenigræci uetere uino macerati,& po/
ſtea ſiccati,atq; etiã torrefacti,iunci radicis, tum etiã
iridis Græcę,nec minus aniſi Aegyptĳ pari ponde/
re, id eſt uniuſcuiuſq; libram & quadrantem,ut ſu/
pra diximus,reticulo incluſa demittito, & metretam
linito·poſt ſeptimum diem aut nonum per ſe metre
tæ ſi quid fecis aut ſpurcitiæ faucibus inhærebit ma
nu eximito & detergito. Hęc ille. Igitur aliquot ſex
tarĳs demptis hæc Metreta capacior duplo fuit At/
tica · qua de re non menſuram eo nomine, ſed uas
olearium ſignificauit. Idem tamen Columella uide
tur iuſtæ capacitatis metretam indicare libro XII.
capite XXII. Picis liquidæ nemeturicæ metretam
adde in labrum,aut in alueũ,& in eodem infundito
cineris lixiuiæ congios duos. Cadus quoq; eadem
cum metreta menſura, Romana non fuit, quamuis
Plinius eo utatur,ſed profecto non niſi ubi uel Græ
ca transfert, uel de Græcis uinis loquitur · ut libro

quartodecimo capite decimoquinto. Quid ni & Cę sar dictator triũphi sui cœna uini falerni amphoras centum, Chij cados centum in conuiuia distribuit. Nam falernum Italicum, Chium Græcũ erat. Pro uasis uero genere eius usus apud latinos non est in frequens. Sic Columella cadum picatum dixit capite supra citato. Post septimũ diem oleum depleto: quod reliquum est musti picato cado recõdito. Martialis quoq; ait.

In uaticanis condita musta cadis

Hinc ἡμικάδιον dimidius cadus, cuius mẽtionẽ fecit Philochorus ἐν τῇ ἀτθίδι ut scribit Pollux. Ab ipso fit & καδίχος, quod est cadalis: si licebit formare à Græca uoce, Romanis tamen usitata, tale denominatiuum, quale Plautus congialis. Plinius urnalis. Cato semodialis. Significat uero καδίχος mensura cadi. Sic scribitur panes qui dijs offerebantur fuisse καδίχους, nõ secus ac placẽta à Catone semodialis, quod mensura sit semodij, appellatur. Præterea idem mẽsuræ genus dicitur κεράμιον ut supra probaui. tum etiam σάμνος & σαμνίον: quod uocabulum tanquã non satis Atticum propemodũ reijcit Thomas magister in Atticorum nominum Eclogis cum ait. ἀμφορεὺς λέγε, μὴ σάμνος, μηδὲ μετρητὴς, εἰ καί τινες. Id est. Amphoreus dic, non stamnos, nec metretes, etsi quidam dicant. Miror nonnihil, eum de stamno

sic

sic censere, cum Aristophanes ἐν βατράχοις utatur: ait uero.

ὅτ' ἐγὼ μὲν ὢν Διόνυσος υἱὸς σαμνίου. Id est.

Quando ego Dionysus stamnij sim filius.

Vbi interpres inqt υἱὸς σαμνίου εἶπε παρ' ὑπόνοιαν. ἐπὶ γὰρ ὁ οἶνος ἐν σαμνίου βάλλεται. ὁ δὲ Διόνυσος εἰς τὸν οἶνον ἀλληγορεῖται. σαμνία δὲ καὶ σάμνους, τοὺς ἀμφορεῖς τοῦ οἴνου φασίν. Id est. Filius stamnij dixit iuxta tacitam significationem · quãdoquidẽ uinum in stamnium mittitur . Dionysus uero per allegoriã ad uinum refertur . Stamnia autem & stamnos amphoras uini dicunt . Idem Aristophanes ἐν τελμισεῦσι, ut Pollux citat.

οἴνου τε χίου σάμινον ἴγκα μύρου. Id est.

Vini uenire Chij & unguenti simul Stamnon

Magis autem miror ipsum Metreten Atticam dictionem non putasse, cum Demosthenes eodem Polluce referente ea uoce sit usus· dixit uero οἴνου μετρητὰς, & usum eius antiquũ fuisse è latinis etiã scriptoribus Catone & Columella liqueat. Sed non immerito quispiam nobis obiecerit Metreten non duodecim choum, ut dixi, esse capacem, sed decem tãtum, quemadmodum Dioscorides scribit in uino è ueratro cõfecto his uerbis. ἔστι δὲ ὁ μετρητὴς χόες. ι. Id est. Est autem Metretes choum decem. Cui planè Budæus accedit Fãnij assseuerationc reiecta. Equidẽ

malo hic in ſententiã Alciati cõcedere, qui putat. β̄. detritum quale nõ raro temporis iniuria ueteribus codicibus accidiſſe obſeruari poteſt ac. ī. ſolũ relictũ pro. ιβ′. ſicq; legẽdũ etiã apud Dioſcoridẽ χόες. ιβ′. Mouet uero me ut Alciato potius aſſentiar, quod è cæteris omnibus, q Metretæ capacitatẽ explicarũt, duodecim choũ eſſe colligi poſſit. ut Nicãdri interprete, Fãnio, Dioſcoridis & Plinĩ uerbis collatis, denicq; Cleopatra, ut in Georgicis, ubi eiuſdẽ capacitatis eſt, explicabimus. De Metrete plus ſatis · nũc ad Choa ueniamus, quẽ ſextariorũ eſſe ſex ex eiſdẽ ferè authoribus oſtẽdi. Quid itaq; dicemus ad diuũ Hieronymũ, qui cõmentariorum in Ezechielẽ libro primo Choa Atticũ, ſextariũ Italicũ eſſe ſcribit? Alciatus, qui hũc locum aduertit, duplicẽ eos habuiſſe Choa putat: ait enim. Quo fit neceſſario ut duplicẽ Choa eos habuiſſe dicendũ ſit · alterũ, quo in humidis forte utebant minorẽ · alterũ quo in aridis maiorem · uaſculum enim triticeum Chœnice anguſtius nullum ipſi habebant. Sic Alciatus. Maiorem choa qui ſex comprehẽdit ſextarios liquidi potius quàm aridi menſuram fuiſſe ſatis teſtimoniorum, quibus id ipſum probatur, ſupra retuli · de minore an ullus fuerit uideamus · primo tamen audiendus eſt Alciatus, qui his uerbis aſtipulatur Hieronymo. Quam ſententiam ne improbem authoritas quoq; Plinĩ facit,

facit, q libro decimoquarto de Nectarite uino uerba faciens, quod apud Dioscoridē fieri legerat, uncijs quinq; radicis εἰς χοᾶς quinq; musti additis, uertit in sextarios sex, ut Atticum Choa apud authorem: quisquis fuit seu Dioscorides seu alius unde ipse accepit: legisse eum credam. De eo etiam intellexisse Athenæū arbitror, q Rhyton: cuius uasis etiā Martialis meminit: describens simile esse cornui dicit, & duos Choas capere, & ideo solis Heroibus dari ut pote bibacioribus. Nam & regibus Spartanorum in cōuiuio cotylas binas dari solitum fuisse apud Herodotum legi, cum cęteris sola cotyla daretur. Vnde ostenditur aliquāto parciores uini fuisse, quàm nunc nostrates homines sunt. Nam & Græca cantio Plauti in sticho, solos denos cyathos concedit. Horatius nouem: quoniā tres prohibet supra, rixarum metuens tangere gratia. Hæc ille. Quibus si accedimus fuit alter Choeus etiam Atticis in usu. Sed de priori nō puto facile quenquam, qui nostra legerit, posthac dubitaturum: quin etiam Alciatus ipsum asseruit. In altero non absq; causa poterimus assensionem sustinere. Nam apud Athenęum libro undecimo iustum Choa, non sextarij capacitate, accipimus. Quid enim mirum ξυὸν poculi genus capere duos Choas? cum ἐλέφας tres capiat? Δεῖνος aliud poculi genus Metretē? Ait em̄ apud eundem

Dionysius

Dionyſius Synopeus.

Δεῖνος μέγας Χωρῶν μετρητήν.

Id eſt Dinus magnus capiens Metreten. Sic enim ſcribit de poculis Athenæus. Apud noſtros etiam ſunt poculorum genera argentea, plumbea, uitrea, lignea, quæ plus quàm duos choas capiunt·quibus epotandis hoſpites bibaciores excipiũt diuites otioſi·quod non commemoro, quia laudo, ſed ut probẽ talia pocula Græcis in uſu eſſe potuiſſe, qui fuerint bibaciſſimi. De quibus Chamæleon apud eundem Athenæum, cum retuliſſet quoſdam pluris feciſſe ebrietatẽ quàm diuitias, ait. οὐκ ἔχοντες γὰρ ἑτέραν ἡδονὴν ταύτης καλλίω, οὐδὲ μᾶλλον ἐυχερῆ, καταφεύγουσι εἰκότως ἐπὶ τὸν οἶνον. ὅθεν καὶ τὰ μεγάλα τῶν ἐκπωμάτων ἐπιχώρια γέγονε τοῖς πλουσίοις. Id eſt. Non enim habẽtes aliam uoluptatem hac neq; honeſtiorem, neq; magis in promptu, merito ad uinũ confugiunt·unde & ingẽtia pocula familiaria facta ſunt magnatibus. Hæc ille. In die etiam feſto, quo inferias agentes, poculis certabant, quem inde χόας nominauere, qui cæteris præbibebat, πρόμαχος uero ab ipſis appellabatur, uelut præpugnans, quatuor choas ebibebat·quod ſi tantum quatuor ſextarios bibiſſet, tanquam ſtrenuum potatorẽ reliquis immerito præfeciſſent. Vt igitur à tribus cõgijs epotis Torquatus Romanis Tricõgius, Plinio referente dictus

dictus est, ita πρόμαχος ille παραμάχους dici potuit. Atq; is nondum urnam uini bibebat, desunt enim duo sextarij Romani, cum Maximinus imperator amphoram, quæ duas urnas integras capit, si Capitolino credimus, die exhauserit. Quemadmodum uero hic amphoram Capitolinã bibebat, ita Xenarchus Rhodius, eodem Athenæo authore, propter multam potationem dictus est Metretes. Athenæus igitur per Choa nõ intelligit sextarium, quod Alciatus uoluit. Quod uero Lacedæmones in conuiuijs parciores uini erant Lycurgi legibus sic instituti, ut ab his & alijs abstinerent, nihil hic probat, aut improbat. Sed Plinius facit ne sententiam Hieronymi improbet Alciatus. Certe semper is χοῦν congium uertit, ut supra probaui: hoc uno loco exceptо, quem deprauatum censeo. Dioscorides enim sic scribit. ὁ δὲ νεκταρίτης σκευάζεται ἐκ τοῦ ἑλενίου, ὃ ἔνιοι μηδικὴν. οἱ δὲ σύμφυτον. οἱ δὲ ἰδαῖον φλόμου. οἱ δὲ ὀρέσιον. οἱ δὲ νεκτάριον καλοῦσιν. ἑλενίου ξίζης ξηρᾶς εὐγγίας. ε̄. ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον, ἥψες εἰς χόας ε̄. γλεύκους. Plinius sic transtulit. Inuenitur & Nectarites ex herba, quam alij Helenion. alij Medicã. alij Symphyton. alij Idæum phlomũ & Horestiũ. alij Nectareum uocãt: radice ponderis XL. denariorum in sextarios sex musti addita. Nos legendum arbitramur: radice ponderis XL. denariorũ in sexta

o rios

rios triginta ſex muſti addita. Vt enim quinq; uncias in XL denarios: tanquàm denarius & drachma idem ſint: reſoluit, ita ſex etiam congios in triginta ſex ſextarios. Incertum uero eſt an illud triginta librarij alicuius incuria, ut nõ raro fit, ſit omiſſum, an ipſius Plinij negligẽtia eadem illa qua ſcribit ochrã ex rubrica fieri, cum rubrica fabrilis ex ochra fiat ut in libello noſtro de re metallica indicauimus: quem Eraſmus Roterodamus rei literariæ noſtra ætate facile princeps, & P. Plateanus grammaticus nobilis ac medicinæ ſtudioſus nuper ediderunt. Quod ſi quis malit legere, in congios ſex muſti addita, quia alijs in locis Plinius non conſueuerit reſoluere congium, per me licet, & idem erit. Prẽterea ſi quis aſſentiens Colenucio contendere uelit Plinium Dioſcoridem non eſſe imitatum, ſed alium quempiam qui ſextarios ſex ſcripſerit, tum nihil eſt quod Alciatum mouere poſſit Plinius quo ſententiam Hieronymi non improbet. Nam quod ipſe credit Atticũ Choa Plinium apud authorem, unde accepit, legiſſe, hic nimium eſt credulus, pace tanti uiri dixerim. Sed reuertar ad uinum Nectarites: id qui hodie parant, in muſti menſuram amphoræ Romanæ, nõ ultra quatuor uncias inulæ campanæ ſiue Helenij conijciunt niſi quod ipſi coquunt. At ſi nõ coxeris uerum tribus menſibus, ut Dioſcorides, antequàm diffundas

ſinas

finas feruere,satis ualidum erit. Qua de re si quis sic ut Plinij leguntur, composuerit,nó uinum conditũ, sed omnino pharmacũ quoddam efficiet· est enim Helenium perualidum medicamentum. Deniq; si Atticorum choeus eiusdem capacitatis fuisset, cuius sextarius Romanus,quis credet? celeberrimos Grę corum medicos, quos supra commemoraui, & hic maluisse sextarij uocem corruptam in suam linguã transponere,atq; Ξέστην appellare, cum eius locum χοεύς tenere potuisset, perinde ut Congij χοῦς obtinuit,& Heminę κοτύλη. Quo fit ut Hieronymi locum putem aut deprauatum, aut ualde negligenter ab ipso scriptum. Magis tamen deprauatum à librario qui notam Cotyles non intelligens genere mutato χόας substituerit in locum Κ ας, quod facile fieri potuisse quicunq; cõsiderabit notas intelliget. Quin etiam è Græcis quidam contra pro sextario cotylen transtulerunt,abhorrentes à uoce Romana, ut paulo post declarabo,quãuis æque capaces mensuræ nõ essent, quos opinor Hieronymus sequutus Cotylen Atticam & Italicum siue Romanum sextarium easdem esse mensuras scripsit. Nam Atticum Choa eundem cum sextario fuisse nunquam probaret Hieronymus. Manebit itaq; Chus sextariorum sex. Sed quid dicemus ad Suidam & Aristophanis interpretem in Equitibus qui sic scribunt? χοῦς μέ-

χοῦν ἀττικὸν χωροῦν κοτύλας ὀκτώ. Hoc eſt. Chus menſura Attica capiẽs cotylas octo? Nonne ſi uera ſunt, tunc Chus non erit ſex, ſed quatuor ſextariorum? Hęc utrunq; ex uno aliquo ſcriptore, ut & alia permulta, excerpſiſſe clarum eſt. Is uero mihi uidet huius menſuræ capacitatem per cotylas Georgicas explicaſſe, quæ tredecim uncias menſurales cum dimidia capiunt, ut in ſequentibus oſtẽdam. continebat enim quæq; cotyle tres quartas ſextarij, atq; ita ſemper tres ſextarij quatuor tantum efficiebant cotylas. quocirca idẽ eſt dicere Choa Atticum duodecim eſſe cotylarum, quæ nouem capiunt uncias, ſiue octo, ut ille dicit, quæ tredecim cum dimidia. Tum etiam quod ita ſit intelligendum, ex Heſychio percipitur qui ſcribit. ἡμιδωδέκατον τὸ ἡμίχουν Id eſt. Semiduodecima medimni pars Hemichus eſt. Ergo duodecima eſt idem quod Chus. Cum autẽ ea ipſa ſit quatuor chœnicum, ut infra explanabitur, Chœnix uero triũ cotylarũ, neceſſe eſt quod Chus ſit duodecim medicus medicarũ, Georgicus Georgicarum. Quod fieri non poteſt, niſi apud Suidam & interpretẽ Ariſtophanis cotylen accipiamus Georgicam. Poſtremo proportio illa ſeſquialtera ſatis indicat Atticum Choa eſſe cotylarũ Atticarum duodecim, quam proportionem inter medicas & Georgicas menſuras omnes eſſe clariſſime oſtẽdam. Niſi

itaq;

itaq; istis mouerer, dicerem Choa medicum duodecim cotylarum, Atticũ octo. Sed alius repente nos urget scrupulus. idem Suidas inquit. χοὸς ἀξέσου. χοῦς γὰρ δύο ξέσται. χοεὺς δὲ ἓξ. Quibus uerbis significat χοῦς unius syllabæ circumflexum, esse duorum sextariorum. χοεὺς uero disyllabum accentus acuti, sex. Quam differentiam uanam esse & futilẽ quilibet ex authoribus quos citauimus intelligere potest. Nam mensura eadem interdũ χοῦς dicitur ab ipsis, interdum χοεὺς. Neq; fuit ullus mea sententia Chus duorum sextariorũ. Errorem uero sic cõtigisse arbitror. scriptũ erat χοίνικος hac nota Χ os. deinde ἀξέσου, declarationis causa. quod quispiam librarius legens χοὸς tãquàm genitiuus esset à χοῦς hanc differentiã inter χοῦς & χοεὺς confinxit. quod nemini mirum uidebitur, qui aduertet in libello de ponderibus & mensuris ubi scriptum esse debet ὥσε ἓν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας μή. à quodã qui notas legere nesciuit μνᾶς pro χοίνικας factum. erat uero hęc nota Χ as. Sed de his & similibus q̃sq; quod uelit statuat. ego nihil asseuero, ne quæ in his corrigere uoluerim, deteriora fecisse dicar. Veri similia enim afferre soleo, quæ si quis leuia & infirma esse conuincat grauibus & firmis argumentis, nõ inuitus cedam. Certe libros deprauatos multam rebus obscuritatem inuexisse, & ex ea deinde uarias & falsas

opiniões exortas esse,nemo opinor, negabit. Quid uero hoc in loco faciemus,si non idem contigisse dixerimus? ac pro uno Choe Attico, fœcũdo quodã partu natos quatuor? Primum duodecim cotylarũ, qui uerus est. Alterum octo,qui aliquo sensu uerus esse potest. Tertium duorum sextariorum,id est cotylarum quatuor. Quartum huius dimidium, hoc est duarum cotylarum. Qui duo,si quid ego iudicare possum, ex notis quas homines rerum imperiti legere nesciuere nobis gignũtur. eò enim sua inscitia sunt progressi, ut modo non unius cotyles Atticum Choa cõstituerint. Vt demũ finiam, Atticus Chus capax est sextariorum sex siue cotylarũ Atticarum duodecim. Nunc ad Ξέστην qui inter mẽsuras Atticas receptus duplam proportionem habet ad cotylen,id est capit uncias decem & octo mẽsurales. Albiatus uolens Grẹcum sextarium explicare,totidem quidem unciarum esse dicit,sed ponderalium,quod satis ex unciæ interpretatione liquet,que cuiusmodi sit libro quinto in ponderibus Grẹcis expendã.Ego præter Romanum sextarium non scio alium ab authoribus explicatũ, quàm qui cotylas Atticas duas capit. Sed audiamus quibus sua probet. ait igitur. Sed & Græci ξέστην suum, quem sextarium Plinius solet appellare, libræ esse scripserunt unius, itemq; semissis·sic Paulus Aegineta,sic & intepres Nicãdri,

sic &

ſic & Suidas ipſe in dictione Μιλήσιος prodidit. Hæc ille. Quæ paulo Aeginetæ adiecta ſunt, ſiue ipſe, ſiue alius ſcripſerit, Romanas mẽſuras explicãt diuerſis liquoribus refertas. inter quos olei ſextarius pendet libram & ſemiſſem. Liquet uero inde etiam nonnihil Romanas eſſe, quod orditur ſic: κεράμιον ἰταλικὸν id eſt Amphora Italica. Cæterum eadem explicatio menſurarum Romanarũ eſt in libello de menſuris & ponderibus. unde cõiicere poſſumus & hic utrunq; ab uno aliquo illa ſumpſiſſe, aut alterũ ab altero. Sed dicet quiſpiam, quid cauſæ fuit, cur Græci Romanas menſuras explicarint? Eſt quod huic reſpõdeamus. Nõnulli Græci, qui Romæ medicinam exercuere ſcripſerũt libros de medicamẽtis in quorum compoſitionibus ſiue mixturis Romanas menſuras uſurparunt, partim eas Atticis, partim latinis nominibus appellantes, ut paulo poſt oſtendam. quod autem olei ſextarium nõnulli, qui explicarunt menſuras, tantum pendere ſcripſerint, libro tertio declarabo. Deinde dicit Alciatus ſic ſentire interpretem Nicandri, qui cum plura his uerbis non habeat. ὁ ξέστης ἔχει λίτραν. ᾱ. ἡμίσειαν. Id eſt. Sextarius habet libram unam & ſemiſſem, non poteſt ſatis intelligi quid ſibi uoluerit. Si enim ponderales acceperimus de Romano ſextario, olei pleno, eſt dictum, ſi menſurales de Attico. Porrò Suidas intel

lexit

lexit menſurales, unde etiam Atticum ſextarium, ut in aridis exponam. Pergit Alciatus. Huic ſententię etiam acceſſit Serapion Arabs medicus qui apud Dioſcoridem libro primo capite de pinu, quod Grę ce legitur tres cyathos, quatuor uncias ipſe trāſtulit· conſtat autē cyathos duodecim in ſextario eſſe. Sic ille. E quibus efficitur ſextarium Græcum ſedecim unciarum eſſe, quod nemo prodit· reddūt igitur hęc Serapionis, ipſius Alciati ſextarium Gręcum magis ambiguum quàm certum. Budæus autem menſuras Romanas & Atticas adeo putat eaſdem, ut eò deueniat tandem, ut credat Parrhiſios ſuos etiam Solonis menſuris & ponderibus uti, quia arbitratur ſe probaſſe, ipſos uti uel hodie Romanis. Nunc ad Cotylen Atticam, quæ medicis potiſſimum fuit in uſu, Galeno teſte q libro primo περὶ ζωθέτεως φαρμάκων καὶ γένη ſic ſcribit. ἐκ πολλῶν φαρμάκων πάλαι συγγεγραμμένων, περὶ εἰς τοσοῦτον δυνάμεως ἦλθε τὰ ξωμαίων, ἑξοχάσμην, ἣν ὀνομάζουσι ἐκεῖνοι κοτύλην, ἴσην εἶναι τοῖς καὶ τὴν νῦν ἐν ξώμῃ λίτραν οὐγγίαις ἐννέα. Id eſt. Ex multis medicamentis olim conſcriptis, priuſquam res Romanæ in tantam potentiam uenirent, cōieci, quam illi nominant Cotylen, parem eſſe uncijs nouem libræ Romanis nūc conſuetæ. Idem libro ſexto eiuſdem operis. εἰκὸς ὄυμ ὄστι τὴν ἀνδρόμαχον .θ̄. τῶν μετρικῶν οὐγγιῶν

ἀξι

ἄξιοῦμ ἐμβάλλεσθαι τὸ κίκινον ἔλαιον. ὡς γίγνεσθαι τῶν ἐξ κοτύλων ὀυγγίας. ν̄ δ. μετρικὰς. ὅπερ ἔστι τῶν. τὸν λίτρας μετρικαῖς ξωμαϊκαῖς δ'. κὴ s'. Id est Cõsentaneum igitur est Andromachũ nouem unciarum mensuralium oleum ricininum censere esse iniiciendũ, ut sex cotylæ fiant uncię mẽsurales quatuor & quinquaginta. quod idem est cum libris mensuralibus Romanis quatuor & dimidia. Hæc ille. Ex quibus intelligit medicos maxime usos Cotyle Attica atq; ita etiam aliis mẽsuris iuxta proportionem quam habent ad cotylen. Quin etiam Plinius idem sentit scribens. Ferè enim Attica obseruatione medici utuntur. Vnde ego motus has mensuras medicas appellaui. Sed hoc tamen in uniuersum uerum non est. nam iidem Græcorum medici interdum Romanis utuntur mensuris non mutata capacitate. Hinc Plinius recte & prudenter dixit ferè. Id ipsum uero probandum censeo uerbis authorum. Sic usurpat Amphoram Romanam Dioscorides libro quinto de uino absinthite. οἱ μὲν γὰρ ὀκτὼ. μ̄. κὴ. π̄. ξέσαντες τῶν ἰταλικῶν κεραμίων μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ λίτραν μίαν Id est. Hi quidem octo & quadraginta sextariis Romanarum amphorarũ miscentes absinthij libram unam. Andromachus uero sic usus est congio Romano, quod declarat Galenus libro sexto πρὸς ϛωθίστως φαρμάκων κ̄ζ̄. τόπους his uer-

bis. ἡ πλῆθος δὲ τοῦ χυλοῦ χοῦς εἶναι κελεύει, ἤτοι ϛ ξεστῶν. ϛ̄. τῶν ῥωμαϊκῶν ξεστῶν. Id est Multitudinem succi chocos esse precipit mensura, hoc est sextariorum sex Romanorum. Iubet enim Andromachus ex sententia Galeni, succum mali punici in medicamentum iniiciendum mensura congij, qui Romanis est sex sextariorũ. Subnectit nanq; . ἐν ῥώμῃ γὰρ ἰατρεύσας τὰ πάντα τοῖς τῆς πόλεως ταύτης χρῆται μέτροις . quod est. Cum enim Romæ medicinam exercuerit omnino huius urbis utitur mensuris. Verum non modo sic interdum in usu habuerunt Choa pro Congio Romano, qui uincit Atticũ integra libra, & Ξέστην pro sextario Romano, q Atticum superat duabus unciis mensuralibus, sed & Heminæ uocabulo, licet raro, usi sunt, omnino Romanam mẽsuram indicare uolẽtes· ut idem Andromachus iunior apud Galenũ περὶ ζωθήκης φαρμάκων καὶ τόπους lib. 7. εἶτα ἐπίβαλε κροβύλων πεφωγμένων ἡμίναν. Hoc est. Deinde iniice nucũ pinearum exiccatarum heminã. Epicharmi quoq; uerba cõmemorantur hæc ab Athenæo libro undecimo. καὶ πιεῖν ὕδωρ διπλάσιον χλιαρὸν ἡμίνας δύο. Id est Et bibere aquam duplam calidã heminas duas. Et Sophronis κατάκρεμον τέκνον τὴν ἡμίναν. Hoc est. Subuerte puer heminã. Hinc coniicere licet iam olim Græcos hac uoce Italica usos, quam Diodorus

in libro

in libro de uocibus Italicis est interpretatus, ut idem Athenæus scribit. Ista exempli loco satis nunc sint. in quibus non obscure cernimus, Græcos etiam, potissimũ medicos Romanas mẽsuras usurpare, easq; aliquando Romanis uocabulis, aliquando suis, sed ferè adiicientes differentiæ causa ῥωμαϊκὸν uel ἰταλικὸν, significare. Quidam igitur per cotylen intelligunt nouem uncias mẽsurales, quæ est Attica. Alij decem, quæ est Romana hemina, Nonnulli libram mensuralem Romanã. Cum enim inuenirent apud latinos libram pro mensura, neq; uellent dictione Romana uti, neq; haberent ipsi mensuram, quæ illi prorsus responderet, cotylen ut quæ proxima in capacitate esset, transtulerũt. Licet Galenus ac alij quidam non spreuerint Romanam uocem, sed ea ambiguitatis causa uitandæ uti maluerint. Fuerunt nanq; Romanis insignes medici. Antonius Musa. Aelius Gallus. Cassius. Apuleius Celsus. Scribonius Largus. Valens, ac alij nonnulli, è quibus non pauca medicamenta in suam linguam Græci transposuerunt. Sed quod ita cotyle interdũ utantur Galenus ostẽdit lib. sexto περὶ ξωθίστεως φαρμάκων καὶ γένη de Andromacho filio loquens. πάντως γοῦν ἐχρὴν αὐτὴν τῆς ῥωμαικῆς λίτρας μνημονεῦσαι. νυνὶ δὲ κοτύλας γράφει, τὴν σωσθη περὶ τοῦ μέτρου τοῦτο καταλιπὼν ἡμῖν ἀμφιβολογίαν, εἴτ' ἐννέα μετρικῶν

ὀυγγιῶν, εἴτε δώδεκα βούλεται τὴν κοτύλην εἶναι. Id est. Omnino certe oportebat ipsum Romanæ libræ mentionem facere·nunc autẽ cotylas scribit cõfuctam de hac mensura ambiguitatem nobis relinquens,an nouem unciarum mensuralium an duodecim cotylen esse uelit. Sed clarius id dicit libro quinto eiusdem operis. κὴ ἤδη κὴ πᾶν τοῦτο πρόδηλον εἶναι μὲν ἐκ τοῦ πρώτου τῶνδε τῶν ὑπομνημάτων, ὡς ἐγχωρεῖ κὴ τῶν ἰταλικῶν ουγγιῶν. β̄. τὴν κοτύλην εἶναι, καθάπερ τινὲς ὠήθησαν. ἐγχωρεῖ δὲ κὴ ιβ̄. ἐμβάλλειν, ὡς ἄλλοι κελεύουσιν. Quod est. Atqui totũ hoc iam ante dixi in primo libro horum commentariorum,quod licet Cotylen nouem unciarum Italicarũ esse, ut quidam putarunt·licet autẽ & duodecim inijcere, ut alij iubent. Hæc ille. Qui igitur nouem immittunt Atticam accipiunt cotylen,qui duodecim,libram Romanam eò loci significari arbitrãtur. Clarissime demũ Galenus ipse sic usus declarando ostendit ὑγιείνων libro quarto. ἔστω δὲ τὸ μὲν ἔλαιον, ἔντι τῶν χαλασικῶν. οἷον περὶ μὲν ἰταλίαν τὸ Σαβῖνον. ἐμβαλλέσθω δ' εἰς τὰς εἴκοσι καὶ πέντε κοτύλας, μόδιος ἰταλικὸς τοῦ ἐρίφαρος τῆς ἐλάτης. ὀνομῶν δὲ τῶν κοτυλῶν ἰταλικῶν ἃς δὴ καὶ λίτρας ὀνομάζουσι. Id est. Esto uero eius generis oleum cui relaxãdi uis insit,cuiusmodi in Italia Sabinum est. Conijcies autẽ in quinq; & uiginti Cotylas feminis abietis modium Italicum

Sint

Sint uero cotylæ Italicæ, quas utiq; & libras nominant. Perſpicuum igitur eſt quod Græci medici nõ nunquam Cotyle ſint uſi pro libra menſurali. Galenus tamen ac alij quidã libræ uocabulo frequẽtius utuntur. Sed Guarinus Veronenſis & Gregorius Tiphernas excuſari non poſſunt, quorum alter in Strabone δεκακοτύλους tranſtulit decem librarum, alter ἀττικὴν κοτύλην acetabulum Atticũ, nec Laurẽtius Valla qui in Herodoto κοτύλην Sextarium interpretatur, ſiue Atticam ſiue Georgicã acceperis. Habuerunt enim hi Romanam uocem Heminam, per quam redderent proximius, ſi omnino reddendum putarunt. Poſtremo quidã medici uel abhorrentes à uoce ſextarij, quæ Romana eſt, uel quia nõ haberent menſuram per quam proprie redderent, cotyles uocabulo pro ea ſunt uſi · quemadmodum etiam Plutarchus, ut ſupra indicaui, locum Liuij uertens. Hoc ipſum uero Galenus quoq; mihi uidetur oſtendere libro ſexto περὶ ξυθέσεως φαρμάκων κ) γένη. quem locum quia diuerſi uſus cotyles ibi meminit, omnino aſcribendum putaui. οἱ μὲν οὖν πλεῖσοι τῶν γραφάντων περὶ μέτρων κ) ſαθμῶν. β̄. φασὶν ὀυγγιῶν τῶν ἐν τῆς ῥωμαϊκῆς λίτρας, τὴν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην κοτύλην. ἄλλοι δὲ τὴν τῶν. ιβ̄. φασὶν ὀυγγιῶν ὑπ' αὐτῶν λέγεσθ. καθάπερ ἐν ῥώμῃ τὴν λίτραν τῦ ἐλαίου

σωνήθως ὀνομάζουσιν. ἤδη δέ τινος ἤκουσα λέγοντος ἑκκαίδεκα οὐγγίας ξωμαϊκὰς ἔχειν τὴν ἐν ταῖς φαρμακίτισι βίβλοις γεγραμμένην ὑπὸ τῶν ἰατρῶν κοτύλην. Id est. Maxima itaq; pars eorum qui de mẽsuris & ponderibus scripserunt, nouem dicunt unciarum libræ Romanæ Cotylen definitam à medicis in libris de medicamẽtis conscriptis. Alij autẽ duodecim unciarum dicũt ab ipsis dici, sicut Romæ olei libram de more appellant. Audiui uero quendã qui cotylen dicebat habere uncias sedecim definitam à medicis in libris de medicamentis scriptis. Hæc ille. Libro autem primo eiusdem operis adijcit δίμοιρον ut exacte fiat sextarius Romanus· ait uero. ῥᾳδίως δ' ἀποπίπτουσα, κἂν ἑκκαίδεκα μὴ δίμοιρον οὐγγίας τὴν κοτύλην ἔχειν ὑποθώμεθα, καθάπερ ἔνιοι φασί. Hoc est. Facile autem decidit. licet sedecim uncias & duas eius partes cotylen habere statuamus, quẽadmodum nõnulli aiunt. Sed dicet quispiam, quomodo pro sextario Romano acceperunt, cum tres unciæ atq; tertia ipsius pars desint integro sextario, qui est unciarum uiginti? id libro sequenti exponam. nunc satis sit hanc diuersitatem cotyles indicasse· qua considerata medici qui Græcos legunt diligenter debẽt aduertere, quid cuiq; compositioni conueniat, aut quæ nam uires medicamẽtorum è mutata cotyle resultent. Hæc de cotyle. Hic uero mihi cum Portio prorsus

prorſus negotij nihil eſt, neq; cum Budæo, qui de Græcis nihil fixum ſtatuere ſe poſſe dicit·quãdoquidem Plinius id præſtare non potuit.quippe cum nec ipſis Græcis de ea re conueniat · quæ pro locorum, urbiumq; uarietate ac temporũ fortaſſe identidem euariarunt.Sic Budęus.Cum Alciato autem parum qui Græcos ſuo ſextario decem & octo uncias attribuere ſcribit, unde fit cotyle nouem unciarum·ſi igitur uncias,ut paulo ante dixi,intellexiſſet mẽſurales, quemadmodũ nõ niſi ponderales nouit, uere dixiſſet,modo explicaſſet etiã qui Græci, ſed hoc fortaſſe leuius.illud fortuitum, quod non ſentiens bis Atticum ſextarium explicauit. primo cum ait Romanũ pendêre uncias quindecim: pendet enim tot uncias Atticus oleo,ut dicam libro ſequẽti,refertus,minime uero Romanus .deinde cum decem & octo unciarum aſſerit Græcum. Eſt enim tot omnino menſuralium Atticus. Hæc nunc ſufficiant, nam ſupra eius argumenta,quibus probat ſextarium Græcũ expendi. Atq; tantum de Atticis ſiue medicis menſuris humidorũ·quas fateor, ut pondera diuidam libro ultimo huius operis,diuidi poſſe in Atticas puras,& medicas,quæ partim ſint Atticæ,partim Romanæ, ſed ad Atticam rationẽ translatæ. Breuitatis tamen gratia id ipſum hic facere neglexi. Ne uero iſta parte etiam quicpiã deſyderetur · Puræ Atticæ ſunt. Metretes

tretes. Chus. Cotyle. Oxybaphon. Cyathus. Myſtrum. Cheme. Cochlearium. Medicæ autem & illę & prętera Sextarius atq; quartarius, quorum hunc ipſi τέταρτον, illum Ξέστην appellant. Iam aridorum menſuras iuxta eandem rationem trademus. ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας. μη̄. ἡ δὲ χοῖνιξ κοτύλας γ̄. ἢ ξέστην ας'. ὁ δὲ Ξέστης κοτύλας. β̄. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα δ'. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. ας'. ὁ δὲ κύαθος κοχλιάρια. ῑ̄. Quod eſt. Medimnus capit chœnicas octo & quadraginta. Chœnix cotylas tres uel ſeſquiſextarium. Sextarius cotylas duas. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphon ſeſquicyathũ. Cyathus cochlearia decem. Quoniam uero cotyle capit nouem uncias mẽſurales ſequuntur hæc. Medimnus capit centum & octo libras. Chœnix libras duas & quadrantem. Sextarius uncias octo & decẽ. Cotyle nouẽ. Oxybaphon duas & drachmas duas. Cyathus ſeſcunciam. Cochlearium drachmã unam, ſcriptulũ dimidium, grana duo & duas quintas grani. Hæ ſunt Atticæ menſuræ aridorum, medicis maxime in uſu, quod rurſus enitar probare. Medimnum capere octo & quadraginta Chœnicas in Georgicis pluribus explicabo, nunc hoc Suidæ ſufficiat. Μέδιμνος μέτρον χοινίκων. μη̄. Id eſt. Medimnus mẽſura chœnicum octo & quadraginta. Hũc uero medicis in uſu fuiſſe probare nequeo · magnis enim menſuris perraro

utuntur

utuntur. E Chœnice tamen is sequitur eidem Suidę sic scribenti, Μέδιμνος μέτρον ὅ ἐστι ξηρῶν οἷον πυρῶν ἢ κριθῶν. μέδιμνον οὖν μοδίων. ς̄. ὡς εἶναι μέτρον ξεστῶν. οβ'. ἤγουν λιτρῶν. ρν̄. Id est. Medimnus mensura est aridorũ ut tritici uel ordei. Medimnus igitur modiorum est sex, ut sit mensura sextariorum duorum & septuaginta, siue librarum cẽtum & octo. Ita Suidas. Illud uero sex modiorũ esse medimnum, de hoc non est intelligẽdum, sed de Georgico. nam ille medicus aut modiorum Romanorũ tãtum est quatuor, ac supereſt sesquisextarius exacta ratione. Aut modius solum modo est sextariorum duodecim Atticorum · quorum prius modiorum numerũ minuit alterum capacitatem. neutrum uero cum ueritate cõsentit. Sed de his plura in Georgicis. Eiusdem sententiæ cum Suida est Alciatus qui ait. Censeo igitur Metretam. Cadum. Medimnum. Amphorã Atticã eiusdem fuisse ponderis. Hæc ille. Cæterum in memoriã sunt reuocãda, quæ supra de Metrete scripsi. nempe quod & ipse sextariorũ sit duorũ & septuaginta, & libras mensurales capiat centũ & octo · unde prorsus eadem capacitas esset · si itaq; uno eodemq; liquore implerentur mensuræ illæ, isq; penderetur idem pondus proueniret. Sed quid de hac re sentiamus, in Georgicis statuimus uberius explanare. nũc ad Chœnica ueniamus · quã tres cotylas capere de-

clarat Cleopatra hiſce uerbis. χοῖνιξ ἔχει μέτρῳ μὲν κοτύλας τρεῖς, σταθμῷ δὲ δραχμὰς. ρπ̄. Id eſt. Chœnix habet mẽſura cotylas tres, pondere uero drachmas centum & octoginta. Ex his licet primo cognoſcere Chœnicem trium cotylarũ medicis fuiſſe. deinde etiam tot, quot dixi, unciarũ mẽſuralium, quod ipſum tamen melius intelligetur ex libro ſequẽti, in quo rerũ, quas metimur, pondera tradam. quot enim drachmas Cleopatra definit, tot pendet oleum. Igitur ſi Chœnix tres continet cotylas, continebit omnino ſeſquiſextarium. Quin etiam Dioſcoridis & Plinij loci collati talem uſum Chœnicis fuiſſe demonſtrant. Dioſcoridis eſt de uino quod fit è palmis. Λαβὼν φοίνικας τὰς χυδαίους πεπειρους βάλε εἰς πυθάνην τετρημένην ἐν ᾧ πυθμένι καὶ ἐσφηνωμένην καλάμῳ πεπισσωμένῳ. ἐπ᾽ ἢ τρῦμα λίνῳ βεβύσθω. ἐπίχεε δὲ ῥῖς δέκα χοίνιξιν ὕδατος χόας. γ̄. Quod Plinius ſic reddidit libro quartodecimo capite ſextodecimo. Proximumq; ei è palmis quo Parthi & Indi utuntur & oriens totus. Maturarum, quas uocant & Chydæas modio in aquæ congij tribus macerato expreſſoq;. In decem choenicum locum, modiũ ſubſtituit. Efficiunt enim decem Chœnices cotylas triginta, ſextarios uero quindecim. Romanus aũt modius, ut primo libro probaui, ſedecim eſt ſextariorũ. Plinius nõ æſtimans unum

ſextarium

ſextarium,modium trãſtulit,nolẽs Græca uoce uti. Quamuis minus etiam eſt,ſi in Dioſcoride è Chœnicũ reſolutione nõ ſtatim Romanos ſextarios colligas,ſed primum Atticos,deinde ex his Romanos. Sed Laurentius Valla alioqui ob latinam linguam à barbarie uindicatam ſumma laude dignus , ualde errauit Chœnica uertens in tertio Herodoti modiũ Tum in ſexto libro parũ memor prioris opinionis δύο χοίνικας duo ſemodia reddit· quem Cœlius in opere antiquarum lectionũ nõ ſatis diligenter antiquas mẽſuras excutiens ſequitur . Porrò Chœnicis uſus non adeo infrequens eſt medicis. Nam Chryſermus apud Aſclepiadem , ut Galenus refert libro octauo περὶ ζωθέτεως φαρμάκων καὶ τόπους ait. ὀρόβων ἀλικλεσμένων χοίνικα . Id eſt. Erui moliti Chœnicem . Apud eundem libro decimo Eraſiſtratus inquit. καππάρεως ῥίζης κεκομμένης καὶ σεσεσμένης χοῖνιξ ἧις.Id eſt. Capparis radicis conciſę & cribratę Chœnix unus.Hinc fit ἡμιχοίνικον.Dioſcorides de uino è ueratro.ἀρκευθίδων ἡμιχοίνικον. Hoc eſt . Granorum iuniperi dimidiam Chœnicẽ. De hac ſatis.ſequitur Ξέστης ſiue ſextarius,quo pro aridorum mẽſura ſępe numero uſus eſt Galenus & alij quorum ipſe medicamenta recenſet.ut περὶ ζωθέτεως φαρμάκων καὶ τόπους libro primo. Μύρτων μελάνων ξέστην.α̅. σελίνου σπέρματος ξέστην.α̅.

μυρσίνης ἀκρεμόνων ξέσημ. α̅. ἀσλάνου ξέσου τὸ ἥμι συ. λασλάνου τὸ ἴσον. ὄινου μέλανος ξέσας. ε̅. Quod eſt. Myrti nigri ſextarium unum, ſeminis apĳ ſextarium unum: ſummitatũ ramorum myrti ſextarium unum: adianti dimidiũ ſextariũ, ladani tantundem. uini nigri ſextarios ſex. Quod uero Cotyle ſit aridorum menſura non deſunt exempla, ſed Aſclepiadis nunc ſufficiat, qui ſic uſus eſt apud Galenũ eiuſdem operis libro nono. Γλοίου κοτύλας. ϛ̅. λεπίδος δραχμὰς. ιϛ̅. κνκίδος κοτύλας. β΄. Id eſt. Viſci cotylas ſex. ſquamę ęris drachmas ſedecim. gallę cotylas duas. Oxybapho ſic uſus eſt Dioſcorides περὶ θυμο ξάλμης ſcribens. θύμου λείου ὀξύβαφον. ἅλωμ ἴσομ Id eſt. Thymi tuſi oxybaphon, ſalis tantundẽ. Galenus quoq; ait libro περὶ ζωθίσεως φαρμάκων κῆ τόπους quinto πεπίρεως λευκοῦ ὀξύβαφον. Id eſt. Piperis albi oxybaphũ. De cyatho ſatis ſit hoc Dioſcoridis, cæteris, quæ permulta ſunt, relictis. ὁ δὲ μελίτης πρὸς. ε̅. χόας αὐϛηροῦ γλεύκους, μέλιτος χοῦν ἕνα, καὶ ἁλὸς κύαθον ἕνα. Hoc eſt. Melitites uero fit adiecto ad quinq; congios auſteri muſti melis congio & ſalis cyatho. Quod uero cochlearium ſic ſit in uſu, audiamus hoc unũ Galeni teſtimoniũ, quod ſcriptum eſt in operis, iam ſæpius citati, libro ſecundo. Critonis eſt compoſitio Σταφίδος ἀγρίας κῆ ὀριγάνου ἀνὰ ὀξύβαφον. νίτρου δραχμὰς. β΄. λεῖα

δίδου

λίβου ηθχλιαρίου πλῆθος λαμβάνεσθαι, ἕως ἂν πλη-
ρωθῇ τὸ στόμα. εἶτα χανὼν ἐάτω ῥεῖν. Id est. Herbæ pedicularis & origani singulorũ oxybaphum, nitri drachmas duas, tusa da ad manducandũ cochlearij mensura, usqꝫ dum os saliua impleatur · tum hians sinito effluere. Hæc de aridorum mensuris. Nunc consueto docendi more maiores mensuræ in minores sunt resoluendæ. Medimnus capit choenices XLVIII. Sextarios LXXII. cotylas CXLIIII. oxybapha DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. cochlearia VIIIDCXL. Chœnix capit sesquisextariũ, cotylas III. Oxybapha XII. cyathos XVIII. cochlearia CLXXX. Sextarius capit cotylas duas. oxybapha VIII. cyathos XII. cochlearia CXX. Cotyle capit oxybapha IIII. cyathos VI. cochlearia LX. Oxybaphon capit sesquicyathum. cochlearia XV. Cyathus capit cochlearia decem. Iam transeũdum esset ad tertiam sermonis instituti de mensuris aridorum partem, in qua difficiles locos cõsueui explicare, sed quia pauca hic occurrunt de alijs dicenda, quæ de medimno dici possunt mox in Georgicis diligẽtius exponam · tum etiam ibidem excutiã quæ de Chœnice à scriptoribus sunt tradita · nunc Alciati quædã expendẽda qui sic scribit. Metron enim ut eius poetæ interpres attestatur præcipue Chœnica appellabãt, ex eo quod illa principiũ sit omnis ferè mẽsurę:

qua propter & à quibuſdam libra dicta eſt, ſed im/ proprie. Sic ille. Primum recte ex Ariſtophanis in/ terpretis ſententia ſcripſit. A quibus uero Chœnix libra ſit dicta neq; ille explicat, neq; equidem ſcio. Pergit. Videtur Rhemnius Palæmon non ipſam Chœnicem, ſed eius dimidium libram appellaſſe, dum Atticã libram cõmemorat ponderis drachma rũ LXXV. Hæc quomodo Alciato uenerint in mẽ/ tem conijcere nequeo. nec enim Fannius hoc ſenſit, neq; uideri poteſt id ſenſiſſe, Dimidiũ enim Chœ/ nicis illius ſunt drachmæ centum & octo, cum uetus mina Attica, quã explicat Fãnius, ſit tantũ drachma rum quinq; & ſeptuaginta. Subnectit deinde. Erat autem Chœnix, ut Iulius Pollux, & Suidas, & inter pres Nicãdri ait, cotylarum trium, id eſt ut idem in terpres inquit, ſeptem & uiginti unciarum Græcarũ, quantum uidelicet in dies ſingulos panis ſolebant ſeruis antiqui demetiri. Hæc ille. Quæ uera ſunt, & de Chœnice Attica, quam medicã dicimus, ſcripta, modo intelligeret Alciatus uncias menſurales. Tan/ dem ait. Vnde apparet Chœnicis Atticæ differẽtia ab alia communi Græcorum Chœnice, quæ ſexta/ riorum quatuor erat. Hactenus Alciatus. Primum an Chœnix talis fuerit nec ne, forte nõ ſine cauſa in dubium uocari poſſet. Deinde ſi fuiſſe concedamus Græci cuiuſdam & interpretis Nicandri uerbis atq;

Fannij

Fannij uerſu moti, nemo certe ex illis communem Græcorum dicit· quare quibus in uſu fuerit prorſus eſt incertum. Palladius quidem Syrorũ Chœnicis meminit, ſed eius capacitatem non explicauit. Quia uero uſus iſtius è bonis authoribus probari nõ poteſt dubitauerit quiſpiam an num ex Choe q octo cotylarum eſſe traditur à Suida & Ariſtophanis interprete, nata ſit inſcitia librariorum alteram uocem pro altera ſcribentium, ut cõtra Choa ex illa ortam uideri poſſe ſupra dixi. Verum de rebus incertis ut ego nihil definire uolo, ita quiſq; iudicet, quod ipſi uidebitur. Præſertim cum in ea Chœnice nõ multũ ſitũ ſit, ut quę neq; medica, neq; Georgica mẽſura. Iam ſatis de aridorum menſuris. è quib ſi auferas ſextarium puræ remanebunt Atticæ. Porrò liquet ex dictis quod liquorum tantum menſuræ fuerint medicæ. Metretes. Congius. Quartarius. Aridorũ ſolum Medimnus & Chœnix. Vtrorũq; Sextarius. Cotyle. Oxybaphum. Cyathus. Minores uero, ut dixi, in ſequenti libro, tertio huius operis, diligẽtius declarabo. Sequuntur Georgicæ mẽſurę, quæ ſi rei ruſticę ſcriptores ulli eſſent reliqui, dubio procul doctius & certius tradi poſſent. cum uero ne unus quidem in noſtras manus peruenerit, Cleopatrę fœminæ doctiſſimę ſcriptis innitemur. Quoniam autem & hæ duplices ſunt, primo liquorũ exponam. ὁ μὲν

μετρητ

μετρητὴς ἔχῃ ἀμφορέας. β'. ὁ δὲ ἀμφορεὺς χόας. δ'. ὁ δὲ χοῦς ξέστας. θ̄. ἤγουν κοτύλας. ῑ̄ β. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ'. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον. α̅ς̅'. ὁ δὲ κύαθος μύστρα. δ'. Quod eſt. Metretes capit amphoreas duos Amphoreus choas quatuor. Chus ſextarios nouẽ, ſiue cotylas duodecim. Cotyle oxybapha quatuor Oxybaphon ſeſquicyathũ. Cyathus myſtra quatuor. Cum aũt cotyle Georgica capiat tres quartas ſextarij̃,erit omnino capax tredecim unciarum mẽſuralium & dimidiæ.atq; ita iuxta hãc proportionẽ Metretes cõtinet centũ & octo libras. Amphoreus quatuor & quinquaginta. Chus tredecim cum dimidia. Cotyle libram & ſeſcunciam. Oxybaphon tres uncias & drachmas tres. Cyathus uncias duas & totidẽ drachmas. Myſtrum drachmas quatuor cum dimidia. Hæc noſtra eſt de Georgicis mẽſuris ſententia redeo itaq; ad Metreten. quod uero is capiat duos amphoreas declarat Cleopatra quę inter cætera ſic ſe in Georgicis inueniſſe ſcribit ϰὴ τὸμ ἀμφορέα ξεϛῶμ. λϛ̄. κοτυλῶμ. μη̄. τὸμ δὲ μετρητὴμ ξεϛῶμ. οβ'. κοτυλῶμ. ϟϛ̄. Id eſt. Et amphorea: intellige inueni in Georgicis: ſextariorum ſex & triginta. cotylarũ octo & quadraginta. Metreten uero ſextariorum duorũ & ſeptuaginta, cotylarũ ſex & nonaginta. E quibus quiſq; rationem inire uolens intelliget Metreten duos amphoreas capere. Idẽ planè dicit

dicit interpres Nicādri his uerbis. ὁ ἀμφορεὺς ξέσας ἑξηκοντατρίξ. ὁ μετρητὴς ξέσας ἑβδομηκοντατρύο. Id eſt. Amphoreus capit ſextarios ſex & triginta. Metretes duos & ſeptuaginta. Numerus enim ille ſextariorum conſequitur ſi in eos cotylas redegeris. Secundum locū obtinet amphoreus capiens quatuor choas, quod ſic probari poteſt. Chus, ut iam oſtendam, capit cotylas duodecim. Amphoreus uero, ut ſcribit Cleopatra, octo & quadraginta. in quibus quia calculis ſubductis quater duodecim eſſe uides ſequitur amphorea choas quatuor cōtinere. Vtitur autem eo Ariſtophanes in Pluto

Οἰδ' ἀμφορεῦς οἴνου μέλανος ἀνθοσμίου. Id eſt.

Quin amphoræ nigri atq; odori Liberi

Et Herodotus libro primo alterius crateris, qui Delphos una cum aureo à Crœſo miſſus erat, capacitatem explicās ait. ὁ δὲ ἀργύρεος ὢν τοῦ πρανηΐου τῆς γωνίας, χωρέων ἀμφορέας ἑξακοσίους. Id eſt. Argēteus aūt in angulo ueſtibuli templi capiens amphoreas ſexcentos. Apud eundem Lacedęmones donāt Crœſo cratera æneum μεγαθεῖ τριηκοσίους ἀμφορέας χωρέοντα. Hoc eſt. Capacitate trecentos amphoreas continentem. Sed de hoc ſatis. Chus duodecim cotylas capit, ut eadem Cleopatra explanat. χὺς δὲ χοῦς ξεσῶν. θ̄. κοτυλῶν δὲ. ιβ'. Rurſus intellige in Georgicis inueni, Choą ſextariorū nouem

cotylarum duodecim. Ad huius differentiam puto Galenum declarationis gratia adiecisse φυτίσι τῶν ξεσῶν. ϛ̄. quod est sextariorum sex. Addidit uero & ξωμαϊκῶν ob eam causam, quam iam ante dixi. Sequitur Cotyle, nam sextarij capacitatis ipsius declarandæ gratia mentio facta est · quæ comprehendit quatuor oxybapha siue tryblia. nam eædē hic sunt mensuræ, cum in medicis fuerint diuersæ. qua de re uideamus uerba Cleopatræ. ὁ τρύβλιον καὶ ὀξύβαφον ὁμοίως ἔχουσι κοτύλης γ' δ'. Id est. Tryblion & oxybaphon similiter capiunt cotyles quartā. Hinc Aristophanis interpres in Equitibꝰ scribit. τρύβλια δὲ τὰ ὀξύβαφα. Id est. Tryblia autem oxybapha. Et hæc recte. In auibus uero non manet in eadem sententia super hoc uersu.

Ὀξύβαφον ἐντεῦθεν πρόσθου λαβὼν ἢ τρύβλιον.

Id est.

Oxybaphon hinc acceptum appone aut tryblium. Putat enim diuersum his uerbis ὅτι ὁ τρύβλιον μεῖζον τοῦ ὀξυβάφου. Id est. Quod tryblium maius oxybapho. Est nāq; maius in medicis, nempe idē quod cotyle, ut tum declaraui. Hic uero in Georgicis eiusdem capacitatis est, cuius oxybaphum. quod sesquicyathum capere eadem Cleopatra ostendit iam supra dictis adiungens, κύαθος κοτύλης γ'. ϛ'. Id est. Cyathus capit cotyles sextā. Si oxybaphon quarta est coty-

est cotyles, cyathus autẽ sexta, nemo non intelligit & hic oxybaphon capere sesquicyathũ perinde ac in medicis mensuris. Cæterum quod cyathus continet quatuor mystra ex Columella rerum rusticarum scriptore probari posse arbitror·qui hunc locũ, quem & supra libro primo attuli, dubio procul è Græco suę artis authore aliquo trãstulit.inquit uero Præterea fœnum Græcũ maceratur in uino uetere per triduũ · deinde eximitur & in furno siccatur, uel in sole.idq; cum est aridum factũ molitur, & ex eo molito post salituram musti cochlear cumulatũ,uel simile genus poculi, quod est quarta pars cyathi adiicitur in binas urnas. Hæc ille. Quibus uerbis uoluit explicare μύστρον·quod uero id sit quarta cyathi declarat Fannij hemistichium

At mystrum cyathi quarta est.

Nunc dicendum quoties quæq; mensura se minorẽ capiat. Metretes itaq; cõtinet amphoreas II. choas VIII. Cotylas XCVI. oxybapha CCCLXXXIIII. cyathos DLXXVI. mystra MMCCCIIII. Amphoreꝰ capit choas IIII. cotylas XLVIII. oxybapha CXCII. cyathos CCLXXXVIII. mystra MCLII. Chus capit cotylas XII. oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. mystra CCLXXXVIII. Cotyle capit oxybapha IIII cyathos VI. mystra XXIIII. Oxybaphon capit sesquicyathũ, mystra VI. Cyathus capit mystra quatuor

tuor. Reſtat ut declarem quot unciarũ mẽſuralium fuerit cotyle, quo cognito perfacile erit cuiuſq; menſuræ capacitatem cõſtituere· ad ipſam enim omnes reliquæ non ſecus ac in Romanis ad ſextarium referuntur. Dixi uero trium eſſe quartarũ ſextarij. quod ipſum aſſerit Cleopatra ſic ſcribens. ἐν δὲ τῖς γεωργικοῖς ἔυρον τὴν κοτύλην τριῶν εἶναι τετάρτων ξέστου. Id eſt. In Georgicis autem inueni Cotylen triũ eſſe quartarum ſextarij. Quod uerum eſſe è mẽſurarum Georgicarum declaratione à nobis pręmiſſa & eiuſdem Cleopatræ uerbis ſatis intelligi potuit. Cum itaq; ſextarius capiat libras & ſemiſſem, quemadmodum in medicis menſuris probaui, tres quartę eius ſunt libra & ſeſcuncia, quarum Cotyle Georgica eſt capax. Ad tertiam partem uenio, in qua conſueui difficilia quæq; pro ingenij mei uiribus explanare. Quamuis uero hoc in loco non multa Cleopatræ authoritati aduerſa ſint, aut eſſe poſſint, tamẽ nonnulla declarationis gratia adijcere non arbitror inutile fore bonarum literarum ſtudioſis. Has itaq; menſuras Georgicas nominaui ſecutus eandẽ Cleopatram, quæ in Georgicis eas ſe inueniſſe ſcribit. Videntur uero & hæ fuiſſe Atticæ, cuius rei indiciũ uel maximum puto, quod metreta, quæ omniũ cõſenſu Attica eſt mẽſura, atq; ob id etiam à Fannio Attica amphora appellat, ſuæ ſit hic capacitatis: id eſt omnino

nino eiuſdem cuius eſſe iam ante in medicis oſtẽdi. Alterum argumentum eſt quod Medimnum iſtud Georgicum mox declarandum ſex capiat modios Romanos. id uero de Attico medimno dictũ item in ſequentibus probabo. Tertiũ quod hæ menſuræ Georgicæ inueniantur ſeſquialteræ proportionem habere ad medicas. cum itaq; Solon, ut Plutarchus in eius uita refert, auxerit menſuras & nomiſmata, p hoc uero & pondera, uideri poteſt menſuras tertia parte capaciores conſtituiſſe. Vt quas medicas dixi mus, ueteres fuerint Atticæ, Georgicæ Solonis inſtituto ſucceſſerint. Vtq; ueteres menſuræ medicis iam inde ab antiquo mãſerint in uſu, quod ipſis nõ ſine difficultate mutentur in compoſitionibus menſuræ. & quod ad eorum artem mutatio mẽſurarum reip. commodi cauſa facta nihil pertinebat, ut cõtra illa nihil accipiebat detrimenti, manentibus mẽſuris medicinæ conſuetis. Georgicę autem reliquis in uſu eſſe ceperunt. Verba Plutarchi ſunt. καὶ ἅμα τούτῳ γενομένην τῶν τε μέτρων ἐπαύξησιν, καὶ τοῦ νομίσματος τὴν τιμήν. ἑκατὸν γὰρ ἐποίησε δραχμῶν μνᾶν, πρὸ τοῦ ἑβδομήκοντα καὶ τριῶν οὖσαν. Id eſt. Et ſimul mẽſuras auctas & monetam maioris precij factam Centum enim drachmarum minam conſtituit, quæ ante erat trium & ſeptuaginta. Idem intelligitur ex his uerbis Andocidis, quæ ſunt in oratione περὶ μυ

σηρίων inſcripta. ἔδοξε τῷ δήμῳ, πισάμενος εἶπε. πολιτεύεσθαι ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια. νόμοις δὲ χρῆσθαι τοῖς Σόλωνος, καὶ μέτροις, καὶ σταθμοῖς. χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς Δράκοντος θεσμοῖς, ὅπερ ἐχρώμεθα πρότερον τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. Id eſt. Viſum eſt populo, dixit Timenus, ut Athenienſes regerentur patrio more. Legibus autem uterētur Solonis & mēſuris ac ponderibus. Vterentur uero & Draconis inſtitutis, quibus anteactis temporibus uſi ſumus. Sed Solonem Plutarcho & Andocide confiſus aio mēſuras auxiſſe. In has uero Georgicas mutaſſe ueri ſimile mihi uidetur, quod argumētis dictis Atticę comprobentur. non tamen id ſine ſcriptoris alicuius teſtimonio aſſeuerādum puto. Quod uero proportionē ſeſquialteram habeant Georgicæ ad medicas exponam. Cotyle Georgica capit uncias tredecim cū dimidia. Attica nouem. Nemo autē niſi prorſus rudis arithmeticæ non uidet ſeſquialteram proportionem eſſe tredecim & dimidiū ad nouē. Sic Chus Georgicus capit duodecim cotylas Georgicas, quæ efficiūt nouem ſextarios. Chus uero medicus duodecim cotylas nouem unciarum, quæ ſex conſtituunt ſextarios Nouem autem ad ſex proportionem habēt ſeſquialteram. Oxybaphum item Georgicū capit uncias tres & drachmas tres. Medicū uncias duas & drachmas duas. Iterū proportio eſt ſeſquialtera. Cyathus

quoq;

q̄q; Georgicus capit uncias duas & drachmas duas Medicus ſeſcunciã. Eadem eſt proportio. Poſtremo myſtrum Georgicũ comprehendit drachmas quatuor cum dimidia. Medicum drachmas tres. Manet & hic ꝓportio ſeſquialtera. Vt uero Georgicæ mẽſuræ ad medicas habent proportionẽ ſeſquialterã ita mina Attica Solonis ad ueterẽ ſeſquitertiã. Vnde non uidetur ſi ſic auxit menſuras eandem proportionẽ ſeruaſſe. Id autem mirum eſt, inter Romanam amphoram & Metreten Atticũ etiam proportionem eſſe ſeſquialteram. nam Metretes ſextarios duos & ſeptuaginta, Amphora octo & quadraginta continet. In hoc uero ſolum differũt quod ſextarius Romanus Attico ſit capacior. His itaq; conſideratis aliquis non immerito dubitare poſſet, an non ueteribus alius quàm Georgicus ille fuerit amphoreus, à quo Romani ſuam amphoram acceperint, & ad cuius proportionẽ Metretes auctus fuerit. Quo incremento facto manſerit amphoreus dimidium metretæ, ut apud Romanos urna amphoręꝫ. Sed in rebus dubiis ſine authoritate nihil eſt affirmandũ. Cæterum Metretes hic capit choas octo, quorum quilibet eſt duodecim cotylarum Georgicarũ, ſiue nouem ſextariorũ. octo itaq; Choes efficiunt duos & ſeptuaginta ſextarios. In medicis autem mẽſuris Metretes duodecim Choas continet, quorũ ſinguli

ſunt

sunt sex tantum sextariorum. ex eo iterum inita ra/ tione duo & septuaginta sextarij proueniunt. quo/ circa eiusdem planè capacitatis esse medicus Metre tes & Georgicus intelligũtur. Iam tempus est ut ad aridorum mensuras Georgicas transeamus. Ο μέ/ διμνος ἔχ ἡμιμεδίμνους μὲν. β΄. τριτέας δὲ. γ̄. ἡμι/ τέας δὲ ἕξ. ἡμίεκτα δὲ. ιβ΄. ἡμιδωδέκατα δὲ. μδ΄. χόινικας δὲ. μ̄η̄. ἡ δὲ χοῖνιξ ἔχ κοτύλας. γ̄. ἡ δὲ κοτύλη ὀξύβαφα. δ΄. τὸ δὲ ὀξύβαφον κύαθον α̅ς΄. ὁ δὲ κύαθος μῦστρα. δ΄. Id est. Medimnus capit semime/ dimnos duos. Tertiarios tres. Sextarios sex. Semi/ sextarios duodecim. Semiduodecimas quatuor & uiginti. Chœnicas octo & quadraginta. Chœnix uero capit cotylas tres. Cotyle oxybapha quatuor. Oxybaphum sesquicyathũ. Cyathus mystra qua/ tuor. Sed quia Cotyle capit uncias mensurales tre/ decim cum dimidia. Medimnus centum sexaginta duas libras. Semimedimnus unam & octoginta. Tertiarius medimni quatuor & quinquaginta. Sex/ tarius medimni septem & uiginti. Semisextarius me dimni tredecim cũ dimidia. Semiduodecima pars medimni sex & uncias nouem. Chœnix libras tres uncias quatuor cum dimidia. Cotyle librã unam & sescunciam. Oxybaphum tres uncias & drachmas tres. Cyathus duas uncias & drachmas duas. My/ strum drachmas quatuor cũ dimidia. Sic sentio de

Georgicis.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Georgicis aridorum mẽsuris. Reuertar itaq; ad medimnum, quod aridorum mensura est maxima ut Metretes liquorum. Legitur autem medimnus & medimnum, atq; sic in neutro Cicero potius utitur. Eius dimidiũ est ἡμιμέδιμνος Tertia pars τριτεὺς, quod est Tertiarius. Sexta ἑκτεὺς, quem Sextariũ medimni interpretamur, ut à Congĩ sextario, quẽ sine adiectiõe sic appellamus, discerni possit. Græci tamen facile distinguũt, ut qui duo diuersa uocabula habeant alterum planè Græcum ἑκτεὺς. alterum è Romano corruptum Ξέστης. Cuius sextarij medimni dimidium est, quod & uocis compositio indicat, ἡμίεκτρον, siue ut Aristophanes ἡμιεκτέον. id est dimidius sextarius medimni. Guarinus qui in uita Syllæ apud Plutarchum non adiecit medimni à latine tantum doctis intelligi non potest· est uero duodecima pars medimni. Hinc dimidiũ eius ἡμιδωδέκατον appellat id est Semiduodecima, quod quarta & uigesima pars sit medimni. Semiduodecima deniq; capit duas Chœnicas, nam medimnũ octo & quadraginta. Sed hęc omnia ferè interpres Aristophanis his uerbis declarat in cõmentarijs in nebulas. ὁ γὰρ μέδιμνος χοίνικας ἔχει μη. τούτων δὲ ἕκτον ὀκτὼ. τὸ ἥμισυ τοῦ ἕκτου τετάρτοις τῶν ὀκτὼ, τὰ τέσσαρα. ὃ καλεῖται τετράμετρον. ὁ οὖν ἡμίεκτος τέσσαρας ἔχει χοίνικας. Id est. Medimnꝰ chœnicas capit

s capit

capit octo & quadraginta. horum sexta pars, octo. dimidia sextæ, id est octo, quatuor. quod tetrametrum appellatur. Igitur Semisexta quatuor habet Chœnicas. Et paulo post iterũ de medimno scribit. τότε οὖν τὸ ἥμισυ ὄστιν ὀκτὼ χοίνικες. τὸ δὲ ἡμίεκτον τυτέστι τὸ δωδέκατον τῶν ὀκτὼ πρὸς τοῖς τεσσαράκοντα, χοίνικες τέσσαρες. Id est. Huius igitur sexta pars sunt octo Chœnices. Semisexta uero id est duodecima octo & quadraginta Chœnicum, quatuor existunt Chœnices. Hæc Aristophanis interpres, cum quo prorsus cõcordat Suidas sicut in plerisq; alijs. ita ut alter ab altero, aut certe uterq; ab uno aliquo authore trãscripsisse uideat. Sunt uero eiꝰ uerba. ἡμιεκτέον μέτρον. τοῦτο δ' ὄστι. δ'. χοινίκων. ὁ γὰρ μέδιμνος. μη. χοινίκων ἐστί. τούτων οὖν τὸ ἥμισυ ἐστὶν. κ. χοίνικες. τὸ δ' ἡμίεκτον, τυτέστι τὸ δωδέκατον τῶν μη χοινίκων, τέσσαρα. τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας. μη. τὸ ἡμιμέδιμνον τὰς κδ'. ἔχει. ἡμίεκτον ἢ τὸ χωροῦν. δ'. χοίνικας. τὸ γὰρ ἕκτον χοίνικες ὀκτώ. Id est. Semisexta pars mẽsura. hęc uero est quatuor chœnicum. Medimnus enim octo & quadraginta Chœnicum est. Horum igitur sexta pars sunt octo Chœnices. Semisexta uero, id est duodecima octo & quadraginta Chœnicũ, quatuor sunt. medimno capiente octo & quadraginta chœnicas, dimidius medimnus scilicet quatuor & uiginti cepit. Semisexta autem

ta autem quatuor chœnicum capax est. Sextarius enim medimni chœnicas capit octo. Sic etiam interpres Nicandri. ὁ μέδιμνος ἔχει χοίνικας. μη̄. τὸ ἥμι μέδιμνον ἔχει χοίνικας μδ'. Id est. Medimnus cõtinet Chœnicas octo & quadraginta. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Quamuis ibidẽ corrupte, ut pleraq; alia, legatur λίτρας, cum χοίνικας debeat legi. Pollux præterea libro quarto capite tertio & uigesimo. ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικες ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα. ὁ δὲ ἡμιμέδιμνος, τέσσαρες καὶ εἴκοσι. ὁ δὲ τριτὺς, ἑπταίδεκα. ὁ δὲ ἕκτης, ὀκτώ. τὸ δὲ ἡμίεκτον, τέσσαρες. Id est. Medimnus est octo & quadraginta chœnicũ. Dimidius medimnus quatuor & uiginti. Tertiarij medimni sedecim. Sextarius eiusdẽ, octo. Dimidius sextarius medimni, quatuor. Demũ Harpocration, q λεξικὸν decem rhetorũ scripsit, inquit. τοῦ μεδίμνου ἔχοντος χοίνικας τεσσαράκοντα ὀκτὼ τὸ χωροῦν εἰκοσιτέσσαρας χοίνικας ἡμιμέδιμνον ἐστιν. ἡμίεκτον δὲ, τὸ χωροῦν τέσσαρας χοίνικας, τοῦτ' ἔστιν, ὅπερ ἐστὶ χοίνικες ὀκτὼ, τὸ ἥμισυ. Hoc est. Cũ medimnus capiat octo & quadraginta chœnicas, dimidius medimnus quatuor & uiginti chœnicum capax est. Dimidius uero sextarius medimni capit quatuor chœnicas, utpote qui dimidiũ sit sextę partis, qui sunt chœnices octo. Fortasse nimius alicui ui sus sum tot scriptores de una eadẽq; re testes citando. Is

do. Is uero sciat ideo à me factũ,ut hi si non autho/ritate & præstantia,uincerent saltem cõcordia & tur ba.Ex his itaq; omnibus clarum esse arbitror,quod probare uolui , nempe medimnũ primo in duos se/mimedimnos diuidi : quẽ uero Tertiariũ medimni nũcupamus,ipsius tertiam esse partem,ut Sextariũ, sextam· Dimidium sextarium, siue semisextã, duo/decimam· Dimidium duodecimæ,quartam & uige simam . Deinde quia medimnum capit chœnicas octo & quadraginta,dimidium medimnum capere quatuor & uiginti . Tertiarium medimni , sedecim. Sextarium eiusdem , octo. Semisextam , quatuor. unde & Tetrametrum dicitur . quod Aristophanis ioci satis indicant in Nebulis.

Περίδυ νῦμ ἐμοί,
εἰ μὴ τετράμετρόμ ἔστιμ ἡμιεκτέομ. Id est.
Quin iam licet certare posito pignore
An Hemiection tetrametrum non siet.

Nam Chœnica metri nomine significabãt.Ea uero tres capit cotylas. q̃d ante q̃q; in medicis probaui, & non minus Iulius Pollux cõfirmat sic scribẽs. κοτύλη ἣ γὲ τρίτομ τῆς χοίνικος. Hoc est. Cotyle ter/tia Chœnicis pars est. Ab hac fit ἡμιχοίνικομ id est dimidia Chœnix , quo utitur Dioscorides. ἡμιχοίνικομ, quo Aristophanes. τριχοίνικομ & πενταχοίνικομ,ut habet Pollux.i.mẽsura duorũ triũ,quatuorue chœnicũ

chœnicũ. ἄρτος etiam τριχοίνικος id est panis trium chœnicũ apud Xenophontẽ libro septimo ἀναβάσεως κύρου. Est autem solũ mensura aridorũ, utitur uero ea crebro Aristophanes in Vespis

ἔλαβες κῆ χοίνικα κριθῶν. Id est.
Capiebas chœnice ordei
medimna scilicet. & in Pace

Δοίην αὖν αὐτῶν ἰσχάδων τρεῖς χοινικας. Id est
Pro ipsis dedero caricarum tres Chœnicas.

In Concionatricibus

ἡμῶν ἀποτίσειν κἀρεβίνθων χοίνικα. Id est.
Multam daturam nobis ciceris chœnicem.

Hæc de Chœnice sufficiunt. Cotylen quatuor capere oxybapha, ipsum uero sesquicyathũ, Cyathũ quatuor mystra, iam ante satis declaratum est in humidorum mensuris, nunc dicendum quoties maior unamquanq; se minorem capiat. Medimnũ capit semimedimna II. Tertiarios III. sextarios VI. dimidios sextarios XII. Semiduodecimas XXIIII. chœnicas XLVIII. cotylas CXLIIII. oxybap. DLXXVI. cyathos DCCCLXIIII. mystra $\overline{\text{III}}$CCCCLVI. Dimidium medimnum capit tertiarium cum dimidio, sextarios III. dimidios sextarios VI. semiduodecimas XII. chœnicas XXIIII. cotylas LXXII. oxybapha CCLXXXVIII. cyathos CCCCXXXII. mystra MDCCXXVIII. Tertiarius medimni capit sextarios

II. dimidios ſextarios IIII. ſemiduodecimas VIII. chœnicas XVI. cotylas XLVIII. oxybapha CXCII. cyathos CCLXXXVIII. myſtra MCLII. Sextarius medimni capit dimidios ſextarios II. ſemiduodecimas IIII. chœnicas VIII. cotylas XXIIII. oxybapha XCVI. cyathos CXLIIII. myſtra DLXXVI. Dimidius ſextarius medimni capit ſemiduodecimas II. chœnicas IIII. cotylas XII. oxybapha XLVIII. cyathos LXXII. myſtra CCLXXXVIII. Semiduodecima medimni pars capit chœnicas II. cotylas VI. oxybapha XXIIII. cyathos. XXXVI. myſtra CXLIIII. Chœnix capit cotylas III. oxybapha XII. cyathos XVIII. myſtra LXXII. Cotyle capit oxybapha IIII. cyathos VI. myſtra XXIIII. Oxybaphon capit ſeſquicyathum. myſtra VI. Cyathus capit myſtra quatuor. Reſtat iam tertia cõſuetę tractationis pars, ut igitur & hãc abſoluamus reuertamur ad medimnum. Hoc proportionem ſeſquialteram habet ad medimnum iam ante in medicis menſuris declaratum, quam proportionẽ & reliquæ mẽſuræ aridorum inter ſe collatæ ſeruant. Verum eò pluribus teſtibus comprobaui medimnum octo & quadraginta chœnicas capere· deinde Chœnica tres cõtinere cotylas, quò magis appareat explicationem Medimni Cleopatrę nõnihil deprauatã. ubi legitur ὑμ δὲ μέδιμνον ξεσῶν ρβ'. κοτυλῶν ρλϛ̄. Rurſum intellige

Intellige in Georgicis inueni. Medimnum uero sex/tariorum centum duorum, cotylarũ centum triginta sex. Primum enim si hoc concesso chœnicẽ capere tres cotylas, subducemus rationem, erit medimnum non nisi chœnicum quinq; & quadraginta & unius tertiæ. quod omnium consensu, qui medimnum in chœnicas distribuerunt, falsum comprobatur. Deinde si alterũ dederimus illud, medimnũ capere chœnicas octo & quadraginta, & tum ineamus rationẽ, non erit chœnix trium, sed duarum cotylarum, & quinq; sextarum cotyles. quod nihilo minus alienũ à ueritate. Arbitror ergo locum corruptum isto modo. Librarius legẽs ξεϛῶμ ρ$\bar{\text{η}}$. similitudine soni quæ est inter. β′. &. $\bar{\text{η}}$. deceptus. β′. pro. $\bar{\text{η}}$. scripsit, uel similitudine figuræ. solent enim non admodum dissimiliter pingere utramq; literam, maxime celeriter scribentes, ut in ϰάρυαρος. tum alius obseruãs in Georgicis tres sextarios efficere quatuor cotylas, & secũdam explicationis partem corrigere uolens, pro ϰῳ/τυλῶμ ρμδ′. scripsit, quo res cõcordaret, ρλ$\bar{\text{ϛ}}$. quãuis & hic error ob similes quosdam ductus literarũ cõtingere potuit. Eiusmodi uero permultos errores ob similitudinem soni uel figuræ literarum, sæpenumero accidisse in castigationibus, quas in Galenum & Hippocratem scribam, testimonio ueterum codicum demonstrabo. Sic igitur legẽdum censeo. γ̀μ

δ̓ε μ̓ε

δὲ μέδιμνον ξεσῶν .ρκ̄. κοτυλῶν ρμδ'. Id est. Me/ dimnum uero ſextariorũ centum & octo . cotylarũ centum quadraginta quatuor . Sed alia difficultas ſe nobis offert in Herodoto, quam Budæus uir dili/ gens ante me obſeruauit , ne quemquam ſciens ſua debita laude priuem. Ait enim in Polymnia nume/ rum exercitus Xerxis colligens. ὕυτω πεντηκοσίας τε μυριάδας καὶ ἑπτακισχιλίους καὶ ὀκτὼ, καὶ χιλιάδας τρεῖς, καὶ ἑκατοντάδας δύο, καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἦγα/ γε Ξέρξης ὁ Δαρείου μέχρι Σηπιάδος καὶ Θερμοπυ λέων. Id eſt. Ita quingentas & uiginti octo Myria/ das & tria millia ducentos & uiginti uiros duxit Xerxes filius Darĳ ad Scpiadē uſq; & Thermopy las. Conſtat autem ex præcedentibus hunc nume/ rum deprauatũ non eſſe . Nõ multo poſt ſic inquit ἐυρίσκω γὰρ συμβαλλόμενος, εἰ χοίνικα σιτου ἕκα/ στος τῆς ἡμέρας ἐλάμβανε, καὶ μηδὲν πλέον, ἐνδεκα μυριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ. καὶ πρὸς, ξεινικούς τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τροφέας. Hoc eſt . Inuenio enim ſubducta ratione, ſi ſinguli quotidie ſingulas chœnicas tritici accepe/ rint, ac nihilo plus, undecim Myriadas medimnûm ſingulis diebus abſumptas· præterea trecẽta & qua/ draginta. Si itaq; ſuperiorem numerum colligendo pro medimno chœnicas octo & quadraginta acce/ peris, proueniẽt quidẽ medimnûm undecim myria

des, ſed

des, sed præterea non nisi septem & sexaginta me/
dimna & quatuor chœnices. Si uero ineas rationẽ
Medimnũ non exacte capere octo & quadraginta
chœnicas, re accurate examinata inuenies hinc Me/
dimnum capere septẽ & quadraginta chœnicas &
septẽ octauas unius chœnicis atq; uigesimã octauę
ac paulo plus: quod uix ut quilibet intelligat defini/
ri potest, & minutius est quàm ut definiri debeat.
nódum igitur deest integra una octaua quo minus
medimnum capiat octo & quadraginta chœnicas.
Quod uero numerus exacte non respondeat, aut
librariorum uitio factũ, quod tamen hic quia nume
rus nõ notis literarũ, sed integra appellatione script9
est, non contigisse uidetur: aut Herodoti ipsius qua/
dam incuria chœnicum calculis nõ recte subductis.
quod uerisimilius est. Qua de re nec locus hic sentẽ/
tiam aliorum, qui definierunt quot chœnicas capiat
medimnum, infirmare quicquam potest. Nunc erit
explicandum quot modios Romanos medimnum
comprehendat: tum etiam quod Atticum & Siculũ
eiusdem fuerint capacitatis. Est autẽ Modius omni
no uox latina, qua si quando alĩ utuntur, & nomen
& mensuram à Romanis mutuo sumunt. ut contra
Medimnũ Græca: quã nemo usurpat nisi de rebus
Græcis loquens. Medimnum itaq; capere modios
sex à multis traditur. Atque ut à Suida incipiam, is

t scribit

ſcribit. Μέδιμνον οὖν μοδίων .ς'. Id eſt. Medimnũ igitur modiorum ſex. Hæc namq; proprie ad hoc pertinent medimnũ. Eiuſdem uero ſententiæ, cuius Suidas, eſt ille q ſic ait in libello de mẽſuris & ponderibus. ὁ ἀττικὸς μέδιμνος ἔχει ἡμίεκτα. ιβ'. τὸ δὲ ἡμίεκτον ἔχει χοίνικας. δ'. ὥστε τὸν μέδιμνον ἔχειν χοίνικας. μη̄. ξέσας. ϛ̄ς̄. Id eſt. Atticũ medimnũ habet ſemiſextas duodecim. Semiſexta uero capit chœnicas quatuor · unde fit ut Medimnũ capiat chœnicas octo & quadraginta, ſextarios ſex & nonaginta. Paulo ante ait idem. ὁ δὲ μόδιος ὁ ἰταλικὸς ἔχει χοίνικας. η̄. ὁ δὲ χοῦνιξ ξέσας ū. Id eſt. Modius uero Italicus capit chœnicas octo. Chœnix autem ſextarios duos. Hæc ille. Quis uero non intelligit ſi Medimnum Atticum capit octo & quadraginta chœnicas, Romanus uero modius octo, medimnum capere ſex modios? Idem dicit Fãnius his uerſibus de amphora loquens.

Huius dimidium fert urna, ut & ipſa medimni
Amphora, terq; capit modium. ſextarius iſtum
Sexdecies haurit, quot ſoluitur in digitos pes.

Hæc igitur de Attico medimno ſcripta ſunt, ut & Cornelij Nepotis, qui ſic ſcribit in uita Pomponij Attici. Auxit hoc officium alia quoq; liberalitate. nam uniuerſos frumento donauit, ita ut ſingulis ſex modij tritici darẽtur, q modus mẽſuræ Medimnus

Athenis

Athenis appellatur. Sex legẽdum arbitror & sentit mecum Alciatus. Scriptũ enim primo sic puto VI. adiecto scilicet distinctionis puncto pleniore. librarium uero puncto annumerato legisse septem. atq; sic hanc mẽdam, ut facile fieri potuit, accidisse. Eiusdem planè capacitatis fuit Siculũ medimnũ. quod qui Siciliam habitabant nõ minima ex parte Græci erant. Sed Siculum quoq; comprehendere sex modios ex Ausonio intelligimus qui in Grippo de ternario numero ait.

Hinc Bromĳ quadrantal, & hinc Sicana medimna.
Hoc tribus, hoc geminis tribus explicat usus agẽdi.

Quod è Ciceronis uerbis quoq; obseruatur qui sic scribit libro quinto in Verrem: Agri Leontini decumæ anno tertio uenerunt tritici medimna XXXVI. hoc est tritici modĳ CCXVI. Ineas rationem & inuenies medimnum sex modios capere. Idem paulo post ait. Professio est agri Leontini ad iugera XXX. hęc sunt ad tritici medimna XC. id est tritici modios DXL. millia. Si enim nonaginta millia medimnûm resolueris in modios, quemq; uero in sex, resultant modĳ DXL. Ex his igitur satis perspicuum est Medimnũ sex capere modios Romanos. eiusdẽ etiam capacitatis esse Atticum & Siculum. Iam declarandum est qua ratione Medimnũ capiat sex modios. Modium continere sedecim sextarios in Romanis

menſuris libro primo declaraui. in his uero Georgi/cis Medimnũ octo & quadraginta eſſe chœnicum, quæ cotylas efficiũt centum quadraginta quatuor. quia uerò quatuor eiuſmodi cotylę efficiũt tres ſex/tarios, erunt ſextarij unius medimni cẽtum & octo. hos ſi diuiſeris in ſex partes, quæq; ſexta erit octo decim ſextariorum. Atticus autem ſextarius, ut pro baui, minor eſt Romano duabus uncijs menſurali/bus. Si igitur duos ſextarios Atticos reſolueris, pro/uenient unciæ ſex & triginta, quarũ duæ & triginta pro complendis ſextarijs Romanis adijciendę ſunt. ſuperſunt uero quatuor. Medimnum igitur capiet modios ſex, ſed quia ſupſunt ſexies quatuor unciæ, continebit plus quàm ſex modios ſextarium unum & uncias quatuor· quam rem, tanquàm paruam in tanta menſura, nõ uidentur curaſſe qui primo Me/dimnum ſex eſſe modiorum literis commẽdarunt. Quod ſi quis ob id quod ſupererat ſextarius unus & unciæ quatuor, contendere uelit locum Cornelij Nepotis non eſſe deprauatum, ſed ab ipſo ſcriptum medimnum ſeptem modiorũ, uereor ne nimis leue ſit. Ad Alciatum uenio, qui cum Medimnũ Atticũ capere octo & quadraginta cotylas probauerit ac Cotylen cõſtituerit nouem unciarum, nũquam po/teſt explicare quo modo capiat modios ſex, ut in Cornelio Nepote recte credit debere legi. Non ca/

piet

piet enim nisi quatuor cum dimidio si duas cotylas easdem cum Romano sextario esse acceperis· quod tamen ipsum non uelle ex scriptis eius intelligitur. Igitur si rem accurate examinaueris nō capiet ultra quatuor modios Romanos & sesquisextarium. In idem impegit is cuius uerba recitantur à Suida. Sequitur enim ex ipsis modium esse sextariorum duodecim, quod nullus unquam scripsit. Quare nisi uiderem Chœnica & sextariū & cotylam ut mēsuras aridorum medicis iuxta eam proportionem in usu fuisse, facile mihi quispiā persuaderet è falsa cotyles acceptione, nempe medicæ pro Georgica, eiusmodi Medimnum esse constitutum. Verum de his quisq; quod uelit, statuat. Certe medimnū capere modios sex non de eo quod è medica cotyle, sed quod è Georgica constituitur, intelligēdum esse, nemo non ex ijs, quæ iam dixi, intelligit. Hæc igitur aduertēs Budęus ut est uir prudens & diligens Chœnica duorū sextariorum statuit. Sed cotylam Georgicam ignorans, putat non recte scriptum à Polluce Chœnica esse trium cotylarū. Idem Budæus & in Attica cotyle fallitur, eam eiusdem esse capacitatis, cuius est Hemina Romana arbitratus. Neuter itaq; satis inuēit, sit uenia uerbo, qui ex istis se extricaret. Porrò modium Romanam uocem esse dixi· hanc igitur aut respuēs Lucianus medimno utitur, ubi Romani scrip-

tores habent modium· aut eandem menſuram cen/ſens, ut Alciatus ſenſiſſe putat· cum certe liceret ipſi loco eius ἑκτέα dicere, qui parum admodũ à modio differt. In quo ſimiliter Suidam, aut illum unde ſua ſumpſit, peccaſſe uidemus cum ſcribit de Annibale. ὅτι τὸ μέγεθος τῆς τοῦ ἀννίβου νίκης τὸ πρὸς ξωμαίους καὶ τῆς τῶν ἐναντίων συμφορᾶς ἐπ' ὄλεθρον ἀγαγεῖν τοῖς Καρχηδονίοις μηχανώμενος, τρεῖς μεδίμνους ἀττικοὺς πλήρεις χρυσῶν δακτυλίων εἰς τὴν Λιβύην ἀπέπεμψεν. οὓς ἄρα τοὺς ἱππικοὺς καὶ βουλευτικοὺς ἄνδρας σκυλεύσας ἀνήρητο. Id eſt. Quoniã ſtuduit Hannibal uictoriæ ſuæ ſimul & hoſtiũ ca/lamitatis magnitudinem Carthaginenſibus ob oculos ponere, tria medimna Attica plena aureis annulis miſit in Africam, quos ſcilicet dum ſpolia colli/geret, equeſtris & ſenatorij ordinis uiris detraxerat. In eodem errore uerſatur Angelus Politianus ſcribẽs. Duplex amphora modi9 eſt, aut ſi mauis Gręce medimnus· tum Guarinus Veronẽſis Strabonis interpres· inquit enim Strabo libro quinto. ἐπὶ δὲ ξώμης καστίλινον ἵδρυται ἐπὶ τοῦ θυλγύρνου ποταμοῦ. ὧν ἡ πολιορκούμενοι Γραυνεσίνων ἄνδρες. μ̄. καὶ φ̄. πρὸς ἀκμάζοντα ἀννίβαν ἐπὶ τροσύγρυ αὐτόχθονι, ἀφ' ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντες μέδιμνον, ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δὲ ὁ πριάμενος. Hoc ſic reddit. Romam uerſus autem Caſili/num

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

num est ad flumen Vulturnum, in quo Prænestini milites XL. & D. aduersus Hannibalem uarijs instructum copijs, tamdiu obsidionem pertulere, ut inualescēte fame, modius drachmis ducentis uenun daretur, & uēditor quidē mortē oppetierit, emptor autem incolumis euaserit. Vides ut μύδιμνον uertrit modiū. Sic enim legit. Ego uero legendū censeo μῦν id est murem quod quispiā historiæ Romanæ ignarus, putans esse notam, μύδιμνον scripsit, nō cōsiderans etiam tum debuisse adesse uel πυρῶν uel κριθῶν uel tale quidpiam ne quis censeat id ipsius Strabonis ignorantia factum. Quod uero debeat esse μῦν satis ostendunt uerba Plinij libro octauo capit LVII. Venisse murem CC. nummis Casilinum obsidente Hannibale · eumq; qui uendiderat fame interijsse, emptorem uixisse annales tradunt. & Valerij Maximi qui libro septimo capite sexto scribit. In illa obsidione & fide cum trecenti Prænestini manerent, euenit ut ex his quidam murem captum ducentis potius denarijs uendere quàm ipse leniendæ famis gratia cōsumere mallet. Sed credo prouidētia deorum effectum, ut & uenditori & emptori quem uterq; merebatur, exitum attribuerit. Auaro enim fame consumpto manubijs sordiū suarum frui non licuit. Aequi animi uir, ad salutarem impensam faciendam, care quidem, uerum necessarie comparato

cibo

cibo uixit. Idem etiam indicat Liuius libro XXIII. ab urbe cõdita. Postremo ad id uentum inopię est, ut lora detractasq; scutis pelles, ubi feruida mollissent aqua, mandere conarentur. nec muribus alioue animali abstinerẽt. Budęus quidem aduertit locum Strabonis ab alijs dissidere, sed quo modo id contigerit non declarat. Redeo ad mensuras ne quis clamet ὄδελμ πρὸς μίτρον. Chœnica tres cotylas capere demonstraui Georgicas, quæ efficiũt uncias mensurales quadraginta & dimidiam. duos ergo sextarios Romanos, sed remanet semuncia, quam nõ curantes quidam duorum sextariorum esse dicunt; ut Græcus ille ignotus, cuius uerba paulo ante retuli. In quam sententiam uenit etiam Budæus recte considerans Medimnum non posse sex modios capere si Chœnica minorẽ duobus sextarijs Romanis accipiamus. Sed idem ignorans, ut dixi, cotylen Georgicam, non quiuit intelligere quo modo Chœnix esse possit trium cotylarum, quod Pollux tradidit. Sententia itaq; Pollucis ueluti reiecta, statuit eam duorum sextariorũ capacẽ. Verum Chœnix cibus erat diurnus. unde Suidas scripsit. ἡ γὰρ χοῖνιξ ἡμερήσιος τροφή. Hoc est. Chœnix enim cibus diurnus. Idem sibi uult Hesychius cũ ait. χοίνικες αἱ ἀφ' ἡμέρος τροφαί. Quin etiam Alexarchus, ut refert Athenæus libro tertio ex historijs Heraclidis, in ciuitate Vranopo

Vranopoli à se condita nouam sermonis proprietatem inducēs inter cætera Chœnicē ἡμεροτροφίδα, quod esset mēsura cibi diurni uocabat. Idem etiam ex Herodoto intelligi potest, qui tritici chœnica ab sumendam quotidie singulis uiris, qui erant in exercitu Xerxis, partitur. Et è Pythagoræ symbolo, χοίνικι μὴ ἐπιπάθῃσαι. Id est. Chœnici ne insideas. Quo monemur ne uictu unius diei quęsito, non curemus crastinum. Quod symbolū Erasmus doctissime enarrauit in adagijs, quā obrem mihi silendū puto. Nec ipsum neglectū est à Budæo. Hinc Homericus Telemachꝰ ait in decimonono Odysseas.

Οὐ γὰρ ἄεργον ἀνέξομαι ὅσκεμ ἐμῇσιν
χοίνικος ἅπτηται, καὶ τηλόθεμ εἰλήλουθώς. Id est.
Haud operis uacuū nostram contingere quēquam
Chœnica perpetiar, longis licet hospes ab oris
Venerit.

Vtitur uero Homerus mensura pro demenso diurno quod Chœnice olim distribuebāt. Ex his itaque intelligitur Chœnicem esse Græcis mensuram cibi diurni, ut Romanis sextarium castrensem, qui duos urbicos capiebat, quemadmodū libro primo declaraui. Vt appareat ex Herodoto & Hieronymo eandem uictus rationem Græcis & Romanis militiæ fuisse. Sed & domi fuit, quod ex demenso percipitur · de quo sic interpres quidā Terentij scribit sup

bit ſuper hoc quod eſt in Phormione:

Quod ille unciatim uix de demenſo ſuo
Suum defraudans genium comparſit miſer
Id illa uniuerſum abripiet.

Ait itaq; interpres: Serui quaternos modios accipiebant frumẽti in mẽſem, & id demenſum dicebatur. & utrum à menſe an à metiẽdo incertum. Hæc ille. Ad hanc cõſuetudinẽ alluſit Iuuenalis ſatyra XIII.

Seruorum uentres modio caſtigat iniquo.

Faciũt autem quatuor modij ſextarios quatuor & ſexaginta. ſi igitur menſem ſtatuas eſſe triginta dierum, cibus diurnus duo erunt ſextarij, ſed ſupererũt quatuor: quos partim in reliquos ſex dies, quos habent duodecim anni menſes, præterquã quod quilibet ex ipſis habeat triginta dies, referes: partim in ſemunciam, quam quæq; Chœnix plus habet duobus ſextarijs Romanis conſumes: ſi quid uero præterea ſuperſit corollarij uice datum cenſeri poteſt. Reſpõdet autem demẽſo Græce σιτομέτριον. quod in triginta dies datũ fuiſſe ex hoc Polybij loco, qui eſt in quarto, opinor intelligi poſſe. ὁ δὲ Φίλιππος διαδοὺς ὅπι μέλλει σιτομετρεῖν, ἐκήρυξεν ὅσοι μὴ πλεῖον ἔχουσι ζιάκοντα ἡμερῶν σῖτον ἀπογράφεσθαι πρὸς αὐτόν. Id eſt. Philippus autem diſtribuens, quod uolebat demetiri, proclamare iuſſit qui amplius non haberẽt triginta dierũ cibum ſibi debere

deſignari

designari. Cæterum quod Terẽtij interpres scribit demensum utrum à mense an à metiẽdo incertum· miror cum Plautus in Menęchmis hoc ioco satis indicet à demetiendo esse dictum.

Nunc argumẽntum uobis demensum dabo,
Non modio, neqꝫ trimodio, uerum ipso horreo.

Sed de Chœnice atqꝫ adeo Georgicis mensuris satis multa. Iam ad Hippoiatricas ueniam. quas Latini mensuras mulomedicinæ siue artis ueterinariæ dicerent. Vt enim illi eos ab equis, ita hi à mulis turandis nominarunt. Sed ĩjdem medici pecorum κτηνιατροὶ, inquit Varro, appellantur: Sic uero habent: ἡ κοτύλη ἔχ ὀξύβαφα. ū. ὃ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. ȳ. ὁ δὲ κύαθος μῦστρα. δ′. ὃ δὲ μῦστρον κοχλιάρια. β′. Quod est: Cotyle capit oxybapha duo. Oxybaphum cyathos tres. Cyathus mystra quatuor. Mystrum cochlearia duo. Sed quia Cotyle capit libram mensuralem, oxybaphũ capit selibrã. Cyathus uncias duas. Mystrũ semunciã. Cochlearium drachmas duas. Maiores autẽ mensuras non addidi, quod nec Græcus, unde hęc sumpsi, addiderit. tum etiam quod quisqꝫ facile possit Cotyle constituta ad ipsam tanquam ad regulam quandã eas dirigere. Sed subnectam uerba Græci illius. ἡ κοτύλη ἔχ ὀυγγίας. ιβ′. ὀξύβαφα. β′. ὃ δὲ ὀξύβαφον κυάθους. ȳ. κύαθος ἔχ μῦστρα. δ′. κοχλιάριον δὲ ὅστι

μύϛρου ϗ ἥμισυ. ϗ δὲ ὀξύβαφον ποιεῖ ὀυγγίας. ϛ̄. ὁ δὲ κύαθος ποιεῖ ὀυγγίας. ῡ. Id eſt. Cotyle habet uncias duodecim, oxybapha duo. Oxybaphum uero cyathos tres. Cyathus habet myſtra quatuor Cochlearium autem myſtri dimidiũ eſt. Oxybaphum quidẽ facit uncias ſex. Cyathus uero uncias duas. E quibus uerbis intelligitur cuiuſq; menſuræ capacitas quo ad minores & uncias. Verum quia ἔχϛ ambiguũ eſt: nam & χωϱεῖ & ἕλκει ſignificat: nos hic de menſurali uncia & libra intelligimus ob has cauſas, & quod nullꝰ liquor ab ipſo exprimat, quod ęquum fuiſſet eum facere, ſi de ponderalibus ſentiret, & quod nullus ex loquendi quadam conſuetudine intelligi facile poſſit. Videtur autẽ hinc orta hæc menſurarum conſtitutio, quod medici ali qui, ut ſupra in Atticis teſtimonio Galeni probaui, Cotylen pro libra Romana mẽſurali ſint uſi. quos, puto, ueterinarĩ imitati tales mẽſuras ſibi proprias fecere. Quod ſi quis de ponderalibus uncijs acceperit, oſtẽdat de quo liquore ſit dictum· quod cum facere nõ poſſit, menſurales rationibus quibuſdam permoti intelligemus. De hoc cyatho ſcribit Suidas. κύαθος. ἀνθλητήριον μέτρον ὑγροῦ, ὀυγγιῶν. ῡ. Id eſt. Cyathus hauſtoria menſura liquidi, unciarũ duarũ. Et Heſychius. Κύαθος δ' ἔχεται ὑγροῦ τινὸς ὀυγγίας δύο. Hoc eſt. Cyathus capit liquoris alicuiꝰ

uncias

uncias duas. Si liquoris alicuius, neceſſe eſt, ut de menſuralibus intelligamus,aut ſi nolumus,diuerſæ capacitatis cõſtituamus cyathos· quod ualde abſurdum eſt. tot enim tum erunt diuerſi cyathi quot liquores diuerſi. atq; cyathus mellis quãto capacior tum erit cyatho olei? Abſurdum dixi.nam certę & definitæ capacitatis ſextarius Romanis fuit unicus, qui ſecundũ quod modo hac modo illa re fuit impletus,ita rerum pondus diuerſum, manẽte eadem mole,emerſit.atq; ſic etiam iuxta rerum quas metimur diuerſitatem, diuerſitas ſextarij tradita eſt ab authoribus· Ita Fannius uini ſextariũ id eſt tantum uini, quãtum ſextarius capit pendere uncias uiginti ſcripſit,olei ſelibrã, mellis libras duas cum dimidia Sed de his ſatis.Sin aũt Heſychius pondus certi liquoris ſignificare uellet,aut eum nominaret,aut ex loquendi quadam cõſuetudine, quæ hic nulla probari poteſt,iam ante notus eſſet·minime uero diceret alicuius liquoris.Huius penè capacitatis Cotylẽ nobis cõſtituit ſine teſtibus Africanus unus è iunioribus Græcorum medicis cum ſcribit. Quam enim comparationẽ rationemue librę põdus ad minam habet, libræ menſura eandem ad Cotulam habet ſextarij ſcilicet Xeſtæue dimidium. Sic M. Fabius Caluus nobis illa ſuo more uertit. Sed ipſe Africanus paulo ante declarauit quam rationem habeat

libra ponderalis ad minam his uerbis. Mna Attica ergo ſtateras quinq; & uiginti habet. libra uero Italica ſtateras quatuor & uiginti. Hæc uera eſſe quiſque è ſequentibus libris intelliget. Nam Mina Attica drachmarũ eſt centum. Libra Romana ponderalis ſex & nonaginta. Vigeſima itaq; quinta parte maior eſt mina Attica libra Romana, id eſt ſtatere uno ſiue quatuor drachmis. Eadem igitur parte maior eſſe debet Cotyle, libra menſurali. Cum aũt duodecim habeat uncias, quas ſi in ſemuncias diuiſeris, habebis ſemuncias quatuor & uiginti, una ſemuncia maior erit Cotyle. Fiet itaq; quinq; & uiginti ſemunciarũ, id eſt libræ & ſemunciæ, non libræ ſolum, ut Alciatus eum ſcripſiſſe ait. Sed tamen id quod dixi, ab Africano forte inuentum, cui pulchrũ uiſum eſt libram menſuralẽ ſic conferre Cotyle, ut ponderalis recte minæ Atticæ conferri poteſt. Hoc ex Africano colligitur· quomodo uero illud ipſum quod Hermolaus uoluit, iterum non uideo. Certe Africanus Choa liquoribus repletum aſſerit idem pendêre quod Fãnius. nempe uini libras decẽ. olei nouẽ. mellis quindecim. Vnde ſequitur amphorã uini pẽdêre libras octoginta, olei duas & ſeptuaginta. mellis centum uiginti. Hermolai uerba ſuperiori libro retuli. Sed relinquamus Africanum qui ſibi ipſe non ſatis conſtat; quis enim nõ uidet, ſi Cotyle

capax

capax ſit libræ mẽſuralis & ſemuncię, Choa cuiuſq; liquoris nominati non multo plus pendêre quàm ipſe ſcripſit? Ad Iſidorum uenio, qui cum ſuperioribus ſentit, dicens cotylen pendêre libram. Hoc tamen Africano indoctior quod appendit ſcribit, diſcrimen quod eſt inter libram pondus & menſuram ignorans. Qui Budæum etiam uirum ſumme doctum in ſuum errorem traxit, ut libro primo diximus. Porrò uſum Hippoiatricarum menſurarum pluribus probare nequeo, quod apud Græcos huius artis ſcriptor nullus, quod ſciam, extet præter Abſyrtum, quem mihi uidere non contigit, etſi ſciam principi Mantuano eſſe. Hæ autem menſuræ ab alijs diſtinctæ, toti huic tractationi non parum lucis afferent.

Sequitur nũc liber tertius in quo pondera rerum, quas metimur, declarare decreui.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

GEORGII AGRICOLAE
LIBER TERTIVS DE PONDERE RERUM QUAS METIMUR.

AMETSI magnꝰ labor fuit Romanas mẽſuras inquirere, maior etiam Græcas nõ inuenire modo, ſed & diſponere inuentas, & ſic tradere ut ipſarum inter ſe diuerſitas intelligeret: is tamen hoc fuit facilior ꝙ ſimplex. Soli enim tum innitebamur authoritati, quæ illi tractationi terminos præſcripſerat, quos tranſgredi minime liceret. Quem uero laborem in hoc libro exhauriemus, is quia duplex difficilior futurus eſt. Etenim non agẽdum tantum erit quo ſententia noſtra confirmetur ſcriptorum teſtimoniis, ſed experientia ipſa, ſi quid inciderit cõtrouerſum, magna ex parte diſcutiendum. In quo non exigua ineſt difficultas. Primo ꝙ res quas metimur multæ admodum & uariæ ſint. Deinde quod nõ arida modo plurimũ à liquidis in pondere differãt, uerũ etiam quæ ſub utroqꝫ genere comprehendũtur, nõ minimũ inter ſe. Nam ut experimẽto didicimus à

ſiccis

ſiccis permultis grauitate longe uinci liquores, ita idem illud docuit eoſdẽ liquores pondere ſeminũ quædam genera uincere. Quo etiam nobis cõſtat, uinum oleo & mel contra uino multo eſſe grauius. Aquam autem proxime accedere ad pondus uini, ſed pluuiã, quę nihil adhuc de terra contraxit. Nã cæteræ quanto plus uel minus ea permixtæ fuerint, tanto grauiores inuenientur, aut leuiores. Sed oleum quoq; quod omnium minus uariat, ſi non diligenter fuerit ab amurca ac retrimento purgatũ, ut de facticio nihil dicam, puro grauius eſt. Et uinũ quod nigrum ob colorem rubeum obſcurũ uocãt, ruffo aliquanto plus pendet. Et mel deſpumatum, eo quod è fauis deſtillarit. Quid? Nihil tam ſimile eſt quàm lac lacti, alterũ tamẽ eſt altero grauiꝰ. Sic non minus in aridis ordeum grauius eſt auena, far ordeo, triticum farre. Deniq; & triticum tritico, & ordeum ordeo plus ponderat. Similiter de auena farre & alijs cenſendum. Cum itaq; tanta ſit rerum diuerſitas in pondere, quis nõ uideat, quæſo, quàm lubricum ſit hic quidpiam definire? aut quis ualde miretur eos, qui de hac re ſcripſerunt, inter ſe nonnihil diſſidere? Poteſt tamen in nõnullis penè certi quiddam ſtatui. quod à ueteribus Græcis tantũ abeſt ut ſit neglectum, ut id diligenter exquiſitũ maximo cõſenſu in uſum traxerint. Veluti olei pondus,

per q̃d mẽſuras Atticas, quas & medicas diximus, declararũt. Ego & authoritate ueterũ,& experiẽtia fretus pondera cuiuſq; menſuræ refertæ his liquoribus,qui potiſſimũ in uſu ſunt medicinæ, diligẽter expendam. cum quod medicis id ualde ſit utile futurum, tum maxime quod Budæus & Alciatus & Portius ſextarium Romanũ exponere ſunt conati, uncias ad penſum non ad menſuram referẽtes. Sed primo uideamus quantũ quæq; mẽſura oleo puro plena pendeat. Vt autem à Romanis incipiamus. Culeus capit, quemadmodum libro primo probauimus, mille & ſexcentas libras menſurales, quæ nõ mutantur. pendet uero olei libras mille trecentas triginta tres & uncias quatuor. Amphora capit libras octoginta, pẽdet ſexaginta ſex & uncias octo. Vrna capit libras quadraginta, pendet triginta tres & uncias quatuor. Cõgius capit libras decem, pendet octo & uncias quatuor. Sextarius capit libram & beſſem, id eſt uncias uiginti, pendet uncias ſedecim drachmas quinq; ſcriptulum unum. Hemina capit uncias decem, pendet uncias octo, drachmas duas, & ſcriptula duo. Quartarius capit uncias q̃nq; pendet quatuor & drachmam unam & ſcriptulum unum. Acetabulum capit uncias duas & ſemunciã, pendet duas uncias & ſcriptula duo. Cyathus capit ſeſcunciam drachmam & ſcriptulũ, pendet unciam unam,

unam, drachmas tres & ſiliquas duas. Ligula capit drachmas tres & ſcriptulū unum, pēdet drachmas duas & ſcriptula duo & ſiliquas duas. Hæc mea ſententia eſt de pondere olei, ſi ad Romanas menſuras exigat. cuius fides rurſum ab authoribus eſt petenda. Cotylen Atticam nouem uncias cornu libralis, id eſt menſurales capere ſupra in Atticis ex Galeno probaui, ut Romanam heminam decem in Romanis. Cæterū eodem authore nouem eiuſmodi uncię olei, pendent uncias ſeptē & ſemunciā. Ait enim. ἐλαιουσῖ γὰρ αὐ. β̄. ὀυγγίαι ἰταλικαὶ αὐ ἓν τοῖς κατατετμημένοις κέρασι ἕπτα ϗ ἡμίσειαν ὀυγγίας ϛαθμικάς. Id eſt. Pendēt enim unciæ nouem Italicę, quę ſunt in cornibus interſectis uncias ſeptē cum dimidia ponderales. Quod cum ſit, decē uncię menſurales, quas continet Hemina Romana pendūt octo uncias & drachmas duas & ſcriptula duo Hoc olei pondus ex alio Galeni loco non minus intelligi poteſt, q eſt libro ſexto de cōpoſitione medicamentorum per genera. ἐγὼ γοῦν ἐν τῇ ξώμῃ τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν, ἣν δὴ ἀπὸ τῶν κατατετμημένων κεράτων μετροῦσιν, ἔϛησάμην βουλόμενος μαθεῖν, ὁπόσον ἔχει ϛαθμὸν τοῦ βάρους. ἔυρον δὲ ταῖς ϛαθμικαῖς δέκα ὀυγγίας ἴσας τὰς μετρικὰς τοῦ ἐλαίου. ῑ β̄. Id eſt. Ego ſanè olei libra Romę nūcupatam, quam per interſecta cornua metiūtur,

appendi aliquando cupiens ſcire quantũ ponderis haberet. inueni uero duodecim uncias menſurales, decem ponderalibus æquales. Vnde apparet librã & unciam menſuralem nõ è ponderalibus, ut una alteri reſpondeat, conſtitutas, quemadmodũ hodie à pharmacopolis ignorantia quadam conſtituũtur Sed de his aliâs. nũc ad id ueniam, quod ſuperiori libro promiſi me declaraturum, nempe quid hi me dici ſibi uoluerint, qui Cotylen tradiderũt unciarũ eſſe ſedecim, & duarum tertiarum uncię. Quamuis autem Galenus, quod ſciam, nuſquàm illud declararit, uidẽtur tamen mihi, ut tum dixi, primo ſextarij uocem reſpuiſſe, ac ſuã potius quàm latinã uſurpaſſe. Deinde ut ipſis conſuetum erat Cotylen Atticam dicere drachmarũ ſexaginta, hoc eſt unciarũ ſeptem cum dimidia, non exprimẽtes oleum quod alioqui ſatis intelligeret è cõſuetudine illa loquẽdi: ſic etiam Cotylen, qua loco Romani Sextarij uterentur, arbitror eos dixiſſe drachmarũ eſſe centum triginta quatuor & ſcripturi unius· quæ efficiunt uncias ſedecim & duas tertias · quod de oleo dictum puto. Tametſi Galenus eos de uncijs mẽſuralibus locutos accepiſſe uidetur· quod ſine ulla ratione ab ipſis dictum apparet meo iudicio. Niſi itaq; ſic ſentiamus, ſoli illi nihil rationis habuerunt, cur tantam cotylen cõſtituerint. qui enim Cotylen aiunt notẽ

unciarum

unciarũ esse mensuraliũ, Atticam dicunt qui decem, Romanam heminã · qui duodecim libram Romanam. Qui uero tradunt eam unciarum esse septem cum dimidia de pondere sentiẽtes, iterum Atticam intelligunt · sic arbitror qui sedecim & duarum tertiarum unciæ, Romanum sextarium. Sed hic forte quispiam dubitabit, amphora olei fuerit mensura necne. Equidem fuisse in Varrone aduerto, qui sic ait. Quidam ipsum triticum conspergunt, cum addunt circiter in M. modiũm, quadrãtal amurcę. Nã si amurcæ, quid ni & olei? Quod igitur mensuras magnas quasi cuiusq; liquoris fuerint, exposui, non sine exemplo feci, sed secutus sum in hoc Gręcos, q idem in Romanis mensuris explicandis fecere. Iam ad Atticas, quas medicas appellaui, transeundum. Metretes capit centum & octo libras, pendet oleo plenus nonaginta. Chus capit nouẽ, pendet septẽ cum dimidia. Sextarius, siue ut ipsi Ξέστης, capit sequilibram, pendet libram & quadrantẽ, siue uncias quindecim. Cotyle capit uncias nouem, pendet septem & semunciam. Semicotylium, quod Romani quartarium appellarent, capit uncias quatuor & semunciã, pẽdet uncias tres, semunciã & drachmas duas. Oxybaphum capit uncias duas & drachmas duas, pẽdet sescunciam & drachmas tres. Cyathus capit sescunciam, pendet unciam & drachmas duas

Tantum pẽdent mẽſuræ Atticæ oleo refertæ. quod ut clarum fiat non inutile erit iterum uerba Galeni integra aſſcribere quæ ſunt πρὸς ζωθίσεως φαρμάκων πρὸς γένυ libro qnto. ὁ μὲν ν ἥρας. ρπ̄. δραχμὰς ἔγραψεν εἰς ſαθμὸν ἀνάγων, οὐκ εἰς μέτρον· ὁ δ' ἔλαιον. ὡς. ξ'. δραχμὰς ἐλκούσης τῆς κοτύλης. καὶ γὰρ ἔλκει ἥγε ἀττικὴ. θ̄. οὐγγιῶν οὔσας τῶν ἰταλικῶν. ἐλκουσῶν δὲ. θ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ εἰσὶν ἑπτὰ καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας ſαθμικὰς ἄττινες. ξ'. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας η̄. δραχμὰς ὀκτώ. Id eſt. Heras quidem centũ octoginta drachmas ſcripſit ad pondus oleum reducens, nõ ad mẽſuram. tanquàm Cotyle pendeat drachmas ſexaginta. pendet enim eas Attica, quæ nouem unciarum Italicarũ exiſtit. Etenim nouem unciæ Italicæ, in cornibus interſectis diſcretæ, pendent uncias ponderales ſeptem cum dimidia, quæ ſexaginta drachmæ fiunt, ſi uncia una octo drachmas ceperit. Sic Galenus. E cuius uerbis clarum eſt tantum olei, quãtum capit Cotyle Attica, pendêre uncias ſeptem & ſemunciã. atq; ita Sextariũ quindecim uncias. Iuxta hanc rationem ſcripſit Plinius libro primo & uigeſimo capite ultimo de Atticis mẽſuris. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem, id eſt drachmas quindecim. Hæc

enim

enim planè cum ſuperiori computatione cõueniũt. Medici aũt in medicamẽtis, præſertim emplaſtris, oleo præ cæteris liquoribus utuntur, quam ob rem huius põdus etiam potiſſimum eis curæ fuit, quod ipſum ex alijs multis Galeni locis obſeruare licet. Hinc conſuetudo illa explicandi menſuras per olei pondus nata, nemine nõ intelligente tunc, etſi non exprimeretur, de oleo dici. Concordat etiam cum his Fannius ſic ſcribens.

At cotyle cyathos bis ternos una receptat.

Sed de abaco nobis id pondus ſæpe notatur.

Bis quinq; hũc faciũt drachmæ ſi appẽdere tentes;
Oxybaphus fiet, ſi quinq; addantur ad illas.

Fannij hæc uocabula etiam omnia Attica ſunt. nec poſſunt aliter intelligi quàm de pondere olei. Hac eadem ratione quæ ſcripſit Alciatus uera eſſent, ſi de oleo, quo Atticæ menſuræ plenæ fuerint, intelligerentur. ſed ipſe hoc noluit, uerum de tritico leuiſſimo intelligens & Romano ſextario, putat in commune ſtatuiſſe ueteres ſextarium Romanum eſſe unciarum quindecim de quibus infra dicam. Porrò hoc modo loquendi menſurarum pondera dubio procul exponit Cleopatra cũ ait. κοχλιάριον ἔχει ϛ. ᾱ. ὀξύβαθος ἔχει ϛ. ῑ. ἤγουν. ᾱ. κύαθος ἔχει ϛ. ῑ. ἤγουν. ᾱ. κύαθος τέταρτον, γράμματα λ̄. ὀβολοὺς. ξ'. θέρμους ζ̄. κεράτια. ρπ̄. χαλκοῦς. υπ̄. ὅστι δὲ ὁ κύαθος κοτύλης χ̣ ἥμισυ. ἡ κοτύλη

μέτρῳ

μίτρῳ μὲν ἔχῃ κυάθους. ϛ̄. σαθμῷ δὲ ∠. ξ'. ϛο. ζϛ'. γράμματα ρπ̄. ὀβολοὺς τ̄ ξ. θέρμους φμ̄. κεράτια απ̄. χαλκοῦς μωϖ̄. ὁ τρύβλιον ὁ αὐτὸ μίτρον χωρεῖ τῇ κοτύλῃ. ἔχῃ δ' μίτρῳ μὲν κυάθους. ϛ̄. σαθμῷ δὲ ∠. ξ'. ὁ Ξέστης μίτρῳ μὲν ἔχει κοτύλας. ῡ̄. σαθμῷ δὲ δραχμὰς, ρν̄. καλεῖται δὲ παρὰ αὐγυπτίοις ὁ ξέστης ἵνιον. ὁ ὀξύβαφον ἔχῃ κοτύλης τέταρτ. κύαθον ας'. σαθμῷ δὲ ∠. ιε̄. ἡ κόγχη ἡ μεγάλη ὁ αὐτὸ μέτρον σώζει τῷ ὀξυβάφῳ. ἔχει γὰρ μίτρῳ μὲν κύαθον ας'. σαθμῷ δὲ ∠. ιε̄. ἡ ἢ ἐλάττων κόγχη ἔχῃ μίτρῳ μὲν ἡμικύαθον, σαθμῷ ἢ ∠. ε̄. μύστρον ὁ μέγα ἔχῃ κοτύλης ὁ ἑκταιμόριον. ὃ γίνεται ∠. γϛ'. τέταρτ. ὁ δὲ μικρότερον κοτύλης ὁ κβ'. ὃ γίνεται ∠. μ̄. γράμματα. μ̄. κεράτιον ᾱ. καὶ ὁ ἐμβόλιον. ὁ χοῦς ἔχῃ μίξῳ μὲν κοτύλας ἀπλᾶς δώδεκα. ξέστας δὲ. ϛ̄. χοίνικας δὲ. δ'. σαθμῷ ἢ ἔχῃ ὁ χοῦς ∠. ϡ̄. Id est. Cochlearium pendet drachmã unam. Cyathus pendet drachmas x. siue unciam unam & quartã eius partẽ, scriptula xxx. obolos lx. lupinos xc. siliquas clxxx. Aereolos cccclxxx. Est uero Cyathus cotyles pars sexta. Cotyle mẽsura quidem continet cyathos sex, pondere uero drachmas lx. uncias septem cum dimidia, scriptula clxxx. obolos ccclx. Lupinos dccxl. Siliq̃s mlxxx. Aereolos, m mdcccIxxx Tryblium eandem mẽsuram capit, quam Cotyle.

mensura

menſura enim continet cyathos ſex, pondere uero drachmas LX. Sextarius mẽſura quidem continet cotylas binas, põdere uero drachmas CXX. Sextarius autẽ apud Aegyptios Inium appellatur. Oxybaphum continet cotyles quartam, & menſura quidem continet ſeſquicyathum, pondere uero drachmas XV. Concha maior eandem menſurã ſeruat quam oxybaphum. continet enim menſura ſeſquicyathum, pondere uero drachmas quinq;. Myſtrũ maius continet cotyles decimamſextam, quæ fiunt drachmæ duæ cum dimidia & quarta. Minus uero cotyles uigeſimam ſecundam, quæ fiunt drachmæ duæ, ſcriptula duo, ſiliqua una & undecima. Chus continet menſura quidẽ cotylas Atticas duodecim, ſextarios autẽ ſex, chœnicas quatuor, pondere uero pendet drachmas DCCXX. Hæc Cleopatra. quæ ſi de olei pondere intelligas, ut debẽt intelligi, uera ſunt, atq; cum Galeno concordant. ſin de alijs liquoribus, noſtra probatione non perſuaſus, minime. Eadem uero ratione pleriq; alij apud Græcos intelligendi ſunt, quorum uerba aſſcribere ſuperſedeo, ne nimium excreſcat liber. Sequitur ut ſimiliter explicem quantum Georgicæ menſuræ oleo repletæ pendeant. Verum in his quia Cotylen ſeſquialterã proportionẽ habere ad Atticam medicã probauimus, hæc conſequuntur. Metretes capit centum &

octo libras, pendet nonaginta. Amphoreus capit quatuor & quinquaginta, pẽdet quadraginta qn/que. Chus capit tredecim cum dimidia, pendet un/decim & uncias tres. Cotyle capit libram & ſeſcun/ciam, pendet uncias undecim & drachmas duas. Oxybaphũ capit tres uncias & drachmas tres. pen/det uncias duas & drachmas ſex cũ dimidia. Cya/thus capit uncias duas & drachmas duas, pendet unciam unam & drachmas ſeptẽ. Myſtrum capit ſemunciam & drachmã dimidiã, pendet drachmas tres cum dimidia & quartam drachmæ partem. Ita ſe habent Georgicæ. Hippoiatricæ uero, in quibus Cotyle proportionem ſeſquitertiam habet ad At/ticam medicã hoc modo. Cotyle capit libra unam, pendet uncias decem. Oxybaphum capit dimidiã libram, pẽdet uncias quinq;. Cyathus capit uncias duas, pendet unciam unam, drachmas quinq; & ſcriptulum. Myſtrum capit unciam dimidiã, pẽdet drachmas tres & ſcriptulum unum. Cochlearium capit drachmas duas, pendet drachmam unam, & ſcriptula duo. Sic declaratæ ſunt & Hippoiatricæ. Hæc autẽ omnia ſunt intelligenda de oleo ſimplici ab amurca, qui eſt humor, ait Varro, aquatilis, ac re trimento, bene defecato. niſi enim tale ſit grauius eſt. quemadmodum etiam factici genera omnia natiuo ſunt grauiora, multamq; inter ſe habent dif/

ferentiam

ferentiam quam exquirere curiosum uidetur,& nó magnæ utilitatis. Nũc tempus est ut minores mensuras cõchyliorum nominibus appellatas explicẽ, quod me facturum primo libro recepi. De quibus cum diuersa admodum tradita sint ab authoribus, equidem malo Cleopatrã sequi, quod eius scripta sint doctissima. Sunt uero hæ mensuræ minores. Concha. Mystrum. Cheme. Cochleariũ. Concha itaq; duplex est maior & minor, quod è Cleopatra intelligi potuit, de maiori quoq; scribit Nicãdri interpres idem cum Cleopatra. ἡ μεγάλη κόγχη ἴση τῷ ὀξυβάφῳ Id est. Concha maior æqualis est oxybapho. Quæ uerba in exemplari excuso legũtẽ corruptissima. Maior igitur eiusdem est capacitatis cum oxybapho. Minor dimidium cyathum capit. Hęc autem, ut ex eiusdem Cleopatrę uerbis liquet, pẽdet drachmas quinq;. illa uero quindecim, nempe triplo maior. Nec uideo aliter ferè authores minores mensuras explicasse, quàm per pondera olei, quod ipsum supra declaraui. Vsi sunt & Latini concha pro mẽsura. Cato capite CLVI. Si amplius ibit sumito farinæ minutę cõchas duas, infriet in aquã, paulum bibat, cõsistet. Hæc ille. Qui quoniã utitur acetabuli uoce non uidetur pro eodem accepisse. Idem Cato usus est cõcha pro uasis genere Capite LXVI. Cortinam plumbeam in lacum ponito, quo

oleum fluat. ubi factores uectibus premerint, continuò capulator concha oleum quàm diligẽtissime poterit, tollat. nec cesset. Sequitur Mystrum quod duplex esse item Cleopatra tradit. Maius itaq; ex eius sententia est decimasexta pars cotyles, pendet uero drachmas tres cum dimidia, & quartam drachmæ partem. Minus autem uigesima secunda pendens drachmas duas, scriptula duo, siliquã unã & grani quatuor undecimas. Porrò maius Georgi cum dicere possumus: ibi enim fuit in usu, ut uidere licet è ponderum collatione. Minus autem medicũ. Quod etiam explicat Fãnius Atticas siue medicas mensuras declarans hoc hemistichio.

At mystrum cyathi quarta est.

Paulo tamen leuius pondus definit quàm Cleopatra, ut ꝓportio sesquialtera & hic maneat inter medicum & Georgicum mystrum. Pendet enim cyathus ipsi drachmas decem · quarũ quarta pars sunt drachmę duæ cum dimidia. idem dicit Nicandri interpres. ὁ κύαθος ἴχϵ μικρὰ μύστρα τέσσαρα. Id est. Cyathus capit minora mystra quatuor. Hi itaq; duo pulchre inter se concordant. Et ab ipsis nihil discordat Græcus quidã, quisquis ille est, nec enim nomen exprimitur, qui sic scribit in libello de mensuris & ponderibus. τὸ μέγα μύστρον κοτύλης ἐστὶν ὀκτωκαιδέκατον. ἄγϵ δραχμὰς. γ̄. γραμμα. ᾱ. τὸ δὲ μικρὸν

μικρὸν κοτύλης ἐλάσσοτέταρτον. ἄγει δραχμὰς βς'
Id est. Maius myſtrum Cotyles eſt octauadecima pars. pendet autẽ drachmas tres & ſcriptulũ unum. Minus uero Cotyles quarta & uigeſima pendens drachmas duas cum dimidia. Sic ille, maius his uer bis cõſtituẽs capacitatis minoris quàm Cleopatra, minus uero eiuſdem planè cuius Fãnius & Nicãdri interpres. Ipſius itaq; duo myſtra proportionẽ ſeſquitertiam inter ſe habent. Deinde tamen additur ὁ δὲ λειότατον μῦστρον γράμματα ἔχει ὀκτώ. Hoc eſt. Iuſtiſſimum autem myſtrum ſcriptula pendet octo. Idem ferè ſentiẽs cum Cleopatra, quę id de minori tradit, niſi quod Græcus ille ob difficultatem, aut aliud quidpiam exacte rationem non ſubiecit, omittens ſiliquam unam & grani quatuor undecimas. Sed hic non multum ab alijs diſceſſit. alter uero cuius nomen nihilomagis indicatur, diuerſiſſima dicit ſic ſcribens. ὁ τρύβλιον δὲ ἔχει μῦστρα μεγάλα. γ̄. ὀξύβαφα δ̄. δ'. ὁ γὰρ μέγα μῦστρον ἔχει ὀξύβαφον. α̅. τρίτον. ὁ δ' ὀξύβαφον ἔχει κύαθον α̅ς'. ὁ δὲ κύαθος ἔχει χήμας μικρὰς ἤγουν μῦστρα μικρὰ. ῡ̅. Id eſt. Tryblium autẽ capit myſtra maiora tria, oxybapha uero quatuor. Maius enim myſtrũ capit oxybaphum unum & tertiam ipſius partem. Oxybaphum uero capit ſeſquicyathum. Cyathus autem chemas minores ſiue myſtra minora duo

Hactenus ille. Qui cum Romanas mensuras explicarit, in præcedētibus quidem earum capacitatem, in sequētibus pōdus iuxta tres notos liquores, hæc interiecit · quæ nec cum Romanis nec Atticis conueniunt. Igitur importuna sunt aut falsa. Importuna si alterius cuiuspiam reip. fuerūt, in loco enim nō sunt admixta Romanis. Falsa si ita Romanas mensuras habere putans tradit. Quod itaq; ipse appellat mystrum minus uel chemen minorē, Cleopatra cōcham nominauit. Postremo μῦστρον diminutiuū est ἀπὸ τοῦ μυὸς id est à mure. unde latinis musculus diceret. Mῦς uero cōchylij genus esse ex Aristotele liquet. De mystro satis. Cheme similiter duplex est. Maior est uigesima pars cotyles pendēs drachmas tres. Minor trigesima, pendens duas. De quibus audiamus rursum hęc Cleopatræ uerba χήμη ἡ μεγάλη ἔχει δραχμὰς. γ̄. ἡ δὲ μικρὰ δραχμὰς. β̄. Hoc est. Cheme maior pendet drachmas tres, minor duas. Cum ergo cotyle pēdeat drachmas sexaginta, ut iam probaui, perspicuū est Chemen maiorem partem cotyles esse uigesimam, minorem trigesimam. Habet itaq; maior cheme proportionē sesquialterā ad minorē · ex quo & hanc recte Medicā, illam Georgicam opinor dixerimus. De Cheme Suidas scribit χήμη εἶδος ὀστρέου. Id est. Cheme species ostrei. Rectius tamen conchylij scripsisset:

Chemen

Chemen maiorem intelligit Crito apud Galenum περὶ ξυθίσεως φαρμάκων κ) τόπους libro quinto cum ait. Λυθαργύρου χήμη. Quidã,ut ego sentio, docere uolens de qua Cheme sentiat adiecit ἤγουν δραχμὰς. γ̄. non per hoc spumæ argenti pondus explicans, sed olei si eo cheme impleatur. Habet Fannius quoq; chemen cum inquit.

At tertia mystri

Quam uocitant chemen,capit hæc cochlearia bina

Quæ de Cleopatræ minori cheme intelligi nõ possunt, multo uero minus de maiori: neutra em̃ neq; maioris mystri,neq; minoris tertia est.Dioscorides autẽ in libello de mensuris & ponderibus Chemen pro quarta cyathi parte accipit. quod igitur Fãnius mystrum, Cleopatra mystrũ minus, ipse Chemen appellat.Fortassis hinc motus ille cuius uerba supra retuli,Mystrum minus & Chemen minorem idem esse statuit. Ex quo satis apparet alios diligentius, alios negligentius minores mensuras considerasse. Nõnullos quia hæc omnia sunt conchyliorũ genera aliud pro alio dixisse. Quosdã etiam pro uasculis magis quàm pro mẽsuris,ipsis usos. Vno tamen excepto omnes qui cochlearij mentionẽ fecere non uariant, sed summo consensu chemen duo capere scribunt, licet diuersæ capacitatis cochlearia pro diuersa chemes acceptione hinc proueniãt. Equidem

hic

hic Cleopatræ ſcriptis magnã fidem habeo, quod cum his quæ ex alijs uere ſciri poſſunt uel maxime conſentiant. Colligamus igitur diuerſa cochlearia. Primum eſt Romanum, quod Columella nobis uidetur cõſtituere, niſi quis uelit potius ipſum Georgicum, transferẽtem eum locũ è Græcis, ſignificare, & Romano more non locutum· cum uero reliquas mẽſuras in ipſo intelligimus Romanas, & hanc ſic accipere uiſum eſt. In illius loco Græci habent myſtrum. Idem nuncupatur ligula, ut ibidem dixi. Deinde eſt Atticũ Cleopatræ, quod pendet drachmã unam. Eſt enim decima cyathi pars, chemes minoris altera. Qui autem Chemen quartam cyathi eſſe tradit, is ipſam duo cochlearia cum dimidio capere ſcribit· unde iterum pendet drachmam, & decima eſt cyathi. Tum Fannij eſt cochlearium altera chemes pars, quarta & uigeſima cyathi. Capit enim ex eius ſententia Cyathus myſtra quatuor· myſtrum chemas tres· Cheme cochlearia duo. ex quo fit ut quatuor & uiginti cõtineat cyathus. Porrò Scribonius Largus hoc minus habet cochlearium· cyatho enim uidetur tribuere triginta. Siquidem heminæ centũ & octoginta. Verba ipſius ſunt cõpoſitione XVI. Poſtea oportebit ſcobis eboreæ hæminã per duos menſes cõſumere uitio correptum, accipiẽtem ex eo terna cochlearia in die, ex aquæ cyathis tribus.

bus. Idem tamẽ Compositione CXXII. maius illo cochlearium significat cum ait. Atq; ita postero die sumũtur ex cornibus cochlearia tria cumulata, satis ampla. Ex his itaq; apparet magnam cochleariꝝ diuersitatem fuisse. Sed de minoribus mensuris satis. Cæterum omnia quæ de mensurarũ pondere oleo refertarum supra scripsi, si Galeno uiro magnæ eruditionis & multæ experiẽtiæ accedimus, necesse est cõsequi. Accedimus uero illi potius quàm alijs quorum nec eruditio nec in hisce diligẽtia nobis perspecta esse potest. Sed de his postea. Nũc mẽsuras uino repletas declarabo, & primũ Romanas. Culeus oleo plenus pendet, ut dixi, libras MCCCXXXIII. & uncias IIII. uino MCCCCLXXXI. cum dimidia & drachmas præterea duas, & duo scriptula. Amphora olei pendet libras LXVI. & uncias VIII. Vini LXXIIII. & drachmas VII. atq; scriptulum unum. Vrna olei pendet libras XXXIII. & uncias. IIII. Vini libras XXXVII. drachmas tres & scriptula duo. Congius olei libras VIII. & uncias IIII. Vini IX. libras & uncias tres, scriptula duo, siliquas quatuor & grana duo. Sextarius olei pendet uncias XVI. & drachmas quinq; & scriptulũ unum. Vini uncias XVIII. cum dimidia, siliquas duas & grana duo atq; duas tertias grani. Hemina olei pendet uncias VIII. drachmas duas, scriptula duo. Vini

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

uncias IX. drachmas duas, siliquam unam, granum unum & tertiã. Quartarius olei pendet uncias quatuor, drachmam unam, scriptulum unum. Vini uncias quatuor, drachmas quinq; , grana duo & duas tertias. Acetabulũ olei pẽdet uncias duas & scriptula duo. Vini uncias duas , drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam. Cyathus olei pendet unciam unã, drachmas tres, siliquas duas. Vini unciam unã cum dimidia , scriptulũ unum & octo nonas grani . Ligula olei pendet drachmas duas, scriptula duo, siliquas duas. Vini drachmas tres, siliquam unam, grana duo & duas nonas grani. Sic habent Romanæ. Hanc autem proportionem esse inter oleum & uinum tum qui de pondere liquorũ scripsere tradunt, tum experimento discere licet. Dicunt enim illi uno quasi ore uinum nona parte grauius esse oleo. quam rem, periculum faciens, sic esse comperi. Sed præstat uerba cuiusdam ex ignotis Græcis asscribere. Is ait. ὁ δὲ ὶνος τοῦ ἐλαίου ἐννατῳ μέρος ὑπερέχει· ὅλῳ γὰρ αὐτῷ ἔχει καὶ τὸ ἐννατῳ αὐτοῦ . Hoc est. Vinum autem nona parte excedit oleum· tantumdem enim pendet & nonã præterea eius partem . Idem ex alterius ignoti Græci uerbis intelligitur, nec minus ex his , quæ sub Dioscoridis nomine referũtur. Nam uterq; Cotylen asserit olei nouem uncias, uini decem pendêre· quod est nona

parte

parte esse grauius. Quibus cum Fannius planè con sentit, olei sextarium decem & octo uncias, uini uero uiginti pendêre uersibus explicans. Solus interpres Nicandri siue ipse non satis diligenter expenderit, siue locus, ut alij pleriq;, sit deprauatus, non nihil dissentit. Verum cum his à quorum parte stat experientia potius est sentiendum. Cum igitur sextarium olei probauerim testimonio Galeni pendêre uncias sedecim & drachmas quinq; & scriptulũ unum, pendebit seruata illa regula, quã iam ostẽdi, uini uncias decẽ & octo cum dimidia, duas siliquas grana duo & duas tertias. Quo constituto, reliqua necessitate quadã, ut à me sunt exposita, cõsequunt. Porrò uinum debet esse fuluũ, πυῤῥὸν Græci uocãt. à quo tamen alia non adeo multum differunt, præter nigrum, quod crassum ualde est. Nunc Atticæ mensuræ, eodem liquore impletæ, pari ratione sunt explicãdæ. Metretes olei pendet libras nonaginta, uini centum. Chus olei pendet libras septem cum dimidia, uini libras octo & uncias quatuor. Sextarius olei pendet libram & quadrãtem id est uncias quindecim, uini libram unã, uncias quatuor, drachmas quinq;, scriptulum unum. Cotyle olei pendet uncias septem cum dimidia, uini uncias octo, drachmas duas, scriptula duo. Semicotylium olei pendet uncias tres & drachmas sex, uini uncias quatuor &

drachmam unam & ſcriptulum. Oxybaphum olei pendet unciam unam & drachmas ſeptem, uini uncias duas & ſcriptula duo. Cyathus olei pendet unciam & drachmas duas, uini unciã unã, drachmas tres, ſiliquas quatuor. Hoc modo ſe res habet in Atticis. Georgicorũ uero Metretes, qui idem eſt cum Attico olei pendet libras XC. uini C. Amphoreus olei pendet libras XLV. uini L. Chus olei pendet libras XI. & uncias III. uini uero XII. cum dimidia. Cotyle olei pendet uncias XI. & drachmas duas, uini libram & drachmas quatuor. Oxybaphũ olei pendet duas uncias & drachmas ſex cum dimidia, uini uncias tres & drachmam unam. Cyathus olei pendet unciam unam & drachmas ſeptem, uini uncias duas & ſcriptula duo. Georgicas & iam notas fecimus, ſuperſunt Hippoiatricæ. Cotyle itaq; olei pẽdet uncias decem, uini uncias undecim, ſcriptula duo, obolum unum, ſiliquam unam. Oxybaphum olei pendet uncias quinq;, uini uncias quinq; cum dimidia, ſcriptulum unum, ſiliquas duas. Cyathus olei pendet unciã unã, drachmas quinq; & ſcriptulum unum, uini unciam unã, drachmas ſex, ſcriptula duo, ſiliquas duas, grana duo, duas tertias grani. Myſtrum olei pẽdet drachmas tres & ſcriptulum unum, uini drachmas tres, ſcriptula duo, grana duo duas tertias grani. Cochlearium olei pendet drachmam

mam unam & ſcriptula duo, uini drachmã unam, ſcriptula duo, obolum unum, granum unum, unam tertiam grani. Ita ſe habent mẽſurę, ſeruata Galeni ſententia, & hoc dicto uinum nona parte plus pendêre quàm oleũ. Vino in pondere ęqualis eſt aqua pluuia, uel alioqui pura · nam quæ uel metallicam materiam, uel limum attraxerit multũ uariat pondere. Vnde Fãnius uere ſcripſit, poſtquàm expreſſiſſet pondera liquorum ſua ratione.

Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis.
Namqꝫ nec errantes undis labentibus amnes,
Nec merſi puteis latices, aut fonte perenni
Manantes par pondus habent, non deniqꝫ uina
Quæ campi aut colles nuperue aut ante tulere.

Vnum hoc adijciendum puto. Oleum inter liquores natiuos omnium conſenſu, & experientia ipſa comprobante leuiſſimum eſt. Sed uinum quod è fecibus uini liquidis in ampulla excoctis, atqꝫ in altum ui ignis ſublatis, deſtillarit, leuius eſt oleo. Licet uero ex eo etiam nonnihil cognoſcere, quod oleum ſi in id infuderis, fu[illegible]um petat, cum reliquo uino uel aquæ affuſum ſupernatet. Quanq̃ꝫ quod dixi magis propter ſubtilẽ penetrãdi uim, quam habet uinum illud, eſſe uidetur. Deinde ut oleum facile inflammatur, ita uinum hoc humana ſolertia præparatum, ſi incenderis ardere non deſinet quouſqꝫ

tocum cõsumitur. Sed necesse est ut aliquot uicibus fit excoctum, alioqui quò plus aquei habet, eò grauius existit, uidelicet eiusdem ferè põderis cum oleo & igne consumitur minus. Perinde uero ut uinum hoc factitium omni natiuo est leuius, sic aquæ ferè omnes, quæ ignis calore rebus quibuscũq; excoctis destillarint, quas ab id destillatas appellant, cæteris aquis sunt leuiores. Reliquũ nũc est, ut mellis pondus quoq; iuxta diuersas mensuras indicemus, ac primum Romanas. Culeus uini pendet libras MCCCCLXXXI. cũ dimidia, drachmas duas & scriptula duo. Mellis libras MMCCXXII. uncias duas drachmas quinq;, scriptulũ unum. Amphora uini pendet libras LXXIIII. drachmas septem, scriptulum unum mellis libras CXI. unciam unam, drachmas duas, scriptula duo. Vrna uini pendet libras XXXVII. drachmas tres, scriptula duo. mellis libras LV. cum dimidia, drachmas quinq;, scriptulũ unũ. Congius uini pendet libras IX. uncias tres, scriptula duo cum dimidio, siliquam unam, grana duo. mellis libras XIII. cum di. dia, uncias quatuor, drachmas quinq;, scriptulum unum. Sextarius uini pendet uncias XVIII. cum dimidia, siliquas duas, grana duo, duas tertias mellis libras duas, uncias tres, drachmas sex, siliquas quatuor. Hemina uini pendet uncias nouẽ, drachmas duas, siliquam unã, granũ

granum unum & tertiã mellis libram unam, unciã unam, drachmas ſeptem, duas ſiliquas. Quartarius uini pendet uncias quatuor, drachmas quinq;, grana duo, duas tertias. Mellis uncias ſex, drachmas ſeptem cum dimidia, ſiliquam unam. Acetabulum uini pendet uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granum unum & tertiam, mellis uncias tres drachmas tres, ſcriptula duo, ſiliquas duas. Cyathus uini pendet unciam unam cum dimidia, ſcriptulum unum, & octo nonas grani. mellis uncias duas, drachmas duas cum dimidia, granũ unum & tertiam. Ligula uini pendet drachmas tres, ſiliquam unam, grana duo, & duas nonas grani. mellis drachmas quatuor cum dimidia, ſiliquas duas, granũ unum, & tertiã. Tantum pendent Romanæ menſurę mel ſe plenæ. Quod rurſus probandum. Fannius & Dioſcorides ſic tradũt pondera liquorũ, ut ex ipſis intelligi poſſit mel tertia parte uino eſſe grauius: q̃rum uerba paulo poſt afferam. Cum igitur uini ſextarius pendeat uncias decem & octo cum dimidia, ſiliquas duas, grana duo, & duas tertias, pendebit mellis libras duas, uncias tres, drachmas ſex, ſiliquas quatuor. Hinc uero reliqua, ut expoſuimus, ſequuntur. Porrò cum Fannio & Dioſcoride experientia conſentit, modo ſumatur mel bene mũdum, & id quod è fauis deſtillarit, deſpumatũ enim grauius

uius est. Sed ab ipsis nonnihil discordat Græcus ignotus, qui sic scribit, ἐὰ δὲ βούλῃο καὶ τὴν σαθμὸν τῶν ὑγρῶν εἰδέναι μέτρων, πάμπολλαι μὲν αἱ τῶν ὑγρῶν οὐσίαι εἰσὶν καὶ τὴν ξοπὴν διαφοραί. ὡς ὧδε παραδείγμασι, ἐλαίου τε καὶ οἴνου καὶ μέλιτος λέξομεν. τὸ μὲν οὖν μέλι, τοῦ οἴνου βαρύτερόν ἐστι τέτάρτην μέρος καὶ πρὸς τέτάρτῳ. ὅπερ ἐστὶ τὸ ὅλον σὺν ἑνὶ τρίτῳ. ἔχει γὰρ τὸ αὐτὸ τοῦ οἴνῳ, τῆ μέλιτος πρὸς, ὅλον τὸν τῆ οἴνου σαθμὸν, καὶ πρὸς τὸ τρίτον μέρ αὐτῆ. Id est. Si autem uis & pondus mensurarum liquorum scire, uariæ sunt humentium rerum differentię iuxta grauitatẽ, ut uerbi gratia olei, uini, & mellis dicamus. Mel quidem uino grauius est quarta parte & præterea decima · q̃d in uniuersum proximũ est tertiæ. Habet enim mellis eadem cum uino quantitas siue moles, totũ uini pondus & præterea ipsius tertiam partem. Vides quod ille quicunq; tandem fuerit mel uino grauius esse dicit primo quarta parte, deinde decima, sic ut desit aliq̃d ne exacte tertiam compleat. Quarta uero pars sextarij sunt unciæ quatuor, drachmæ quinq;, grana duo, & duæ tertiæ. Decima autem, uncia una, drachmæ sex, scriptula duo, siliquæ duæ, grana duo, & duæ tertiæ. Tum quarta & decima coniunctæ efficiunt uncias sex, drachmas tres, scriptula duo cum dimidio, granũ unum & tertiam · quæ si adiunxeris

ponderi

põderi uini fient libræ duæ & uncia una. Sed & hic tandem redit in uiam. Iam Atticas quoq; mẽſuras exponam. Metretes uini pendet libras c. mellis CL. Chus uini pendet libras VIII. uncias IIII. mellis libras XII. cũ dimidia. Sextarius uini pendet libram unã uncias quatuor, drachmas quinq;, ſcriptulum unum, mellis libras duas & unciã unam. Cotyle uini pẽdet uncias octo, drachmas duas, ſcriptula duo. mellis libram unam & ſemunciam. Semicotylium uini pendet uncias quatuor, drachmã unam, ſcriptulum unum· mellis ſelibrã & drachmas duas. Oxybaphum uini pendet uncias duas & ſcriptula duo. mellis uncias tres & drachmã unam. Cyathus uini pendet unciam unam, drachmas tres, ſiliquas duas. mellis uncias duas & ſcriptula duo. Tantũ pendẽt Atticæ melle completæ. Georgicorum autem Metretes qui idem eſt, uini pendet libras c. mellis CL. Amphoreus uini pendet libras L. mellis LXXV. Chus uini pendet libras XII. cum dimidia. mellis XVIII. & uncias IX. Cotyle uini pendet libram & ſemunciam. mellis ſeſquilibram & drachmas ſex. Oxybaphum uini pẽdet uncias tres & drachmam unam. mellis uncias quatuor & drachmas ſex cum dimidia. Cyathus uini pẽdet uncias duas & ſcriptula duo. mellis uncias tres, drachmã unam & ſcriptula duo. Tantum Georgicæ pendent. Sequũtur po-

ſtremo Hippoiatricę, ne hæ quidē negligēdæ quā/
do huc à nobis peruentum eſt. Cotyle uini pendet
uncias undecim, ſcriptula duo, obolū unum, ſiliquā
unam. mellis libram unam, uncias quatuor, drach/
mas quinq; , ſcriptulum unum. Oxybaphum uini
pendet uncias quinq; cum dimidia, ſcriptulū unum
ſiliquas duas, mellis uncias octo , drachmas duas,
ſcriptula duo . Cyathus uini pendet unciam unam,
drachmas ſex , ſcriptula duo , ſiliquas duas , grana
duo , duas tertias grani. mellis uncias duas , drach/
mas ſex, obolum unum, grana tria & tertiam. My/
ſtrum uini pendet drachmas tres, ſcriptula duo, gra
na duo , duas tertias grani. mellis drachmas quinq;
cum dimidia, grana tria, quinq; ſextas. Cochleariū
uini pendet drachmam unam, ſcriptula duo, obolū
unum , granum unū , & unam tertiam grani. mellis
drachmas duas, ſcriptula duo, grana ſeptem & un/
decim duodecimas. Hactenus Hippoiatricas . Sic
planè ſe habent pondera liquorum ſi fidem habue
rimus Galeno, id ipſum de olei pondere referēti, &
communi experientiæ, qua cōſtat uinum oleo gra/
uius eſſe nona parte , & mel rurſum uino grauius
tertia. Sed ab iſtis diſcordāt tam Græci quàm Fan
nius, qui diuerſa tradens partim cum Galeno con/
cordat partim diſcordat. Concordat quidem in ex
primēdo Atticarum menſurarū pondere cum oleo

repletæ

repletæ fuerint, ut supra declaraui. Nisi forte quis piam ipsum in commune constituisse putet mensurarum põdera · quod quo modo uerũ possit esse nemo ratione consequi potest. Discordat uero in Romanarum mensurarũ pondere · nam ex eius sententia sextarius Romanus olei pendet sesquilibrã. atq; sic unciam plus & drachmas duas ac scriptula duo, quàm nos definiuimus. Tum uini uiginti, & quidẽ recte nona parte facit grauius oleo, sed plus ipsi quàm nobis pendet sextarius unciã unam, drachmas tres, scriptula duo cum dimidio, granũ unũ, & tertiã grani. Demum mellis libras duas cum dimidia · quod rursum tertia parte uino recte tradit grauius, sed ipsi sextarius mellis plus quàm nobis pendet, uncias duas, drachmã unam, scriptula duo, duas siliquas. Quod fit quia in olei pondere dissentiat à Galeno. Iam uersus ipsius sunt subnectendi.

Illud præterea tecum cohibere memento
Finitum pondus uarios seruare liquores.
Nam libræ: ut memorant: bessem sextarius addet,
Seu puros pendas latices, seu dona Lyæi.
Addunt semissem libræ liuentis oliui.
Selibramq; ferunt mellis supereſſe bilibri.

Cum Fannio prorsus cõsentit Dioscorides & alius quidam, quorum explicatio mensurarũ Romanarum est in libello de mẽsuris & ponderibus. Viden

tur autem hi olei pondus tam diligẽter quàm Ga/
lenus non expendiſſe,uel ſi recte expenderunt, aut
oleum tam purum, quàm ille , non appendiſſe, aut
purum quidem,ſed paruæ menſuræ,ut cyathi exa/
minaſſe.ubi quia parum ipſis deeſſe uideretur,quo
minus ſeſcunciam pendêret, id non curantes ſeſcun
ciam pendêre dixerunt.deinde iuxta proportionẽ,
quam habent inter ſe menſuræ, reliquarũ pondera
ſunt cõſecuta. Sed quo tandem modo acciderit, ut
certo ſciri non poteſt,ita ego malo Galeno uiro do
ctiſſimo & experiẽtiſſimo, quàm iſtis credere. Ali9
rationíbus rem exquirens cui uelit aſſentiatur. Cæ/
terum & horum ſententiam paucis exponam non
diſiunctim ut ante, ſed coniunctim·quod quidã ex
ipſis quoq; fecit. Quod autem Greci illi Romana/
rum menſurarum pondera explicent, uel ex eo cla/
rum eſt.quod dicunt *ἰταλικὸν κεράμιον* id eſt Am/
phora Italica.*ὄυγια* id eſt Vrna.*κόγγιον* id eſt Con
gius. *τέταρτον* hoc eſt, Quartarius . Habent uero
ſic·Amphora Italica olei pẽdet libras LXXII. Vini
LXXX. mellis CXX. Vrna olei pẽdet libras XXXVI.
uini XL. mellis LX.Congius olei pendet libras IX.
uini X. mellis XV. Sextarius olei pendet uncias
XVIII. uini XX. mellis XXX. Hemina olei pẽdet
uncias IX. uini X. mellis XV. Quartarius olei pen/
det uncias IIII. cum dimidia. uini V. mellis VII.
cum

cum dimidia. Acetabulum olei pendet uncias duas & drachmas duas. uini uncias duas cum dimidia. mellis uncias tres & drachmas ſex. Cyathus olei pendet ſeſcunciam. uini ſeſcunciam, drachmã unã, ſcriptulum unum. mellis uncias duas cum dimidia. Myſtrũ olei pendet drachmas tres, uini drachmas tres & ſcriptulum. mellis drachmas quinq;. Si hæc uera eſſent, quilibet dictas ratiões ſecutus facile conſtituere poſſet, quãtum quæq; menſura uel Attica, uel Georgica, uel Hippoiatrica, oleo, uino, melle plena pendeat. Reliquum nunc eſt ut & de aridorum pondere aliquid dicam. Arida quæ metimur ſunt frumenta, ſemina, legumina, ſal. reliqua tametſi non nunquàm metimur, frequentius tamen pendi ſolẽt, ut aromata. Metallica uero ſolum appenduntur. E frumentis triticum eſt præcipuũ bonitate ſimul & pondere. non autem unius eſt ponderis, ſiquidem leuiſſimi modius pendet uiginti libras, atq; ita ſextarius uncias quindecim, hemina ſeptem cum dimidia. Grauiſſimi uero modius pendet libras ſeptem & uiginti atq; dodrantem, & ſic ſextarius uncias uiginti & drachmas ſex cũ dimidia. Hæc ex ſentẽtia Plinij cuius uerba ſunt libro decimooctauo capite ſeptimo. Tritici genera plura quę fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore ac pondere quo maxime decernitur. Verũ huius pon

dus non declarat. deinde paulo post scribit. Nunc ex ijs generibus quæ Romã inuehuntur leuissimũ est Gallicum, atq; è Cheroneso aduectum· quippe non excedũt in modium uicenas libras, si quis granum ipsum ponderet. Adijcit Sardium sex libras. Alexandrinũ & trientes. Hoc est & Siculi pondus. Beticum totam librã addit. Africum & dodrantes. Cæterum quod aliqui legunt adijcit Sardium selibras, deprauatũ est. sic enim far longe grauius esset grauissimo etiam tritico· quod est contra Plinij sententiã, qui sic scribit. Põderosius far, magisq; etiamnum triticum. Idem farris pondus explicat ibidem In transpadana Italia scio uicenas quinas libras farris modios pendêre, circa Clusium & senas. Igitur omnino legendum est sex libras. Verum hoc loco iterum mihi agendum est cum Budæo & Alciato. quod ni faciã, uereor ne mea perinfirma uideãtur: nemo tamen id eleuandæ authoritatis ipsorũ causa, quam excellentissima eruditione merito cõsecuti sunt, à me factũ interpretetur uelim, sed ueritatis asserendæ, quę non sine multorum incommodo medicis nostris est hactenus ignota· ut in alio opere eiusdem cum hoc argumenti rationibus euidẽtibus ostendi. Sed primum Alciati uerba paulo diligentius expendamus, quibus suam de sextario Romano opinionem, post Isidori refutatã, declarat. Sunt

uero

uero hæc. Quid ergo censendum? ipse mensuras siue humidorum siue arentium eiusdem ponderis non esse & apud Nicandri interpretem, & apud Palæmonem legi. Sic ille. Quid apud Rhemniũ Fannium Palæmonem legerit, paulo ante exposuimus. quid uero apud Nicãdri interpretem in alio opere tum etiam mox nonnihil explicabimus. In utróq; certe liquores inter se differre legit. Arida uero in Plinio deprehendit distare. quod etiamsi Plinius tacuisset, facile Alciatus conijcere potuit. Deinde pergit. Quapropter si uasculũ quod sextarium tritici capiat, põdusq; unciarum sedecim habeat, quis aqua uel uino impleuerit, uiginti ferè uncias efficiet: grauius enim est uinum seu aqua non solum tritico sed etiam oleo. Ita Alciatus. Hoc autem, id est sesquiquartam proportionẽ habere uinum uel aquã ad triticum, neq; ex Fannio, neq; Nicandri interprete didicit. nam hi nullam mentionem fecerunt ponderis aridorum, nedum tritici. igitur experimento quod si est, non fuit scribendum grauius est uinum uel aqua tritico, sed tritico quod ego appendi. nam tum Beticũ, tum Africũ grauius est aqua uel uino, etiamsi ex Fannij sententia concedamus sextarium uini uel aquę pendêre uncias uiginti. sedecim enim sextarij aquæ uel uini tunc pendebũt solum uiginti sex libras & uncias octo, cum sedecim tritici Betici

pendeant

pendeant libras uiginti septẽ. Africi uiginti septem & dodrantem. Igitur Beticum triente, Africũ libra & uncia grauius est. Oleo tamen & uinum & aqua ponderosius. Sequitur in Alciato. Mel quoqꝫ, ut pote grauissimum, pondere à cæteris differt, ita ut in duabus quibusqꝫ libris selibra supersit si confera tur oliuo. Sic ille. Hanc autem sententiam siue pu/ tauit è Fannio posse elici, siue Nicandri interprete, ueram non esse constat. Fannius quidem ait.

Selibramqꝫ ferunt mellis supereſſe bilibri.

Non uolens id,quod Alciatus dicit, sed sextarium mellis pendêre duas libras cum dimidia, cum olei pendeat,ut declarat carmen superius,sesquilibram. igitur mel plus pendet oleo librã. E Nicandri uero interprete colligitur librã mellis uiginti unũ stagiũ cum dimidio plus pendêre quàm olei libram. duæ ergo libræ mellis plus pendẽt quàm olei,stagia tria & quadraginta.quia uero stagiũ, ut ipse explanat, est drachmæ unius & dimidiæ,fient drachmę sexa ginta quatuor cũ dimidia,quæ efficiũt octo uncias & drachmam dimidiam. Igitur neqꝫ ex huius sen/ tentia potest Alciatus ita conferre mel oleo.Qualis uero ea sit alibi differui. Subnectit his. Cum ergo in pondere mensuræ huiusmodi differant, arbitror ueteres in commune constituisse,ut unciarum quin decim esset sextarius, ut quod uas leuissimi tritici

uncias

uncias quindecim cõtineret, sextarius esset. Hęc ille. Leuissimi quidem tritici sextarius Romanus quindecim uncias pendet Plinio, qui scribit modium uicenas libras pendêre. Verum ex hoc loco non tam sua probat Alciatus, ut nec potest cum tanta sit tritici diuersitas in pondere, quàm ex alio ubi de Atticis loquitur quemadmodum supra ostendi. qui locus de oleo est intelligẽdus, ut certe de nullo alio neq; liquido, neq; arido intelligi potest. Præterea cũ è Galeni scriptis necessitate quadam cõsequatur sextarium Romanum oleo plenum pendêre uncias sedecim, drachmas quinq;, scriptulum unum: E Plinij leuissimi tritici uncias quindecim, si iuxta proportionem quam inter se habẽt ipsi cõferas Atticum, qui oleo repletus pendet quindecim uncias, tritico refertus leuissimo pendêbit tãtum tredecim uncias cum dimidia. Qui ergo ueteres in cõmune constituerunt quindecim uncias leuissimi tritici appẽsi, sextarium complere? Attici ne? quorum mensuras declarat Plinius? Minime. nam apud eos sextarius leuissimi tritici, ut iam dixi, pendêret tantũ tredecim uncias cum dimidia. Tametsi non credimus Græcos quantumlibet fuerunt curiosi, tantã habuisse curam leuissimi tritici quod Romam inferebatur, quodq; Plinius alibi expressit, ut per id suas mensuras explicarint. Romani ergo. Sed quis hoc scribit? Plinius dicet. at

ille in commune non dicit ueteres sic sextarium constituisse, sed ex eo intelligi potest calculis subductis sextarium leuissimi quidem tritici pendêre uncias quindecim, non minus uero grauissimi uncias uiginti, drachmas sex cum dimidia, & alterius cuiuspiam tritici sextarium aliud pendêre. Vides igitur quod non sat ponderis habeãt dicta Alciati. Sed obscura sunt quæ subiicit. Sic de aqua, oleo, melle, cæterisq; siue aridis, siue humentibus. Quid ergo uas quod leuissimæ aquæ, quæ est pluuia, leuissimi olei, leuissimiq; mellis, atq; aliorũ liquorũ tum etiam aridorũ, cõtinet uncias XV sextarius erit? tunc tot erũt sextarij quot sunt liquores & arida. Idẽ sequitur si leuissimum intelligendũ nõ est. Interrogabimus igitur an Romani tot sextarios diuersos habuerint, an unum aliquẽ certæ & iustę capacitatis. Certe cum id quod è scriptis eius sequi indicaui, nõ uideatur uelle, dicet ipsos sextarium habuisse definitæ quidem capacitatis, sed diuersi ponderis, prout res quas eo metiebantur diuersæ pondere extitere. Non ergo potest ullo modo dicere ueteres in commune constituisse sextarium unciarum esse quindecim põderalium. Alciati opinione iam satis refutata & hac parte, ueniam ad Budęum, qui nititur è tritico appenso, & aqua, quasi experimento quodam, sextarium Romanũ dupondium asserere. Audiamus uero ipsum. Satis autem habui

habui hoc dicere, experimento me cognouisse sex/ tarium Romanum dupondium pendere. Id quod rursus mihi credi nolo nisi argumentis optimis pro bauero. Quibus autem id probat? Primo adducit uerba Plinij de tritici põdere. deinde subnectit, His uerbis Plinius docet quod deterrimum sit triticum, id pendêre in modios uicenas libras. Quod autem longe optimũ, ut Africum, septem & uiginti libras & dodrantem. Hæc è Plinij sententia. Pergit. Hoc cum ego probare uellem, tritici sex semisextariolos nostros, id est sesquipintam pro captu bilancis ad/ mensus, in altera lance depleui, & ponderibus iden/ tidem examinatis ad parem tandẽ libram perueni. Sic ille. Quãtum uero ex eius sententia sex semisex/ tarioli efficiũt, mox ipse declarabit. Ait deinde. Hoc cum in lectissimo tritico fecissem ponderaq; adno/ tassem, ad aliud triticũ transij. Erant enim mihi pul/ uini duo Francicani tritici sulcatim, ut assolet, in hor reo dispositi ut eodem ex agro, sic non eadem sege te cum igitur ex eo similiter eandem mẽsuram pen/ sitarẽ, hoc discriminis adnotaui ut quod in eis pul/ uinis eximiũ esset, & exacte excussum uẽtilatumq;, eius mẽsura iam dicta leuiter agitata, & radiolo stri/ cta, dupondium nostrum & quadrãtem penderet, lance etiam pessum cunte. Quod autẽ negligentius uentilatum, & nonnulla ex parte lolio & melanthio

mixtum,aut alia ſeminum inanitate, id duas libras & quadrantē ſiciliquo minus in æquilibrio teneret. Hoc credimus,ut eſt uir diligens & doctus, factum à Budęo.ac melioris tritici Francici ſex ſemiſextario los pendêre duas libras Parrhiſias & quadrantem, uilioris duas libras & quadrantem ſiciliquo minus. Sed quid poſt ſcribit? Hæc menſura,id eſt ſex ſemiſextarioli , quos ſextarios duos Romanos iudicatū iri omnibus fortunis meis cauere non dubitarim, ſi quis diligenter animaduertere uelit, & ueritatē modulis & ponderibus explorare. Vides ex hac obligatione, ut pro certiſsimo habeat ſenos ſemiſextariolos tantum capere, quantum duo ſextarij Romani·quod tritici quidem appenſione,de qua hic agit, probare non poteſt.nam pro bonitate & uilitate diuerſi admodum ponderis eſt , unde hæreret ipſius experimentū.ſed alias rationes quibus uidetur poſſe,in alio opere excuſsi,nunc quæ ſequuntur expendamus . Seni inquam ſemiſextarioli octauam partem modij efficiunt,quorum pōdus triticeū ſi octonario multiplicetur,fient in ſumma duodeuiginti libræ noſtrę lectiſsimi quidem tritici. deterioris autē, id eſt quiſquilijs ſeminum mixti, duabus uncijs minus,id eſt ſiciliquis octo.Si uerum eſſet ſex ſemiſextariolos eiuſdem eſſe capacitatis cuius duo ſextarij Romani,neceſſario conſequeretur,quod octonario

multi·

multiplicati, efficerent duodeuiginti libras lectiſsimi tritici, quia ſex, ut aſſerit, faciunt libras duas & quadrantem. Tum explicat diuerſitatem libræ Parrhiſijs uſitatæ à Romana his uerbis. Porrò cum libra noſtra, ut ſæpe dixi, zygoſtatica qua merces appenſiles negociatores admetiũtur, quadrante maior ſit libra Romana, fit ut duodeuiginti libræ noſtræ, quatuor & uiginti libras Romanas æquent. An ea differentia ſit libræ mercatoriæ ad Romanam ſimiliter alibi perpendimus. Pergit Budæus. Ita fit ut triticum noſtrum in agro, qui Francia dicitur, natum, duabus libris Siculo leuius ſit, cuius tamen ſupremã notam exiſtimo ſemiſſem aut quadrantem uiginti quatuor libris addere poſſe. Primum hæc cum Plinio non concordãt. qui minus multo pendere Gallicum ſcribit. Deinde nec ipſe Budæus exacte ponderauit: nam ſi ſemiſſe plus pendet, nihil ne hoc putat eſſe Budæus? poterant ſex uncię reſolui atq; exacte dici quãtum ſextarius Romanus tritico optimo impletus pendeat. quod ſi ibi parum uideretur, in modio tamen, ubi ſedecies excreſcit, non erat negligendum. Sequitur. Hoc genus experimenti cum cuiuis obuium ſit & expoſitum, non eſt cur alia Plinij authoritate uel uera, uel mendoſa, impugnare ueritatẽ quiſpiam citra pertinaciæ reprehenſionem poſsit. Si Budæus uera eſſe ſua firmis argumentis probaſ-

set,atq; his ipsis quispiam non assentiret, iure pertinax dici posset,aut saltem tardus, si ea quæ dixisset uera, ingenio consequi non potuisset. nunc cum id nondum factum & adhuc sub iudice lis sit, nullus iure pertinax dicetur opinor. sed interea temporis nobis cum Budæo æquo iure disceptare licebit,usq; dũ ueritate bene cognita doctissimi & optimi quiq; sententiã tulerint. Et profecto hæ atq; aliæ eiusmodi asseuerationes cum alioqui apud me ob insignem eruditionem grauis esset Budæi authoritas,me non parum commouerunt,adeo ut pene eò deduxerint, ut opus ceptum intermitterem. uerebar enim ne forte mihi perpetuæ contẽtiones cum uiris illis doctissimis futuræ essent. Deinde ueni in hanc sententiam ut mea simpliciter probarem absq; diuersarum sentẽtiarum refutatione. Quod ut doctis sat fuisset,ita rudibus atq; etiam quibusdã mediocribus facile potuisset imponere tántorũ uirorum authoritas·quam iam aliquot annis,libris nõ indoctis æditis,sibi compararunt. Periculum itaq; erat mea condẽnari posse antequàm intelligerentur. quod etsi me non perinde mouisset, multis tamen obfuisset ueritatem in incerto relinquere. His ego motus argumentis ago cum Budæo·qui ut iuris est peritissimus, ita amantissimus credo ueritatis. Si itaq; sua cognoscet non uera,de sententia desistet. sin uera,solidis argumẽtis

mea

mea refellet. quod si fecerit equidem nõ modo non indignabor, sed etiam gratias habebo pro ueritate commonstrata. Verum difficile hoc futurum arbitror: quod ego optimorum authoritatem sequutus in hanc sententiam, quam tueor, uenerim: ipse suis quibusdam coniecturis & experimentis, uiderit ꝯ certis, nitatur. quanquam ne hic quidem præiudicare uolo, sed licebit his existimare qui utriusq; nostrũ scripta diligenter legerint. Cæterum quæ in Plinio Budæi sententiæ aduersa sunt, minime sunt mendosa, sed uera, quæ de Atticis recte intelligi, quod etiã ipse Plinius uult, supra declaraui. Si igitur Budæus sextariũ Romanum tantũ modo dupondiũ esse tradit, nihil ipsi repugnãt, ut nec mihi qui uiginti unciarum esse mẽsuraliũ aio. Si uero sextariũ qui duplus est cotyles Atticæ similiter dupondiũ statuit, quod facit easdem Atticas & Romanas mensuras esse scribens, hæc Plinij multum ipsi aduersantur, & recte. Igitur quod ad Atticum attinet sextarium Plinij authoritate citra pertinaciæ reprehẽsionem, spero, me impugnaturum Budæi sententiam: quod ad Romanum, aliorum, & nõ infirmis argumentis. Pergit deinde. Hic si quis selibras legat, ut habent quædam exemplaria antiqua, ut sit, adijcit Sardium selibras: hoc etiã amplius id quod agimus confirmabit cum Plinius dicat grauissimum frumentum libras unam

& ui/

& uiginti & dodrantem pendêre,& nos experimen
to didicerimus quod optimũ apud nos sit frumen
tum, id in modios Romanos quaternas & uicenas
libras pendêre. Quare si Plinius in põdere non de
ceptus est, uel nostrum triticum etiam Africæ præ
stantius est. uel libra Romana maior aliquãto fuit,
quàm nos eam esse statuerimus. & tamẽ periculum
nullum est,ut arbitror,ne minorẽ fecerimus libram,
cum mensuras auxisse uideamur, quæ pondere de
prehenduntur. In hanc enim tantum partem errare
potuimus,utpote cum Plinius sextarium centum &
uiginti drachmarũ faciat, quem nos bilibrem fuisse
contendimus, id est drachmarum centum & nona
ginta duarũ:qua ratione hemina libralis fuit,quam
Plinius sexaginta drachmarum fuisse dicit,id est ter
tia parte minorem,atq; eò amplius. Hæc ille. Hanc
lectionem, quam profert Budæus non amplector,
quod pugnet cum ipso Plinio,ut supra ostendi.Sed
utramcũq; tandem Plinij lectionem probaueris,ni
hil ex ea iuuatur Budæus,quo duarum librarum se
xtarium Romanum astruere possit. Quod uero ait
tum Francicum triticum Africæ præstantius esse,
quippe quod grauius,id ut in laudem Galliarum ce
dit,ita gratulor Germanis quod tam cultam terram
occuparint. Si quid enim laudi dari potest non mo
do Francis & Burgundis & Nortemannis qui Gal
lias

lias occuparunt,sed etiam Anglis & Pictis atq; Scotis qui Britannias, Sucuis & Gotthis qui Hiſpanias, Vandalis qui Africam, Gotthis & Langobardis qui Italiam,hoc communi Germanorum gloriæ debetur. nam hi omnes Germani fuerunt. Sed quod ſcribit,& nos experimento didicerimus quod optimum apud nos ſit frumentum,id in modios Romanos quaternas & uicenas libras pendêre, Si uerum eſſet,ſextarius Romanus eo tritico impletus pendêret ſeſquilibram. Mẽſuras autem capaciores ipſum feciſſe ex libro primo intelligi poteſt.unde in eam partem peccauît.Plinius uero,ut iam ſæpe dixi,Atticas menſuras exponit,atque hinc ſequitur Atticum non Romanum ſextarium tot pendêre drachmas. Sequitur mox. Carmina autem quæ apud Priſcianum leguntur ſextarium uiginti unciarum eſſe ſtatuunt.quo fit, ut noſter ſuperquintus ſit eius, id eſt quinta parte ſuperans.Fannius annexus eſt Priſciano apud quem non legitur ſextarium uiginti unciarum eſſe, ſed ſextarium aquæ uel uini pendêre uiginti uncias ut olei ſeſquilibram, mellis libras duas cum dimidia. Verum intelligimus ex eo Budæum cum Romanum ſextarium dupondium eſſe aſſerit, de aqua pleno ſentire. quem ego aliquanto minus, quàm Fannius ait,pendêre probaui.quis igitur non uidet Budæum multo capaciorem quàm uere fuit

ſtatuiſſe? Deinde diſputat de loco Plinij, quæ, quoniam ipſius opinionem non confirmant, relinquamus. Poſtea admonet quo modo triticum recens ſit metiendum. atque hactenus nihil aliud egit, quàm quod Francici tritici pondus ſuo modo cõſtituerit. Poſtremo ſic, quod uult, colligit. Verum qui hoc quod diximus tritico expendendo fecerit, tum demum aquę pondus exploret. futurum enim recipio ut quæ menſura tritici duas libras noſtras & quadrantem pependerit, id eſt ſex & triginta uncias, eadem tres libras noſtras, id eſt quatuor Romanas pondere aquæ efficiat, ut ſit inter triticeũ aqueumq; põdus proportio ſeſquitertia. qua ratione bilibrem fuiſſe ſextarium antiquum, neceſſe eſt. id quod Iſidorus ex quopiam authore antiquo ſcripſit. etiamſi Plinius heminam ſexaginta drachmarum eſſe dicit. quod perinde ualet atq; ſi ſextarium libræ unius & quadrantis eſſe dixiſſet. Quid ex his, quæſo, inferri poteſt? aliud nihil niſi Francicum triticum ſeſquitertiam proportionẽ habere ad aquam, quam Budæus appendit, ſi æqualis menſuræ appenduntur. Hoc ergo experimento nihil agit. probandum eſt ternos ſemiſextariolos Francicos tantũ capere quantum capit ſextarius Romanus. Audiamus uero quo modo id probet. Sed de modio citanda ſunt exempla. Cato. Vbi ſementem paraueris, glandem parari le-

ri legiq; conuenit,& in aquã conĩci.Inde ſemodios ſingulis bubus dare oportet, ſi laborabunt. Colu/ mella de bubus aratorĩs loquens libro ſeptimo.Bu bus pro temporibus anni pabula diſpenſantur. Ia/ nuario menſe freſi & aqua macerati erui quaternos ſextarios mixtos paleis dare conuenit,uel lupini ma cerati modios, uel cicerculæ maceratæ ſemodios. Idem ſi grano abſtinemus & regionis copia permit tat,cum frõde laurea & ilignea glans adĩcitur.quæ, niſi ad ſatietatem detur,ſcabiem parit. Poteſt etiam ſi prouentus uilitatẽ facit, ſemodius fabæ freſæ præ beri Nouembri menſe ac Decembri.per ſementem quãtum appetit bos tantum præbendũ eſt. plerũq; tamẽ ſufficiũt ſingulis modĳ glandis & paleæ ad ſa tietatẽ datę,uel lupini macerati modĳ,uel erui aqua cõſperſi ſextarĳ ſepteni permixti paleis,uel cicerculę ſimiliter maceratæ ſextarĳ duodeni,uel ſinguli mo/ dĳ uinaceorũ. His exẽplis conĩcere poſſumus mo/ dium Romanũ non diſparẽ fuiſſe ei mẽſuræ,quem bœotiũ noſtrates uocãt.cum ſit diurnus cibus bouis aratoris modius aut ſemodius pro uarietate pabu/ li.Apud nos equis uiatorĩs per diuerſoria cibus ſta tus eſt in dies ciſtellę ternæ auenę,ut in Italia ordei. Sic enim ſemper tulit ſtabulariorũ formula.Sed ſtri goſis equis cum lõgis itineribus fathiſcunt auctariũ noctu dari ſolet,id eſt quarta ciſtella.Hæ quaternæ

menſuræ bœotium uel boſſellum noſtrum tritica/
rium implent, qui modus eſt omnibus iam ſarcina/
riis equis per ſtabula uiatoria ſtatutus. Hæc Budæ/
us. Cuius cõiectura nulla, meo iudicio, eſt. quod rei
ruſticæ ſcriptores his uerbis menſuram pabuli bu/
bus dandi præſcribant. ipſe hodiernam pabuli equi
ni rationem explicet · cum diuerſa ipſis ſint pabula.
boum enim ferè eſt glans & legumẽ. equorum, aue
na, & ſeminis genus, quam ſpeltam Itali uocant · ac
permutatio non fiat, niſi ſumma neceſsitas cogat.
Quare niſi ad bubuli pabuli hodiernam rationem
quadret, nihil aget hac coniectura. Et ueriſimile eſt
non pauca hac parte non modo in Gallijs & Hiſpa
nijs, ſed etiam Italia ipſa mutata · quod à diuerſis no
ſtris gẽtibus uaſtatæ hæ regiones & occupatæ ſint.
Pergit paulopoſt. Poſt hęc antiquitatis monumẽta
cum mẽſurarũ modos deprehẽdere magnopere co
perem, ad pondus examinare rem inſtiti. quo facto
cũ nec ex carminibus illis, nec ex Plinio reſpõderẽt,
nihil potius tãdem inueni, cꝫ id quod apud Iſidorũ
non optimũ ipſum authorẽ, ne harũ quidem rerum
legitur: uſqueadeo, quod Plinius aiebat, nullus liber
tam malus eſt, ut non aliqua ex parte proſit. Hemi/
na, inquit ille, appendit libram unam, quæ gemina/
ta ſextarium facit. Sextarius enim duarũ librarum
eſt. Plinij de Atticis, Fannij uero partim de ijſdem

partim

partim de Romanis intelligenda esse ostendi. quæ magis conueniunt cum ueritate, quàm Isidori quæ probat Budæus. Sed de hac Isidori opinione primo libro copiose dixi, quare nunc eadem repetenda non sunt. Subiungit. Hoc cum legissem ilico tres libras nummularias, id est sesquilibram negociatoriam in lance grãdiuscula statui, cuiusmodi sunt lances quibus ad argentum expendendum utuntur. in opposita lance aquam fundere famulum qui mihi astabat iussi, quo ad rem deducerem ad exactum æquilibrium. id quod assecutus sum adiiciendo uicissim adimendoq; aquulã argentea ligulatum uascula stannea implendo, non usualia illa quidem & ex suppellectili sumpta, sed iustæ omnino mẽsuræ, quibus uenditãdo uino cauponantes uti solent. tandem comperi duas libras Romanas, id est duodenarias, quæ tribus octonariis, id est nummulariis respondent, eam omnino esse mensuram, quam ternos semisextariolos lingua uernacula huius urbis appellat. qui dodrans est eius mensuræ, quam pintam eadem lingua uocat. Hæc Budæus. Isidorus quidem scribit heminam pendêre libram unam & sextarium duas, sed cuius rei nusquam exprimit toto isto capite. quam ob rem apparet ipsum harum rerum ignarum fuisse. Sed unde hoc in mentem uenit Budæo Isidorum de aquæ pondere loqui? Cur

non potius sequitur Fannium, qui expressis uerbis ait Sextariũ aquæ pendêre uiginti uncias? Sed quia authoritati dubiæ, ut non dicam falsæ, innititur, nihil probat. De libra Romana proximo libro dicã. Pergit demum. Hoc comperto cum uasculum illud dodrantale tritico primę bonitatis implerem, identi demq; in modium id est bossellum trãsfunderem, non ante æquatum ad summa labra reddidi quàm sedecies impletum itidem uasculũ in modium trãsfudi. Id cum ad pintam exigerẽ, duodecies exhausi exacta obseruatione trãsuasando. Hac ratione cum cotula geminata sextarium faciat, qui bilibris est, oportet eam libralem esse, id est sex & nonaginta drachmas pendêre. ita oxybaphus qui cotulæ quarta pars quatuor & uiginti drachmarum erit, hoc est quadrãtale. & cyathus qui sextarij duodecima pars est, sedecim drachmas pendebit, id est sextantem libræ Romanæ. Nostra uero pinta duodecima pars est modij, id est amphoræ sexta & tricesima. Hactenus Budæus. Si fundamentum cui innititur, nempe sextarium Romanum aquę libras duas pendêre, uerum esset, quædam necessario essent uera, quæ scilicet de hemina, acetabulo, & cyatho ab ipso dicuntur. quædam nõ dicerem falsa, sed crederem, ut quæ de Francicis mensuris scribit. iam nec ipsum fundamentum uerum esse hactenus probauit, nec proba-

re

re opinor poterit. qua de re omnia rursum incerta sunt. Pergit postea rem adaptare ad Francicas mensuras, quod nihil ad sextarij probationem facit. quocirca id omittam. nam quiuis legere poterit. De tritici itaque pondere nihil certi scribere possum. nam non parum pro regionum diuersitate, atque item in his ipsis agrorum situ & terræ generibus uariat, præterquàm quod Plinius scripsit, cui facile credimus, ea quæ Romæ erant propemodum decantata, notissima fuisse. Si itaq; iuxta Fannium acceperis sextarium Romanum aquæ pendêre uiginti uncias, Gallici uero tritici, quod è Plinio sequitur, quindecim, erit sesquitertia proportio, quam Budæus asserit, inter aquam & triticum Francicum, atque tum Gallicum triticum nihilo hodie grauius est, quàm fuit olim. Non ergo dicendum sextarium aquæ pendere duas libras. quod etiã Isidorus non scripsit, nedum è bonis authoribus quispiã: sed cum Galeno potius sentiendũ est. quia uero tũc ea proportio nõ remanet, fit aut quod grauius triticum Budæus appenderit quàm Romã inferebatur, aut quod aliam quàm pluuiã & non satis puram aquam sumpserit. Quod uero de restitutione libræ Romanæ & amphoræ, unde sua procedũt, scripsit, in alio opere expendimus. iam ad ordeum ueniam. Cuius pondus his uerbis explicat Plinius eodẽ capite. Leuissimum

ex his

ex his ordeum, raro excedit quindecim libras. Pendet itaque sextarius undecim uncias & drachmas duas. De rerum pondere satis. Nunc notas tam Græcarum quàm Romanarum mensurarum expo nam, quo finiam hunc librum. Mensuræ Romanæ suas notas habent, quas præter Volusium Metianum in libello De asse, scio explicasse neminem. Forte in hac re aliquid egregij præstabit Ioannes Auentinus Boious, qui se De mensuris & ponderibus scripturum promisit. nihil enim dubito quin multa in antiquis monumentis, quæ sunt in Norico & Rhetia secunda obseruauerit, tum etiam in ueteribus codicibus, qui extant Augustæ Tiberij apud diuum Hemeranum, & in cœnobijs ad Danubium sitis, quæ superius & inferius Altachum dicuntur.

Culei autem nullam notam hactenus inueni. Quadrantalis, quæ amphora uocatur, talis erat. q. Vrnæ uero q s. qua significatur dimidium quadrantal esse. Congij ɛ. Sextarij ɔ. Heminæ ɔ s, iterum adiecta dimidij nota declaratur heminam dimidiũ esse sextarium. Quartarij Q. Cyathi cv. In aridis uero, Modij M. Semodij M s. Acetabulum autem & ligulam notis uetres scripsisse quoque non inueni. Sic se habent Romanarum mensurarum notæ, si quis notarius his uti uelit. Porrò Græcarum maxime in usu sunt

apud

apud medicos. Si κ & ρ supraponitur μ, significat κορμός, hoc modo κ̎ρ. χ habens ο supra additum notat χόα hac figura χ̊. ξ habens suprascriptum ε, indicat ξέστης sic ξ̔. Sed frequẽtius ita notatur, ut recta linea ξ inferiorem partem secet hoc modo ξ̸. κ supra scriptum habens ο, atq; lineam obliquã quæ inferius eius cornu dissecet, significat κοτύλη hac figura κ̸ο. ξ si habuerit supra additum ο, indicat ὀξύβαφον hac pictura ξ̸ο. κ habens superne scriptum υ, atque lineam obliquam, quæ inferius eius cornu secet, significat κύαθον hoc modo κ̸υ. μ habens superne scriptũ υ, indicat μύστρον hac figura μ̆. χ habens superne positum κ, significat χήμη isto modo χ̎. Sed & τρύβλιον, quod idem est cum cotyle, sic notatur, ut τ ipsi ρ & υ subiungantur, hac forma τρυ. In aridis quoque si μ habuerit superne positum ε, significat μέδιμνον hoc modo μ̆. Si χ habuerit superne scriptum ν, notat χοίνικα hac figura χ̆. Tantum de notis, sequuntur pondera.

GEORGII AGRICOLAE
LIBER QVARTVS DE ponderibus Romanis.

ENSVRAS & rerũ quarundam, quę metiri ſolent, pondera tribus ſuperiorib. libris conatus ſum diligenter explicare & pro uiribus defendere, ne uel propter obſcuritatem facile rurſus poſſent corrumpi, uel propter diuerſas opiniones dubij multum, fidei haberent parũ. Duobus uero ſequentibus libris ipſa pondera, quibus eaſdem res graues aut leues cenſemus, ſunt declaranda. Hæc autem inſtituti operis pars, quia tam obſcura inuolutaq; quàm menſurarũ non eſt, nec illi qui nuper de his ſcripſere tantopere inter ſe diſſident, nec mihi opus erit multis rem exponere. Vbi autem ab ipſis diſſentio, non ſępe fit ut cum uno aliquo tantum diſcordem, ſed plerunque cum omnibus. Si igitur unius ſententiam refutauero, omnium refutauero. unde ſic quoq; aliquanto breuior eſſe poſſum. Cum uero Romani perinde ut menſuras, ita ſua habuerint pondera, & item Greci ſua, Romana etiã hic primo tradere decreui: quod ea ipſa cognita

cognita & perſpecta nonnihil lucis Græcis ponderi bus afferre poſsint·præſertim his,quæ unà cum im/perio Romano illi receperunt: quod genus ſunt, li/bra,& uncia. quibus licet è Græcis alij ſcriptores ra/riſsime,medici tamen frequẽtiſsime utuntur. Roma na itaq; pondera ſic ſe habent.Libra quæ & pondo diuiditur in duodecim uncias. Hinc partes eius ſunt Vncia,per ſe. ſextans,duæ unciæ. quadrans,tres.tri/ens,quatuor.quincunx,quinq;.ſemis,ſex,quę etiam ſelibra dicitur. ſeptunx,ſeptem. bes,octo. dodrans, nouem.dextans,decem.deunx,undecim. Seſcuncia autem eſt uncia una cum dimidia . Vncia uero ipſa rurſus diuiditur in duas ſemuncias:in tres binas ſex/tulas,in quatuor ſicilicos,in ſex ſextulas,in ſeptẽ de/narios,in uiginti quatuor ſcriptula.Denarius autem diuiditur in duos uictoriatos , in ſex ſextantes . Sic ipſe ſentio de põderib.Romanis,quod ut confirmẽ ex utriuſq; linguę ſcriptorib.teſtes adhibebo.Libra· itaq; inter minora põdera maximum , inter maiora minimũ eſt.Maiorũ enim nomine cenſentur,quæ li bram grauitate uincũt:minorum quæ contrà,ab ea uincũtur:ut ſit ipſa medium quoddã quod ad utra/que pertineat . Maiora pondera ſupra omiſi, quod ex libra omnia conſtent , nec nomina apud Roma/nos habeant,præter centumpõdium,quod centum eſt librarum . Libra namque pondo etiam dicitur.

Hinc Festus ait Centena pondo dicebant antiqui referentes ad libram. Maiora autem pondera partim discreta partim indiscreta fuisse ex Catone aduertimus, qui sic scribit capite XIII. Centũpondium incertum unum & pondera certa. Per centumpondium enim centena intelligit pondo: per incertum, indiuisum, quod unius massæ fuerit. quemadmodũ & in centenario, quo uocabulo iuniores utuntur, uel hodie uidere licet. Per põdera autem certa, intelligit alia in quæ centena pondo erãt diuisa. nam uerisimile est ueteres Romanos massas certæ grauitatis aliquot habuisse ex metallica materia, in quas centena pondo diuiserint: ut hodie prima massa centum solet esse librarum, non secus ac olim Catonis centum pondiũ. Appellatur uero ea centenariũ, quam idem Cato incertum nominaret, ut alias in quas diuiditur pondera certa. Diuiditur autem in aliquot minores, unde secunda massa fit quinquaginta pondo. tertia quæ dimidiũ secundæ est, uigintiquinq;. Hæc itaq; quarta est pars centumpondŋ, illa, dimidia. Sed eædem centum libræ in quinque etiam partes distribuuntur, ex qua partitione quarta prouenit massa uiginti librarum, quæ iterum diuisa quintam constituit librarum decem. Sic hodie habent põdera maiora, nisi quod maxima massa alĳs cẽtum & decem librarum, alĳs centum & uiginti, alĳs alia esse soleat.

quo

quo fit ut & reliquæ plures libras habeant. Qui igi/ tur pondera hæc usitata considerare uoluerit, non opinor dubitabit Catonis locum sic esse intelligen/ dum. Quin etiam Græcis eiusmodi massas ponde/ rales è plumbo in usu fuisse, quæ aliquot minarum essent, ex Hesychij conijcimus uerbis. μολυβδὶς σαθμόν τι ἐπταμναῖον. οἱ δὲ, μολβίς. id est, Moly/ bdis pondus quoddam est septem minarum. alij molbis dicunt. Sed de maiorum ponderum distin ctione satis. Pro centumpondio dicitur & centena pondo, ut ex Festo, cuius uerba iam retuli, liquet. & centum pondo, ut ex Plauto in Asinaria, qui ait,

Nudus uinctus centum pondo es, quando pendes per pedes.

Sed idem Plautus centumpondio ibidem utitur, cum inquit,

Ad pedes quãdo alligatus es æquũ centũpondium.

Solent itaque Romani scriptores rerum pondera per pondo uel libras significare. Varro de uita po/ puli Romani, ut citat Nonius Marcellus. Delphos Apollini munera missa, corona aurea põdo ducen/ tũm. Idem libro quarto eiusdem operis. Itaque retu lit auro põdo mille octingentum septuagintaquin/ que. Liuius libro quinto ab urbe condita. Et mille pondo auri precium populi gentibus mox impera/ turi factum. Plinius libro trigesimotertio capite sex/

to. Mirum adhuc per Hiſpanias ab Hãnibale olim inchoatos puteos durare, ſua ab inuentoribus nomina habẽtes. ex quîs Bebelo appellatur hodieq; qui ccc pondo Hannibali ſumminiſtrauit in dies. Sic Romano more ferè loquuntur authores. Græci uero minas ſuas in talenta colligunt. Redeo ad libram à qua fit libralis. Plinius libro trigeſimotertio capite tertio. Libralis unde etiam nunc libella dicitur, & dupondius appendebatur aſsis. Et Columella libro ſexto capite ſecundo. Libralesq; offas in præſulſæ adipis liquamine tinctas ligula dimittito. Hinc quoque fit bilibris, id eſt duarum librarum. Martialis quinto Epigrammatum.

Nolo mihi ponas rhombum, mulum'ue bilibrem.

Et trilibris, trium librarum. Horatius in ſecundo ſermonum:

laudas inſane trilibrem Mulum.

Et quadrilibris. Plautus in Aululatia:

Quadrilibrem aulam auro onuſtam habeo, quis me eſt diuitior?

A pondo quoque fit dupondius, quo uſus eſt Plinius loco ſupra citato. De quo ſic Varro ſcribit: Dupondius à duobus põderibus, quod unum pondus aſsipondium dicebatur. id ideo quod as erat libræ pondus. A pondo quoq; fit duapõdo & trepondo. Hinc Fabius inquit libro primo de inſtitutione oratoria

toria

toria: Quid? quod quædam quæ ſingula procul du/bio uitioſa ſunt, iuncta ſine reprehenſione dicuntur. Nam dua & tre & pondo diuerſorum generũ ſunt barbariſmi: at duapõdo & trepondo uſq; ad noſtrã ætatem ab omnibus dictũ eſt, & recte dici Meſſala cõfirmat. Sed Scribonius Largus põdo dua & pon do tria dicere conſueuit, quẽadmodũ pondo quinq; uel ſex. ut Compoſitione XLV. Spumæ argenteæ pondo dua. & Cõpoſitione LXXXII. Reſinæ tere/binthinæ pondo dua, ceræ põdo ſemiſſem. & Com poſitione CCLXVI. Ceræ pondo dua, reſinæ fictæ pondo dua, picis Hiſpanæ pondo tria, ammoniaci pondo libram. Hæc ille. Pondo itaque ſi ſolum po/nitur idem quod libra ſignificat: ſin alteri uocabulo ponderis adiũcitur, id quod Græcis ϛαθμῷ uel ὅλ/κῃ, id eſt pondere. Sic ſcribitur pondo libra, pondo uncia, pondo ſemuncia, ad differentiam libræ, un/ciæ, & ſemunciæ menſuralis: quas ut ab aliis ponde/ralibus diſtinguant, Græci addunt μέτρῳ, quod eſt menſura. Is itaque uſus in pondo Romanis ad/eo inualuit, ut etiam iis ipſis, quæ ambigua non eſ/ſent, adiiceretur: ſic ſæpe ſcribitur pondo denarij duo, tres, quatuor. Verum de hac re plura libro pri/mo dixi: nunc probandum eſt libram duodecim eſ/ſe unciarum. Cuius rei teſtis eſt primo Galenus, eius uero uerba non eſt cur iterum referam. deinde

Volu/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Volusius Metianus in libello de asse,cum ait: Ponderis eadem diuisio est quæ æris.nam in quas partes as diuiditur, in has & libra dispenditur. As autem diuiditur in duodecim uncias, ut idem atque etiam Balbus ad Celsum de agrimensoria scribit, igitur & libra in duodecim uncias dissecatur. Medicamẽtarij indocti qui libram sedecim unciarum,quot sane negociatoria est, in medicamentis conficiendis accipiunt, non minus hic aberrant ac in libra mensurali. Proportio namque medicinarum, quas recipiunt mixturæ, mutatis ponderibus non respondet. qua de re alibi uberius disserui. Huius itaque erroris uitandi gratia quot unciarum sit libra necesse fuit probari. Sed audiamus Volusium quomodo as diuidatur, cum omnino par sit ratio libræ. notas autem nunc omittam. Prima diuisio solidi, id est libræ, quod as uocatur, in duas partes dimidias diducitur,pars dimidia semis uocatur. Sequens diuisio fit in tres tertias partes, pars tertia triens uocatur.Sequitur diuisio in quatuor quartas, quarta pars quadrans uocatur. Deinceps fit diuisio in sex sextas partes,sextæ partis nomen est sextans. Deinde diuiditur in octo octauas,quæ sescũciæ uocantur.Item nouem nonas,nona pars uocatur uncia duæ sextulæ. Diuiditur item as in duodecim partes duodecimas,uocantur singulę unciæ.Hæc uelut ele-

elementa primæ de asse distributionis æqualitatem seruãt. si quid quibusdam parum detrahas uel conferas fient dispares. quare si quadranti sextantem, uel trienti unciam applices, facies quincuncem, qui constat ex quinque uncijs, hoc est quinque duodecimis. Si semissi applices duodecimam, uel quincunci sextantem, uel trienti quadrantem, efficies septuncem, hoc est septem duodecimas. Si septunci applicueris unciam, uel semissi sextantem, uel quincunci quadrantem, uel trienti tantundem, facies bessem, id est duodecimas octo. Si bessi applicueris unciã, uel septunci sextantem, uel semissi quadrantem, uel quincunci trientem, dodrantem efficies, hoc est nouem duodecimas. Si dodranti applicueris unciam, uel bessi sextantem, uel septunci quadrantem, uel semissi trientem, uel quincunci tantundem, facies dextantem, hoc est decem partes duodecimas. Si dextãti applicueris unciam, uel dodranti sextantem, uel bessi quadrantem, uel septunci trientem, facies deuncem, hoc est undecim duodecimas. Ex his apparet in quas partes æqualiter, in quas dispares as diuidatur. Hæc ille. Eadem plane tradit Balbus ad Celsum. Sed horum nominum etymologiam Varro explicat libro quarto de lingua latina, his uerbis: Vncia ab uno. Sextans ab eo quod sexta pars assis, ut quadrans quod quarta, & triens tertia pars. semis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

quod ſemis,id eſt dimidium aſsis, ut ſupra dictum eſt. Septunx à ſeptem & uncia concluſum. reliqua obſcura,quod à diminutione. & ea quæ diminuuntur ita ſunt ut extremas ſyllabas habeãt.ut à decem una dempta uncia deunx, dextans dempto ſextante,dodrans dempto quadrãte. Bes ut olim dempto triente. Hactenus Varro. Hæc libræ diuiſio eſt,cuius uſus pro pondere adeo frequens eſt in medicina,ut exemplis ueterum rem cõfirmare nihil opus ſit.Selibræ uero uocabulo utitur Liuius libro quinto ab urbe condita. Cui uniuerſi ſelibras farris & quartarios uini ad ædes eius,quæ in arce erant,contulerunt.& Celſus libro quinto capite decimooctauo:Cerati eloti,quod ϖεπλυμμένον Græci uocant, ſelibram. Semis quoque pro eodem pondere uſurpant. idem Celſus capite XIX in emplaſtro quod exeſt corpus: Ceræ, reſinæ terebinthinæ, thuris, olei ueteris, atramenti ſutorij, ſalis ammoniaci pondo ſemis.Scribonius Largus cõpoſitione CCLXVI. Ammoniaci pondo libram, thuris pollinis pondo ſemis,galbani pondo ſemis. Dextans ſic quoque in uſu eſt.idem compoſitione CCIII. Cum olei ueteris pondo dextante liquefacta ab igne,mortario ſuper infunduntur.Et Dodrans.Columella libro ſexto capite ſexto:Si nec hęc profuit res,caprifici aridæ conteruntur, & cum dodrante aquæ calidæ dantur. Et

bes

bes. Celſus in emplaſtro, cuius iam mentionem fe/ ci: Aeruginis raſæ pondo beſſem. Atque quincunx. Columella libro duodecimo capite uigeſimooctauo: Item odoramẽta trita, id eſt irim cribratam, quæ ſit inſtar pondo quincuncem & trientem, fœni græci pondo quincuncem & trientem, ſchœni pondo quincuncem in unum permiſceto. Triens præterea. Largus ibidem: Aeruginis raſæ pondo trientem. Quadrans etiam. Celſus in deſcriptione catapotij ad thoracis dolores finiendos: Reſinæ terebinthinæ quadrans. Quin & ſextans. Largus compoſitione CCVI: Myrrhæ, galbani, aloes pondo ſextantem. Sic cæteris uti poſſumus. Hæc autem idcirco adieci ut à noſtris medicis in mixturis deſcribendis reuo/ centur in uſum. alioqui ſunt ſatis obuia. Sequitur uncia, quæ in medicinæ uſu crebrior eſt quàm ut ul/ lo teſtimonio egeat. Iuuenalis etiã uſurpat pro pon dere ſatyra ſexta:

adeo nulla uncia nobis
Eſt eboris.

Seſcuncia, quæ octaua pars eſt libræ, ſiue quarta ſe miſsis utitur Celſus in malagmate Euticlei. Galba/ ni ſine ſurculis ſeſcunciam. Et Largus compoſitione CCX. Olei cyprij pondo ſeſcuncia. Huius ſeſcunciæ dimidia nomine caret, ſed ut illa quarta ſemiſsis, ita hæc eſt octaua. De uſu partium libræ ſatis.

Ipsius uero unciæ prima diuisio est in duas semun/cias:quod uocabuli compositio indicat:& Varro li/bro quarto scribit:Semuncia quod dimidia pars un ciæ.Volusius etiam ait: Vnciæ prima diuisio fit in duas partes dimidias,quæ uocantur semunciæ.Vti/tur uero ea Columella capite ultimo libri duodeci/mi: Quod si etiam cum laser non habueris,pro syl/phio mellis adijcies pondo semunciam.Altera diui/sio unciæ est in tres binas sextulas.unde scribit Vo/lusius:Item diuiditur uncia in tres partes,quę uocan tur binæ sextulæ. sunt autem scriptula octo . Cæte/rum binæ sextulæ dicuntur & duella.quod Fannius hoc uersu explicat:

Sextula cum dupla est,ueteres dixere duellam.

Sed quod duella uel binæ sextulæ authoribus me/dicinæ in usu sint,hactenus non inueni . quod uero pondera fuerint ex Fannio clarum esse potest.Ter/tia unciæ diuisio est in quatuor sicilicos . de quo sic Volusius scribit: Item diuiditur uncia in quatuor si/ciliquos,id est quatuor quartas . Sicilicus itaq; dua/rum est drachmarũ . Festus in neutro protulit, cum ait : Sicilicum dictum quod semunciam secet . Hu/ius usum in pondere fuisse indicat hoc Fannij car/men,quo simul & pondus ipsius explicatur:

Drachmam si gemines,aderit quem dicier audis Sicilicus.

Vtitur

Vtitur quoque Scribonius Largus Compoſitione CXLV. Croci põdo ſicilici quinq;, apĩj ſeminis pondo ſicilici ſex. Licet ibidem notis ſcriptũ ſit, quas infra explicabo. Quarta unciæ diuiſio eſt in ſex ſextulas: quod Voluſius declarat hiſce uerbis: Item in ſex tulas ſex, id eſt ſex partes. Sũt uero quatuor ſcriptula. Quin etiam Fannius id confirmat, ſcribens:

Drachmæ ſcrupuli ſi adiectio fiet
Sextula quæ fertur: nam ſex his uncia conſtat.

Neque huius uſum in medicina reperi. pondus uero eſſe uel ex Fannio liquet. Eſt quinta unciæ diuiſio in ſeptem denarios Romanis medicis in primis uſitata. quod maxime teſtibus eſt probandum. ſed prima ueniat in medium Celſi authoritas, quæ medicis nota eſt, aut certe, ob præcipuos artis ſcriptores, eſſe debet. Is ait libro quinto capite decimoſeptimo. Sed & antea ſciri uolo in uncia pondus denarium ſeptem eſſe. deinde Scribonĩj Largi, ex quo idem intelligitur, cum inquit in præfatione: Erit autem nota denarĩj unius pro Græca drachma. æque enim in libra denarĩj octoginta quatuor apud nos, quot drachmæ apud Græcos incurrunt. Hæc ille. Si octoginta quatuor denarĩj conſtituunt libram, libra uero diuiditur in duodecim uncias, ut probauimus, quis non intelligit unciam denariorum eſſe ſeptem? Accedat his Plinĩj teſtimonium ſcribentis li-

bro trigesimo tertio capite nono: Miscuit denario triumuir Antonius ferrum, miscuit æri. Alij è pondere subtrahunt, cum sit iustum octoginta quatuor è libris signari. His testibus satis probatum arbitror libram Romanis esse denariorum octoginta quatuor, unciã uero septem. Sexta & ultima unciæ ponderalis diuisio est in uiginti quatuor scriptula. de qua sic ait Volusius: Item in scriptula uiginti quatuor. Idem post inquit: Præterea dimidium scriptulum audio quosdam ratiocinatores simplium uocare, quod erit totius asis quingentesima septuagesimasexta. Scriptulo autẽ medici ueteres raro utuntur, iuniores frequenter, alij scriptores interdum. Plinius libro trigesimo tertio capite tertio: Aureus nũmus post annum sexagesimum secundum percussus est, quàm argenteus: ita ut scrupulum ualeret sestertijs uicenis, quod efficit in libras, ratione sestertij qui tunc erat, sestertios nongentos. Et Columella libro duodecimo capite uigesimotertio: At si ex eadem pice totam uindemiam condire uolueris, ita ne gustus picati uini possit intelligi, sat erit eidem sex scrupula in sextarios quinq; & quadraginta. Idem capite uigesimooctauo: Tum in serias singulas quæ sint amphorarum septenûm addito medicaminis pondo unciam & scrupula octo gypsi. Hactenus de diuisione unciæ. Sequitur denarij. Is itaque pro-

pon-

pondere ſecatur primo in duos uictoriatos. Pro uictoriato autem olim dicebatur quinarius. Hinc Volusius ſcribit: Victoriatus enim nunc tantundem ualet, quantum quinarius olim. Et paulo poſt: Denarius primo aſſes decem ualebat, unde & nomen traxit. Quinarius dimidium eius, id eſt quinque aſſes, unde & ipſe uocatur. Victoriatus uero cur ſit dictus explicat Plinius libro trigeſimo tertio capite tertio his uerbis: Qui nunc uictoriatus appellatur lege Clodia percuſſus eſt. Antea enim hic nummus ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur. Eſt autem ſignatus Victoria, & inde nomen. Hæc ille. Victoriato frequentiſsime pro pondere utitur Scribonius Largus, at Celſus maluit ſemis denarij loco eius ſcribere, ut libro quinto capite XVIII in malagmate Medi: Panacis p. ⅋ ſemis. Iterum: Plumbi cõbuſti p. I. ⅋ & ſemis. Deinde diuiditur denarius in ſex ſextantes, quod prꝫter Celſum nemo explicauit. Hanc autem diuiſionẽ fecit quod Græcis uti nollet. ijs enim drachma in tot obolos diuiditur, in quorum locum ſubſtituit ſextantes. Vt enim Græci habent drachmam nummum argenteum, ita Romani denarium, cum autem altero pro altero uellet uti, & denarius relatus ad pondera Romana grauior eſſet tribus ſcriptulis, ſextantes excogitauit. Nos igitur cogitemus denarium in XII partes, ut aſſem in XII

uncias

uncias diuidi. ex illis duæ partes dicuntur sextans perinde ut duæ unciæ assis. Erunt itaque sex sextantes in denario, quot in libra inueniuntur. Sed audiendus est Celsus, cuius uerba sunt libro quinto capite decimoseptimo: Vnius deinde denarij pondus diuidi à me in sex partes, id est sex sextãtes, ut idem in sextante denarij habeam, quod Græci habent in eo, quem ὀβολὸν appellant. Id ad nostra pondera relatum paulo plus dimidio scriptulo facit. Sic Celsus. Hæc itaq; diuisio nemini alij in usu est. Sic utitur sextante libro quinto in priori emplastro exedente: Resinæ terebinthinæ, fuliginis thuris, singulorum pondo ℈ z, id est pondo denarij sextans. Sed idem signum etiam est apud eum sextantis libræ: quare diligenter aduertendum ne similitudine uel uocis, uel notæ decipiamur. possumus uero ab errore nobis cauere compositionum naturam considerantes. Sic quoque utitur quadrante libro quarto capite quarto: Aut sulphuris ignẽ non experti pondo ℈ & quadrans, abrotani pondo ℈ in uini cyatho teruntur. Sic denique triente libro quinto in malagmate ad strumam & tubera & carcinodas: Salis ammoniaci p. ʒ. id est pondo triens. Accipio uero quadrantem tres partes duodecimas, trientem, quatuor, ut sextantem duas. Sed de his satis. Ita se habent pondera Romana. Si itaq; maiora in minora

resol-

resoluero, ad tertiam propositi partem ueniam. Libra diuiditur in has partes æquas, in semisses II. trientes III. quadrantes IIII. sextantes VI. sescuncias VIII. uncias XII. In has uero dispares, in deuncem & unciam, in dextantem & sextantem, in dodrātem & quadrantem, in bessem & trientem, in septuncem & quincuncem. Rursus libra, quod attinet ad alia minora pondera, secatur in has æquales partes. in semūcias XXIIII. duellas XXXVI. sicilicos XLVIII. sextulas LXXII. denarios LXXXIIII. uictoriatos CLXVIII. scriptula CCLXXXVIII. Selibra siue semis diuiditur in quadrantes II. sextantes III. sescuncias IIII. uncias VI. semuncias XII. duellas XVIII. sicilicos XXIIII. sextulas XXXVI. denarios XLII. uictoriatos LXXXIIII. scriptula CXLIIII. Aliæ partes libræ ex unciæ diuisione facile poterint colligi, quā subijciam. Vncia secatur in semuncias II. duellas III. sicilicos IIII. sextulas VI. denarios VII. uictoriatos XIIII. scriptula XXIIII. Semuncia dissecatur in duellam cum dimidia, sicilicos duos, sextulas tres, denarios tres cum dimidio, uictoriatos septem, scriptula duodecim. Duella diuiditur in sicilicū unum & eius tertiam partem, sextulas duas, denarios duos & eius tertiā, uictoriatos quatuor cum dimidio & tertiam dimidij, scriptula octo. Sicilicus secatur in denarium unum cum dimidio & eius quartā, uictoriatos tres

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cum dimidio, scriptula sex. Sextula dissecatur in denarium & sextam eius partem, victoriatos duos, & tertiam eius, scriptula quatuor. Denarius diuiditur in duos victoriatos, scriptula tria & tres septimas scriptuli, sextantes Celsi sex. Victoriatus diuiditur in scriptulum unum cum dimidio & tres decimas quartas scriptuli. Scriptulum autem diuidere nunc omittam, quia melius Græcis ponderibus declaratis intelligetur eius diuisio. respõdet enim plane Romano scriptulo Græcorum γράμμα. Nec reliqua pondera præter denarium in sextantes Celsi diuidere uolui, quod ipsi soli sint in usu. Nunc ad tertiam propositi partem ueniam serie consueta. Romanos magnarum rerum pondera per libras uel pondo, quod idem est, explicare solitos, quia dixi, obijciet mihi quispiam Vitruuium uti talento pro pondere cum scribit libro decimo capite trigesimo primo: Erigebatur autem machina in altitudinem ad disjcien dum murum circiter pedes centum. Item à latere, dextra ac sinistra procurrendo perstringebat non minus pedes centum. Gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit quadringẽta LXXX millia pondo. Sic ille. Atque utitur quidem talenti uoce, & recte de rebus Græcis loquens. multo uero etiam rectius explicando quot pondo efficerent tot talenta, ad Romanam

loquendi

loquendi consuetudinem redijt. explicauit autem & idcirco quod Græcis talẽta sint admodum diuersa. hoc uero quod ipse declarat habet centũuiginti pondo. Sed idem dicet Liuium usum talenti nomine de rebus Græcis minime loquentem, cum ait libro ab urbe condita primo: Suessamq; Pometiam ex his ui cepit, ubi cum diuẽdita prẽda quadraginta talenta argenti auriq; recepisset. De re quidem nummaria loquens Liuius, utitur nonnunquã talenti uoce, meo iudicio Atticum intelligens, nili aliud nominatim exprimat. qua de re in Grẽcis plura dicam. Alioqui cum pondus indicare uult, ferè seruat Romanũ loquendi morem, ut libro septimo: Neq; ita rei gestæ fama se Italiæ finibus tenuit, sed Carthaginenses quoq; legatos gratulatum Romam misere cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Iouis cella ponderetur, fuit pondo uiginti quinq;. Idem libro decimo: Argenti quod captum ex urbibus erat, pondo mille CCCXXX. Sic Liuius. Latini igitur si utuntur talenti nomine, maxime pro pondere, quasi semper aut aliqua transferunt è Græcis, aut alioqui de rebus Græcorum loquuntur. Romanum enim pondus minime fuit. Sequitur iam libra siue pondo, quæ idem significare probauimus. quamobrem errauit Perottus uir non indoctus, scribens pondo proprie significare XII libras his uerbis:

Et pondo, quod licet aliquando pro libra inueniatur, proprie tamen significat pondus duodecim librarum,& indeclinabile est. Liuius,Argenti pondo bina & sex libras in militem præstaret.Nec caret singulari, ut nonnulli existimant. Sed sic pondo pro duodecim libris dicimus, ut assem pro XII uncijs. Hæc Perottus. qui cum id non probauerit,uidetur coniecisse ex Liuij loco quem adducit,ubi post pondo bina scriptum erat & sex libras, ex quo maius quiddam esse pondo coniecit.Verum codices Liuiani emendati,habent selibras. & sic debere legi uerbis Plutarchi in Fabio de eadem re scriptis erudite probat Budæus, quem ante me hunc errorem in secundo De asse,detexisse ingenue fateor: ne gloriam alieno labore partam in me transferre uoluisse, iure dicar.Sed idem Budæus testimonijs in speciem claris & euidentibus contendit libram, pondo,minam idem esse. Cum autem mina Attica sit centum drachmarum,ut libro sequenti probabimus, Romana uero libra octoginta quatuor denariorum,ut ex Plinio & Celso & Largo ostendimus · primo intelligitur denarium & drachmam Atticam eiusdem ponderis non fuisse.quod tamẽ,authoritate scriptorum fretus,asserit.deinde ut fuerint maxime, nemo certe è bonis authoribus dixit,unciam plurium drachmarum quàm octo fuisse. Igitur libra erat tãtum nonaginta

ginta ſex drachmarum, quia ſolum duodecim un/ ciarum, cum mina Attica fuerit ſine cõtrouerſia cen/ tum. Vt autem Budæus ſententiam quæ illi ſemel placuit retineat, ſine ullius teſtimonio ait, librã duo/ decim eſſe unciarum & ſemunciæ. Scribit enim ſic in ſecundo De aſſe: Hæc eſt exacta libræ ratio, ta/ men ſemunciam addere nos oportet, cum libra in ratione nummaria cum Græca exæquata ſit, & pla/ ne ſit centenaria. Erit ergo libra Latina non modo ſeſquialtera noſtræ libræ, id eſt ſeſquilibra noſtra: ſed etiam præterea quatuor drachmas habuiſſe in/ telligitur. Idem in principio libri tertij inquit: Ete/ nim cum duodenæ ſint unciæ in libra Romana & in uncia quaterna & uicena ſcrupula, fiũt in aſſe ſcru pula ducenta octoginta octo. eſt enim ſcrupulũ du/ centeſima octogeſima octaua pars aſsis, ut inquit Columella. Hæc recte, & præter Columellam idem clare dicit Voluſius Metianus & Balbus ad Cel/ ſum. Pergit Budæus. Si ergo ſcrupulum auri uice/ nos ſeſtertios ualet, & uicenario numerũ illum mul/ tiplicemus, fiet ſumma quinque millia ſeptingenti ſe xaginta ſeſtertij, quibus ſi ſemunciam addamus, ut ſit libra centenaria quam ante inſtituimus, fient ſex millia ſeſtertiũm. Sic ille. Ex quibus intelligis eum li/ bram, quam eandem putauit cum mina primo cen/ tum drachmarum conſtituiſſe, tum neceſsitate qua/

dam duodecim unciarum & ſemunciæ. Quod uero denarium & drachmam idem arbitretur eſſe,liquet ex his uerbis quæ ſunt in primo de aſſe. Drachma igitur non modo pōdus denarij Romani,ſed etiam nummum ſignificat eodem pondere percuſſum ab Athenienſibus.Et libro ſecundo:At denariū & drachmam eundem fuiſſe nummum,aut eiuſdem certe ponderis & æſtimationis authore Plinio demōſtratum eſt. Hæc Budæus.cætera quiſq; per otiū legat. Sed libram & minam idem pondus non fuiſſe ſatis indicat Dioſcorides,qui nunc libræ, nunc minæ uocabulo tanquam diuerſis ponderibus utitur.& Galenus aperte dicit differre,ut libro ſequenti explanabo. Erat enim mina Attica quatuor drachmis grauior libra Romana. Budæus autem non ſine cauſa in hanc ſententiam uenit, ſed quia uiſus eſt ſibi ſatis probaſſe denarium & drachmā Atticam idem pondus habere,quod Plinius ſcribat libro uigeſimo primo capite ultimo: Drachma Attica:ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur:denarij argentei habet pondus.Et Græci ſic transferant Romana, ut in locum denarij, aut quatuor ſeſtertiûm ſemper ſubſtituant drachmam.ut Plutarchus,ac medici. Contrà Latini, pro drachma Attica denarium. ut Aulus Gellius & Feſtus Pompeius,ipſe etiam Liuius libro XLIIII.. ab urbe condita, Polybij locum recenſens.

Tum

Tum quia Plinius minam uertit libram. Cum tot igitur & tantis testibus etiam in quauis re non inde core errauerit quispiam. Hæc autem omnia ijsdem authorum uerbis repetere nimis longum esset, neq; necessarium, cum quisq; in Budæo ea legere possit, & nos consentiamus sic ab ipsis fuisse scripta. Quid igitur dicet quis? nõne istis concessis quod uult efficit Budæus? Minime. nam concedo quidẽ authores sic solitos trãsferre, non tamen do eadẽ prorsus pondera fuisse. Verũ Græcos arbitror, quia nullũ haberent pondus siue numisma quod exacte respõderet denario, per id quod proximũ esset, ac non multo leuius, nẽpe septima tantũ parte, drachmã reddidisse. Quod quid mirũ Plutarchũ fecisse? cum idem pro quartario sextarij, quartã cotyles uerterit? inter quas mẽsuras longe maius discrimẽ est, q̃ inter drachmę & denarij põdus. Cõtrà Latini ipsi, quia octaua unciæ pars apud eos nomẽ nõ habet, nisi cũ Balbo ad Celsum drachmã appellare uelis, uerterũt denariũ. Sic Plinius dicit drachmã Atticã denarij argẽtei põdus habere, ubi ferè erat dicendũ. Sic etiã minã libra reddit. Quod enim exacte neq; drachma Attica denarij habeat põdus, neq; libra romana atticę minę, ex eiusdẽ uerbis nõ obscure intelligit. ait nãq; capite supra citato: Mna quã nostri minã uocãt pẽdet drachmas atticas centũ. Hęc uere scripta nemo negabit.

Idem

Idem libro duodecimo capite XIIII de thure scri/bit: Micas concussu elisas mannam uocamus. etiam num tamen inueniũtur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc est uiginti nouem denariorum pondus æquent. Sic legitur in exemplaribus correctis, & Budæus se duo manuscripta uidisse ait, in quibus ita legatur. & uera lectio est. Nam Plinius quia hic medica non transfert: ubi non nisi multo resoluẽdi negocio drachmam aliter quàm denarium, & minam ℔ libram uertere posset: recte declarat, Minæ tertiam partem esse denarios nouem & uiginti. Tertia enim est drachmarum trium & triginta atque scriptuli. Iam unciam esse septem denariorum Celsi, Plinij, Largi testimonio probaui, drachmarum uero octo esse mox ostendam. Igitur si rationem ineas septem denarios pro octo drachmis colligens, duæ & triginta drachmæ fient octo & uiginti denarij: reliqua uero est drachma & scriptulum. ea itaque drachma & tres septimæ scriptuli efficient iterum denarium. remanent autem quatuor septimæ scriptuli, ex quibus cum nec denarium, nec dimidium Plinius conficere posset, sed sextam tantum denarij partem, rationem earum nullam habuit. Plinij ergo locus ille consentiens cum altero, ubi libram scribit quatuor & octoginta denariorum esse, satis declarat ita se rem habere, præsertim cum accedant etiam aliorum testimonia

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſtimonia. Solet itaq; tum ſolum denarium pro dra/chma ponere cum medica transfert, quod & cæteri fecere. Quin etiam Appianus idem Græce referens quod Suetonius Tranquillus de Cæſare ſcribit, dif/ferentiam hanc inter drachmam & denarium mihi uidetur agnouiſſe. Tranquillus inquit: Populo hor/tos circa Tyberim publice, & uiritim trecenos ſeſter/tios legauit. Sic ille. Cum igitur quatuor ſeſtertij̃ ef/ficiant denarium, erunt denarij̃ quinque & ſeptua/ginta. Appianus in ſecundo bellorum ciuilium in/terprete P. Candido ait: Populo horti trans Tybe/rim præbiti, ſingulis Romanorum ciuibus qui in ur/be aderant quinque & octoginta drachmæ Atticæ collatæ. Ita ille. Septuaginta nãq; denarij̃ ſunt octo/ginta drachmæ. quod uero ad quinq; reliquas dra/chmas adiectum oportuit, quia drachma fieri non poterat, omiſit. Locus itaque non eſt ut Budæo ui/detur deprauatus, ſed magna quidem diligentia ſcri/ptus ab Appiano, licet idem alias drachmam leuio/rem adhuc, ut mox oſtendam, fecerit. Plutarchus autem idem Tranquilli more ſuo reddit. Præterea ex Liuij̃ uerbis clare intelligitur denarium Attica drachma eſſe grauiorem. Is ſic ſcribit libro quadra/geſimo quarto ab urbe cõdita: Signati argenti octo/ginta quatuor milia fuere Atticorum, tetradrachma uocant, trium ferè denariorum in ſingulis argẽti eſt

pondus. Vides ut uir ille ſummus in hiſtoria Roma na aduertit non idem pondus eſſe Atticæ drachmę & denarij. In tetradrachmo ergo, id eſt quatuor dra chmis ferè eſſe dicit trium denariorum pō dus. Tres enim denarij faciunt tres drachmas Atticas, & rema nent ſuperfluæ tres ſeptimæ unius denarij. qua de re Liuius recte addit, ferè. nam quatuor drachmas integras non efficiunt. Hoc ſatis ſit, etiam ex Liuio perſpicuum eſſe denarium & drachmam idem pon dus non habere. Tum etiam Appianum apparet alio loco probaſſe hanc ſentētiam, tres denarios ua lere pondere tetradrachmum. Suetonius enim ſcri bit in Cæſare: Trecenos quoq; nummos, quos pol licitus olim erat uiritim diuiſit. de eodem Appianus ſic, interprete Candido: Singulis ex populo minam unam Atticam dedit. Sic ille. Trecenti namq; num mi efficient quinque & ſeptuaginta denarios. pro quibus dixit minam Atticam cētum drachmarum: ut ſemper tres denarij tantum ponderent & ualeāt, quantum quatuor drachmæ. Nam hæc de ueteri mina Attica, quæ in uſu eſſe deſijt, intelligi, ut uult Budæus, non poſſunt. Sed & Cleopatra non mi nus oſtendit denarium drachma Attica eſſe grauio rem: quæ, quemadmodum ex ſemioboli interpreta tione intelligitur, duas drachmas, ut taceam de Ale xandrina, conſtituit. alteram, quam eandem eſſe aſ

ſerit

ferit cum denario Italico, sic Romanum uocat. alteram Atticam, ut ex eius uerbis intelligi potest. Prioris obolum dicit æreola habere octo, semiobolum quatuor. cum quo deinde Atticæ drachmæ semiobolum conferens, ait ipsum quatuor quintas alterius semioboli continere. Denarius igitur ipsi quinta parte grauior est drachma Attica, cum utrumque in duodecim semiobolos diuidat. Sed audiamus uerba Cleopatræ: ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα γ̄, ὀβολοὺς ϛ̄, θέρμους θ̄, κεράτια ιη̄, χαλκοῦς μθ̄. τὸ ἰταλικὸν δηνάριον ἔχει δραχμὰς α̅. id est, Drachma habet scriptula tria, obolos sex, lupinos nouem, siliquas decem & octo, æreola quatuor & quadraginta: italicus denarius habet drachmam unam. Paulopost ait: τὸ ἡμιώβολον ἔχει κεράτιον α̅ϛ′. χαλκοῦς δ′. id est, Semiobolus habet siliquam unam cum dimidia, æreola quatuor. Hæc de semiobolo drachmæ, quam dicit idem ualere cum denario. Mox addit: ἀττικὸν δὲ ἡμιώβολον τοῦ ἡμιωβόλου τέταρτα πέμπτα. id est, Atticus autem semiobolus alterius semiobo/li habet quatuor quintas. Perspicuum igitur est etiam ex Cleopatra denarium Romanum Attica drachma esse grauiorem. Drachmas autem octo Atticas comprehendi in uncia Romana, tametsi Plinius satis propemodum explicet, cum minę tertiam

partem dicit denarios esse nouem & uiginti,& cum è libra octoginta quatuor denarios signari ait,tamẽ quo res magis cõfirmetur afferamus uersus Fannij quibus asserit unciam drachmarum Atticarum esse octo. Sunt uero hi:

In scrupulis ternis drachmam,qua pondere doctis
Argenti facilis signatur pondus Athenis.

His declarat drachmã Atticam. mox uero id quod uolumus addit:

Vncia fit drachmis bis quatuor.

Cum Fannio concordat maxima pars Græcorum medicorum. Qui uero dissentiũt,dicunt unciam esse drachmarum septem, per drachmam sine dubio denarium intelligẽtes.unde uerbis magis quàm re dis/cordant,ut libro sequenti declarabo. Balbus quoq; de agrimensoria ad Celsum idem asserit, inquiens: Semuncia quidem est medietas unciæ, duella tertia pars,sicilicus quarta,sextula sexta,drachma octaua. Ego cum plurimis cõsentiens drachmas octo idem pondus habere censeo quod habent septem dena/rij.atq; sic denarium, drachmam esse unam & præ/terea septimam ipsius partem. licet Cleopatra gra/uiorem faciat.nempe ut septẽ denarij efficiant octo drachmas Atticas & tres quartas drachmæ, cũ qua Liuius cõsentire uidetur, nisi quod ex talenti magni explicatione,de qua sequẽti libro dicam, paulo mi/norem

norem feciſſe aduerti poteſt. Cleopatra tamen ubi minam Atticam explicat æque ac cæteri unciã octo drachmas Atticas capere oſtendit. Quamobrẽ drachma Attica unciæ Romanæ pars octaua fuit, aut ſi paulo leuior, qua de re non contendo, minime authores curarunt. Vt prorſus appareat ipſam quoq; differentiam quæ eſt inter denarium & drachmam alium alio diligentius expendiſſe, imo unum & eundem authorem nunc pro eiſdem, nunc pro diuerſis poſuiſſe. Ex dictis tamen ſi quis aduertere uelit, non obſcure intelliget primo drachmam & denarium eiuſdem ponderis non fuiſſe. deinde ſeptem denarios efficere unciam. poſtremo eandem drachmarũ eſſe octo. Quamobrem non admodum nos mouere debent, ut aliud ſentiamus, tam Græci quàm Latini interpretes uertentes alterum pro altero, quaſi prorſus eadem ſint. quoniam aliâs etiam, perſæpe cum rerũ uel maior eſt diuerſitas, ob uocabulorum inopiam ipſos idem egiſſe conſtat. de quo, ne longius quàm æquũ ſit à propoſito euagemur, hic plura dicere non libet. Sed obijciet mihi quiſpiam denarios diuerſi põderis à Romanis fuiſſe percuſſos, atque de leuioribus intelligendum, cum dicitur drachmam & denarium idem pondus habere. Cui reſpondeo, qui leuiores percuſſerunt, fraude & dolo id fecere non minus quàm Antonius, qui uilius me-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tallum miſcuit argento. Fuerunt itaq; eiuſmodi de/narij aut non iuſti aut adulterini. Sed iuſti ponderis denarios è libra ſignari quatuor & octoginta aſſerit Plinius. & Græci ſcribentes minam eſſe centum drachmarum Atticarum dubio procul drachmas iuſti ponderis intelligunt. quocirca iſta obiectione mea ſententia non infringitur. Porro Scribonius Largus tametſi recte ſcripſit libram eſſe Romanis octogin/ta quatuor denariorum, tot tamen Græcis drach/marum eſſe inquiens, à uero aberrauit, ut ſequenti libro declarabo: niſi quis more eorum, quod ueriſi/mile eſt, locutum credat, qui quia tranſcripſerũt Ro/mana medicamenta in Græcam linguam, unciam dixerunt eſſe ſeptem drachmarum, per drachmam denarium intelligentes. quod ibidem uberius expli/cabo. Id ipſum tamen Budæi ſententiam, quæ eſt li/bram Romanam & Atticam minam idem eſſe, mi/nime confirmaret. Ad Alciatum uenio qui mecum nõnihil ſentit. ſcribit enim: Quapropter Plinius cum apud ſcriptorem Atticum minam reperit, uertit ſim pliciter libram. minimum enim libra noſtra & Atti/ca mina differunt. nimirum quatuor ſolis drachmis. Hæc recte. Sed idem fallitur in eo quod unciam pu tat denariorum eſſe octo apud Romanos, quia Grę cis ſit drachmarum octo, idem põdus arbitratus de/narij & drachmę. Verba eius ſunt. Merito ergo Cor

nelius

nelius Celsus libro quinto capite decimoseptimo, in uncia Græca põdus septem denariorum esse tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. De Græcis hic non differã. Cornelium Celsum Romano more locutum, satis clarum est ex Plinio & Largo, tum ex ipso. adeo enim Græcis ponderum nominibus noluit uti, ut ne obolo uti cogeretur denariũ in sextantes diuiserit. ait enim: Sed & antea sciri uolo in uncia põdus denariorũ septem esse. Vnius deinde denarij põdus diuidi à me in sex partes, id est sextantes, ut idẽ in sextãte denarij habeam quod Græci habent in eo quem ὀβολὸν appellãt. Id ad nostra pondera relatũ paulo plus dimidio scriptulo facit. Ita Celsus. Et rectissime postremũ adiecit. nã sexta pars denarij grauior est dimidio scriptulo. siquidẽ tria scriptula sunt octaua pars unciæ, denarius uero septima. sexta itaq; pars denarij, dimidio scriptulo grauior est septima ipsius dimidij scripturi parte. Cũ ergo uellet denariũ diuidere in sex partes, ut Græci diuidunt in sex obolos drachmã, ac denariũ sciret grauiorẽ esse tribus scriptulis, nouã diuisionem uidetur cõfinxisse. Non tamen obolus ille Græcus & sextans denarij eiusdem sunt ponderis, ut nec drachma, sed diuisionis similis gratia magis hæc scripta accipio. Nisi q̃ Celsus potuerit hoc tradere medicos Græcos imitatus, qui cũ Romæ libros scriberẽt

de

de medicamentis, drachmam pro denario usurpa/ runt,tantummodo septem,ut erant, in uncia nume/ rantes. Quod autem dicit ad nostra pondera rela/ tum, uidetur indicare Romanis massas paruas fuis/ se,quibus ponderarent, quæ assi atq; eius partibus grauitate responderent. Denarius uero argenteus, quo pro pondere utebãtur medici,quia septima un ciæ pars,eius sextans grauior extitit dimidio scriptu lo. Sin autem Celsus sic non sensisset, sed omnino putasset drachmam & denarium idem pondus ha/ bere,non minus fuisset deceptus ac alij. Cæterum quod una tantũ uncia fuerit eiusdem ponderis tam Græcis quàm Romanis, utrisque tamen in sua mi/ nora pondera diuisa, mox in Græcis fusius expo/ nam.nunc ad Portium ueniam,qui & ipse putat dra chmam & denarium eiusdem põderis fuisse. inquit enim: Et denarios pondere drachmæ in frequentio ri usu fuisse, quos ut asses uariante tempore mores, uario pondere signatos, & tandem ad imitationem Atticorũ in drachma resedisse opinor. Sic Portius. Hoc opinatur quod appendens denarios antiquos drachmæ põdere inuenerit.sed nõ æstimat id quod diuturnitate & usu de ipsis fuit detritum. deinde nõ satis probat nostram drachmam cum ueteri paris esse ponderis. Idem tamen quia diuersos denarios fuisse signatos ait, habere uidetur quo loca inter se

pugnan

pugnantia dissoluat. Sic ex Liuij loco unà cum Prisciano Cæsariensi denarium efficit quatuor scriptulorum, cum id ex eo colligi nõ possit. addit enim ferè, ne quis plane tres denarios idem pondus habere quod tetradrachmum Atticum credat. Sentio itaq; ut iam dixi, authores non nisi de iusti ponderis denarijs locutos & quidem argenteis. Sed de his plus satis. Perotti namq; ineptias omittam consulto. Verum denarium diuidi in duos Victoriatos ait Volusius, quem sum secutus. A nobis autem dissentit is qui ponderum explicationem quandã adiecit Scribonio Largo quisquis fuit. inquit uero, Victoriatus argenteus erat nummus uictorię nota signatus, pro quo, in cõpositionibus à Scribonio relatis, Galenus duos obolos ponit, hoc est scriptulum. Sic ille. Et certe uidetur ita in quibusdam locis. sed sunt alij loci in quibus recte per τριώβολον reddit. Vt Scribonius Largus Comp. CLXX. scribit thlaspis ℥ pondo VI. & uictoriati. opobalsami ℥ põdo VI, & uictoriati. Galenus uero in secundo περὶ ἀντιδότων libro ὀποβαλσάμου, θλάσπεως ἀνὰ δραχμὰς ϛ̄ καὶ τριώβολον. id est, Opobalsami thlaspeos singulorũ drachmas sex & triobolum. Sic etiam in parte compositionis, quæ deest, ubi Galenus habet τριώβολον, Ruellius medicus insignis & doctus eam complens uertit recte uictoriatum. Quin etiã hoc argumento

est,quod Galenus ferè semper τεταρτημορίου ponde re medicinas exhibet, quæ conferunt tussi in tribus cyathis aquæ uel aquæ mulsæ. Largus autem eas dem uictoriati itidem in tribus cyathis. Quare loca dissidentia nihil probant.aut enim corrupte in alter utro scriptore leguntur: aut,quod uerisimilius mihi uidetur,non ex hac prima æditione Largi, quæ no bis est in manibus, sed secunda quam se promisit æditurum, sunt à Galeno, uel ab alijs, quos ipse ci tat, transcripta. Cuius rei indicium maximum esse puto, quod non paucæ sunt compositiones nomi ne Scribonij Largi apud Galenum, quæ in hac ædi tione desiderantur. deinde quod ibidem pondera persæpe quadrupla inueniamus. unde conijcio li bellum secundo fuisse ab eo æditum. Est igitur ui ctoriatus, dimidius denarius. Vltima autem unciæ diuisio est in scriptula. De scripturi itaque uoce pau ca quædam dicenda arbitror antequàm librum fi niam. Volusius legit scriptulũ, ut sit è Græco, quod est γραμμα, sic etiam in Celsi peruetusto exem plari inueni scripulum,& t librariorum incuria for tè erat omissum,ut facile fieri potest dum festinant. In Plinio & Columella legitur scrupulum:quod ne scio qua ratione dictum sit. nam à scrupus, scrupu lus deducitur. In Fannij uersibus reperitur prima correpta:ut in hoc:

Gram

Gramma uocant, ſcrupulum noſtri dixere priores.
Ego tamen malo per conciſionem legere ſcruplum,
quia Martialis primam producit libro quarto Epi-
grammatum:
Ergo nec argenti ſex ſcrupula Septitiane
Miſſa.
Idem in decimo Epigrammatum:
Penſauit digitis diuq́ menſa eſt,
Libras, ſcrupula, ſextulasq́ dicit.
Siue igitur ipſe ſcriptulum quoq́ ſcripſerit, ſiue de-
ductum fuerit à ſcrupus, genere mutato primam re-
cte produxit. Siquidem & ſcrupeum, inde quoque
deriuatum, primam habet longam. quod indicat
Virgilius in ſexto Aeneidos:
Spelunca alta fuit, uaſtoq́ immanis hiatu
Scrupea.
Terentius etiam diminutiui primam produxit hoc
fenario, qui eſt in Adelphis:
Inieci ſcrupulum homini. Sa. ò ſcelera, illuc uide.

De ponderibus Romanis ſatis: quorum notæ
ſunt apud Voluſium, Probum, Celſum, Largum.
Libræ quidē ℔. Dupondij ℔℔. Semiſsis s. Se-
ptuncis v. Beſsis –s–. Dodrantis s⚌ –. Dex-
tantis s⚌ ⚌. Deuncis s⚌ – ⚌. Triētis ⚌ ⚌.
Quadrantis ⚌– . Sextantis ⚌. Vnciæ –. Se-
cunciæ ℈. Semunciæ ℈ß. Binarum ſextularum ℥.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Sicilici ↄ. Sextulæ ⸌. Scriptuli ℈. Denarij ⋆ uel ⊀. Victoriati ſiue quinarij ∀. Celſus denarij ſextantem, ut & libræ hac nota ſignat z. qua de re diligenter aduertendum, ne nos notarum partes breuiores factæ, ut diſtinctiones uideantur, fallant, uel duæ in unam contractæ. nam & ſextantis, ut iam dixi, talis eſt ;z. & binarum ſextularum huiuſmodi 6. alij eandem bis ſcribunt, ſine ulla, ut mihi uidetur, ratione. Inuenitur præterea quartæ partis ſemiſsis, quæ eadem eſt ſeſcuncia, hæc nota ⸗. Octauæ uero, quæ ſunt drachmæ ſex, iſta ⸗. quibus uſus eſt Scribonius Largus. Poſtremo octauæ partis unciæ ſignum, hoc ȝ. quod noſtrates drachmam ſignificare uolentes hodie habent in uſu. Tantum de notis.

GEORGII AGRICOLAE
LIBER QVINTVS DE ponderibus Græcis.

OMANIS & pondera unius generis fuerunt, quia una respublica florētissima quidem illa: Græcis diuersa, partim quod ipsis multæ respublicę nobiles & potētes fuerint, partim quod medici nonnulla à Romanis quasi mutuo sumentes ac miscentes cum Græcis propria constituerint. Hinc sunt quę medica & quæ hippoiatrica nuncupamus. Illinc Attica, Corinthia, Laconica, Aeginæa, Euboica, ac alia multa. Nos hic tractabimus primo Attica, deinde medica, postremo hippoiatrica. His enim potissimum medici utūtur. Siquidem alij Atticis, quorum è numero uetustissimi quique sunt. Alij medicis, inter quos omnes ferè numerandi, qui uel Romæ medicinam exercuere, uel Romano imperio in Græciam prolato medicamenta composuere. Alij hippoiatricis, ut mulomedicinæ scriptores, quos ueterinarios quoque Latini nominant. Tametsi non negarim medicos nonnullis alijs etiam ponderibus usos, ut mina Alexandri-

na. Quam ob rem eos qui ueterum compoſitiones legunt, diligenter conſiderare oportet, tum ipſius mixturæ uires, an inde conijci poſsit, quæ ponde/ra intelligant, tum medicorum patriam, tum deni/que quo tempore, quibus ue in locis extra patriam ſcripſerint. Si uero quiſpiam magna quadam ſecuri tate medicamenta illorum compoſuerit, ac promiſ/ſis non reſponderit effectus, non eſt cur conquera/tur, cum ipſe in culpa eſſe poſsit. Sed de his aliâs co/pioſius diſſerui. Nunc pondera ſunt expendenda, atque primo Attica. Τὸ ταλαντόν μνῶν ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ ἔχει δύο μὲν ἡμιμναῖα. ἕκτον δὲ δραχμαὶς. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα μὲν δύο, ἓξ δὲ χαλκοῦς. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτὰ ἑπτά. τὸ δὲ λεπτὸν ἀδιαίρετόν ἐστι. Quod eſt, Talentum eſt minarum ſexaginta. Mina ue/ro duas quidem habet ſemiminas, centum autem drachmas. Drachma obolos ſex. Obolus duos quidem dimidios obolos, æreola uero ſex. Aere/olum ſeptem minutias. Minutia indiuiſa manet. Ita ſe habent Attica pondera. Rurſus igitur mihi onus probandi incumbit. Quod talentum Atticum ſit ſexaginta minarum, aſſerit Iulius Pollux libro nono: Οὐκοῦν μὲν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι τὸ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας εἶχε δραχμὰς ἀττικὰς. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑπτακισχιλίας. τὸ δὲ αἰγι/

ναῖον

ναῖον, μυρίας. τῶν δὲ σύρων πεντακοσίας καὶ χιλίας, ὡς πρὸς μὲν ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν. ὥσπερ οὖν καὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀττικὰς, τὸ μὲν ἀττικὸν ἑξήκοντα εἶχε. τὸ δὲ βαβυλώνιον, ἑβδομήκοντα. τὸ δὲ αἰγινατικὸν, κατὰ ἀναλογον. ἡ μνᾶ δὲ ὡς παρ' ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχεν δραχμὰς ἀττικὰς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίου, δραχμάς πρὸς λόγον τοῦ καθ' ἕκαστον τάλαντου, καὶ τῷ τὸ πρόσθεμα καὶ ἀφαίρεσιν. Id est, Hoc utique dicere non intempestiuum erit, quod Atticum talentum sex millia drachmarum ualebat Atticarum. Babylonium uero, septem millia. Aeginetum, decem millia. Syrium mille & quingentas, iuxta Atticæ drachmæ rationem. Quemadmodum sane & Atticas minas Atticum talentum habuit sexaginta. Babylonium, septuaginta. Aeginæum, cētum iuxta proportionem. Sed mina ipsa ut apud Athenienses cētum habuit drachmas atticas, sic apud alios quoq; ipsis consuetas, quæ pro ratione cuiusq; talenti secundum augmentum uel decrementum ualerent. Quibus uerbis aperte dicit, Atticum talentum sexaginta esse minarum. Sed idem non obscure intelligi potest è Xenophontis libro, qui πόροι, ἢ περὶ προσόδων inscribitur. unde etiam colligitur minam obolorum sexcentorum esse, qui constituunt centum drachmas, ut mox declarabo. Scribit itaq;

Xeno-

Xenophon: ἤμελλε μὲν γὰρ τριακόσια καὶ χίλια ἀνδράποδα, ἐκ δὲ τούτου ἦν ἀπὸ ἑκάστου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰ πεντακισχίλια ἢ ἔξ μὴ μεῖον αὐτῇ ἐξακισχιλίων γίγνεσθαι. ἀπέβαινε μὲν τοῦτο τοῦ ἀριθμοῦ ἓν ὀβολὸν ἕκαστον ἀτελῆ τῆς ἡμέρας φορὰν, ἃ μὲν πρόσθεν ἑξήκοντα τάλαντα ἐνιαυτοῦ. hoc eſt, Siquidem conſtituta fuerint primo mancipia numero mille & ducenta, ueriſimile ab ipſo uectigali annis quinque aut ſex non minus ſex millibus mancipiorum ciuitati parari. Huius autem numeri ſi ſinguli ſingulis diebus integrum obolum ferant, anni uectigal erit ſexaginta talenta. Cum enim annus habeat trecentos ſexaginta quatuor dies, ſi ſingulis diebus ſex millia mancipiorum ferant ſex millia obolorum, ferunt anno uno mille centum octogintaquatuor millia obolorum: quos ſi redegeris in minas, quarum quæq; ſexcentos habet obolos, prouenient tria millia minarum, ſexcentæ & quadraginta. quæ ſexagenario numero collectæ ſexaginta talẽta conſtituũt. uerum reliquæ ſunt quadraginta minæ, quas Xenophon quia integrum talẽtum efficere non poſſunt, non uidetur curaſſe, uel tantum trecentos ſexaginta dies anni in ſubducenda ratione ſumpſiſſe. ut quatuor tãquam ferias mancipijs futuros, aut malæ ualetudinis cauſa, quæ ipſis accidere poſſet, omiſerit. Loquitur autem de Atticis, ſiquidem Atheniẽſibus conſulit

consulit. Sed dicet quis, hæc de talento nummario scripta sunt, quot mīnarum erat pōderale? totidem. quod Diodorus apud Suidam declarat his uerbis: Ταλαντον, ὡς φησι διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν, μνᾶς ἑξήκοντα ξ̄. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ρ̄. ἡ δὲ δραχμὴ, ὀβολῶν ϛ̄. ὁ δὲ ὀβολός, χαλκῶν σ̄. ὁ δὲ χαλκοῦς λεπτῶν ζ̄. id est, Talentum, ut ait Diodorus in libro De ponderibus, minarum est sexaginta. Mina uero drachmarū centum. Drachma obolorum sex. Obolus æreolorum sex. Aereolum minutiarum septem. Sed dicet idem Diodorum non expressisse quod de Attico loquatur talento. quod etsi uerum est, omnia tamē quæ ibidem scripta sunt, nullis alijs ponderibus conuenire possunt, ut quilibet qui nostra diligenter legerit, intelliget. Sed & ipse Priscianus loquens de ponderali talento in libello de ponderibus, clare quod uolo dicit his uerbis: Talentum Athenienſe paruum minæ sexaginta. Præterea Fannius ait:

Cecropium supereſt post hæc docuiſſe talentum
Sexaginta minas, ſeu uis ſex millia drachmas.
Quod ſummū doctis perhibetur pondus Athenis,
Nam nihil his obolo ue minus, maius ue talento.

Ex his itaque satis perspicuum est Atticum talētum ponderale tot fuisse minarum, quot fuerit nummarium. Sic usus est talento pro pondere Xenophon

libro κύρου παιδείας sexto: σκεύων μὲν γὰρ βάρος ἀμφὶ τὰ εἴκοσι καὶ πέντε ταλαντα ἦν. Id est, Vasorum enim pondus erat circiter quinque & viginti talenta. Idem libro ἀπομνημονευμάτων tertio: ὥσπερ εἴ τις ἓν ταλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς ὃ φανερὸν ὅτι πλείω γε φέρειν οὐδὲ ὧν ἰσχυρὸν αὐ ἦν; Hoc est, Quemadmodũ si quis unum talentum ferre non possit, qui manifestum non est? quod plura ferre ne conari quidem debeat? Sequitur μνᾶς, quam centum drachmarũ esse diximus. id rursum probandum. Diodorus quidem cuius uerba iam retuli clare dicit, sed magis etiam Cleopatra, cum ait: ἡ Ἀττικὴ μνᾶ ἔχει οὐγγίας ῑβ s', ⊀ ῥ̄, ℈ τ̄, ὀβολοὺς χ̄, θρύμους ə, κόγχάπια ͵α ω̄, χαλκοῦς ͵γ χ̄. Id est, Attica mina uncias habet duodecim cum dimidia, drachmas centum, scriptula c c c. obolos D c. lupinos D c c c c. siliquas M D c c c. æreola IIID c. Quod ipsum ex Xenophontis eodem libro colligitur: ὅτι νικίας ποτὲ ὁ νικηράτου ἐκτήσατο ἐν τοῖς ἀργυρείοις χιλίους ἀνθρώπους, οὓς ἐκεῖνος σωσία τοῖς θεαταῖς ἐξεμίσθωσεν. ἐφ' ᾧ ὀβολὸν μὲν ἀτελῆ ἑκάστῳ τῆς ἡμέρας ἀποδιδόναι. τὸν δ' ἀριθμὸν ἴσως ἀεὶ παρεῖναι. ἐγίγνετο δὲ καὶ ἰσοσθενίκῃ ἑξακόσια ἀνδράποδα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστον ἐκδεδομένα, ἃ προσέφερε μνᾶν ἀτελῆ τῆς ἡμέρας. φιλημονίδῃ δὲ τεθαι-

τῆς Νικηράτου, ἡμιμναῖα. Hoc est, Quod Nicias Nicerati filius possederit aliquando in metallis argentarijs homines mille, quos ipse Sosiæ Thracensi elocauerat: ita ut singulis, diebus singulis obolum integrum daret: atque eum numerum fortè semper exhibuit. Fuerunt & Hipponico sexcenta mancipia ad eundem hunc modum elocata, quæ integram minam afferebant in diem. Philemonide uero trecenta, quæ semiminam. Hæc ille. Cum itaque sex oboli constituant drachmam, ut Diodorus & Cleopatra tradunt, liquet minam Atticam centum drachmis perfici. Suidas quoque scribit: ἑκατὸν δραχμαὶ ποιοῦσι μνᾶν μίαν. Id est, Centum drachmæ faciunt minam unam. Postremo Plinius ex professo de Atticis ponderibus scribens, libro uigesimo primo capite ultimo, ait: Mna, quam nostri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum. Quin etiam Fannius inquit:

Mnam uocitant, nostrique minam dixere priores.
Centum hæ sunt drachmæ.

Satis probatum arbitror minam Atticam centum esse drachmarum, & eandem ponderalem & nummariam. Porrò ἀπὸ τῆς μνᾶς, fit μναῖος, minæ pondus habens. Sic Xenophon λίθου μναιαίου dicit, ὧν ἑκατόγχειρ καὶ ὧν ἵππος ἑκατοντόρος.

Vnde pro pondere in usu fuisse intelligitur. Diuiditur autem mina in duo ἡμιμναῖα, id est duas semiminas: quod ex Xenophontis uerbis clarum est. Nunc sequitur δραχμή, quæ habet sex obolos, Diodoro, Xenophonti, Plinio, & alijs omnibus. Ait uero Plinius, loco cuius iam sæpe mentionem feci: Drachma Attica, ferè enim Attica obseruatione medici utũtur, denarij argẽtei habet pondus. Eademq; sex obolos pondere efficit. Suidas quoque scribit: δραχμὴ ἓξ ὀβολῶν. id est, Drachma sex obolorũ. Superest ut ὀβολὸν explicemus. Is diuiditur in duos semiobolos. Semiobolum autem ipsi ἡμιώβολιον appellant. Diuiditur & in sex æreola, quos χαλκοῦς nominant. quod Diodorus dicit: & præterea Suidas alio loco: ὀβολὸς παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. id est, Obolus apud Athenienses sex est æreolorum. Cleopatra quid sentiat, in Romanis declarauimus. χαλκοῦς uero secatur in septẽ minutias, λεπτὰ uocant Græci, quod ex Diodori uerbis dilucidum est, & Suidæ, qui scribit alibi: ὀβολὸς δὲ παρὰ ἀθηναίοις ἓξ ἐστι χαλκῶν. ὁ δὲ χαλκοῦς, λεπτῶν ἑπτά. id est, Obolus quidem apud Athenienses sex est æreolorum. Aereolum uero septem minutiarum. Λεπτὸν autem, id est minutia, indiuisum manet. Sed Cleopatra diuidit etiã drachmam in tria scriptula: quæ ut forte fuerint Athenienſibus

pro

pro põderibus in usu, non uidentur fuisse in re num maria. Scribit enim loco scriptuli Demosthenes δυοῖν ὀβολοῖν. cuius uerba sunt: ἀλλ' ὧν χρῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐθεώρουν ἄν, εἰ μὴ τοῦτ' ἐγγραφῆ. Eadem Cleopatra secat obolum in sesquilupinum & tres siliquas: de quibus alibi dicturus sum. Hæc autem quæ recensui Attica pondera fuere. quæ singula in minora diuidamus. Ταλαντον diuiditur in minas LX. drachmas VI. obolos XXXVI. semiobolos LXXII. æreola CCXVI. minutias MDXII. Μνᾶ diuiditur in drachmas C. obolos DC. semiobolos MCC. æreola IIIDC. minutias XXVCC. Δραχμὴ diuiditur in obolos VI. semiobolos XII. æreola XXXVI. minutias CCLII. ὀβολὸς diuiditur in semiobolos II. æreola VI. minutias XLII. ἡμιώβολον diuiditur in æreola III. minutias XXI. χαλκοῦς diuiditur in minutias VII. quæ λεπτὰ dicuntur, & indiuisæ manent. Sequitur tertia huius sermonis pars, in qua obscura elucidare consueui. ante quàm ergo ad talẽtum redeam hoc unum dicere uolo. Nullum ferè est ponderis genus tam Græcis q̃ Latinis, quo non & numisma uel summa quædam rei nummariæ significetur. Id ipsum in Latinis, Volusium & Balbum legentibus, clarius conspicietur, quàm ut ulla præterea probatione indigeat. In Græcis uero ita esse ea quæ diximus nonnihil declara-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

runt, magis autem quæ dicturi sumus poterunt indicare. Talentum itaq; Atticum supra probaui sexaginta esse minarum, quod de minori intelligendum est. duplex enim ipsis fuit, maius & minus. de maiori nunc est dicendum . quod fuisse in usu Terentius ostendit in Phormione, apud quem Geta inquit:

Si quis daret talentum magnum.

Et Virgilius in quinto Aeneidos:

Vinaq; & argenti magnum dat ferre talentum.

Plautus uero in Mostellaria declarat quot minarũ fuerit. apud quem Tranio seruus de minis quæ debebantur Danistæ loquens ait:

Quater quadraginta illi debentur minæ.

Deinde Simo senex de eadẽ re uerba faciẽs inquit:

Talentis à magnis totidem quot ego & tu sumus.

Tum iterum idem seruus infit,

Heus iã appetit meridies absolue hũc queso uomitũ
Ne hic nos enecet, quater quadraginta illi debentur minæ, Et sors & fœnus tantum est.

Hinc intelligitur talentum magnũ octoginta fuisse minarum. Sed hoc quoque obseruauit Seruius scribens super Vergilij uersu, qui est in libro quinto Aeneidos:

Perfusæ uestes, argenti auriq; talenta.

Ait enim: Talentum secũdum uarias gentes uarium est pondus, sed apud Romanos talentum est octo-

ginta

ginta libræ, ſicut Plautus oſtendit in Moſtellaria, qui aít,duo talenta eſſe centũ ſexaginta libras.Idem Seruius ſuper eiuſdem Vergilij hoc carmine, quod eſt in nono Aeneidos:

Et tripodas geminos,auri duo magna talenta.

Inquit:Bene addidit,magna: nam uarium apud diuerſas gentes eſt talenti pondus.nam talentum poteſt & breue aliquid & magnum ſignificare. Nam, ut ſupra diximus,ſecundum Plautum talentũ octoginta librarum eſt,qui cum dixiſſet debere CLX libras,paulo poſt intulit duo talenta,per iocũ dicens, debentur talenta tot quot ego & tu ſumus. Hæc ille. Fallitur autem Seruius duobus modis. primo iudicio, quod Romanis LXXX librarum talentum eſſe dicit,cum nullum habuerint. Comici namque qui talenti uoce ſolent uti, ferè Attico more loquuntur.Vnde Terentius non modo habet talẽtum, ſed etiam minam & drachmam & obolum; nec Plautus multum diſſimilia. Sunt enim Græcos in hoc imitati Apollodorum, Diphilum, Menandrum, è quibus ſuas comœdias uerterunt. Deinde memoria fallitur, quod pro minis libras inquit. nam nec Plautus libras eo loco habet, nec ponderis eiuſdem & ualoris ſunt libra & mina. Sed quo modo Comici loquuntur, eo & Virgilium locutum facile credimus. Quin etiam Liuius declarat

idem

idem talentum Atticum appellans libro quadrage/ simo octauo ab urbe condita. Argenti probi duode cim millia Attica talenta dato intra duodecim an/ nos pensionibus æquis. talentum ne minus pondo octoginta Romanis ponderibus pendeat. Prisci/ nus Cæsariensis in libello De ponderibus hunc lo/ cum citans scribit: Sic decreuit senatus, ut non plus quàm ternæ libræ & quaternę unciæ singulis desint talentis. Quæ quidem ex medicorum sententia di/ cuntur. Nam octoginta minæ Atticæ efficiunt ipsis octoginta tres libras Romanas & quatuor uncias. est enim mina quatuor drachmis grauior libra. Sed minime Liuij est sententia, qui denarios grauiores statuit, quàm ut septem octo tantum drachmas At ticas ponderent, ut libro præcedenti dixi. quare reli/ quæ drachmæ, quarum in unaquaq; mina quatuor supersunt, in denarios dispartiũtur. Idem Prisci anus scribit duo talenta Atticis fuisse his uerbis: Talẽtum Athenienſe paruum, minæ sexaginta: magnũ, minæ octoginta tres & unciæ quatuor. Ego legerem, libræ octoginta tres & unciæ quatuor: ut cũ his quæ pau/ lo ante ex eodem retuli, concordent. Nisi quis uelit dicere, minas hic ab eō pro libris scriptas, tanquam idem essent. quod ut hominis esset parum memo/ ris, ita non multum mirum, quia postea scribit: Et sciendum quod secundum Liuij cōputationem cen/

tum

tum minæ Atticæ, quarum singulæ LXXV. drach/
mas habẽt, faciunt talentum magnum. nam minus
habet LX. secundum Dardanum. isto enim modo
talentum magnum non nisi septem millia & quin/
gentas drachmas habuisset. Tres itaq; diuersę sen/
tentiæ à Prisciano proferũtur, siue librariorum siue
ipsius magis culpa, qui diuersa ex diuersis non satis
intelligens collegerit. Sed non ualde miror & Ser/
uium & Priscianum in his falli, ut qui Grammatici
fuerint: nisi quis omnium rerum exactam scientiam
illis esse debere uelit. quod nescio an ulli contigerit,
aut unquam continget. Relinquamus itaq; Prisci/
num. nam Budæus quoq; aduertit ipsum non satis
cõsona tradere, eaq; cum multis excusserit, tandem
inquit. Quare potius adducor ut talentum apud Li
uium sit octogenarium & proportionem epitriton
habeat id est sesquitertiam, uel ut alij loquũtur ter/
tiariam, ad talentũ Atticum minus, quod sexagena
rium est. Hæc recte. Siquidem ex Plauto ostendi
maius talentum esse octoginta minarũ, minus uero
ex alijs multis sexaginta esse intelligitur. Pergit. Sic
enim ratio quadrabit, ut quam proportionem de/
narius ad drachmam habuisse dicitur, eandẽ Liuia/
num talentũ ad uulgare, id est ad Atticum habeat.
Priscianus quidem dixit denarium hanc proportio
nem habere ad drachmam, sed Liuius nõ omnino

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

qui addit ferè. Budæus autem id non uult. nam denarium & drachmã Atticam idem pondus habere & idem ualere putat. Sequitur. Libras nunc centenarias intelligi uolo·nam quod apud Priſcianũ legitur ut talẽtum minus ſexagenarium ſit, & libræ eius ſeptuaginta quinq; drachmarum, nullo authore cõ firmari poteſt. Hactenus ille. Ex incuria librarij arbitror hic ſcriptũ libræ, cum minæ eſſet ſcribẽdum. & uere dicũtur hęc à Budęo. Tametſi enim duplex mina fuerit Atticis, uetus LXXV. drachmarũ, noua centum, nuſquam tamen legitur talentũ minus fuiſſe centum ueterum minarum. ſed de his mox plura. Ait deinde Budæus. Cum enim Suidas, Pollux, Feſtus, Græci & Latini talentum Atticum ſex millium drachmarum eſſe dicant & ſexaginta minarum, neceſſe eſt ut LX. minas non Atticas ſed Greęcas intelligamus & centenarias, quæ Atticas octoginta faciunt. Hæc Budæus. Cum quo minime conſentio. nam Suidas & Pollux ac cæteri cũ dicunt talentum ſex millium drachmarum eſſe, Atticas intelligunt. quemadmodum etiam Latini dum ſex millium denariũm dicunt, intelligunt per denarios drachmas Atticas, ut ex dictis perſpicuum eſt. Atq; ſic etiam non Græcas minas ſed Atticas intelligũt. Sed quorſum tandem hæc? pergit declarando. Non omittendum id quod Pollux inquit, Talentum Atticum

apud

apud Athenienſes Atticas drachmas capere nume/ ro ſex millia. apud alios eundem numerum, ſed ſua rum cuiuſq; loci drachmarum. Hactenus Budæus. Supra uerba Pollucis retuli quibus minas dicit alijs quoq; centum eſſe drachmarum ipſis cõſuetarum, Tandem Budæus infert. Id quod eò pertinere po/ teſt, quod de talento Liuiano dictũ eſt, ſiue Euboi/ cum, ſiue aliud fuerit. ut quomodo Athenis & alibi talentum ſex millia drachmarum habuit uernacu/ larum cuiuſq; loci, ſic Romæ ſex millia denariorum habuerit. quę tamen æquauerint pondere octo mil lia drachmarum. Hæc Budęus. Liuius cum habeat duplex talentum Atticum, maius quod ipſe clare dicit Atticum, minus, quod non obſcure ex his quæ ſupra ſcripſi, intelligitur quoq; Atticum fuiſſe. quo/ rum neutrũ idem eſt cum Euboico, cuius ipſe aliâs nominatim mentionẽ fecit, neq; cum alio quopiam cuius meminiſſe authores ſcimus. Romanis aũt nul lũ fuit talentum. cum enim ſex milliũ denariûm ta/ lentum eſſe aiũt, de Attico ſe loqui manifeſte dicũt Feſtus & Gellius. Liuius uero ſua quæ habet de eo dem Attico minore ex Polybio tranſtulit. Quam/ ob rem hæc Budæi, pace tanti uiri dixerim, planè in certa ſunt. ne igitur dubios magis quàm certos red/ derent lectores penè neceſſarium fuit ea aſcribere. Cæterum hoc loco nõ ab re erit ueterum loquendi

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

consuetudinem indicare, præsertim quod libri sint hic non parum deprauati. Suidas sic scribit ἀρχαῖα δὲ ἡ χρῆσις τῆ τοῦ τρίτου ἡμιτάλαντου, καὶ πέμπτου ἡμιτάλαντου. ἔστι δὲ τὸ μὲν τρίτου ἡμιτάλαντον, δύο ταλάντα καὶ ἥμισυ. τὸ δὲ ἕβδομον ἡμιτάλαντον, ἓξ ἥμισυ. τῆ ὅλως οὕτινος ἀριθμοῦ παρωνύμως μέρει ἐπιφέρεται τὶς τὸ ἡμιτάλαντον, τούτου ὁ προηγούμενος ἀριθμὸς ἐφαρμόσει τῆς ταλάντοις. οἷον αὖ μὲν ὄγδοον. ζ'. αὖ δ' ἔνατον. η'. ἑνὶ ἀριθμουμένου δηλονότι τῆ τοῦ ἥμισυ. φίλον δὲ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τὸ ἓν ἥμισυ τάλαντον, τρία ἡμιτάλαντα λέγειν. ὡς τῆ τρία ἡμιμναῖα, τὴν μίαν ἡμίσειαν μνᾶς. Id est. Antiqua cõsuetudo est huius locutionis tertium semitalentum & quintum semitalentum. Est uero tertium semitalentum, duo talenta & dimidium. Quintum uero semitalentum, quatuor & dimidium. Et septimum semitalentum, sex & dimidium. Et omnino cuius tandem numeri parti addiderit quispiã simili ratione semitalẽtum, eius numerus antecedens conueniet talentis, ut si octauum, septem. si nouem, octo. connumerato uidelicet dimidio. Solent autem antiqui unum cum dimidio talentum, tria semitalenta dicere, ut & tres semiminas, unam cum dimidia minã. Idem Suidas etiam alibi scribit. τρίτον ἡμίδραχμον τὰς δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμὰς, οὕτως εἰώθασι λέγειν οἱ παλαιοί Hoc est. Tertiam semidrachmam, duas drachmas

cum

cum dimidia iſto modo antiqui cõſueuerũt dicere: quod ſanè cum locutionibus ſuperioribus cõuenit. Hinc Priſcianus quoq; inquit in libello de ponderibus. Seſtertius dicit' ſemis tertius· de quo Aruntius hæc ait. Seſtertius olim dupondius & ſemis, quaſi ſemiſtertius. quo tẽpore denarius decuſſis ualebat. hoc eſt poſt duos ſequẽs tertio loco eſt ſemis. Hoc quoq; ſecundum Atticos & Ionas, qui τρίτον ἥμιδραχμον dicebant pro δύο καὶ ἡμίσειαν δραχμὰς. teſte etiã Didymo, qui hoc ponit oſtendẽs in omni parte orationis & conſtructionis analogiã Græcorum ſecutos eſſe Romanos· unde & Herodotus in primo hiſtoriarũ ἕβδομον ἡμιτάλαντον Id eſt. ſeptimum ſemitalentum dixit, pro ſex & ſemitalentum. Hæc Priſcianus. Eiuſdem ſententiæ eſt Voluſius Metianus quum ſcribit. Seſtertius duos aſſes & ſemiſſem, quaſi ſemis tertius, græca figura ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Nam ſex talenta & ſemitalentum eo uerbo ſignificantur. Lex etiam XII. tabularum argumento eſt, in qua duo pedes & ſemiſſis ſeſtertius pes uocat'. Ex his itaq; intelligimus ſi dixerint τρία ἡμιτάλαντα tria ſemitalenta indicant id eſt ſeſquitalentum. Sin τρίτον ἡμιτάλαντον duo integra talenta & dimidium. Sed de his ſatis, quoniam & Budæus ea nõnihil attigit. Dicũt prẽterea δίτάλαντον id eſt duo talenta, & τριτάλαντον, tria. Inde quoq;

fit παλαντιαῖον id est põdere talẽti. Sic παλαντιαῖοι λίθοι apud Suidam. Et παλαντόω quod pondero siue ad libram appendo significat, quo utitur Plato in Timæo. τὴν δὲ γῆν παλαντρυμένην ἀνωμάλως σείεσθαι μὲν ὑπ' ἐκείνων. κινουμένην δέ ἂυ πάλιν ἐκεῖνα σείειν. Id est. Terram uero inæqualiter appensam ab illis concuti. rursumq; commotam illa concutere. Sed idem uerbum etiam dicitur παλαντάω & παλαντεύω. Postremo inde πολυτάλαντος dicitur diues, ut qui multa habeat talẽta. Sed in his nimius fui, quæ ad Grammaticos magis pertinent. Veniam nunc ad minam. quemadmodum uero duplex talẽtum magnum & paruum Atticis fuisse testimonio authorũ probaui, ita duplex quoq; mina fuit. maior, quam Solonis appellare possumus· minor, quam ueterẽ. fuit hæc quinq; & septuaginta drachmarum, illa centum. Habet itaq; Solonis plane proportionem sesquitertiam ad ueterem, quam & talẽtum magnum ad paruum, ut prorsus uerum sit quod Plutarchus & Andocides asserunt Solonẽ mensuras & pondera auxisse. Cæterum ut utrumq; talentũ in usu mansit, sic non pari modo utraq; mina. sed uetus abolita uidetur. Erat uero Solonis Xenophonte, Diodoro, Cleopatra, Plinio testibus centum drachmarum. Vetus autem quinq; & septuaginta, quod dicunt Fannius & Priscianus. Fannius quidem

quidem,cum Graiam minã,quam uult centum esse drachmarum,declararit,adijciens.

Attica quæ fiet,si quartam dempseris hinc, mna.

Priscianus uero sic scribens. Mina Attica drachmæ septuaginta quinq;. Malo aũt istis hic quàm Plutarcho accedere, quod hac ratione prorsus seruet̃ proportio sesquitertia, quæ & inter talentum magnum & paruum est. Credo itaq; uel negligenter à Plutarcho scriptũ trium & septuaginta minarũ, uel, quod magis placet,librariorum incuria qui notas ob uetustatem nõ recte legentes, numerũ mutarunt. Verũ Fannius & Priscianus nõnihil etiam hac parte aberrarunt à uero, quo fit ut alios reddiderint dubios, alios secum errare fecerint.nam minã centum drachmarum,quam Atticam esse ex optimis authoribus probaui,Græcam appellat Fannius, nesciẽs Atticis duas fuisse minas. Ait enim

Accipe præterea paruo quam nomine Graij
Mnan uocitant, nostriq; minam dixere priores.
Centum hæ sunt drachmæ, quod si dempseris illis
Quatuor,efficies hanc nostram deniq; libram:
Attica quæ fiet, si quartam dempseris hinc,mna.

Ex quibus carminibus primo clarũ est,quod Graiã minam centum esse drachmarum uelit. quasi Græci perinde ut communem habuerint loquẽdi proprietatem,quam μάλεκγμ appellant, sic etiam minam

habuerint

habuerint communem. Deinde libram Romanam esse drachmarum nonaginta quatuor· quod rectissime ab eo scriptū est. Tum deniq; Atticam minam esse drachmarum septuaginta quinq;·quod uerum est de ueteri Attica. Si itaq; quam Graiã uocat, nominasset quoq; Atticam,bene sensisset.sed forte nõ credidit unam eandemq; ciuitatem duas habuisse minas diuersas, unde in istam opinionẽ uenit. Sed Priscianus magis errat scribens: Mina Attica drachmæ septuaginta quinq;. Libra uel mina Graia drachmæ nonaginta sex. Primum recte scribit de Attica mina ueteri,ac planè cõcordat cum Fannio. alterum nõ recte·nam nec libra uere Graia dicitur,quæ Romana est·qua tametsi Græci utunt,seruãt tamen idem põdus quod Romani. nec mina ulla nonaginta sex drachmarum fuit. Sic fallimur ubi,re nõ satis diligenter considerata,leues ad scribendum sumus. Videtur itaq; Priscianus legisse Fannij carmina,sed nõ satis memoria tenuisse. Porrò Alciatus facit nobis duas libras Atticas, quarum neutra est Attica. altera tantum improprie sic dicitur,& quidem à nemine nisi Fãnio. Sed ne tempus frustra teratur eius uerba perpendamus,Nunc de libra uideamus,quã illi λίτραν dicunt,& minimum fuit, ponderis uidelicet stagiorũ, id est sextularum, trium, ut interpres Nicandri scribit. Sic ille. Nicãdri interpres hoc non

scripsit

ſcripſit de libra,ſed mina Attica.ait enim. ἡ ἰταλικὴ μνᾶ λίτραν μίαν ἡμίσειαν.ἡ δὲ Ἀττικὴ, στάγια τρία. Id eſt mina Italica ſeſquilibram habet. Attica uero tria ſtagia.Sed locus hic ſine dubio deprauatus eſt, ut & alĳ multi. Quis enim unquam ſcripſit minam Atticam ſex drachmarum eſſe? ego arbitror ſic legendum. ἡ δὲ ἀττικὴ λίτραν μίαν ἧ στάγια.ū .id eſt Attica uero librã unã & ſtagia duo . tum enim uere ab interprete iſta ſcribuntur. Illud fortaſſis nõ prætermittendũ,quod Alciatus ex ſententia interpretis Nicandri, non interpretur tria ſtagia , tres ſextulas: quod is ſtagium dicat eſſe pondus ſeſquidrachmæ, ac idem cum denario, & ſextulam tantum quatuor ſcriptulorum eſſe conſtet. Libram tamen unciarum eſſe duodecim interpres ille recte ſcribit.ἡ ὁλκὴ οὐγγίας δύο. ἡ λίτρα ὁλκὰς ἓξ. Hoc eſt. Holce uncias duas habet,libra holcas ſex. Quid uero Holce fuerit in medicis declarabo.Pręterea Alciatus librã pro mina dicit· quẽ nec ſatis defendit Plinius qui more interpretum ſibi aliquid permittens, uertere ſolet libram,nec Fannius qui improprie ſic nominauit.Pergit deinde. De qua multa quoq; Iulius Pollux ſcripſit.cui opinioni aſtipulat etiá Heſychius qui λίξαμ interpretatur Siclum, qui idẽ eſt cum ſtagĳs tribus· & tamen libra communis , ipſa quoq; eſt unciarum duodecim . Hactenus Alciatus . Aſcribenda ſunt

L uerba

uerba utriuſq;,primo Heſychiꝰ qui inquit. λίτρα, ὀβολός.ὁι δὲ νόμισμα παρὰ Σικελοῖς. ὁι δὲ ὡῶ σαθμῶν. ὁι δὲ ξωμαῖοι δὲ τοῦ .ū. λίβρα Id eſt. Litra, obolus.Aliꝰ uero dicũt nomiſma apud Siculos.Aliꝰ pondus.Romani autem per.b.proferũt libram.Ne uero quempiam perturbent uerba Heſychiꝰ,ea declarare operæpreciũ duxi. Principio dicit:libra, obolus,id eſt libra ualet obolum. Id autem de graui ære quo multam indicere ſolebãt dictum accipi poteſt. Siquidem denarius decem ualebat aſſes ſiue libras, obolus uero erat decima pars drachmæ Aegineæ. ut in alio opere declaraui. Hinc traditum ab authoribus libra obolũ ualere. Vnde Pollux libro nono inquit. καὶ μὴν ἐν ἀκραγαντίνων πολιτείᾳ, φησὶν ἀριστοτέλης, ζημιοῦσθαί τινα τριάκοντα λίτρας. λύεσθαι δὲ τὴν λίτραν ὀβολὸν ἀιγιναῖον. Hoc eſt. Atqui in Agragantinorũ rep.dicit Ariſtoteles,quendam multatũ eſſe triginta libris. Valere uero libra obolum. Ex quibus dilucidum eſſe arbitror libram & obolum non idem eſſe, ſed idem ualere. Quod ſi quis putat λίτραν pro libella,quod diminutiuum non recipit Græca lingua dictũ,non aberrat. Siquidem libella erat moneta argẽtea atq; decima pars denariꝰ,ut alia libella decima pars ſeſtertiꝰ,quemadmodum eſt apud Voluſium Metianum. Deinde ait Heſychius. Nomiſma apud Siculos,ex quo apparet

paret Siculos etiam Romana moneta usos · quare mirum non est Epicharmum Siculum scripsisse heminam latino uocabulo. Addit Hesychius. alij pondus · quod ita esse nemo non intelligit. Postremo inquit Romani autem per b proferunt uel scribunt libram · cognoscitur itaq; uel inde Græcos Romanã uocem nonnihil corrupisse. Igitur quæ sit sententia tum Hesychij tum Pollucis quemlibet iam tenere arbitror. Sed Alciatus uidetur legisse siclum, cum omnia exemplaria Hesychij & Pollucis quæ mihi uidere contigit, habeant obolũ. Quamobrem minus etiam istorum uerbis quàm Nicandri interpretis confirmare potest Atticam libram trium sextularum fuisse. Sequitur in Alciato. Est & alia Attica, cuius meminit Rhemnius Palæmon, ponderis drachmarum LXXV. quarta uidelicet parte minor nostra libra, cuius supra mentionẽ fecimus · sed improprie hanc librã uocitari dixi. Hæc ille. Fannius eam nunc libram Atticam, nũc minam nominat. minam quidem recte, libram uero improprie, ut bene sentit Alciatus. His itaq; uersibus libram appellat.

Vnciaq; in libra pars est, quæ mensis in anno.
Hæc maior Latio libra est, gentiq; togatæ.
Attica nã minor est, ter quiq; hãc deniq; drachmis
Et ter uigenis tradunt explerier unam.

Quibus uero minam recte uocat supra retuli.

Deinde errat Alciatus quod quarta parte Romana libra minorẽ dicit. id enim non est. nam tum septuaginta duarum drachmarum tantum esset· quod nec ipse uult, nec est uerum. Quod autẽ supra se dixisse ait, est. Metron enim ut eius poetæ interpres attestatur, præcipue chœnica appellabant, ex eo quod illa principium sit omnis ferè mensuræ· quapropter & à quibusdam libra dicta est, sed impropric. Videtur Rhemnius Palæmon non ipsam chœnicem, sed eius dimidium libram appellasse, dum Atticã librã commemorat ponderis drachmarum LXXV. Sic Alciatus. Recte quidem scribit metron chœnica dictam· id enim dixit Aristophanes, ut eius interpres declarat· ubi uero Rhemnius dimidiũ chœnicis appellauerit librã nescio· certe si ita appellasset, quod ab eo factum nõ est, magis etiam improprie quàm minam libram nominasset. Sed de his plus satis. Libra igitur nulla est Attica· sed duplex est mina Attica, uetus & Solonis. Iam ad drachmam est transeundum, quæ nummus erat argenteus, sicut apud Romanos denarius. Hinc Suidas scribit Δραχμὴ δὲ ὁλκὴ νομίσματος ἀργυρίου. Id est. Drachma aũt pondus argentei nummi. Et Fannius

In scripulis ternis drachmam, quo pondere doctis
Argenti facilis signatur pondus Athenis.

Prẹterea Alexarchus apud Athenẹũ mutato more loquendi

loquendi τὴν δραχμήν, ἀγγυρίδα nuncupauit. Fuit & aurea drachma, quam δραχμὴν χρυσίου Hesychius & Suidas nominãt. Cæterum drachma dicta est, ut Iulius Pollux scribit, quod sit quasi manipulus obolorum, quem δραγμὴν uocant. A drachma quoq; fit τετράδραχμον, id est quatuor drachmæ, in cuius loco latini habent semunciã. eo usus est Liuius. fit & τρίδραχμον atq; δίδραχμον, id est tres & duæ drachmæ. Quoniam uero de drachma Attica multa in latinis ponderibus dixi, nũc ad obolum ueniam. obolos autem drachma Attica sine cõtrouersia habet sex: quæ posset etiam diuidi in tria γράμματα, quæ latini scriptula nominãt, quemadmodum eam diuidit tum Cleopatra, tum Fannius: sed qa γράμματος & in hac significatione usus Atticis nullus aut rarus est, id ad medica pondera reiĳciam. Ab obolo autem fit ὀβώβολον & τριώβολον & τετρώβολον id est duo, tres, quatuor oboli. Pendet uero obolus sex æreola Diodoro & aliĳs: quare Plinĳ locus aut deprauatus est, aut ipse decem æreola paris ponderis fecit cum aliorũ sex. Sunt uero uerba Plinĳ de drachma Attica. Eademq; sex obolos pondere efficit: obolus decem chalcos. Postremo æreolum diuiditur in septem minutias, quæ, ut dixi, indiuisæ permanent. Tantũ de Atticis ponderibus, sequuntur medica quę sic habẽt. ἡ μνᾶ ἰατρικὴ ἔχει

οὐγγίας.ις̄. ἡ δὲ λίτρα οὐγγίας.ιβ̄. ἡ δὲ οὐγγία δραχμὰς.η̄. ἡ δὲ δραχμὴ, γράμματα.γ̄. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. ὁ δὲ ὀβολὸς ἡμιώβολα δύο. τὸ δὲ ἡμιώβολον κεράτιον.αϛ'. τὸ δὲ κεράτιον σιτάρια.δ̄. Hoc eſt. Mina medica habet uncias ſedecim. Libra uero uncias duodecim. Vncia drachmas octo. Drachma ſcriptula tria. Scriptulum obolos duos. Obolus ſemiobolos duos. Semiobolus ſiliquam unam cum dimidia. Siliqua grana quatuor. Sic ſe habent pondera quæ Græcorum medicis ſunt in uſu: quod aũt tot unciarũ fuerit medica mina, clare dicit Dioſcorides quiſquis fuit, cuius uerba ſunt hæc in libello de menſuris & ponderibus. ἡ μνᾶ, καθ' ἣν τὴν ἰατρικὴν χρῶσιν, ἄγει οὐγγίας.ις̄. τουτέστιν ὁλκὰς ρκη̄. Id eſt. Mina ſecundum medicorum uſum habet uncias ſedecim, drachmas centum uiginti octo. Hinc Galenus libro ſecundo περὶ ξυνθέσεως φαρμάκων καθ' ὁλην recitat emplaſtrum Heræ nobilis medici qui ſic ſcribit πίσσης ξηρᾶς μνᾶ.α̅. λιθαργύρου μνᾶ.α̅. & cætera minæ pondere: tandẽ uero etiam κυπρίου χαλκοῦ μνᾶς ἐπικαισίματον Vbi Galenus addit. ἐν τούτῳ τῷ φαρμάκῳ ὁ ἥρας δῆλος ὅτι τὴν μνᾶν ις̄. οὐγγιῶν βουλόμενος εἶναι. οὐ γὰρ ἂν ἐπικαισίματον μνᾶς, εἰ μὴ τοῦτ' ἐβούλετο. Id eſt. In hoc medicamento Heras manifeſte uidetur uelle minam eſſe ſedecim unciarum. non enim ſcripſiſſet

ſextam

sextamdecimam minæ partem, nisi hoc uoluisset. Idem Galenus in eodem libro paulo ante recẽsens emplastra quædam uiridia Andromachi, quartum his uerbis ab eo scriptũ affert. Ἰοῦ ξυσοῦ δραχμὰς θ̄. χρυσοκόλλης δραχμὰς. θ̄. τερμινθίνης μνᾶν μίαν. κηροῦ μνᾶς ἥμισυ. ὄξους ὀλίσον. Id est. Aeruginis rasilis drachmas nouẽ. Chrysocollæ drachmas nouem. Resinæ terebinthinæ minam unam. Ceræ minam dimidiam. Aceti parũ. Galenus minæ quã Andromachus intelligat, declarandæ gratia, inquit. τὴν μνᾶν δὲ ὀυγγιῶν δεκαἑξ ἐμβάλλειν. ἡ γὰρ τῶν εἴκοσι, ὡς πρὸς τὴν τῆς χρυσοκόλλης ὠχρᾶν ἰσ̃ ἰσομετρίαν, μεγάλη. Hoc est. Minam autem sedecim ũnciarum inijcere oportet. Quæ enim uiginti unciarum maior est, quàm ut proportione chrysocollę & æruginì conueniat. Satis declaratum arbitror medicis in usu fuisse minam sedecim unciarum. quare ad libram uenio. quæ ipsis more Romano in duodecim uncias secatur. Medici enim nobiles Græci qui hoc uocabulo utuntur rerum Romanarum non fuerunt imperiti, unde & nomen & pondus mutuo sumpserunt. Sed libram explanat idem Dioscorides scribẽs. ἡ δὲ λίτρα ἔχει ὀυγγίας. ιβ'. δραχμὰς δὲ. ϛ̄ϟ̄. Quod est. Libra autẽ habet uncias duodecim, drachmas uero sex & nonaginta. Idem asserit Galenus περὶ ζωθέτου φαρμάκων περὶ γένη libro primo. ἡ μὲν χ̄ῃ̄

λίτρα

λίτρα δραχμὰς ἓξ ἑπτὰ πρὸς τοῦς ἐννενήκοντα. ἡ δὲ ἡμίλιτρον ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα δηλονότι. καὶ θάτερον ἡμισυ τούτου πάλιν τὸ ἥμισυ τέσσαρας καὶ εἴκοσι. Id est. Libra enim drachmas sex & nonaginta habet. Selibra octo & quadraginta. quemadmodum & huius rursum dimidia pars quatuor & uiginti. Sic Galenus. Cum itaq; octo drachmæ unciam efficiãt, ut mox declarabo, necessario sequitur libram esse duodecim unciarum. Quin etiã Galenus eiusdem operis libro primo ait. ἐὰν μὲν τῆς χαλκίτεως ἐμβαλῃς οὐγγίας. ϛ̄. ὅπερ ἔστιν ἡμισυ λίτρας, ἔσται σοι μεγάλων τραυμάτων κολλητικώτερον τὸ φάρμακον. Hoc est. Si chalcitis uncias ineceris sex, quę est selibra, magna uulnera conglutinandi uim maiorem habebit hoc medicamentum. Sed idem libro tertio eiusdem operis libram tam pŏderalem quàm mensuralem in duodecim uncias diuidi clarissime dicit, quę uerba libro primo retuli. Sequitur οὐγγία uox Romana, literis paululum, ut scribit Galenus, immutatis, nec minus pondus Romanum, quã drachmarum octo esse ait his uerbis Dioscorides. ἡ δὲ οὐγγία δραχμάς. η̄. γράμματα. κ̄ δ̄. Id est, Vncia uero drachmas habet octo, scriptula uiginti quatuor. Galenus quoq; scribit περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro sexto. διὰ τὸ τὴν σαθμικὴν οὐγγίαν ὀκτὼ δραχμὰς ἔλκειν. Id est, Idcirco quod

quod ponderalis uncia octo drachmas pendeat. Idem eiusdem operis libro quinto. ἕλκουσι γὰρ αἱ θ̄. οὐγγίαι ἰταλικαὶ αἱ ἐν τοῖς κατατετμημένοις κέραισιν ἑστῶτες καὶ ἡμίσειαν οὐγγίας ἑξαθμικὰς. αἵ τινες ξ̄. δραχμαὶ γίνονται, τῆς μιᾶς οὐγγίας. η̄. δραχμὰς δεχομένης. Id est, Pendent enim nouem unciæ Italicæ quæ in cornibus intersectis sunt, septem uncias ponderales cum dimidia, quæ quidē sexaginta drachmæ fiunt, cum unaquæq; uncia capiat octo drachmas. Idem in emplastro, quod ipse cōposuit, declarat. ῥητίνης τερμινθίνης οὐγγίας β̄. τουτέστιν δραχμὰς. ις̄. Id est, Resinæ terebinthinæ uncias duas hoc est drachmas sedecim. Hinc quoque fecerunt ἡμιούγγιον quod est Semuncia. Galenus libro secūdo. βουληθεὶς δὲ ἐνῶδες αὐτὸ ποιῆσαι μίξεως ὀποπάνακος ἡμιούγγιον, ὅ πέ ἐστι δραχμὰς δ'. Id est, Si uolueris id ipsum odoratum facere, miscebis opopanacis semunciam, quod est drachmas quatuor. Hesychius quoque scribit. Δραχμὴ τὸ ὄγδοον τῆς οὐγγίας. Id est Drachma octaua pars unciæ. Vncia igitur drachmarum est octo. Drachma autem pendet tria scriptula. inquit itaq; Dioscorides, cuius iam sæpe mentionem feci. ἡ δὲ δραχμὴ, ἣ καὶ ὁλκὴ ἄγει γράμματα τρία, τουτέστιν ὀβολοὺς. ς̄. Id est, Drachma quæ & Holce pendet scriptula tria, quod est obolos sex. Idem etiam alij tradunt. Ab ea fit ἡμιδραχμον

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

δραχμον, quod medicis quoq; in uſu eſt. Galenus operis cõmemorati libro quarto. τῆς δὲ τοῦ χαλκοῦ λεπίδος ἡμίδραχμον. Hoc eſt, Squamæ uero æris ſemidrachmam. Proximum eſt γράμμα, quod Latini ſcriptulum dicunt, ueteribus Græcorum medicis non adeo in uſu, ut nec Latinis. Iuniores uero è quorum numero eſt Aetius, Alexander, Aretius, Moſchio, non raro utũtur, ſed ex his nihil iam probare uolo. Veteres autem eius loco habent δυόβολον, uel ὀβολοὶ δύο. Vt Soranus apud Galenum περὶ συνθέσεως φαρμάκων καὶ τόπους libro primo κισσήρεως ὀβολοὶ δύο. Id eſt. Pumicis oboli duo, Quem obolum etiam Plinius non mutauit cum haberet ſcriptulum, quo aliâs utitur, & dimidium ſcriptulum dicere poſſet. Verba eius ſunt libro XXXII capite XI. Lapis qui inuenitur in ſcorpionis marini cauda pondere oboli potus. Duos uero obolos dicunt & δίωβολον, ex quo fit διωβολιαῖος. Galenus eiuſdem operis libro ſeptimo ὕδατι ἀναπλάττε τροχίσκους διωβολιαίους. Id eſt. Aqua formato paſtillos pondere duorũ obolorum. Tres aũt obolos ĩdem dicunt τριώβολον. Idem Soranus loco ſupra citato ἁλὸς ἀμμωνιακοῦ τριώβολον. Hoc eſt. Salis Ammoniaci tres obolos. Sic etiam quatuor obolos appellant τετρώβολον. Zoilus apud Galenum libro tertio eiuſdem operis. κρόκου τετρώβολον, κινναμώμου

μσ τετρώβολον. quod est, Croci quatuor obolos, cinamomi quatuor obolos. Inde etiam ἡμιώβολον, quod & ἡμιωβόλιον legitur. Andromachus apud eundē libro septimo: ἐλατηρίᾳ ἡμιωβόλιον. id est, Elaterij semiobolum. Idem: κρόκου ὀβολὸν ϛ ἡμιώβολον. hoc est, Croci obolum & semiobolum. Demum χαλκοῦς, quod Plinius non uertit, in usu est medicorum. Dioscorides libro quarto de syluestri cucumere. ἡ δὲ τελεία πόσις ὀβολός. ἡ δὲ ἐλαχίστη ἡμιωβόλιον. παιδίοις δὲ δίχαλκον. πλεῖον γὰρ πρὸς κίνδυνον φέρει. id est, Integra potio oboli pondere est: minima uero semioboli: pueris dentur duo æreola: plus potum periculum affert. De siliqua & grano in alio opere plura scripsi. Sic habent ponderа medica, quæ difficilia reddit tum magnus dissensus eorum qui de his scripsere, tum quod nemo satis diuersitatis causas tradidit, ne ipse quidem Galenus uir summe diligens. Sed antequam redeam ad minam, rursus maiora in minora quæq; pondera resoluā. Mina diuidit in uncias XVI. drachmas CXXVIII. scriptula CCCLXXXIII. obolos DCCLXVIII. semiobolos MDXXXVI. siliquas $\overline{\text{II}}$CCCIIII. grana $\overline{\text{IX}}$CCXVI. Libra diuiditur in uncias XII. drachmas XCVI. scriptula CCLXXXVIII. obolos DLXXVI. semiobolos MCLII. siliquas MDCCXXVIII. grana $\overline{\text{VI}}$DCCCXCII. Vncia diuidit in drachmas VIII. scri-

ptula XXIIII. obolos XLVIII. ſemiobolos XCVI. ſiliquas CXLIIII. grana DLXXVI. Drachma diuiditur in ſcriptula III. obolos VI. ſemiobolos XII. ſiliquas XVIII. grana LXXII. Scriptulum diuiditur in obolos II. ſemiobolos quatuor, ſiliquas ſex, grana XXIIII. Obolus diuiditur in ſemiobolos II. ſiliquas III. grana XII. Semiobolus diuiditur in ſiliquã unã cum dimidia, grana VI. Siliqua diuiditur in grana quatuor. Nunc rurſus ad minam ueniendum, quæ uaria admodum eſt. ſed nos de alijs in alio opere eiuſdem cum hoc argumenti ſcripſimus copioſius. iam de his ſolum dicam, quæ in medicinæ uſu fuerunt. Medicam in uſu fuiſſe iam ſatis probatum arbitror. Plinius uero qui Dioſcoridis latina faciens μναῦν, libram uertere ſolet dubio procul Atticam intelligit, quæ quatuor tantum drachmis Romana libra maior eſt. Dioſcorides itaque libro quinto ſcribit: ὀξύμελι σκευάζεται. οὕτω. λαβὼν ὄξους κοτύλας Ε, καὶ ἅλὸς θαλασσίου μναῦν μίαν. μέλιτος μνᾶς Ι. ὕδατος κοτύλας Ι. μίξας ἕψησον ἄχρις οὗ δεκάκις ἀναβράσῃ καὶ ψήξας κατάχυσον. Plinius ſic reddit libro quartodecimo capite decimo ſeptimo: Oxymel hoc uocarunt, mellis decem libris, aceti ueteris heminis quinq, ſalis marini libra, aquæ pluuiæ ſextarijs quinque ſufferuefactis decies, mox elutriatis atq; inueteratis. Dioſcorides ibidem. ὁ δὲ ὀινανθίνη

οἰναν́θην σωβύζεται ὅυτω. λαβὼν τῆς ἀγελίας ἀμπέλου τ᾽ ἀν́θ᾽ βρυούσης ξηρὸν μνᾶς β̄. εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας λ̄. ἔ̄ιτα διυλίσας ἀπέθου. Plinius in eodem libro capite decimosexto: Fit è labrusca, id est uite syluestri, quod uocatur œnanthinon: flores eius libris duabus in musti cado macerati post triginta dies mutantur. Hæc ille. Ex quibus clarum quod Plinius apud Dioscoridem minam acceperit Atticam. Hinc etiam ait cum medica iam uellet è Græcis, potissimum ipso Dioscoride transferre. Ferè enim Attica obseruatione medici utuntur. Et paulo post: Mna, quam nostri minam uocant pendet Atticas drachmas centum. Sic quoque uidetur usus mina Philoxenus medicus, cuius emplastrum est apud Asclepiadem, ut scribit Galenus περὶ σωβίσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro quarto: κηροῦ δραχμὰς ρ̄. ὃ μναῦν ὠνόμασεν, σίκα τ᾽ πευκείου δραχμὰς ρ̄. ῥητίνης τερμινθίνης δραχμὰς ο̄ε. ὃ τρία τέταρτα ὠνόμασεν. id est, Cære drachmas centum, quod minam scribit: seui taurini drachmas centum: resinæ terebinthinæ drachmas septuagintaquinque, quod tres quartas scribit. Videtur autem Asclepiades hanc interpretationem per drachmas posuisse cum Philoxenus scripserit minam, ne quis eum de Alexandrina aut alia sensisse putaret. Galenus uero cum Crito minam

scripsisset dubitat quam nam intelligat. locus est li/
bro quinto, cum inquit: φαίνεται δὲ καὶ ὧν ἄλλοις
ϙ δραχμῶν βαλόμενος ἔστιν τῶν μναῶν. id est, Vi/
detur autem in alijs quoq; uelle centum drachmarũ
esse minam. Quoniã uero Romæ egisse Critonem
constat, ut qui Cæsareus medicus fuerit, dubium est
an per drachmas, ut alij, denarios intelligens uolue/
rit minam esse centum denariorũ. tunc enim ab Atti
ca mina multum, à medica parum, quod mox decla
rabo, differret. Sed audiamus Galenũ quàm diuer/
sa tradiderint qui de ponderibus scripsere. διαπε/
φώνηϰ ὅ γε περὶ τ σαθμῶν καὶ μέτρων γράφασιν, ὁπό/
σος ἔστιν ὁ τ μνᾶς σαθμός, οἱ μὲν ἑνϰαίδεϰα λεγόν
των οὐγγιῶν ἔστιν τῶν μναῶν. οἱ μὲν εἴϰοσι. οἱ δὲ καὶ
διαιρομένων, καὶ τῶν μὲν ἀλεξανδρειωτιϰῶν εἴϰοσι
φασιόντων ἔστιν οὐγγιῶν. τῶν δὲ ἄλλων ἑνϰαίδεϰα.
id est, Dissensere autem inter se qui de ponderibus
& mensuris scripserunt quantum minæ pondus sit.
Alij quidem ipsam sedecim unciarum esse dicunt.
Alij uero uiginti. Nonnulli autem distinguunt atq;
Alexandrinam uiginti esse unciarum aiunt. alteram
uero sedecim. Idem dicit libro primo: τινὲς μὲν οὖν
εἴϰοσιν οὐγγίας ἔχειν φασὶ τῶν μναῶν. οἱ δὲ ἑνϰαίδε/
ϰα. hoc est, Quidam igitur uiginti uncias habere di
cunt minam. alij autem sedecim. Sed quod Alexan/
drina medicis in usu fuerit, Galenus indicat, recen/

sens

sens ex Asclepiade emplastrum Moschionis uete-
ris medici, sic scribentis: λυθαργύρου μνᾶς ᾱ̄. ἡ δὲ
μνᾶ ἐν τούτῳ τῷ φαρμάκῳ ἔχει ὁλκὰς ρ̄ξ̄. Id
est, Lithargyri mina una. Mina uero in hoc medica-
mento habet drachmas centum sexaginta. Sic As-
clepiades hoc in loco Moschionem minam accepis-
se dicit. Galenus itaque addit: καὶ ἡ ἐπὶ τοῦτο τὸ φάρ-
μακον καὶ κατὰ τὸ ἐφεξῆς αὐτοῦ γεγραμμένον ρ̄ξ̄.
δραχμὰς φησὶν ἔχειν τὴν μναῦν. εὐδήλον δὲ ὅτι
τὴν ἀλεξανδρεωτικὴν λέγει μναῦν, ἀγγίας κ̄ ἐ-
χουσαν. ὅπως ἡ ἐπάσης τῶν ἀγγιῶν ἔχῃ δραχμὰς η̄.
οὕτω γὰρ συμβήσεται τὰς ρ̄ξ̄. δραχμὰς ἔχειν
τὴν μναῦν. quod est, Et in hoc medicamento & in
eo quod deinceps scriptum est, centum sexaginta
drachmas ait habere minam. Perspicuum autem
est, quod Alexandrinam dicit, quæ habet uiginti
uncias: ita ut quælibet uncia habeat drachmas o-
cto. sic enim fiet, ut mina habeat drachmas cen-
tum sexaginta. Hæc Galenus. Hinc uidemus me-
dicis, alijs in usu fuisse Atticam minam, alijs quam
nominant Medicam, alijs Alexandrinam. Atti-
cam potissimum his, qui uel antequàm res Roma-
næ essent in flore scripserunt, uel in Græcia agentes
Romana pondera ignorarunt. Alexandrinam ue-
ro in primis, his qui Alexandriæ medicinam exer-
cuere. Medicam autem, quibus uel res Romanæ

non

non fuerũt ignotæ, cum in Græcia uitam degerent, uel Romæ agentibus fuerunt notiſsimæ. Sed cum à Galeno nulla ratio ſit indicata, cur hæc mina conſtituta, nec id ipſum temere factum putare debeamus, liceat mihi quod ſentio in medium proferre. Hi medici qui Romæ egerunt, quia uterentur Romanis ponderibus, utpote libra, & uncia, & denario, quem drachmam appellare ſolent, & ſcirẽt Atticis minam eſſe centum drachmarum, ſcripſere minam quoque eſſe centum drachmarum, per drachmas denarios intelligentes. Sic Crito, meo iudicio, accepit minam. Alij referẽtes ad drachmam Atticam, qua denarius quinta parte grauior eſt ex ſententia Cleopatræ, ac etiam ferè Liuij, drachmas inuenerunt Atticas centum uiginti quinque tot denarios efficere. quæ drachmæ in uncias collectæ conſtituũt ſedecim, minus tribus drachmis, quas non curarunt. Sic natam arbitror medicam minam, quæ eadem & centum ſit denariorum, & drachmarum Atticarum centum uiginti octo. Quam meam coniecturam ſi quis contempſerit, probabiliorẽ uelim afferat, & libenter cedam: fieri enim poteſt ut hic errem, ſine cauſa tamen hanc minam à medicis inſtitutam, nunquam crediderim. Porrò Alexandrinæ ratio eſt, aut quod drachmas grauiores habuerint, ſi Polluci credimus minas omnibus fuiſſe centum drachmarum, ipſas uero drachmas,

mas pro earum grauitate uel leuitate uariasse: aut quod mina, si Pollucis sententiam non probamus, plures apud eos quàm centum drachmas habucrit. Si itaq; grauiorem drachmam fuisse putauerimus, tum semper quinque drachmæ Alexandrinæ efficient octo Atticas. Habebit enim una drachma Alexandrina sesquidrachmam Atticam & decimam ipsius partem. Sin mina plurium fuit drachmarum q̃ centum, nemo quot fuerit, nisi drachmæ grauitate prius cognita, scire potest. Illud nobis sat sit, Alexandrinam minam drachmas Atticas pendêre centum sexaginta. Nunc ad libram, quam Græcis duodecim unciarum esse, quemadmodũ Romanis supra probaui. Perinde uero, ut hi libram siue assem diuidunt in uncias, ac duas nominant sextantem: tres, quadrantẽ: quatuor, trientem. sic Græci medicamenta eorum transferentes ipsos imitantur, atque ἕκτον λίτρας dicunt sextantem: τέταρτον quadrãtem: τρίτον trientem. Galenus περὶ συνθέσεως φαρμάκων κατὰ γένη libro quinto: καὶ ἴριδος ἰλλυρικῆς ἐ ἀριστολοχίας στρογγύλης ἐ χαλκάνθου. τούτων ἑκάστου τὸ τρίτον ἐ λίτρας. τουτέστιν ὀγγίας δ̄. ἀριστολοχίας δὲ μανδρᾶς τὴ χαλκοῦ πεπαυμένου τὸ ἕκτον ἑκατόρου ἐ λίτρας, τουτέστιν ἀνὰ ὀγγίας β̄. Hoc est, Iridis Illyricæ, aristolochiæ rotundæ, atramenti singulorum libræ trientem, id est uncias quatuor:

Aristolochiæ longæ & æris usti, utriusq; libræ sextantem: quæ sunt singulorũ unciæ duæ. Ne hoc quidem negligẽdum arbitror, Græcos quosdam diuersum egisse quàm Plinius. Vt enim hic pro mina uertit libram, quæ tamen quatuor unciis est minor: ita illi contrà, nonnunq; per centum drachmas libram non minam exprimunt: ubi quatuor redũdant. Vnde Galenus scribit eiusdem operis libro sexto: πρὸς μὲν γὰρ αὐτὶ τῆς λίτρας ρ̄. δραχμὰς γράφουσι αὐτοί. πρὸς δὲ αὐτὶ τῆς μνᾶς. id est, Aliquando enim ipsi scribunt pro libra centum drachmas: aliquando pro mina. Idem eiusdem operis libro primo de eadem re loquens, inquit: ὥσθ' ἡ αὐτὴ ἀναλογία σώζεται μηδὲν μέγα διαφέρουτος εἴτε ταῖς ρ̄. δραχμαῖς τῶν μεταλλικῶν, εἴτε ταῖς ϛ̄νϛ̄ήκοντα ἓξ, αἷς δύο κοτύλαι τὸ ἐλαίου μιγνύοιντο. id est, Itaque eadem proportio seruatur. ut non multum differat, siue centum drachmis metallicorum, siue sex & nonaginta, duæ cotylæ olei misceantur. Hæc ille. Et sane non multum refert in id genus emplastris, quatuor drachmas adijcere, sed in nonnullis medicamentis, quæ bibimus aut deuoramus, plurimum. quod dico ne quis istis uerbis Galeni fretus, rem parui momenti esse putet. Sed quid dicemus ad Scribonium Largum? qui scribit: Aeque enim in libra, denarij octoginta quatuor apud nos, quot

drachmæ

drachmæ apud Græcos incurrunt. Largus plera/ que medicamenta uertit è Græcis, qui libræ uo/ cabulo usi sunt in eorum compositionibus, diui/ dentes eam more Romano in duodecim uncias, unciam uero in septem drachmas, per drachmas denarios intelligentes. quod autem nonnulli di/ xerint unciam drachmarum septem, mox Galeni uerbis confirmabo. More itaque illorum locutus est Largus: alioqui libra, drachmarum est sex & nonaginta, ut supra probaui. Sequitur uncia, in qua nihilo minor dissensio est, quàm in mina. uo/ cabulum & pondus Romanum est. apud quos di/ uiditur in septem septimas, quos denarios appel/ lant: & in octo octauas, quarum quælibet est tri/ um scriptulorum, quod ipsum scriptulum sit quar/ ta & uigesima pars unciæ. Octauæ, aliqui no/ men non dederunt, ut ille cuius quædam de no/ tis ponderum ex uetusto codice sunt Largo ascri/ pta: multi eam Drachmæ nomine appellant, ut Balbus ad Celsum de agrimensoria, Galenus, ac plerique alij medici, præsertim Græci. Fannius e/ tiam drachmam Atticam nominat, cum quo sen/ tit Cleopatra, ubi Minæ Atticæ drachmas cen/ tum, in duodecim uncias & semunciam colligit. Sed quorsum attinet hæc repetere, quæ in Ro/ manis ponderibus satis dicta sunt? Vt Græcos in

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

diuiſione unciæ in drachmas, diſsidentes eò melius intelligamus. Ex his itaq; alij tradunt unciam drachmarũ eſſe ſeptem: alij ſeptem cum dimidia: alij octo, de qua re ſic ſcribit Galenus libro quinto eius operis ex quo proxime multa attuli: ἐπεὶ δὲ τὴν γίαν οἱ πλεῖστοι μὲν ἑπτὰ ἡμίσεως δραχμὰς εἶναί φασιν. οἱ δὲ ζ μόνον. ἕτεροι δὲ η. hoc eſt, Quoniam plurimi unciam drachmarum ſeptem cum dimidia dicũt: alij ſeptem ſolum: alij octo. Qui ſeptem drachmarum unciam conſtituunt dubio procul per drachmam intelligũt denarium. atq; hi nomine mutato parum cautos fallunt: cum ipſi rem ignoraſſe uideri non debeant. De quibus Galenus ait περὶ σταθέσεως φαρμάκων ἐν τόποις libro octauo: πρόδηλον δὲ ὅτι δραχμὴν λέγομεν νῦν ἣν οἱ τριάριον ἄπαντες, ὅπερ ῥωμαῖοι δηνάριον ὀνομάζουσιν. id eſt, Manifeſtum autem eſt quod drachmam dicimus nunc in eiuſmodi omnibus, quod Romani denarium nominant. Qui uero dixere ſeptem drachmarum cum dimidia unciam eſſe, uidẽtur quidem aduertiſſe drachmam leuiorem eſſe denario, non tamen exacte, quantum intereſſet, examinaſſe: quorum ſentẽtiam, tanquam ueram, artis ueterinariæ medici, ut infra dicam, receperunt. Poſtremi rem ſunt aſſecuti, diuidentes unciã in octo drachmas, de quo multa iam dixi. Quod ſi præterea fuerint, qui unciam diuiſerint in

octo

octo quidem drachmas, intelligentes denarios, isti re & nomine à uero aberrasse sunt existimandi. Sed de his satis. nunc Alciati quædam sunt expẽdenda, qui postquàm dixit Atticas mensuras à cæterorum Græcorum & Latinorũ mensuris differre, sic inquit: Et primo de uncia loquamur. scribit Plinius libro uigesimo primo, in drachma Attica sex esse obolos: in obolo chalcos, id est æreolos, decem: In obolo uero Græcorum communi, octo tantummodo chalcos esse Iulius Pollux libro nono, Paulus Aegineta, & cæteri tradunt. quo fit ut uncia Attica, quæ eadem cum Romana est, chalcos habeat CCCCLXXX. cum uncia Græca solos habeat CCCLXXXIIII. Hæc Alciatus. Probauimus supra ex Diodoro & alijs, obolum Atticum habere tantum sex æreola: quibus potius quàm Plinio credimus, quod quæ scribunt, consona magis sint ueritati. Deinde cũ denarius & drachma Attica eiusdem põderis, ut clare ostendi, non fuerint: si utriusq; totidem drachmas nempe octo, quod uult Alciatus, numeraueris in uncia, non erit, quod asserit, uncia Attica eadem cum Romana, sed Romana non paulo grauior Attica. Cęterũ qui obolum diuidũt in æreola octo, intelligunt drachmæ loco denarij acceptæ obolum: quod Cleopatra manifeste ostendit. quæ drachma grauior est Attica. Alciatus non intelligens, bona pace dicam, cuius drach

mæ obolum tradant habere chalcos octo, contrà nobis Atticam drachmã grauiorem facit drachma, qua loco denarij sunt usi: ac constituit diuersas uncias. Pergit. Merito ergo Cornelius Celsus libro quinto capite decimo septimo in uncia Græca pondus septem denariorum esse tradit, cum alioqui Latina & Attica uncia denarios habeat octo. Sic ille. Celsus nõ dicit se explicare unciam Græcam, sed in uncia pondus denariorum esse septem. Nec plures fuerunt iusti ponderis in Romana sicut supra probauimus. Quod uero Latina uncia habeat denarios octo non, opinor, unquam probabit Alciatus. Breuiter, ego nõ inuenio apud scriptores nisi unam unciã, quæ est septem denariûm, uel octo drachmarum: quas drachmas aliqui nominant Atticas. Addit Alciatus: Tametsi nec eius ratio omnino quadret: quãdoquidem id septem denariorum pondus aliquãto grauius est uncia Greca. sed maluit Celsus paulo ampliorem modũ dicere, quàm leuiorem: quod fecisset si sex denarios in uncia solos constituisset: contineret enim chalcos præterea quatuor & uiginti. Ita Alciatus. Quæ omnia ex non concessis colligit. quamobrem plura de ipsis non dicam. Sequitur: Eadem ratione factũ est, ut cum sextarius Romanus quindecim unciarum sit, ut supra dixi, Greci suo sextario uncias octo & decem attribuant: quod uidelicet uncia

commu

communis ipsorum, nostra, itemq; Attica leuior sit: in ponderecq; decem & octo unciæ ipsorum & quindecim nostræ nihil differant. Tantum Alciatus. Sic certe error alius ex alio nascitur. De Attico sextario quod utrūq; sit scriptum libro secūdo firmis authorū testimonijs probaui. Habet enim is decē & octo uncias mēsurales, pendet oleo refertus x v. Si Alciatus unciam mensuralē à ponderali, quod necessariū fuit, recte distinxisset, non Græcā à Romana & Attica, tum sine dubio rem potuisset intelligere. Nihil tamen mirum uiros alioqui doctos, sed ignaros medicinæ, à recta regione deflexisse. Iam ad drachmā pergendum, quæ etiam ὁλκὴ uocatur: quod ex Dioscoridis illius supra citatis uerbis clarum esse potuit. Galenus etiam hoc modo interpretatur, quædā referēs Asclepiadis, qui Themisonis antidotū sacram cum retulisset sic scribit: ἡ χεῖσις πρὸς μὲν τὰς βραδυπεψίας ὁλκὴ μία μετὰ ψυχροῦ ὕδατος κυάθων δ. id est, Modus eius potandi est ad tardam concoctionem holce una cum aquæ frigidæ cyathis IIII. Galenus itaq; ait, κελεύει δίδοσθαι μίαν ὁλκὴν μεθ' ὕδατος ψυχροῦ κυάθων Δ. ἡγοῦμαι δ' ἐγὼ λέγειν αὐτὸν δραχμὴν ἀργυρᾶν. οὐ γὰρ οὕτω καλοῦσι τοῖς νεωτέροις ἰατροῖς ἔθος ὀνομάζειν. hoc est, Iubet dari holcē unā cum aquæ frigidæ cyathis quatuor. Arbitror autem ipsum dicere drachmā argentcā. Sic enim nominare omni

omnibus ferè iunioribus medicis cõsuetudo est. Est lucro locus ille in eodem libro cuius proxime mẽtionem feci. Cæterũ, Holce proprie id significat, quod alioqui σαθμός. Hinc Dioscorides libro primo de materia medica sic scribit in Iride: καθαίρουσι δὲ χολὰς πεπτόμεναι μεθ' ὑδρομέλιτος ὁλκῆς δραχμῶν ζ̄. id est, Purgant uero bilem pondere drachmarũ septem, cum aqua mulsa potæ. Errat in holce multũ Nicãdri interpres, ut iam in hippoiatricis dicam. De reliquis minoribus põderibus hic plura scribere nolui, quod partim supra satis sint explicata, partim in alio opere, ut quæ hic omisimus, cuiusmodi sunt ἀσσάριον, τεταρτάσαρον, σατὴρ, σάγιον, ἡμίσαγιον, σίκλος, θερμός, κεράτιον, ὄβολος, φακή, στάθμιον, ac alia nõ pauca quæ medicis sunt in usu, ut cum scribunt fabæ Aegyptiacæ magnitudine aut nostræ, aut ciceris, uel denique manipulus, & similia. Nunc antequàm extremam manum huic labori imponam, declarabo paucis & hippoiatrica. Mulomedici enim Græcorum ut suas habuere mensuras, sic quoque pondera in hunc modum: ἡ μνᾶ ἔχει ὀγδοίας ιε̄. ἡ δὲ λίτρα δραχμὰς ϛ̄. ἡ δὲ ὀγδοία δραχμὰς ζ̄ς'. ἡ δὲ δραχμὴ γράμματα γ̄. τὸ δὲ ἡμιώβολιον γράμματα δ̄. τὸ δὲ γράμμα ὀβολοὺς δύο. quod est, Mina habet uncias quindecim, libra drachmas nonaginta, uncia drachmas septem cum dimidia, drachma scriptula tria, denarius

narius ſcriptula quatuor, ſcriptulum obolos duos. Sic traduntur hippoiatrica pondera in libello De menſuris & ponderibus, à quodam ignoto Græco, cuius uerbis res eſt probanda. ſcribit itaq; ſic: ἡ μνᾶ ἔχει ὀγγίας ιε̄. ὁλκὰς ριβ̄ ſ΄. ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς ϛ̄. τὸ δωδέκιον ἔχει γράμματα δ̄. id eſt, Mina habet uncias xv. holcas cxiis. libra habet holcas xc. denarius habet ſcriptula iiii. Idem paulopoſt: ἡ ὀγγία ἔχει δραχμὰς ζ̄ ſ΄. ἡ δραχμὴ ἔχει γράμματα γ̄. ὀβολοὺς ſ̄. hoc eſt, Vncia habet drachmas ſeptem cum dimidia. drachma habet ſcriptula tria, obolos ſex. Sic ille ſentit. Videamus primo quonam modo fiat mina unciarum quindecim. Vt illi qui medicam minam ſtatuerũt unciarum ſedecim, reſoluerunt denarios in drachmas Atticas: ita hi quia unciam aſſerũt drachmarum ſeptem eſſe cum dimidia, detrahunt de ſedecim uncijs unam: unde hæc opinio, ſiue perſuaſio, ſiue quo alio nomine appellare libet, uidetur nata, minam eſſe unciarum quindecim. Sequitur libra quæ non diſſimiliter iſtis unciarũ eſt duodecim. nam quod ſcribitur in exemplari excuſo: ἡ λίτρα ἔχει ὁλκὰς ſ̄. id eſt, Libra habet holcas ſex· deprauatũ eſt. Nam librarius notarum affinitate, quæ eſt inter ϛ̄ nonaginta ſignificantem, & ſ̄ ſex, deceptus, unam notam pro altera ſcripſit. Errorẽ uero ſuum ex minæ explicatione

ubi holce omnino drachmã ſignificat, facile depre/hendere potuiſſet. Nã ridiculus author ille fuiſſet, ſi holcen modo pro drachma, modo pro uncia ſum/pſiſſet in uno quaſi cõtextu uerborum. Quinetiam exẽplar, quod paulo correctius uidi, ſic ut lego ha/bet. Videtur autem librarius iſte indoctus ſecum in errorem traxiſſe, eum qui quædam De menſuris & ponderibus Nicandro adiecit, ſiue fuerit illius inter/pres, ſiue alius quiſpiam. Is enim ſcribit: λίτρα ἔχει ὁλκὰς ϛ̄. hoc eſt, Libra habet holcas ſex. Quoniam uero iſte intelligebat libram eſſe unciarum XII. in eam opinionem neceſsitate quadam uenit, ut holcẽ interpretetur uncias duas. præcedunt enim hæc uer/ba, ἡ ὁλκὴ ὀγγίας δύο. id eſt, Holce uncias duas. Qđ nemo alius tradidit. Sed ita ſolet error ex errore ple/rumq; oriri per inſcitiã, aut per negligentiam. Nam holcẽ pro põdere drachmaq; legimus, pro duabus unciis minime. Porrò nec in Græco ignoto qui hip/poiatrica tradit ſine mẽda legitur. ἡ ὀγγία ἔχει δραχμὰς η̄. id eſt, Vncia habet drachmas octo. quod corruptũ eſſe quiſquis minam in drachmas ibidem redactã cõſideraverit, facile obſeruabit, etiamſi nul/lo emendatiore codice iuuet. Poſtremo denariũ iſte dicit eſſe ſcriptulorum quatuor: idem ſentiens quod Priſcianus Cæſariẽſis: quem ſecutus eſt Portius, di/uerſitatem denariorũ afferens. quod tametſi uerum

non

non est, minus tamen ipse aberrat à uero, cꝫ Nicandri interpes, qui scribit: Δηνάριον δραχμὴν μίαν ἡμίσειαν. hoc est, Denarius sesquidrachmam habet. Isto modo feliciter crescerent denarij in arca. Alij igitur de denarij Romani pondere detrahunt. alij nummium ad pondus ipsius addũt. Sed dimittamus bonum istum interpretẽ qui pleraqꝫ in mẽsuris & ponderibus corrumpit, ut aliâs ostendimus. Diuidamus itaqꝫ põdera hippoiatrica maiora in minora, quod idcirco facere consueuimus, ne res iterum tam facile deprauari possit. Mina secatur in libram & quadrãtem, id est uncias XV. drachmas CXIIS. scriptula CCCXXXVIIS. obolos DCLXXV. Libra secat in uncias XII. drachmas XC. scriptula CCLXX. obolos DXL. Uncia secat in drachmas septẽ cum dimidia, scriptula XXIIS. obolos XLV. Drachma in scriptula III. obolos VI. Scriptulum in obolos II. Tantũ de hippoiatricis ponderibus. restant demũ notæ. μνᾶς est litera μ superne positũ habens ν, hoc modo μ'. λίτρα est λ habens supra scriptũ ι, sic λ'. quidã uero linea obliqua secãtes dextrũ ipsius cornu idem significant, isto modo λ. alij inter cornua eius ponunt ι, hac figura λ. ἀγγίας, est γ, habens appositum siue impositum in angulis ipsius ο, hoc modo γο. Δραχμῆς, obliquum λ, in dextrum cornu inclinans sic, <. ὀλκῆς uero, quæ eadem est cum dra-

.chma λ in cuius medio eſt inſcriptũ o,hac figura ϰ.
.γράμμαϐς aũt γ adiunctũ habẽs ϱ,quod ſecet recta linea,iſto modo ϒ.ὀϐολὸν linea in obliquũ flexa,habens ex utraq; parte pũctũ,ſic .⌒.δυοῖν ὀϐολοῖν duę eiuſdẽ figuræ lineæ .⌒.ϰεϕάλαιον,κ,cuius inferius cornu,accẽtui acuto ſimilis recta linea ſecet,addito ε hac figura ϰε.χαλκοῦς,χ ſuperne ſcriptũ habẽs α,iſto modo χ.ἥμισεος nota eſt,cuiuſcũq; põderis fuerit,ſimilis ferè ei qua nonagenarius numerus ſignificatur.ut igitur alterã ab altera diſtinguant,Græci ſupra notã nonagenarij numeri unam uirgulã in modũ accẽtus acuti formatã ſcribunt, ſupra notã aũt ἥμισεος duas eiuſdem figuræ uirgulas hoc modo ϛ″, quæ in antiquis codicibus quibuſdã emendate ſcriptis obſeruare licet. Hæc mea ſentẽtia eſt de menſuris & ponderibus,nõ paulo diuerſa ab alijs:pro qua cõfirmanda cõtra tot uiros & tãtos diſputare ueritus fuiſſem, niſi mihi iamdudũ perſuaſum eſſet,nullam authoritatem tantam eſſe,ut ei ueritas iure cedere debeat:cuius,ut ſæpe dixi, aſſerẽdæ cauſa magis, q̃ quod ullũ ex ijs(nec enim merẽtur hoc illorũ ſtudia) reprehenſum uelim,liberius diſſerui.Ipſi,ut uiros bonos & doctos decet,uel cõtra mea refellẽt teſtimonijs ueterũ: uel,ſi id non poterũt facere,ueritati acquieſcent.

FINIS

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

INDEX

Acetabulum 24.47.55
Acceptabulum 55
Acronis error 55
Amphora 19.45
Angeli Politiani error 46.150
Aristophanis interpr. locus 108
ἀμφορεύς 19.129
Bilibris 214
Cadus 44.87.88.99
Catonis locus 54.212
Centumpondium 212
Centenarium 212
Chamæleõtis rhetoris locus 104
Cheme 86.174
Chœnix 120.140.152
Cochlearium 25.26.27.56 86.120.175
Congius & congiarium 47
Congialis 49
Cotyle 85. 92.112.120
Culeus 17.43
Culea & culeola 43
Chus 85.90.102.129
Cyathus 25.86.120
κάδιχος 99
λεκάνιον 88.89.99
κοτυληδόνη 47.92
κυλεός 17
χαλκοῦς 252
χοινίκιον 82
Decemmodiæ 82
Demensum 154
Demetrij Alabaldi error 46
Denarius 211.222
Dolia culearia 43
Dolia sesquiculearia 44
Domitij Calderini error 51
Drachma 252.268.273.285
Drachmam & denarium idem non esse 232
Duella 220
Dupondius 214
λεῖνος 104
λιχοίνιον 140
λιτάλαντον 261
λιώβολον 269
λιωβολιαῖος 274
Εκτεύς 137
ἐλέφας 103
Ημικάδιον 100
ἡμικοτύλιον 93
ἡμίεκτον 137
ἡμιλωλίεκατον 137
ἡμίδραχμον 274
ἡμιμέδιμνος 137
ἡμίξεστον 91
ἡμικύαθον 273
ἡμιχοίνικον 123.140
ἡμιώβολον 275
Gregorij Tiphernatis error 117
Guarini Veronẽsis error 117.150
γράμμα 273
Hemina 22
Hermolai Barbari laus 37
Hermolai Barbari error 55
D. Hieronymi locus 102
Horatij locus 34
Labrum culeare 43

ὁλκὴ 270

Laurẽtij Vallæ error 91.117.123
Libra mensura 15.29
Libra 211.216.217.225.227 266.271.281
Libralis 214
Libræ mensuralis & ponderalis collatio in oleo 162
Ligula 25.27.56
Lingua 56
Ludouici Cœlij error 123
λεωτόμ 252
Martialis locus 50.51
Maximini Imper. bibacitas 105
Medimnus 120.121.137.148
Mellis pondus cum uini pondere collatum 182
Mensurarum diuersitas 15
Mensurarum Romanarum in liquidis enumeratio 15
Mensurarum Romanarũ in aridis enumeratio 77
Mensurarum Romanarum in humidis capacitas, iuxta libras & uncias mensurales 16
Mensurarum Romanarum in aridis capacitas, iuxta libras & uncias mensurales 78
Mensuræ maiores & minores 17
Mensurarum nomina pro uasis uel poculis 42
Mẽsurarũ Græcarũ diuersitas 83
Mensurarum medicarum in humidis enumeratio 84
Mensurarum medicarum in humidis capacitas, iuxta libras & uncias mensurales 84
Mensurarum medicarum in aridis enumeratio 120
Mensurarum medicarum in aridis capacitas, iuxta libras & uncias mensurales 120
Mensurarum georgicarũ in humidis enumeratio 128
Mensurarum georgicarũ in humidis capacitas, iuxta libras & uncias mensurales 128
Mensurarum georgicarũ in aridis enumeratio 136
Mensurarum georgicarum capacitas, iuxta libras & uncias mensurales in aridis 136
Mensuræ hippoiatricæ 155
Metretes 85.86.87.88.99.128 Metretes 268
Mina 270.276
Modius 250.78
Modialis 78
Modiolus 82
μναῦς 251
μολυβδὶς 213
Nicolai Perotti error 49.58 82.227
Notæ mensurarum Romanarum & Græcarum 208
Notæ ponderũ Romanorũ 243
Notæ ponderum Græcorum 191
Obolus 252.269
Olei pondus 162
Oxybaphum 24.55.85 94.120.130
ὁλκὴ 31.273.285

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Parricidarum pœna 44
Persij locus 51
Philippi Beroaldi error 71
Plinij locus 40.48.51
Plinij locus 106
Plinij error 53
Plutarchi locus 211
Pondera Romana 212
Pondera certa & incerta 246
Pondera Attica 269
Pondera medica 286
Pondera hippoiatrica 212.225
Ponderum Rom. diuisio 31.213.215.228
Pondo 256.263
Prisciani error 51
Propertij locus 134
Proportio inter mensuras medicas & georgicas 140
ψυταχοίνικον 262
πολυτάλαντος 105
πρόμαχος 18
Quadrantal 214
Quadrilibris 23.93
Quartarius 223
Quinarius 103
ξυτόν 27
Scribonij Largi locus 218
Selibra 79
Semodius 155
Seruij error 79
Sesquimodius 21.22.45.50.85 90.110.114
Sextarius 139
Sextarius medimni 223
Sextans denarij 220
Sextula 221
Sicilicus 133
Solon mensuras & pondera auxit 150
Strabonis locus 109.260
Suidæ locus 33
Suetonij locus 154
στατήρ 100
στάμνος & στάμνιον 225.246.255
Talentum 139
Tertiarius medimni 140
Tetrametrum 100
Thomæ magistri locus 105
Torquatus tricongius 82
Trimodiæ 214
Trilibris 262
ταλαντεύω 269.274
τετρώβολον 261
τεταλάντου 260
τρίτου ἡμιτάλαντον, & similia 269.274
τριώβολον 140
τρύβλιον 92.130
Victoriatus 223
Vini pondus cũ olei pondere collatum 177
Vini Nectaritis confectio 106
Vncia 211.284
Vncia mẽsuralis 16.29.30.31.33
Volusius Metianus 22
Vrna 20.47
Vsuræ semißium 40

FINIS

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

BASILEAE APVD HIERONYMVM
Frobenium & Nicolaum Episco/
pium, mense Augusto, anno
M D XXXIII

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf